

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ*SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MUHLİS İBNÜ'L-HÂFIZU'L-KÂDÎ'YA AİT BİR
CÂMİ'Ü'L-HİKÂYÂT
NÜSHASI ÜZERİNDE
SENTAKS İNCELEMESİ

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Meriç HARMANCI

Anabilim Dalı: TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Nesrin ALTUN

KOCAELİ 2001

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ*SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MUHLİS İBNÜ'L-HÂFIZU'L-KÂDÎ'YA AİT BİR
CÂMİ'Ü'L-HİKÂYÂT
NÜSHASI ÜZERİNDE
SENTAKS İNCELEMESİ

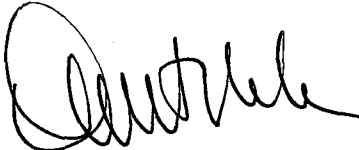
107103

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

107103

Tezi Hazırlayan: Meriç HARMANCI
Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Tarih ve No:8.2.2001/2001.2

Prof. Dr. A. Nâci TOKMAK

Yrd. Doç. Dr. Nesrin ALTUN

Yrd. Doç. Dr. Münevver TEKCAN

KOCAELİ 2001

KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

MUHLİS İBNÜ'L-HÂFIZU'L-KÂDÎ'YA AİT BİR
CÂMİ'Ü'L-HİKÂYÂT
NÜSHASI ÜZERİNDE
SENTAKS İNCELEMESİ

ÖZET

Bu çalışmada Eski Anadolu Türkçesi ile, Farsçadan Türkçeye çevirisi yapılmış bir eser olan Câmî'ü'l-Hikâyât'ın sentaksı ortaya konmaya çalışılmıştır. Eser, Muhlîs ibnü'l-Hâfızu'l-Kâdî'ya aittir. Eserin yedi nüshası tespit edilmiş; sentaks açısından inceleme yapıldığından çalışma Süleymaniye Kütüphanesi İzmir Bölümü 408/2'de kayıtlı nüsha üzerinde yürütülmüştür.

Çalışma, “Önsöz” ve “Giriş”ten sonra “Sentaks İncelemesi” ve “Metin” olmak üzere iki bölüme ayrılmış, “Sentaks İncelemesi” de kendi içinde “Kelime Grupları” ve “Cümle” olarak ikiye ayrılmıştır. “Metin” bölümünde orijinal metnin transkripsiyonu yapılmıştır. “Sözlük” bölümünde çok geniş kapsamlı olmamakla birlikte bugün için arkaik sayılacak kelimelerin metinle ilgili anlamları verilmiştir.

Tezi Hazırlayan : Meriç HARMANCI
Tez Danışmanı : Yrd.Doç.Dr. Nesrin ALTUN
Tez Kabul Tarihi/No: 08.02.2001 / 2001.2
Jüri Üyeleri : Prof.Dr. A.Naci TOKMAK
Yrd.Doç.Dr. Münevver TEKCAN

**KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**INVESTIGATION OF THE SENTAX
ON THE DUPLICATION OF THE CÂMÎ'Ü'L-HİKÂYÂT
BELONGING TO MUHLİS İBNÜ'L-HÂFİZU'L-KÂDÎ**

ABSTRACT

In this study, our aim isto represant sentax of the Câmî'u'l-Hikâyât which was written in Persian and translated into old Anatolian Turkish we could determine seven duplication of this work. Our research interested in just sentax of the Câmî'u'l-Hikâyât therefore we have studied only on the duplication which was recorded in the Süleymaniye Library on the İzmir Part 408/2.

We are divided our study into two parts after "Foreword" and "Introduction" chapters, as "Investigation of the Sentax" and "Text". Also the "The Investigation of the Sentax" part is divided into "Clasification of the words" and "Sentence" in it's own. In the "Text" part the original text is translated into transcription alphabet. And at last in the "Dictionary" part, we only give the meaning of the archaic words which are relevant with the text.

Tezi Hazırlayan : Meriç HARMANCI
Tez Danışmanı : Yrd.Doç.Dr. Nesrin ALTUN
Tez Kabul Tarihi /No: 08.02.2001 / 2001.2
Jüri Üyeleri : Prof.Dr. A.Naci TOKMAK
Yrd.Doç.Dr. Münevver TEKCAN

ÖNSÖZ

Kuruluş ve ilk gelişme dönemindeki Anadolu Türk Edebiyatı yerli eserler yanında İran ve Arap edebiyatından çevirilere de yer vermiştir. Arap ve İran kültürüne pek âşinâ olmayan, millî dil ve geleneklerine bağlı Türkmen emirleri, bir yandan yerli eserlerin yazılmasını teşvik ederken, bir yandan da Arap ve İran edebiyatlarından çevirilere öncülük etmişlerdir. Yeni bir din ve dolayısıyla farklı bir medeniyet ile karşılaşan Türkler, daha çok dînî meselelerde kendilerine faydalı olacak metinleri tercüme yoluyla dilimize kazandırmaya başlamışlardır. Beylikler Devri Türkçesi olarak da isimlendirilen Türk yazı ve kültür dilinin kuruluş ve gelişmesinde önemli bir görevi yerine getirmiş olan yazılı edebiyatın ardından Arapça ve Farsça eserlerin çevirisi ile dil yeni bir ortama girmiştir.

Türk dili üzerinde son derece etkili olacak bu uygulamalar takip eden yıllarda da devam etmiştir. Bu sebeple Eski Anadolu Türkçesi ve Osmanlı Devleti'nin kuruluşuyla birlikte oluşan dilde Arapça ve Farsçanın izlerini fazlaca görmek mümkündür. Bu dönemlere ait ürünlerin sentaks yapısı da doğal olarak bu etkileşimden nasibini almıştır. Arap ve Fars dillerinden yapılan çevirilerin dile etkileri ve telif eserlerle çeviri eserler arasındaki sentaks farkları devirlerin belli başlı eserlerini sentaks yönünden inceleme sonucu yortaya çıkacaktır. Bu araştırmaların sonucunda Türkçenin târihî gramerinin yazılabilmesi ise bugün önümüzde hâlâ gereğince incelenmemiş bir konu olarak durmaktadır. Bu sorunların çözümü, telif ve tercüme eserler üzerinde yapılacak çalışmalara bağlıdır.

Bir dilde kelimelerin durumlarının, meydana gelme şekillerinin, gramatikal analizlerinin mühim bir yeri vardır. Fakat, kelimelerin kategorilere göre ayrılışı içinde manaya yöneldiğimizi, manaları tayinde de kelimelerin başka kelimelerle ilgisine dikkat ettiğimizi düşünersek, sadece şeklin, dilde ve o dile bağlı edebiyat incelemelerinde yeterli olmayacağı sonucuna kolaylıkla varırız. İnsanda maddî ve manevî iki yön bulunduğuna, dil insan yaşayışını aksettiren içtimâî bir müessese olduğuna göre, her milletin dilinde bu iki yönü tesbit etmek mümkündür. Ancak, toplumların hayat şartları durumu kendi istikametinde değiştirmiştir. Bu değişiklik de, kelime nüanslarından başlayarak, sentaksa kadar uzanmıştır ve uzanmaya devam etmektedir. Bu doğrultuda sentaks incelemeleri Türk dili alanında yapılması gereken çalışmalardan birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir eserin sentaksının incelenmesi, her şeyden önce o eserin hangi döneme ait olduğunu ve dolayısı ile dönemin genel özelliklerini ortaya koymakta, dönemin genel özelliklerinden yola çıkarak metinlerin

tesisinde de son derece yardımcı olmaktadır.

Böyle bir amaca hizmet edecek olan çalışmamıza konu olarak Câmî‘ü’l-Hikâyât metnini tercih etmemizin nedeni, eserin sanat kaygısından uzak, halkı eğitime amacı güden mensur bir eser oluşudur. Ayrıca eser, halkın beğenisini kazandığından çeşitli dönemlerde istinsah edilmiştir. Eserin farklı yer ve zamanda farklı müstensihlerin hem kendilerinin hem de yaşadıkları çevrenin izlerini taşıdığı düşünüldüğünde eserin uzunca bir dönemin dil ve sentaks özelliklerine tanıklık ettiğini söyleyebiliriz. Kısaca belirtmek gerekirse eserin dili, hem müellifin hem de müstensihin –çevresinin diliyle çelişmediği kadarıyla– kendi zamanına nakletmiş olduğu bir dildir. Bu haliyle eser, geniş bir dönemin dilinin bir kesitine tanıklık etmektedir denilebilir.

Bu çalışmamızda Eski Anadolu Türkçesi ile, Farsçadan dilimize çevirisi yapılmış bir eser olan Câmî‘ü’l-Hikâyât’ın sentaksını ortaya koymaya çalıştık. Eser, Muhlis ibnü’l-Hâfızu’l-Kâdî’ya aittir. Eserin elimizdeki nüshalarının istinsah kaydı bulunanlarının tarihleri çok eski olmamakla birlikte hemen hepsinin Eski Anadolu Türkçesi özellikleri taşıması sebebiyle böyle bir çalışmaya konu olmuştur. Eserin yedi yazma nüshasını tespit ettik. Sadece sentaks özellikleri açısından inceleme yapıldığından Süleymaniye Kütüphanesi İzmir Bölümü 408/2’de kayıtlı nüsha üzerinde çalışmamızı yürüttük. “İmlâ ve Dil Özellikleri” bölümünde ayrıntılı olarak aktarmaya çalıştığımız gibi elimizdeki nüshanın konuşma dili özelliklerini de taşıyor olması bu doğrultudaki tercihimizi haklı çıkarmıştır.

Çalışmamızı “Önsöz” ve “Giriş”ten sonra “Sentaks İncelemesi” ve “Metin” olmak üzere iki bölüme ayırdık. “Sentaks İncelemesi” de kendi içinde “Kelime Grupları” ve “Cümle” olarak ikiye ayrıldı.

“Kelime Grupları” bölümünde, metnimizdeki kelime gruplarının yapısı, bu kelime gruplarının cümle içinde hangi unsur olarak kullanıldıkları ve günümüz yazı dilinden farklı olan yönlerini tespit etmeye çalıştık.

“Cümle” bölümünde ise , cümleleri “Yapılarına Göre Cümleler”, “Yüklemlerine Göre Cümleler”, “Unsurlarının Dizilişine Göre Cümleler”, “Anlamlarına Göre Cümleler”, “Cümlenin Unsurları” ve “Cümle Unsurları Arasındaki İlişki” alt başlıklarında inceledik.

“Sonuç” bölümünde metnimizi incelerken elde ettiğimiz önemli özellikleri belirttik.

“Metin” bölümünde orijinal metnin transkripsiyonunu yaptık ve metnin hareke

sistemine uyduk. Metni transkripsiyon harfleri ile yeniden yazarken ض harfini ẓ ve đ ile gösterdik. Metnimizde چ ve پ harfleri hiç kullanılmadığı halde karışıklığı önlemek için p ve ç okunması gereken yerleri düzeltmeye çalıştık. Hamdele, salvele, duâ, âyet ve hadîsler Arap harfleri ile yazdık. Metni oluştururken anlamaya yardımcı olacağı düşüncesiyle noktalama işaretlerini koymaya gayret gösterdik. Metin, dönemin yazılı ve sözlü dil özelliklerini ihtiva ettiğinden imlâyı olduğu gibi aktarmaya özen gösterdik, doğruluğunda tereddüt ettiğimiz ve anlamayı zorlaştıracak kelimelerin muhtemel doğrularını dipnotta göstermeye çalıştık. Bunu yaparken de pek az örnekte Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya Bölümü 2195’te kayıtlı bulunan diğer nüshayı kaynak gösterdik. Müstensih hatası olarak nitelendirilebilecek bazı eksiklikleri ve yanlışlıkları da köşeli parantezle düzeltmeye çalıştık.

“Sözlük” bölümünde çok geniş kapsamlı olmamakla birlikte bu gün için arkaik sayılacak kalimelerin metinle ilgili anlamları verilmiştir.

Çalışmamız sırasında, “Eski Türk Edebiyatında Mensur Hikâyeler” adlı eserinden yararlandığımız Hasan KAVRUK’a ve tezimizin iskeletini oluşturan “14. Yüzyıla Ait Bir Kısas-ı Enbiyâ Nüshası Üzerinde Sentaks İncelemesi” adlı çalışmasından dolayı İsmet CEMİLOĞLU’na teşekkür ederim.

Ayrıca beni böyle bir çalışma yapmaya sevk eden hocam Nesrin ALTUN’a da değerli katkılarından dolayı teşekkür ederim.

İzmit, 2001

İÇİNDEKİLER

KAYNAKLAR.....	XVIII
KISALTMALAR.....	XX

GİRİŞ

1.Hikâye Nedir.....	XXI
2.Edebiyatımızda Hikâye.....	XXIII
3.Eski Türk Edebiyatında Mensûr Hikâyelerin Tasnîfi.....	XXVI
4.Genel Olarak Câmî 'ü'l-Hikâyât.....	XXVII
a.Cevâmi'ü'l-Hikâyât ve Levâmi'ü'r-Rivâyât.....	XXVIII
b.Câmî'ü'l-Hikâyât.....	XXIX
c.Câmî'ü'l-Hikâyât.....	XXX
ç.Câmî'ü'l-Hikâyât.....	XXXI
ça.Hikâyelerin Özetleri.....	XXXIII
çb.İmlâ ve Dil Özellikleri.....	XLI
çc.Nüsha Tavsîfleri.....	XLIV

BİRİNCİ BÖLÜM

I.KELİME GRUPLARI.....	2
A.TEKRAR GRUBU.....	6
1. Tekrar Türleri.....	6
a.Aynen tekrarlar.....	6
b.Eş anlamlı tekrarlar.....	6
c.Zıt anlamlı tekrarlar.....	6
ç.İlaveli tekrarlar.....	6
2. Cümledeki Vazifesi Yöntünden Tekrarlar.....	7
a.Tekrar grubunun özne olarak kullanılması.....	7
b.Tekrar grubunun zarf olarak kullanılması.....	7
c.Tekrar grubunun yüklem olarak kullanılması.....	7
3. Tekrarların Kelime Grupları İçindeki Durumu.....	7
a.Tekrarların, sıfat tamlamalarında sıfat unsuru olarak kullanılması.....	7
b.Tekrarların, birleşik fiilin isim unsuru olarak kullanılması.....	7
B.BAĞLAMA GRUBU.....	8
1. Bağlama Grubu Türleri.....	8
a. “u, ü, vu, vü” edatlarıyla kurulanlar.....	8

b. “u, ü, vu, vü” fonksiyonunda “ı, i” şeklinde kurulanlar.....	8
c. “ve” edatı ile kurulanlar.....	8
ç. “ile” edatı ile kurulanlar.....	8
d. “veya” ile kurulanlar.....	8
2. Cümledeki Vazifesi Yöntünden Bağlama Grubu.....	8
a. Bağlama grubunun özne olarak kullanılması.....	9
b. Bağlama grubunun nesne olarak kullanılması.....	9
c. Bağlama grubunun yer tamlayıcısı olarak kullanılması.....	9
ç. Bağlama grubunun zarf olarak kullanılması.....	9
3. Bağlama Grubunun Kelime Grupları İçindeki Durumu.....	9
a. Bağlama grubunun isim tamlamalarında tamlayan olarak kullanılması.....	9
b. Bağlama grubunun isim tamlamalarında tamlanan olarak kullanılması.....	9
c. Bağlama grubunun edat gruplarında isim unsuru olarak kullanılması.....	9
C. SIFAT TAMLAMASI.....	10
1. Sıfat Unsuru Tek Kelime Olan Sıfat Tamlamaları.....	10
a. Sıfat unsuru niteleme sıfatı olan tamlamalar.....	10
b. Sıfat unsuru belirtme sıfatı olan tamlamalar.....	10
2. Sıfat Unsuru Kelime Grubu Olan Sıfat Tamlamaları.....	11
a. Sıfat unsuru sıfat-fiil grubu olan tamlamalar.....	11
b. Sıfat unsuru âitlik grubu olan tamlamalar.....	11
c. Sıfat unsuru edat grubu olan tamlamalar.....	11
ç. Sıfat unsuru sayı grubu olan tamlamalar.....	12
3. Cümledeki Vazifesi Yöntünden Sıfat Tamlamaları.....	12
a. Sıfat tamlamasının özne olarak kullanılması.....	12
b. Sıfat tamlamasının nesne olarak kullanılması.....	13
c. Sıfat tamlamasının zarf olarak kullanılması.....	13
ç. Sıfat tamlamasının yer tamlayıcısı olarak kullanılması.....	13
d. Sıfat tamlamasının yüklem olarak kullanılması.....	14
4. Sıfat Tamlamalarının Kelime Grupları İçindeki Durumu.....	14
a. Sıfat tamlamasının tamlayan olarak kullanılması.....	14
b. Sıfat tamlamasının tamlanan olarak kullanılması.....	15
c. Sıfat tamlamasının başka sıfat tamlamalarında sıfat unsuru olarak kullanılması.....	15
ç. Sıfat tamlamasının başka sıfat tamlamalarında isim unsuru olarak kullanılması.....	15
d. Sıfat tamlamasının edat grubunda isim unsuru olarak kullanılması.....	16
e. Sıfat tamlamasının âitlik grubunda isim unsuru olarak kullanılması.....	16

5. Farklı Hususiyette Olan Sıfat Tamlamaları.....	16
a. Sıfat unsuru “evvel” kelimesi olan tamlamalar.....	16
b. Sıfat tamlaması unsurlarının arasına başka unsurların girmesi.....	16
c. Sayı ve miktar bildiren sıfatların belirttiği ismin çokluk halde olması.....	16
Ç. İSİM TAMLAMASI.....	18
1. Yapı Bakımından İsim Tamlamaları.....	18
a. Unsurları tek kelime olan isim tamlamaları.....	18
b. Unsurlarından biri veya ikisi kelime grubu şeklinde olan isim tamlamaları.....	18
2. Cümledeki Vazifesi Yöntünden İsim Tamlamaları.....	19
a. İsim tamlamasının özne olarak kullanılması.....	19
aa. Öznesi isim tamlaması olan fiil cümleleri.....	19
ab. Öznesi isim tamlaması olan isim cümleleri.....	19
b. İsim tamlamasının nesne olarak kullanılması.....	19
c. İsim tamlamasının yer tamlayıcısı olarak kullanılması.....	20
ca. Yaklaşma eki olarak yer tamlayıcısı olan tamlamalar.....	20
cb. Bulunma eki olarak yer tamlayıcısı olan tamlamalar.....	20
cc. Ayrılma eki olarak yer tamlayıcısı olan tamlamalar.....	21
ç. İsim tamlamasının zarf olarak kullanılması.....	21
d. İsim tamlamasının yüklem olarak kullanılması.....	21
3. İsim Tamlamasının Kelime Grupları İçindeki Durumu.....	21
a. İsim tamlamasının başka isim tamlamalarında tamlayan olarak kullanılması (zincirleme isim tamlaması).....	21
b. İsim tamlamasının âitlik grubunda isim unsuru olarak kullanılması.....	22
c. İsim tamlamasının edat grubunda isim unsuru olarak kullanılması.....	22
4. Farklı Hususiyette Olan İsim Tamlamaları.....	22
a. Tamlayanı özel isim olan tamlamaların durumu.....	22
b. Tamlananı sıfat-fiili olan tamlamaların durumu.....	23
c. Tamlayanı sıfat-fiil olan tamlamaların durumu.....	23
ç. Tamlayanı iyelik eki almış tamlamaların durumu.....	23
d. Tamlayanı zamir olan tamlamaların durumu.....	24
e. İsim tamlamasının unsurlarının arasına başka unsurların girmesi.....	24
f. Tamlayanı ortak olan isim tamlamaları.....	24
D. AİTLİK GRUBU.....	25
1. Aitlik Grubunun Sıfat Olarak Kullanılması.....	25
2. Aitlik Grubunun Zamir Olarak Kullanılması.....	25
3. Aitlik Grubunun Farklı Hususiyette Kullanılması.....	25

E. BİRLEŞİK FİİL.....	26
1. İsim+Yardımcı Fiil Kuruluşundaki Birleşik Fiiller.....	28
a. Yardımcı fiili “it-” olan birleşik fiiller.....	28
b. Yardımcı fiili “ol-” olan birleşik fiiller.....	28
c. Yardımcı fiili “eyle-” olan birleşik fiiller.....	29
ç. Yardımcı fiili “kıl-” olan birleşik fiiller.....	29
d. Yardımcı fiili “kal-” olan birleşik fiiller.....	29
2. Fiil+Yardımcı Fiil Kuruluşundaki Birleşik Fiiller.....	30
a. Yardımcı fiili “gel-” olan birleşik fiiller.....	30
b. Yardımcı fiili “bil-” olan birleşik fiiller.....	31
c. Yardımcı fiili “ko- (koy-)” olan birleşik fiiller.....	31
ç. Yardımcı fiili “vir-” olan birleşik fiiller.....	31
F. ÜNVAN GRUBU.....	32
1. Cümledeki Vazifesi Yönünden Ünvan Grubu.....	32
a. Ünvan grubunun özne olarak kullanılması.....	32
b. Ünvan grubunun yer tamlayıcısı olarak kullanılması.....	32
2. Ünvan Grubunun Kelime Grupları İçindeki Durumu.....	33
a. Ünvan grubunun tamlayan olarak kullanılması.....	33
G. ÜNLEM GRUBU.....	34
H. SAYI GRUBU.....	35
I. EDAT GRUBU.....	36
1. Yapısı Yönünden Edat Grubu.....	36
a. “Sonra” ile kurulan edat grubu.....	36
b. “Üçün” ile kurulan edat grubu.....	37
c. “Berü” ile kurulan edat grubu.....	38
ç. “Gibi” ile kurulan edat grubu.....	38
d. “Kadar” ile kurulan edat grubu.....	38
e. “Değın” ve “dek” ile kurulan edat grubu.....	39
f. “İle” ile kurulan edat grubu.....	39
g. “Göre” ile kurulan edat grubu.....	40
ğ. “Artık” ile kurulan edat grubu.....	40
h. “Degül” edatının kullanılması.....	40
ı. “Gerü” edatının kullanılması.....	41
i. “Gayrı” edatının kullanılması.....	41
j. “Bile” edatının kullanılması.....	41

k. “Deñilti” ile kurulan edat grubu.....	42
l. “Karşu” ile kurulan edat gurubu.....	42
m. “Ötürtü” ile kurulan edat grubu.....	42
2. Cümledeki Vazifesi Yöntünden Edat Grubu.....	42
a. Edat grubunun zarf olarak kullanılması.....	43
b. Edat grubunun yüklem olarak kullanılması.....	43
3. Edat Grubunun Kelime Grupları İçindeki Durumu.....	43
i. YAKLAŞMA, BULUNMA, AYRILMA GRUPLARI.....	44
1. Yaklaşma Grubu.....	44
2. Bulunma Grubu.....	44
a. Cümledeki vazifesi yönünden bulunma grubu.....	44
aa. Bulunma grubunun zarf olarak kullanılması.....	44
ab. Bulunma grubunun nesne olarak kullanılması.....	44
3. Ayrılma Grubu.....	44
a. Cümledeki vazifesi yönünden ayrılma grubu.....	45
aa. Ayrılma grubunun özne olarak kullanılması.....	45
ab. Ayrılma grubunun nesne olarak kullanılması.....	45
b. Ayrılma grubunun kelime grupları içindeki durumu.....	45
ba. Ayrılma grubunun sıfat tamlamalarında sıfat unsuru olarak kullanılması.....	45
bb. Ayrılma grubunun sıfat tamlamalarında isim unsuru olarak kullanılması.....	45
J. İSİM-FİİL GRUBU.....	46
1. Cümledeki Vazifesi Yöntünden İsim-Fiil Grupları.....	46
a. İsim-fiil grubunun özne olarak kullanılması.....	46
b. İsim-Fiil Grubunun Nesne Olarak Kullanılması.....	46
c. İsim-fiil grubunun yer tamlayıcısı olarak kullanılması.....	46
ç. İsim-fiil grubunun yüklem olarak kullanılması.....	47
K. SIFAT-FİİL GRUBU.....	48
1. Kuruluşları Yöntünden Sıfat-Fiil Grubu.....	48
a. “-an, -en” ile kurulanlar.....	48
b. “-dık, -dik, -duk, -dük” ile kurulanlar.....	48
c. “-ar, -er” ile kurulanlar.....	49
ç. “-acak, -ecek” ile kurulanlar.....	49
2. Cümledeki Vazifesi Yöntünden Sıfat-Fiil Grubu.....	49
a. Sıfat-fiil grubunun özne olarak kullanılması.....	49

b. Sıfat-fiil grubunun nesne olarak kullanılması.....	49
c. Sıfat-fiil grubunun zarf olarak kullanılması.....	49
ç. Sıfat-fiil grubunun yer tamlayıcısı olarak kullanılması.....	49
3. Sıfat-Fiil Grubunun Kelime Grupları İçinde Durumu.....	49
4. Sıfat-Fiil Grubunun Farklı Kuruluşta Olması.....	50
L. ZARF-FİİL GRUBU.....	51
1. Zarf-fiil Grubu Teşkil Eden Ekler.....	51
a. “-ı, -i, -u, -ü” eki.....	51
b. “-ıp, -ip, -up, -üp” eki.....	51
c. “-ınca, -ince” eki.....	52
ç. “-ıca, -icek” eki.....	52
d. “-madın, -medin” eki.....	53
e. “-ken” eki.....	53
f. “-dikça, -dikçe, -dukça, -dükçe” eki.....	54
g. “-e, -a” eki.....	54
ğ. “-alı, -eli” eki.....	54
M. İSNAT GRUBU.....	55
N. İYELİK GRUBU.....	56
1. Cümledeki Vazifesi Yönünden İyelik Grubu.....	56
a. İyelik grubunun özne olarak kullanılması.....	56
b. İyelik grubunun nesne olarak kullanılması.....	56
c. İyelik grubunun yer tamlayıcısı olarak kullanılması.....	56
ç. İyelik grubunun yüklem olarak kullanılması.....	57
II. CÜMLE.....	58
A. YAPILARINA GÖRE CÜMLELER.....	60
1. Basit Cümleler.....	70
a. Basit isim cümleleri.....	70
b. Basit fiil cümleleri.....	70
2. Birleşik Cümleler.....	71
a. Şartlı birleşik cümle.....	71
aa. Geniş zamanın şartının geçmiş zaman şartı yerine kullanılması.....	72
ab. Şartın istek ekiyle karşılanması.....	72
b. Ki’li birleşik cümle.....	72
ba. Yardımcı cümlenin özne olarak kullanılması.....	74

bb. Yardımcı cümlelerin nesne olarak kullanılması.....	74
bc. Yardımcı cümlelerin zarf olarak kullanılması.....	75
bd. Farklı hususiyette olan ki'li birleşik cümleler.....	76
bf. Yardımcı cümlelerin yer tamlayıcısı olarak kullanılması.....	76
c. İç içe birleşik cümle.....	76
ç. "çün"lü veya "çünkü"li birleşik cümle.....	77
B. YÜKLEMİNE GÖRE CÜMLELER.....	79
1. İsim Cümleleri.....	79
a. Yüklemi tek ek-fiil şeklinde olan cümleler.....	81
b. Yüklemi kelime grubu+ek-fiil şeklinde olan cümleler.....	82
2. Fiil Cümleleri.....	82
a. Yüklemi basit zamanlı olan fiil cümleleri.....	92
b. Yüklemi birleşik zamanlı olan fiil cümleleri.....	92
C. UNSURLARININ DİZİLİŞİNE GÖRE CÜMLELER.....	93
1. Kurallı Cümleler.....	94
2. Devrik Cümleler.....	94
Ç. ANLAMLARINA GÖRE CÜMLELER.....	95
1. İsnat Tarzına Göre Cümleler.....	96
a. Haber cümleleri.....	96
b. Tasarlama cümleleri.....	96
2. Sübut (Sabit Olma) Durumuna Göre Cümleler.....	97
a. Olumlu cümleler.....	97
b. Olumsuz cümleler.....	98
ba. Olumsuz fiil cümleleri.....	98
bb. Olumsuz isim cümleleri.....	99
3. Soru Cümleleri.....	99
a. Kuruluşları yönünden soru cümleleri.....	100
aa. Soru ekiyle kurulanlar.....	100
ab. Soru sıfatıyla kurulanlar.....	100
ac. Soru zarfıyla kurulanlar.....	101
aç. Soru zamiriyle kurulanlar.....	102
b. Fonksiyonları yönünden soru cümleleri.....	103
ba. Tasdik ettirme fonksiyonu.....	103
bb. Hayret ifadesi taşıma fonksiyonu.....	103
bc. İhtimal ve karşılaştırma fonksiyonu.....	103
bç. Bilinmezlik fonksiyonu.....	103

bd. Suçlama-tezyîf etme fonksiyonu.....	103
be. Üzüntü ve kaygı fonksiyonu.....	104
bf. İmkansızlık fonksiyonu.....	104
D. CÜMLENİN UNSURLARI.....	105
1. Yüklem.....	105
a. Fiil cümlelerinde yüklem.....	105
aa. Basit zamanlı fiillerin yüklem olması.....	105
ab. Birleşik zamanlı fiillerin yüklem olması.....	105
ac. İsim+yardımcı fiil kuruluşundaki birleşik fiillerin yüklem olması.....	106
aç. Fiil+yardımcı fiil kuruluşundaki birleşik fiillerin yüklem olması.....	106
ad. Birleşik fiillerin deyimleşmiş ifadelerde yüklem olması.....	107
b. İsim cümlelerinde yüklem.....	107
ba. Yükleme tek kelime olan isim cümleleri.....	107
bb. Yükleme kelime grubu olan isim cümleleri.....	108
1. Tekrar grubunun yüklem olması.....	108
2. Sıfat tamlamasının yüklem olması.....	108
3. İsim tamlamasının yüklem olması.....	108
4. Edat grubunun yüklem olması.....	108
5. İyelik grubunun yüklem olması.....	108
2. Özne.....	109
a. Öznesi tek kelime olan cümleler.....	109
b. Öznesi kelime grubu olan cümleler.....	109
ba. Bağlama grubunun özne olması.....	109
bb. Sıfat tamlamasının özne olması.....	109
bc. İsim tamlamasının özne olması.....	110
bç. Ünvan grubunun özne olması.....	110
bd. Ayrılma grubunun özne olması.....	110
be. İsim-fiil grubunun özne olması.....	111
bf. Sıfat-fiil grubunun özne olması.....	111
3. Nesne.....	111
a. Nesnenin yükleme hali eki almaması.....	111
b. Nesnenin yükleme hali eki alması.....	111
ba. “-n” ekiyle nesne olan unsurlar.....	112
bb. “-ı, -i” ekiyle nesne olan unsurlar.....	112
bc. “-nı, -ni” ekiyle nesne olan unsurlar.....	112
c. Nesne olan kelime grupları.....	113
ca. Bağlama grubunun nesne olması.....	113

cb. Sıfat tamlamasının nesne olması.....	113
cc. İsim tamlamasının nesne olması.....	113
çç. Ayrılma grubunun nesne olması.....	114
cd. İsim-fiil grubunun nesne olması.....	114
ce. Sıfat-fiil grubunun nesne olması.....	114
4. Yer tamlayıcısı.....	114
a. Tek kelimededen meydana gelen yer tamlayıcıları.....	114
aa. Yaklaşma hali eki alan yer tamlayıcıları.....	114
ab. Bulunma hali eki alan yer tamlayıcıları.....	115
ac. Ayrılma hali eki alan yer tamlayıcıları.....	115
b. Kelime grubundan meydana gelen yer tamlayıcıları.....	115
ba. Sıfat tamlamasının yer tamlayıcısı olması.....	115
bb. İsim amlamasının yer tamlayıcısı olması.....	116
bc. İsim-fiil grubunun yer tamlayıcısı olması.....	116
bç. Sıfat -fiil grubunun yer tamlayıcısı olması.....	116
c. Farklı hususiyette kullanılan yer tamlayıcıları.....	117
5. Zarf.....	117
a. Ek almadan zarf olan unsurlar.....	117
b. Ek alarak zarf olan unsurlar.....	117
ba. Eşitlik hali eki alan zarflar.....	117
bb. Vasıta hali eki alan zarflar.....	118
bc. Yön hali eki alan zarflar.....	118
bç. “-dır, -dir, -dur, -dür” eki alan zarflar.....	118
bd. Zarf-fiil ekiyle teşkil edilen zarflar.....	119
c. Kelime grubu şeklindeki zarflar.....	119
ca. Tekrar grubunun zarf olması.....	119
cb. Edat grubunun zarf olması.....	119
cc. Zarf-fiil grubunun zarf olması.....	120
çç. Bulunma grubunun zarf olması.....	120
cd. Sıfat tamlamasının zarf olması.....	120
ce. İsim tamlamasının zarf olması.....	121
E. CÜMLE UNSURLARI ARASINDAKİ MÜNASEBET.....	122
1. Özne-Yüklem Münasebeti.....	122
a. Öznenin teklik olduğu cümlelerde yüklem durumu.....	122
b. Öznenin çokluk olduğu cümlelerde yüklem durumu.....	123
2. Nesne-Yüklem Münasebeti.....	123
a. Belirli nesne-yüklem münasebeti.....	123

b. Belirsiz nesne-yüklem münasebeti.....	124
c. Nesne-yüklem münasebetinin günümüze göre farklı olması.....	124
ca. Geçişsiz fiilin geçişli olarak kullanılması.....	124
cb. İyelik eki almış nesnelerin durumu.....	124
3.Yer Tamlayıcısı-Yüklem Münasebeti.....	125
a. Yaklaşma ekiyle kurulan yer tamlayıcıları.....	125
aa. Yaklaşma-bitiş.....	126
ab. Bildirme.....	126
ac. Yer.....	127
aç. Sebep.....	127
b. Bulunma ekiyle kurulan yer tamlayıcıları.....	127
ba. Yer.....	128
bb. Zaman.....	129
c. Ayrılma ekiyle kurulan yer tamlayıcıları.....	130
ca. Çıkma (ayrılma, uzaklaşma).....	130
cb. İstek.....	131
cc. Korku.....	131
çç. Geçiş Yeri.....	131
cd. Mebde' (başlangıç yeri).....	131
ce. Zaman.....	132
ç. Hal eklerinin birbiri yerine kullanılması.....	132
ça. Bulunma ekinin yaklaşma fonksiyonuyla kullanılması.....	132
çb. Yaklaşma ekinin bulunma fonksiyonuyla kullanılması.....	132
çc. Bulunma ekinin ayrılma fonksiyonuyla kullanılması.....	132
çç. Yaklaşma ekinin vasıta fonksiyonuyla kullanılması.....	132
çd. Ayrılma ekinin bulunma fonksiyonunda kullanılması.....	132
çe. Hal eki almadan yer tamlayıcısı olanlar.....	133
4. Zarf-Yüklem Münasebeti.....	133
a. Zaman bildiren zarflar.....	133
b. Durum-hal bildiren zarflar.....	133
c. Sebep bildiren zarflar.....	133
III. SONUÇ.....	135
İKİNCİ BÖLÜM	
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ.....	141
TRANSKRİPSİYONLU METİN.....	142
SÖZLÜK.....	171
ÖZGEÇMİŞ.....	178
TIPKIBASIM.....	179

KAYNAKLAR

Banarlı, Nihat Sami, **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1987.

Banguoğlu, Tahsin, **Türkçenin Grameri**, TDK Yayınları, Ankara, 2000.

Bilgegil, M. Kaya, **Türkçe Dilbilgisi**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1982.

Cemiloğlu, İsmet, **14. Yüzyıla Ait Bir Kısas-ı Enbiyâ Nüshası Üzerinde Sentaks İncelemesi**, TDK Yayınları, Ankara, 1994.

Deny, Jean, **Türk Dili Grameri**, çev., Ali Ulvi Elöve, Maârif Vekâleti Yayını, İst., 1941.

Devellioğlu, Ferit, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat**, Aydın Kitabevi, Ankara, 1986.

Dizdaroğlu, Hikmet, **Tümce Bilgisi**, Ankara, 1976.

Ediskun, Haydar, **Türk Dilbilgisi**, İst., 1985.

Ergin, Muharrem, **Türk Dil Bilgisi**, Bayrak Basım/Yayım/Tanıtım, İst., 1988.

Gencan, Tâhir Nejat, **Dilbilgisi**, TDK Yayınları, İstanbul, 1991.

Gülensoy, Tuncer, **Türkçe Dersleri**, Kayseri, 1992.

Hacıeminoğlu, Necmettin, **Türk Dilinde Edatlar**, MEB Yayınları, İst, 1992.

Hatiboğlu, Vecihe, **Türkçenin Sözdizimi**, TDK Yayınları, Ankara, 1972.

İpekten, Haluk, Mustafa İsen, Recep Toparlı, Nâci Okçu, Turgut Karabey, **Tezkirelere Göre Divân Edebiyatı İsimler Sözlüğü**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara, 1988.

İÜ Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, c. II, İst., 1987.

Kanar, Mehmet, **Büyük Türkçe-Farsça Sözlük**, Birim Yayıncılık, İstanbul, 1988.

Karahan, Leyla, "Türkçede Birleşik Cümle Problemleri," **Türk Gramerinin**

Sorunları Toplantısı, TDK Yay., Ankara, 1995.

Kavruk, Hasan, **Eski Türk Edebiyatında Mensûr Hikâyeler**, MEB Yayınları, Ankara, 1998.

Kızıltan, Mübeccel, **Kırk Vezir Hikâyeleri**, Doktora Tezi, İÜ., 1991.

Korkmaz, Zeynep, **Türk Dili Üzerine Araştırmalar**, Birinci Cilt, TDK Yayınları, Ankara, 1995.

Köprülü, M.Fuad, **Türk Edebiyatı Tarihi**, Ötüken Neşriyat, İst., 1986.

Levend, Ağâh Sırrı, **Türk Edebiyatı Tarihi**, TTK Basımevi, Ankara, 1998.

Levend, Ağâh Sırrı, "Dîvân Edebiyatında Hikâyeler", **TDAY. Belleten**, 1967, Ankara, 1968.

Macdonald, D.B., "Hikâye" maddesi, **İslam Ansiklopedisi**, MEB Yayınları, İstanbul

Mazıoğlu, Hasibe, "Divan Edebiyatında Hikâye", **Doğumunun Yüzüncü Yılında Ömer Seyfettin**, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 1985.

Muallim Nâci, **Lugat-ı Nâci**, İstanbul, 1322.

Mütercim Âsım, **Terceme-i Kâmûsu'l- Muhît**, İstanbul, 1272.

Özkırımlı, Atilla, "Hikâye" maddesi, **Türk Edebiyatı Ansiklopedisi**, Cem Yayınevi, İstanbul, 1990.

Özön, M.Nihat, **Türkçede Roman**, Haz. Alpay Kabacalı, İstanbul, 1985.

Redhouse, J.W., **Turkish and English Lexicon**, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1978.

Steingass, F., **Persian-English Dictionary**, London, 1947.

Şemsettin Sâmî, **Kâmûs-ı Türkî**, Dersa'âdet, İst., 1317.

Tulum, Mertol, **Ma'ârif-nâme**, (Doçentlik Tezi), İst., 1978.

Turan, Fikret, "Şeyhülislam Ebussuûd'un İmlâ Kuralları: Onaltıncı Yüzyılda Osmanlı İmlâsında Yerleşme Eğilimleri ve Bir Tepki", **İlmî Araştırmalar**, sayı:9, İst. 2000.

Türkçe Sözlük, TDK Yay. (6.baskı), Ankara, 1974.

KISALTMALAR

age.	:adı geçen eser
bkz.	:bakınız
c.	:cilt
çev.	:çeviren
haz.	:hazırlayan
İÜ.	:İstanbul Üniversitesi
Küt.	:Kütüphane
MEB	:Milli Eğitim Bakanlığı
s.	:sayfa
TDAY	:Türk Dili Araştırmaları Yıllığı
TDK	:Türk Dil Kurumu
TTK	:Türk Tarih Kurumu
Yay.	:Yayınları
yk.	:yaprak

GİRİŞ

1. Hikâye Nedir?

Hikâye, Arapça “hakâ” kökünden türetilmiş fi‘âle vezninde bir isimdir. Kelime, Arap edebiyatında gerek lügat gerekse ıstılah manası itibariyle bugünkü anlamda kullanılıncaya dek önemli merhaleler katetmiştir. Bu kök, Kur’ân’da hiç kullanılmamış, hadîslerde ise “bir fiilin taklidi” anlamında kullanılmıştır. Önceleri kelime, “eğlendirmek maksadıyla taklid” anlamında kullanılmış ve bu anlamı on dördüncü yüzyılın ikinci yarısına kadar korumuştur. Daha sonra “nakil ve tekrar” anlamıyla yaygın bir kullanım alanı kazanmış ve bugünkü ifadesiyle yerleşmiştir.¹

Hikâye kelimesi, Kâmûs Tercümesi’nde “Bir sözü ve haberi nakl ve rivâyet eylemek, bir nesneye benzemek, bir kimseye fi’len yahut kavlen taklîd eylemek”² anlamlarıyla yer almaktadır.

Muallim Nâci, hikâyeyi, “nakl, beyân, bir vak‘ayı hikâye, bir hususun hikâyesi, bazı vukû‘âtın hey’et-i mecmû‘ası”³ olarak tanımlamaktadır.

Şemsettin Sâmî, Kâmûs-ı Türkî’de hikâye için “1- Nakl etmek, bir vak‘a ve sergüzeşti sırasıyla anlatma, rivâyet; 2- Hakîkî veya uydurma ve ekseriyâ hisse yapmaya mahsus sergüzeşt ve vukû‘ât; 3- Fr. roman denilen uzun sergüzeşt ki esasen ahlâka hizmet etmek şartıyla envâ‘ı vardır.”⁴ demektedir.

Ferit Devellioğlu, hikâyeyi; “1- anlatma 2- roman 3-masal 4- olmuş bir hadise”⁵ olarak tanımlamıştır.

Türk Dil Kurumu’nun sözlüğünde ise; “1- Az çok ayrıntıları verilerek anlatılan olay 2- baştan geçen bir olayı anlatma 3- belli bir zaman ve yerde az sayıda kişinin başından geçen, gerçeğe uygun birtakım olaylar anlatan, ya da birkaç kişinin karakteri çizilen roman türünden kısa yapıt, öykü 4- aslı olmayan söz, olay,...”⁶ olarak tarif edilmektedir.

¹ D.B. Macdonald, “Hikâye” maddesi, *İslam Ansiklopedisi*, MEB Yay., c.V, f. 44, İst., s.477.

² Mütercim Âsm, *Terceme-i Kâmûsu’l- Muhît*, c.III, İstanbul, 1272, s.792.

³ Muallim Nâci, *Lugat-ı Nâci*, İstanbul, 1322, s.358.

⁴ Şemsettin Sâmî, *Kâmûs-ı Türkî*, Dersa‘âdet, İst., 1317, s.554.

⁵ Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Aydın Kitabevi, Ankara, 1986, s.440.

⁶ *Türkçe Sözlük*, TDK Yay. (6.baskı), Ankara, 1974, s.380.

Yabancılar tarafından hazırlanan sözlüklerde de hikâye için yukarıda belirtilen tariflere yakın anlamlar verilmiş, hikâye “anlatma, târih, destan, kıssa, masal, rivâyet”¹ kelimeleriyle karşılanmıştır.

İranlıların “dâstân, hikâyet, kıssa”² kelimeleriyle karşıladıkları hikâye için İngilizler story, novel; Fransızlar, nouvelle, historie; Almanlar, geschichte kelimelerini kullanmışlardır.

Yukarıda değişik dil ve sözlüklerde hikâye kelimesinin anlamlarını aktarmaya çalıştık. Terim olarak hikâye en geniş kapsamıyla yaşanmış ya da yaşanması mümkün olan olayların vak‘aya dayalı olarak özel bir üslupla anlatıldığı edebî eserlerin genel adı olmuştur. Bu durumda “hikâye kavramının içine tarih, destan, masal, menkıbe, efsane, latife, halk hikâyesi, roman, küçük hikâye gibi tahkiyeye dayalı bütün edebiyat türleri de girmektedir.”³

Değişik isim ve görüntülerde karşımıza çıkan hikâyenin tarihi neredeyse insanlık tarihi kadar eskidir. Çoğunlukla destansı ve mitolojik öğeleri bünyesinde barındıran bu tür, yüzyıllarca, milletlerin duygu, hayal ve inanç zenginliğini yansıtan bir edebiyat türü olarak önemini korumuştur. Araplarda, “rivâye“, “masal“, “sîre“, “nevâdir“, ve “kıssa“, adları altında ve daha çok “mâziye ait hikâyeler değil, fakat hâle müteallik levhalar” olarak kullanılmış daha sonra “hikâyât” adıyla “hayatın hakikî kopyası” olmuşlardır.⁴

İranlıların İslamiyeti kabullerinden itibaren girdikleri Arap kültür ve edebiyatının etkisi, Hind-İran felsefesi ve 9-10. asırlarda müslümanlar arasında şöhret bulan Yunan felsefesinin etkisiyle “âdâb” adında bir edebî tür meydana gelmiştir. Zamanla saray ve çevresini tatmin etmeyen bu din dışı edebiyatın mahsulleri Hintçeden çevirilerle zenginleştirilmeye çalışılmıştır.⁵ 10. yüzyıldan itibaren Pehlevî’den çeviriler; “Bağdat” ve “Mısır” ekolü olarak da belirtebileceğimiz aşk ve efsane muhtevalı zengin hikâye örneklerinden sonra “Kırk Vezir Hikâyeleri” ve “Binbir Gece” nüshaları ortaya çıkmıştır.

¹ F. Steingass, *Persian-English Dictionary*, London, 1947, s.426; J.W. Redhouse, *Turkish and English Lexicon*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1978, s. 796-798.

² Mehmet Kanar, *Büyük Türkçe-Farsça Sözlük*, Birim Yayıncılık, İstanbul, 1988, s.188.

³ Hasan Kavruk, *Eski Türk Edebiyatında Mensûr Hikâyeler*, MEB Yayınları, Ankara, 1998, s.2.

⁴ D.B. Macdonald, “Hikâye” maddesi, *İslam Ansiklopedisi*, MEB Yay., c.V, f. 44, İst., s.479.

⁵ M.Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ötügen Neşriyat, İst., 1986, s.108-109.

2. Edebiyatımızda Hikâye

Türk Edebiyatında hikâyecilik İslâmiyet'ten önceki dönemlere kadar uzanır. "İslam kültürü içerisinde ise 11. yüzyıldan itibaren Türklerin yaşadıkları geniş sahalarda, uzun tarih devirleri boyunca meydana getirdikleri zengin edebî mahsuller arasında hikâye geniş bir yer tutar."¹ Fakat Türkler, "hikâye" kelimesini İslâm kültür ve sanatı ile karşılaştıktan sonra kullanmaya başlamışlardır. İslâmiyet'ten önceki Türk Edebiyatı 8. yüzyılda yazılan Orhun Âbideleri'ne kadar sözlü geleneğe dayalı bir edebiyat olarak kabul edilmektedir. "Eldeki kaynaklara göre Türk Edebiyatı'nda ilk mensûr hikâyecilik Uygurlarda görülmüştür. Uygurlardan zamanımıza kadar gelen genellikle Budist menşeli te'lif ve tercüme hikâyeler Türklerin çok daha eskilere dayanan sözlü hikâyeciliği yanında gerek manzum gerekse mensûr bir yazılı hikâyecilik geleneğinin olduğunu göstermesi bakımından önemlidir."²

Uygurlar zamanında çeşitli dillerden hikâyeler tercüme edilmiştir. 10. yüzyılda Toharca'dan çevrilen *Prens Kalyanamkara ve Papamkara Hikâyesi*,³ Şilâzin adlı bir mütercim tarafından aynı dilden çevrilen *Çaştani Bey Hikâyesi*⁴ ve yine Toharca'dan Prajnaraksita adlı bir mütercim tarafından çevrilen *Maitrisimit*⁵ bunların belli başlılarıdır. Bu ve benzeri hikâyeler daha çok dînî ve ahlâkî konuları işleyen, bir kısım olağanüstü olayları da anlatan hikâyelerdir.

Selçuklular döneminde Anadolu'da ilk zamanlardan itibaren edebî dil olarak Arapça ve Farsça kullanılmıştır. Bunun yanında halk arasında okunmak üzere birtakım Türkçe eserler de yazılmıştır. Bu eserler daha çok halka İslamiyet'in esaslarını öğretmeye yönelik dînî kitaplar, Kur'ân ve hadîs tercümeleri, "o zaman hakîkî bir dârü'l-cihâd olan Anadolu halkının cengâverâne temâyüllerini tatmin edecek ve arttıracak meselâ "Seyyid Battal Gaazî Menkıbeleri" gibi yeni İslâmî hikâyeler, Danişmend-nâme ve Dede Korkut Hikâyeleri türünden eski Oğuz halk an'aneleri o dönemin başlıca verimlerini oluşturmaktadır.⁶

Sözlü edebiyat geleneğinde devam etmiş olan tahkiyeli ifadenin yazıya geçirilmiş ilk örnekleri Dede Korkut Hikâyeleridir. "Bu hikâyeler destandan hikâyeye

¹ Hasibe Maznoğlu, "Divan Edebiyatında Hikâye", *Doğumunun Yüzdüncü Yılında Ömer Seyfettin*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 1985, s.19.

² Hasan Kavruk, age., s.4.

³ Bkz. Hüseyin Namık Orkun, *Prens Kalyanamkara ve Papamkara Hikâyesinin Uygurcası*, İst., 1940.

⁴ Bkz. D.A.V. Gabain, *Çaştani Bey Hikâyesi*, Uigurica IV A, çev. S. Himran, İst., 1945.

⁵ Bkz. Şinasi Tekin, *Maitrisimit Nom Bitig*, BT. IX, Berlin, 1980.

⁶ M.Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ötügen Neşriyat, İst., 1986, s. 212.

geçişin en özgün ürünleri arasındadır.” Konuları ve anlatım şekilleri bakımından destanı andıran bu eser, yapı olarak hikâyeye dayanmaktadır. Eser destandan hikâyeye geçişte köprü görevi görmüştür.¹

İslâmiyet’in kabûlü ile birlikte yeni bir kültür benimsenmiş, edebiyat Arap ve Fars edebiyatlarının etkisinde kalmıştır. Bu dillerden yapılan manzum ve mensur hikâye çevirileri daha sonra bunlara benzer hikâyelerin yazılmasını sağlamıştır. Örneğin Selçuklular zamanında Melik İzzeddin Keykâvus b. Gıyâseddin’in emriyle Münşî İbn ‘Alâ tarafından yazılmış olup bugün elimizde bulunmayan Danişmend-nâme’yi I. Murad’ın emriyle Tokat dizdârı Ârif Ali 762/1360 tarihinde yeniden yazmıştır. Darîr’in siyer tercümesi, Kıssasü’l-Enbiyâ ve Tezkiretü’l-Evliyâ çevirileri, peygamber kıssaları, Hz. Muhammed’in doğumu, mi’râcı ve mucizeleri ile ilgili hikâyeler kaleme alınmıştır.²

Türk Edebiyatında özellikle de Eski Türk Edebiyatı başlığı altında sınırlarını belirlediğimiz Klasik Türk Edebiyatı’nda dilin ifade ettiği ürünler çoğunlukla manzum eserlerdir. Sanatçı duygu ve düşüncelerini şiir yoluyla anlatır. Bu alanda yapılmış çalışmada Hasan Kavruk, “15. yüzyıl şairlerinden Bedr-i Dilşâd’ın H.830/M.1427’de kaleme alıp Sultan II. Murad’a (1421-1451) sunduğu mesnevisinde ‘nesr halk, nazm ise pâdişâh gibidir’”ifadesini aktararak nesrin o dönemdeki yerini ortaya koymaya çalışmıştır.³

Eski Türk Edebiyatı döneminde, te’lif, tercüme ve adaptasyon yoluyla pek çok manzum eser kaleme alınmıştır. Bu eserlerin çok büyük bir bölümünü oluşturan edebî tür, mesnevîdir. Arap ve İran edebiyatlarındaki örneklerini aratmayacak güzelliğe sahip bu eserler sayıca da mensur hikâyelerden fazladır. 1232 yılında yazılmış olan Ali’nin Yûsuf Kıssası’nı bir yana bırakırsak bu manzum eserlerin çoğu Osmanlı Devleti’nin kuruluşundan sonra 14. yüzyılda yazılmıştır. Belli başlıları; Gazavât-ı Rasûlullah (Mukaffâ Cengi), Gazavât-ı Emîrî’l-Mü’minîn Ali (Feth-i Kal’â-i Selâsil), Cenâdil Kal’ası manzûmesi, Gazavât-ı Aramrem bin Musallat, Gazavât-ı Kıssa-i Mukaffâ (Ali Cengi), Kıssa-i Kahkaha (Ali Cengi) ‘dır. Bu hikâyelerden de anlaşılacağı üzere böylesine bir hikâye ortamını hazırlayan sebepler, “Kur’ân’daki kıssalar, dervişler arasında yayılmaya başlayan enbiyâ ve evliyâ menkabeleri, din ulularının efsaneleştirilmiş kişilikleri çevresinde beliren söylentilerdir”⁴

¹ Atilla Özkırmı, “Hikâye” maddesi, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1990, c.III, s. 636.

² Hasibe Mazıoğlu, “Divan Edebiyatında Hikâye”, *Doğumunun Yüzüncü Yılında Ömer Seyfettin*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 1985, s.21.

³ Hasan Kavruk, *Eski Türk Edebiyatında Mensûr Hikâyeler*, MEB Yayınları, Ankara, 1998, s.5.

⁴ Agah Sırrı Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1998, s.122.

Bu dönemde nesir küçümsenen bir anlatım metodu olarak kabul edilmiştir. “Nesir yazan kimse muhakkak ondan herkesi şaşkırtacak bir yazı hüneri bulmadıkça varlığını gösteremeyeceğine kâil olduğu zannı(na)” kapılmıştır.¹ Bütün bu anlayışlar yanında tarih, seyahat-nâme, menâkıb-nâme, tefsîr, hadîs, fıkıh ve siyer gibi alanlarda pek çok kıymetli eser yazılmış ama hikâye, “en az itibar edilen, hattâ hafife alınan küçümsenen bir nesir türü” olarak kabul edilmiştir.² İlk mensur hikâyelerden olan Battal-nâme, Dânişmend-nâme, Hamza-nâme, Ebû Müslim hikâyeleri yanında Doğu Türkçesinden Eski Anadolu Türkçesine çevrilmiş Bahtiyar-nâme (On Vezir Hikâyesi) ve Şeyh-zâde Ahmed’in II. Murad adına yazdığı Erba‘în-i Subh u Mesâ (Kırk Vezir Hikâyesi) en meşhur hikâyelerdendir.

Mensûr eser yazmanın böylesine hariçte tutulduğu bir dönemde yazarlar eserlerine imza atmamak suretiyle kendilerini gizlemeye çalışmışlar ya da yaptıkları işin meşruluğunu ispatlamak amacıyla “latife söyleyip dinlemenin sakıncası olmadığına dair âyet ve hadîslerden; peygamberin, din büyüklerinin, âlimlerin latifelerinden ve onların bu konudaki hoşgörülü sözlerinden örnekler vererek hikâyeciliğin bir nevi savunmasını yapmışlardır.”³ Ancak bütün bu olumsuzlukların yanında sanatlı ifadeleri sayesinde Cinânî, Vahdî, Veysî ve Nergisî gibi devrinin şöhretli şairleri hikâyeler tertip ederek ün kazanmışlardır.

Bu dönemin edebiyatında rağbet bulan nesir türü, sanat olarak kabul edilen, ağdalı, Arapça ve Farsça terkiplerle süslenmiş inşâdır. Bu türün, nazma oranla daha az kayıt altında bulunması ve yazarların secî sanatında gösterdikleri abartılı yarış, nesri anlaşılması son derece zor, anlamdan ziyade lafza hizmet eden bir tür haline gelmesine sebep olmuştur. Tahkiyeli anlatım bu dönemde manzum ya da mensur eser olarak karşımıza çıkar. Hikâye terimi, tarih, masal, efsâne, latife, destân, menkıbe gibi tahkiye esasına dayalı bütün eserlerin genel adı olarak kullanılmıştır. Bunun yanında hikâye türünden bir eser; destan, kıssa, efsâne, menkıbe, latife, târih ve nevâdir kelimeleriyle karşılanabilmiştir. Örneğin Kırk Vezir Hikâyeleri otuz üç farklı isimle karşımıza çıkmaktadır.⁴

Eski Türk Edebiyatında klasik hikâyeler, “okuyucuyu eğlendirirken onlara belli konularda bilgi vermek, onları dînî ahlâkî yönden eğitmek, olgun birer insan olmalarını sağlamak” gibi görevleri yerine getirmişlerdir.⁵ Bu hikâyelerde “kıssadan hisse” çıkarmak esas alınmış zaman zaman da yazar tarafından bu “hisse”ler açıkça

¹ Mustafa Nihat, **Türkçede Roman**, Remzi Kitabevi, İst., s. 71.

² Hasan Kavruk, **Eski Türk Edebiyatında Mensûr Hikâyeler**, MEB Yayınları, Ankara, 1998, s.6

³ Hasan Kavruk, *age*, s.6.

⁴ Mübeccel Kızıltan, **Kırk Vezir Hikâyeleri**, Doktora Tezi, İÜ.,1991, s. 5.

⁵ Hasan Kavruk, *age*, s.8.

belirtilmiştir.

Bu edebî tür, geçirdiği uzun evreden sonra, olağanüstü unsurlardan arınmış, olay örgüsü daralmış ve şahıs kadrosu azalmış ve modern hikâyeye dönmüştür.

Modern hikâye, gerçeklik ya da gerçeğe uygunluk, vak'a, zaman, şahıslar ve mekan başta olmak üzere birtakım özelliklere sahip olan bir çağdaş tür olarak kullanılacak; okuyucuya ahlak dersi vermeyecek ve yazar, olayların akışını keserek okuyucuya seslenmeyecektir.

3. Eski Türk Edebiyatı Mensûr Hikâyelerinin Tasnifi

Bu edebiyat ürünlerini ayrıntılı bir çalışmayla araştırmacıların hizmetine sunan Hasan Kavruk, hikâyeleri şekil, konu ve kaynakları bakımından tasnife tâbi tutmuştur. Yazar *Eski Türk Edebiyatında Mensûr Hikâyeler* adlı eserinde daha önce bu alanda yapılmış çalışmalara ilişkin tasnif şekillerini¹ de aktardıktan sonra kendi kanaatleri doğrultusunda bir sıralama yapmıştır. Biz bu bölümde daha önce yazılanları özellikle de Agah Sırrı Levend'in ayrıntılı tasnifini tekrar etmeden yazarın oluşturduğu sınıflandırmayı aktaracağız.

a. Şekil Olarak:

1. Müstakil, büyük hikâyeler: Hikâye-i Anabacı, Binbirdirek Batakhânesi, Hikâye-i Tayyâr-zâde vb.

2. Çerçeve hikâyeler: Elfû'l-leyle ve'l-leyle, Hikâye-i Subh u Mesâ, Bahtiyar-nâme, Hikâye-i U'cûbe ve Mahcûbe vb.

3. Belli konularda derlenip gruplandırılmış müstakil hikâyeler; Cevâmi'ü'l-hikâyât, Acâibü'l-meâsir ve garâibü'n-nevâdir, İbret-nümâ vb.

4. Hiçbir tasnife tabi tutulmadan rastgele derlenmiş hikâyeler olmak üzere, kısaca dört grupta toplanmaktadır. Bunun yanında bir hikâye kitabı olmadığı, başka konularda yazıldığı halde içinde çeşitli vesilelerle yerleştirilmiş hikâyeler olan pek çok eser vardır.

¹ Bu konudaki sınıflandırma çalışması için bkz. M.Nihat Özön, *Türkçede Roman*, Haz. Alpay Kabacalı, İstanbul, 1985, s.40; Agâh Sırrı Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara, 1973, s. 124-148; Agâh Sırrı Levend, "Dîvân Edebiyatında Hikâyeler", *TDAY. Belleten*, 1967, Ankara, 1968, s. 72-73; Hasibe Mazıoğlu, "Dîvân Edebiyatında Hikâye", *Doğumunun Yüzdüncü Yılında Ömer Seyfettin*, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara, 1985, s.19-20.

b. Kaynaklarına Göre:

1. Çeviri Hikâyeler
  - a-Arapçadan çeviriler
  - b-Farsçadan çeviriler
  - c-Diğer dillerden çeviriler
2. Te'lif Hikâyeler
3. Uyarlama-Adaptasyon Hikâyeler

c. Konularına Göre:

1. Aşk hikâyeleri
2. Kahramanlık hikâyeleri
3. Dînî-Tasavvufî hikâyeler
4. Ahlâkî hikâyeler
5. Serüven hikâyeleri
6. Olağanüstü olayları ihtiva eden mâcerâ hikâyeleri
7. Latifeler

Klâsik hikâyeler her ne kadar bu başlıklar altında toplanmışsa da bir hikâye kesin bir çizgiyle belli bir başlığa ait olamayabilir. Dînî bir hikâyede aynı zamanda aşk veya kahramanlık, bir aşk hikâyesinde de ahlâk konusunun işlendiği görülebilir.

4. Genel Olarak Câmî'ü'l-Hikâyât

Türklerin İslamiyeti kabulünden önce de bir hikâyecilik gelenekleri vardı. Fakat yeni bir dinle tanışmış olmaları; bu dinin daha iyi öğretilmesi ve din büyüklerine olan ilgi onları Arapça ve Farsça dini metinleri tercüme yoluna sevk etmiştir. XI. yüzyıldan itibaren İslam kültürü, ahlâkî, düşünce sistemi, yavaş yavaş etkisini göstermiş, bunun neticesi olarak da İslâmî eserlere ihtiyaç duyulmaya başlanmıştır. Bu ihtiyaç döneminde Arapça'dan ve Farsça'dan bazı hikâyeler tercüme edilmiş, telif ve adaptasyon yoluyla dînî konulu eserler kaleme alınmaya başlanmıştır. Câmî'ü'l-Hikâyât da böylesine konuları ihtiva eden, halkın çok beğendiği hikâye kitapları arasında tercüme ya da çeşitli dil ve ulemeden derleme suretiyle meydana getirilmiş hikâyelerin genel adıdır.

Eski Türk Edebiyatında Mensur Hikâyeler'in yazarı, hikâyeleri tasnif ederken "kaynakları" ve "konuları" bakımından hikâyeleri iki ana grupta toplamıştır. Bu gruplandırma isimleri birbirinin aynı ya da çok benzeri olmalarına rağmen dört ayrı başlık altında incelenmiş hikâyelerle karşılaşırız. *Câmî'ü'l-Hikâyât* ve *Cevâmî'ü'l-Hikâyât* ve *Levâmî'ü'r-Rivâyât* adlarını taşıyan bu iki hikâye grubunun aslında birbirinden önemli farklılıkları vardır. Biz bu bölümde bu iki ad altında

edebiyatımızda yer alan mensur hikâyeleri değerlendiremeye çalışacağız:

a. Cevâmi'ü'l- Hikâyât ve Levâmi'ü'r- Rivâyât:

İranlı yazar Cemâleddîn Muhammed Avfî (ö. 630/1232)'nin Nizâmülmülk adına kaleme aldığı aynı adlı eserin Farsçadan Türkçeye Celâl-zâde Sâlih Çelebi (ö. 973/1565) tarafından yapılan çevirisidir.

H. 957'de Mısır kadılığından azledilerek emekliye ayrılan ve İstanbul'a dönen Celâl-zâde Sâlih Çelebi, Eyyüb'de kardeşi Koca Nişancı Mustafa Çelebi'nin inşâ ettirdiği cami civarında bir ev yaptırıp oraya yerleşir. Burada Kânûnî Sultan Süleyman (1520-1566)'ın şehzâdesi Bâyezid (ö. 969/1561)'in arzusuyla Avfî'nin Cevâmi'ü'l- Hikâyât ve Levâmi'ü'r- Rivâyât adlı hikâye külliyyatını çevirerek Bayezid'e sunmuş, şehzâdenin tavassutuyla da Eyyüb Medresesi müderrisliğine tayin edilmiştir. Celâl-zâde Sâlih Çelebi eserini H. 964'te tamamlamıştır.

Avfî'nin Cevâmi'ü'l-Hikâyât'ı; efsânevî İran tarihinden, destânî mitolojik kahramanlardan, dînî, tarihî ve efsânevî olaylardan bahseden büyüklü küçüklü 2113 hikâyeden meydana gelmiş olup hikâyeler 25'er bâblık 4 kısma ayrılmıştır. Eser 100 bâbdan oluşmaktadır. Her kısımdaki bâblar konu bakımından birbirine uygun değişik sayıda hikâyeden meydana gelmiştir. I. kısımdaki hikâyeler; peygamber kıssalarına, dört büyük halîfeye, evliyâ menkabelerine, büyük devlet adamlarına, meşhur âlim ve sanatkarlara, değişik meslek erbabına aittir. II. kısımdaki hikâyeler, iyi huylu kişiler; III. kısımdaki hikâyeler, kötü huylu kişiler; IV. kısımdaki hikâyeler, denizlerde ve karalardaki garip olaylarla eşyanın özellikleri, hayvanların huyları vs. ile ilgilidir.

Hikâyelerden bazıları; Hûşeng'in Hikâyesi, Cemşid, Dahhâk, Gûştasb ve Zerdüşt'ün hikâyeleri, Mani ve ölümü, Şâpur'un esir olması, Behrâm-ı Gûr, Behrâm'ın Hakan ile savaşı, Enuşirevân'ın padişahlığı, Ömer Abdülaziz'in hikâyesi, İran'ın eski padişahları Sebüktekin ve Mahmud'un hikâyesi vs.dir.

Eserde tarihî olaylardan, savaşlardan, dinî inançlardan, antlaşmalardan, örf ve âdetlerden ayrıntılarıyla söz edilmiş, olaylar mümkün olduğu kadar kronolojik bir sıra takip edilerek verilmiştir. Olaylar ibret verecek yönleriyle sergilenerek okuyucunun hoş vakit geçirirken ibret alması, bir şeyler öğrenmesi sağlanmaya çalışılmıştır.

Celâl-zâde Sâlih Çelebi de tercüme esnasında eserin orijinalindeki tertip ve düzeni korumakla beraber, hikâyelerde bazı tasarruflarda bulunmuş, efsânevî hikâyelerin bir kısmını değiştirmiş, araya bazı yeni hikâyeler, hikâyelere bazı değişiklikler ekleyerek Cevâmi'ü'l-Hikâyât'ın İrânî özelliğini mümkün olduğu kadar

asgariye indirmeye çalışmıştır.

Tercümenin dili herkes tarafından anlaşılabilir kadar sade bir Türkçedir. Eserin bilinen tek tam nüshası Topkapı-Revan K. No: 1085'te kayıtlı olmakla birlikte diğer kütüphanelerde 16 nüshası daha bulunmaktadır. Eserin Türkçe tercümesinin baskısı yapılmamıştır. Farsça aslından yapılan seçmeler, İran'da Muhammed Abdullvahhâb Kazvî'nî tarafından bastırılmıştır.¹

Ayrıca Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya 3167'de kayıtlı bulunan yazmanın tanıtımına göre Celâl-zâde Sâlih Çelebi'nin Örfî (Cemâlüddîn Muhammed eş-Şirâzî)'nin Cevâmi'ü'l-Hikâyât ve Levâmi'ü'r-Rivâyât adlı eserini de 1557'de tercüme ettiği anlaşılmaktadır.

Yaptığımız kütüphane taramasında bu yazmadan başka Örfî'ye ait yedi yazmanın daha kaydını gördük ama çalışmamızın boyutlarını aşacağı düşüncesiyle nüshaların tavsîfi yoluna gitmedik. Bu yazmaya ait kayıt dökümü şöyledir: Süleymaniye-Ayasofya No: 3396, Süleymaniye-Ayasofya No: 3168, Süleymaniye-Fatih No: 4309, Süleymaniye-Fatih No:4310, Süleymaniye-Hekimoğlu No:609, Süleymaniye-Reisülküttap No:781, Süleymaniye-Yeni Cami No:940

Agâh Sırrı Levend, aslen Avfî'ye olan bu Farsça eserin çevirenlerini sıralarken Celâl-zâde Sâlih (ö.1565)'den başka İbn-i Arabşâh (ö. 1450), Necâtî (ö. 1508) ve Râzî Abdüllatif (ö. 1733)'in de adlarını sayar.² Diğerlerini araştırma yoluna gitmemekle birlikte Necâtî'nin çevirisinin İmam Gazâlî'nin Câmi'ü'l-Hikâyât adlı eserinin çevirisi olduğuna işaret edilmektedir.³ Fakat bu esere bu güne kadar rastlanamamıştır.⁴

b. Câmi'ü'l-Hikâyât: ... ..

Derleme yoluyla meydana getirilmiş bir hikâye mecmuasıdır. IV. Mehmed (1648-1687) devri tarihçilerinden Hezârfen Hüseyin Efendi (ö. 1089/1687)'ye aittir. Eser, ilk defa Hasan Kavruk'un çalışmasında ele alınmıştır.

Osmanlı Müellifleri'nde Hezârfen Hüseyin Efendi'ye ait bu isimde bir eserden bahsedilmemekte, Risâle-i Hikemiyye adlı bir eserden bahsedilmektedir. Eski Türk

¹ Hasan Kavruk, *Eski Türk Edebiyatında Mensûr Hikâyeler*, MEB. Yayınları, İstanbul, 1998, s.46-50.

² Agah Sırrı Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi*, TTK Basımevi, Ankara, 1998, s.147.

³ Haluk İpekten, Mustafa İsen, Recep Toparlı, Naci Okçu, Turgut Karabey, *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara, 1988, s.330.

⁴ Nihat Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1987, c. I, s. 470.

Edebiyatında Mensur Hikâyeler'in yazarı, bu yazmadaki "bu mecmu'ayı câmi'ü'l-hikâyât-ı hikemiyye ve letâ'ifü'r-rivâyât-ı işrâkiyye ismi ile müsemm kıldum" ifadesinden yola çıkarak yukarıda farklı isimlerle anılmalarına rağmen bu eserin Hezârfen Hüseyin Efendi'ye ait Câmi'ü'l-Hikâyât yazması olduğu kanaatindedir.¹

Câmi'ü'l-Hikâyât-ı Hikemiyye, adından da anlaşılacağı gibi hikmetli, ahlâkî ve dînî konularda derlenmiş hikâyeler mecmuasıdır. Eser, Arapça, Farsça ve Türkçe kitaplardan seçilip derlenmiş, çevreden duyulanlar da eklenerek meydana getirilmiştir. Eserde Kelile ve Dimne'den alınmış hayvan hikâyeleri de vardır. Hikâyelerin listesi eserin başında verilmiştir. Listeye göre mecmuada büyüklü küçüklü otuz sekiz hikâye vardır. Eserde ilk hikâye, Hz. Süleyman ile kargalar ve baykuşlar (zaglar ve bûmlar) arasındaki münâkaşayı anlatır. Daha sonra Çin şehzadesinin hikâyesi, Gurbe-i haris hikâyesi. Bûlbül hikâyesi vs. gelir.

Eserde herkes tarafından rahatlıkla anlaşılabilir bir dil ve ifade tarzı kullanılmıştır.

Eserin tespit edilebilmiş tek nüshası Topkapı, Koğuşlar K. No: 919'dadır.

c. Câmi'ü'l-Hikâyât:

Bu eser de Arapça, Farsça ve Türkçe kitaplardan hikâyeler derlemek suretiyle meydana getirilmiş bir hikâye mecmuasıdır. Yazarı, "İsmail b. Ali, kâtib-i dârtü'ş-şifâ-i Sultân Süleymân Han"dır. İstinsah tarihi belli olmayan eserin sonu eksik olup kalan kısım 161 yapaktır.

Eserin ilk hikâyesi, bizim aşağıda özelliklerini aktaracağımız ve çalışmamızda ele aldığımız metnin yazarı olan Muhlis b. Hâfız el-Kâdî'ye ait olan Câmi'ü'l-Hikâyât'ta olduğu gibi Hz. Muhammed'in mescidde otururken gözlerinden yaş gelmesinin hikâyesi ile başlamaktadır. Dînî, ahlakî, efsânevî konulardaki olaylardan meydana gelen eserde çeşitli evliyâ, enbiyâ menkabeleri de yer almaktadır. Kadınların fitneleri ile ilgili hikâyelerin de bulunduğu eserde ibret verici, kıssadan hisse çıkarılabilecek olaylar ilgi çekici bir ifade ile verilmiştir. Mecmuada Hikâye-i Avret de vardır.

Eserde yer yer Arapça ve Farsça terkipler bulunsa da rahatlıkla anlaşılabilir bir dille kaleme alınmıştır. Eserin tek nüshası Süleymaniye-Hacı Mahmud Efendi, No: 6248'dedir.

¹ Hasan Kavruk, *Eski Türk Edebiyatında Mensûr Hikâyeler*, MEB Yayınları, İstanbul, 1998, s.144.

ç. Câmî'ü'l-Hikâyât:

Bu çalışmada üzerinde sentaks incelemesi yaptığımız ve çeşitli kütüphanelerde yedi farklı nüshasını bulduğumuz bir hikâye mecmuasıdır. Yukarıda aynı başlık altında tavsif etmeye çalıştığımız iki hikâyede olduğu gibi bu Câmî'ü'l-Hikâyât metni de Arapça, Farsça ve Türkçe hikâyelerden derleme yoluyla meydana getirilmiştir. Eserin yazarı Muhlis ibnü'l-Hâfızü'l-Kâdî'dir. Yazar hakkında tezkirelerde ve yaptığımız diğer kaynak araştırmalarında bir bilgiye rastlayamadık.

Mensur hikâyeler alanında yaptığı çalışmasında Hasan Kavruk'un tahminleri ve bizim incelemelerimiz sonucu metin büyük ihtimalle Eski Anadolu Türkçesi ile dilimize kazandırılmıştır. Kâdî'ye ait bir yazmayı veya o dönemlerde istinsah edilen bir nüshayı henüz göremediğimiz için bu konuda kesin bilgiler vermek de istemiyoruz. Çünkü şu ana kadar varlığından haberdar olabildiğimiz nüshalardan böylesine bir kesin tespiti yapamadık. İstinsah kaydı bulunan iki nüshada tarihler 1103 /1691-1692 ve 1111/1699-1700 olarak verilmiştir. Bu durum, bazı nüshaların yıpranmasından da anlaşıldığı üzere halk arasında çok okunan bu tür hikâye mecmualarının pek çok eski ve yeni nüshalarının bulunmasının belirtileri olarak karşılanabilir.

Nüshaların istinsah tarihleri arasında zaman bakımından farklılıklar olmasına rağmen dil ve üslup bakımından hikâyeler birbirlerine büyük ölçüde yakınlık gösterirler. Pek tabii olarak eserin istinsah edildiği dönem, müstensihin kültür düzeyi ve sözlü gelenekten gelen etkiler hikâyelerde kendini hissettirmektedir. Bu duruma ilişkin ayrıntılı bilgiyi "İmlâ ve dil özellikleri" bölümünde ayrıntılı olarak aktarmaya çalıştık.

Hikâyeler, İslam dinine ait doğruları halka mesaj vermek suretiyle anlatmaya çalışan dînî bir mahiyet taşır. Ayrıca din büyüklerinin isimleri de anılmak suretiyle bazılarının kendilerine has üstünlükleri de ortaya konmaya çalışılır. Her bir hikâye müstakil bir olay örgüsüne sahiptir. Okuyucuya veya dinleyiciye verilmek istenen mesaj hikâyenin içerisinde ayrıca ifade edilir, yorum hikâyenin muhatabına bırakılmaz. İslam dinine ait ikinci dereceden hüküm ve tavsiyeler olarak da nitelendireceğimiz hususlar veya yapılmasında sevap umulan ama terk edilmesinde bir beis görülme-yen hususlar abartılı bir şekilde tavsiyeye şayan görülür. Hikâyelerde ele alınan konular ve verilen mesajlar şunlardır:

- salevât getirmenin çok sevap olduğu,
- beş vakit namaz kılmanın fazileti,
- ikinci namazını kazaya bırakmanın büyük günahlar kadar sakınılması gereken

bir davranış olduğu,

- âhir zaman ümmetinin kısacık olan ömrünü ibadetle geçirmesi gerektiği,
- kelime-i tevhîd getirmenin en büyük fazilet olduğu,
- yapılan bir iyiliğin karşılıksız kalmayacağı,
- misafirperverliğin önemi,
- herkesin kısmetini alacağı,
- Allâh'ın, yarattığı kulun rızkını kesmeyeceği,
- anaların duasının kabul olacağı,
- şüpheli şeylere ihtiyatlı yaklaşılması gerektiği,
- yapılan her işte Allâh'ın anılmasının karşılıksız kalmayacağı,
- şöhret belasına kapılmamak gerektiği,
- kulun günahlarıyla öteki dünyaya gitmemek için gayret göstermesi,
- dünyada zenginliğin hakkını verenlerin fakir kalmayacağı,
- insanların öldükten sonra sahip olduklarını dünyada bırakacakları,
- padişah bile olsa insanın toprak olacağı,
- insan yaratılmadan rızkının yaratıldığı,
- ecelden kaçış olmadığı,
- insanların sahip oldukları nimetlerin şükrünü yerine getirmeleri gerektiği,
- ibadet eden kişinin dünyada karşılığını göreceği,
- Fâtihâ Sûresi'nin önemi,
- tevekkülün fazileti,
- komşusuna iyilik etmenin fazileti,
- hayvanlara acımanın, onları gözetmenin fazileti,
- insanlara kötü davranmamayı,
- mevlid okutmanın ne kadar sevap olduğu,
- Allâh dostlarına yakın olanların Allâh tarafından esirgeneceği,
- insanların cehennem korkusunu kalplerinden eksik etmemeleri gerektiği,
- kelime-i şehâdetin değeri,
- yaşlı diye cariyeyi satmanın yanlış olduğu,
- kablere okumanın orada yatanlara faydası,
- insanların ibadetleri ile değil Allâh'ın kabul edeceği şekilde mükafat bulacağı.

Yukarıda sıralanan ana fikir etrafında gelişen olaylar çoğu zaman mesnedden yoksundur ve daha çok özendirmeyi amaçlayan mesajlar içerir. Bütün bu olaylar çoğunlukla şu şahıslar etrafında cereyan eder:

Hz. Muhammed, Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali, Hz. Fâtıma, Mûsâ Peygamber, İsâ Peygamber, İbrâhim Peygamber, Süleyman Peygamber, İmâm-ı A'zam, Hasan-ı Basrî, Bâyezid-i Bistâmî, Hârun Reşîd, Zü'n-nûn-ı Mısrî, Ma'rûf-ı

Kerhî, Dâvud-ı Tâî, Şeyh Şıblî ve Eskici Ahmed.

ça. Hikâyelerin Özetleri:

1. Hikâye: Hazreti Muhammed bir gün ashabı ile otururken kıyamet gününü ve o gün günahkâr ümmetinin çekeceği azabı düşünerek ağlamaya başlar. Bu durum çevresindekilerini de üzer. Hazret-i Ebu Bekir, Hazret-i Ömer, Hazret-i Ali, Hazret-i Osman, Hazret-i Fatma günahkâr kulların günahlarını üzerlerine almayı teklif ederler. Bunun üzerine Hazret-i Muhammed duygulanır ve selavat getiren kulların bu şefaattan yararlanacaklarını belirtir.

2. Hikâye: Allâh bir kişiye hışım eder ve cezasını isterse bu dünyada, isterse ahirette çekebileceği haberini Cebrâil ile gönderir. Bu kişi cezasını bu dünyada çekmeye razı olur ve Allâh'ın kendisine verdiği cezayı "Ben zayıf bir kulun, ol Mevlâ-yı kadîmdür, ne buyurursa razıyım" diyerek kabul eder. Onun bu davranışı Allâh'ın hoşuna gider ve günde beş vakit namaz kıldığı için onu bağışlar.

3. Hikâye: Hazret-i Muhammed'e bir gün bir kadın gelerek zina yaptığını, dünyaya gelen çocuğunu da bir sirke küptünün içine bıraktığını, çocuğun orada ezildiğini o sirkeyi de Müslümanlara sattığını söyleyerek bu günahlarından kurtulmak için ne yapacağını sorar. Hazret-i Muhammed ise bunun ikinci namazını kazaya bırakmaktan daha önemsiz olduğunu söyler. Kişiler bir vakit namazı bile kılmamazlık etmemelidir, denmektedir.

4. Hikâye: Hazret-i İsa bir dağın dibinde giderken bir pîrin dağın tepesinde namaz kıldığını görerek onun yanına gider. Pir hiç ara vermeden bin yıldır ibadet ettiğini söyler ve İsa'nın kendini ibadetten alı koyduğunu belirterek namazına devam eder. Hikâyenin sonunda ahir zamandaki insanların ömürlerini çok kısa olacağı ve kısa ömürlerini ibadetle geçirmeleri tavsiye edilir.

5. Hikâye: Hasan-ı Basrî ölüm döşeginde olan ve ateşe tapan bir komşusunu ziyarete gider ve ona iman getirmesini tavsiye eder; fakat Mecûsî yıllardır işlediği günahların bir kelime-i tevhîd ile bağışlanmayacağı korkusu içerisinde. Hasan-ı Basrî ona günahlarının bağışlanacağı konusunda kefil olur ve ona bir kağıt yazar. Bu kişi ölür. Hasan-ı Basrî rüyasında onun cennete girdiğini görür ve uyandığında mecûsîye verdiği kağıdın kendi elinde olduğunu görünce rahmetin yalnız Allâh'tan olduğunu ve kelime-i tevhîd'in ne kadar efdal bir söz olduğunu anlar.

6. Hikâye: Hz. Muhammed, Hasan-ı Basrî'nin rüyasında ondan Bağdat'ta bulunan bir Mecûsîye gitmesini ve Allâh'ın ondan hoşnut olduğunu bildirmesini ister.

Hasan-ı Basrî, Hz. Muhammed'in bir Mecûsîye selam göndermesini yadırgar ve bu rüyayı şeytan düşü olarak nitelendirir. Ancak bu rüyayı üç gün üst üste görünce Bağdat'a gider ve bu Mecûsî'yi bulur. Mecûsî, evinin yakınlarında bulunan müslüman fakir bir kadın ile onun uzun zamandan beri yemek yemeyen iki oğluna yemek götürdüğünü anlatır. Hasan-ı Basrî, Allâh katında yapılan hiçbir iyiliğin karşılıksız kalamayacağını anlamış olur.

7. Hikâye: Hz. Muhammed zamanında yaşayan bir kadın ile onun iki oğlu uzun süredir açtır. Bir gün bunlara bir yerden bir kişiye yetecek kadar yemek gelir ancak onlar yemeğe oturmadan evlerine bir konuk gelir. Evin beyi, eşinden çocukları uyutmasını ve yemeği misafire ikram etmesini ister. Sabah olup camiye gittiğinde ev sahibi kişi Hz. Peygamberle karşılaşır ve ondan yaptıklarından dolayı cennette hesapsız nimetlere kavuşacakları müjdesini alır.

8. Hikâye: Şeyh Şiblî, Ma'rûf-ı Kerhî ve Dâvud-ı Tâî haftada bir kez üç beş bademden oluşan yemek yemektir. Şeyh Şiblî bir gün gezinirken avladığı kuşu pişirmekte olan bir avcı ile karşılaşır. Avcı ona pişirdiğini birlikte yemeyi teklif eder. Şeyh Şiblî kendi payını diğer iki arkadaşına götürmek isteyince avcı, onları kayırmamasını söyler. Bu arada bir kuş gelip onun payını götürür. Şeyh hüccesine gelince bu olayı arkadaşlarına anlatır. Arkadaşları da bir karganın gelip bacadan pişmiş kuşu bırakıp gittiğini söyler.

9. Hikâye: İsâ Peygamber bir gün deniz kenarında duruken bir kırlangıcın ağzındaki yaprağı denizdeki kurbağaya verdiğini görür. Kurbağanın o yaprağı deniz dibinde bir taş içinde bulunan bir canavarın günlük yiyeceği olduğunu ve bu işin mutad olarak yapıldığını öğrenir. Bunun üzerine deniz dibindeki bir canavarın rızkını bile düşünen yaratıcının kullarının rızkını kesmeyeceğini söyler.

10. Hikâye: İbrâhîm Peygamber, evine konuk gelmezse yemek yemez aç yatardı. Bir gün bir Mecûsî ona konuk olmaya gelir fakat İbrâhîm Peygamber, müslüman olmadığı için onu kabul etmez. Bunun üzerine Allâh'tan bir nidâ gelir ve insanların ayıbının yüzüne vurulmaması gerektiği ve onu konuk edinmesi buyrulur. İbrâhîm Peygamber, o Mecûsî'yi bulur ve Allâh'tan gelen emri kendisine aktarır. Mecûsî de düşmandan dolayı dostuna kızan Tanrının hak tanrı olacağını söyleyerek Allâh'a iman eder.

11. Hikâye: Mûsâ Peygamber bir gün Allâh'tan kendisine cennetteki komşusunu göstermesini ister. Allâh da onun bu dileğini kabul eder. Mûsâ, o kişiyi ziyarete gider ama kimliğini açıklamaz. Bu kişi Mûsâ'yı evine götürerek ona ikramda bulunur. Bu sırada o kişi duvarda asılı duran ve içinde bir canlı bulunan zembili

indirir, ona yemek yedirir. Mûsâ o zembil içindekinin ev sahibinin annesi olduğunu ve canavar yer diye orada tuttuğunu öğrenir. Annesi oğluna sürekli olarak cennette Mûsâ Peygamberle komşu olması yolunda dua etmiştir. Mûsâ Peygamber annesinin duâsını alan bu kişinin kendisine cennette komşu olacağını öğrenir.

12. Hikâye: Bâyezid-i Bestâmî bir gün otururken yanına bir kadın gelir. Kendisinin Bişr-i Haffî'nin kardeşi olduğunu söyleyen bu kadın, karanlıkta iplik eğirirken şehrin beyinin elindeki meşalesiyle oradan geçtiğini ve bunun aydınlığında bir kaç iplik eğirdiğini ve bunun helal mi yoksa haram mı olduğunu sorar. Bâyezid-i Bestâmî de o kadının kardeşi Bişr-i Haffî'nin, şüpheli taâma elini sürmediğini ve kendisinin de onun gibi davranması gerektiğini belirtir.

13. Hikâye: Aşhab zamanında bir adamın güzel bir karısı vardır. Fakat kadının güzelliğini kimse bilmez. Bir gün kadın giderken bir adam önüne geçip yüzünü bir kez göstermesini ister, kadın da yüzünü açar. Kadın eve gidince kocasına durumu anlatır ve kendisine cezasını şimdi vermesini, ahirete bırakmamasını ister. Kocası durumu Hz. Muhammed'e anlatır. Hz. Peygamber, ceza olarak kadını fırına atmasını söyler. Adam, cezayı uygular ve karısı besmele çekip fırına girer. Bir süre sonra Hz. Muhammed ve çevresindekiler gidip fırının kapağını açarlar ve kadına bir şey olmadığını, hatta onun kibleye karşı durduğunu görürler. Hz. Muhammed de ümmeti içinde gönlünde Allâh sevgisi bulunan ve böyle Allâh'ın adını anan kadınların bulunmasından hoşnut olur.

14. Hikâye: İki kişi, dağlarda kimsenin bilmediği bir yer bulup orada ibadet etme kararı alır ve insan ayağı basmamış bir dağa giderek orada bir ibadet yeri yaparlar. Bir süre sonra bunlardan biri ölür, diğeri sabaha kadar bu ıssız yerde arkadaşını nasıl defnedeceğini düşündür. Sabah olup dışarı çıkınca hiç kimsenin olmadığı bu yerin insanlarla dolduğunu görür. Onların niçin geldiklerini sorar. Onlar da, kendilerine bir nidâ geldiğini ve onlardan Allâh rızasını kazanmak isteyen kişilerin bu yere gelip bu kişinin namazında hazır bulunmalarının belirtildiğini söylerler. Kalabalık cemaatı gören bu kişi, burada tek başına kalamayacağını söyleyerek secdeye varıp Allâh'tan canını almasını ister ve duası kabul olur. Cemaat, onun da namazını kılar. Bir gün adamdan kaçıp dağdan dağa gezen başka bir kişinin yolu bu iki mezarın bulunduğu yerden geçer ve Allâh'tan bunların kim olduğunu ve bu binanın ne olduğunu sorar. Allâh'tan bir avaz gelerek birincisinin eceliyle öldüğü fakat ikincisinin cemaatı görünce şöret belası sebebiyle öldüğü bildirilir.

15. Hikâye: Bir kişi oğullarına kendisi öldükten sonra onu yakmalarını ve küllünün yarısını denize yarısını toprağa savurmalarını vasiyet eder. Bu kişi ölüncü

oğulları da babalarının vasiyetini yerine getirirler. Fakat Allâh o kişinin böyle davranmasının sebebini öğrenmek ister ve onu diriltir. Bu kişi çok günahı olduğunu ve bu günahlarıyla Allâh'ın huzuruna gitmek istemediği için yakılmak istediğini söyler. Onun bu duyarlı davranışı Allâh'ın hoşuna gider ve onun günahlarını bağışlar.

16. Hikâye: Allâh kendisinden sürekli zenginlik isteyen birine ömrünün yarısının zenginlikle yarısını da fakirlikle geçireceğini, önce hangisini isterse kendisine verebileceğini söyler. Bu kişi önce zenginliği seçer. Allâh'ın kendisine verdiği zenginliği fakirlerle paylaşarak geçirmesi Allâh'ın hoşuna gider ve Allâh o kişinin kendisine verilen nimetlerin şükürünü yerine getirdiği için ona hiç fakirlik göstermez.

17. Hikâye: İsrâil Oğulları zamanında yaşayan çok zengin bir kişi ölünce oğulları malları paylaşırken anlaşamazlar ve kavga ederler. Onların bu durumunu gören ve duvarda duran bir kerpiç onlara kendisinin de bir zamanlar çok zengin ve önemli bir kişi olduğunu fakat öldükten sonra toprağa gömüldüğünü anlatır. Uzun zaman toprakta kaldığını sonra bir kişinin onu kerpiç yaparak bu duvara koyduğunu söyleyerek insanların ne kadar zengin olsalar da bir gün öleceklerini ve tüm sahip olduklarını kaybedeceklerini belirtir.

18. Hikâye: İsa Peygamber bir mezar taşına yazılan yazıları görür. Mezar taşında bu mezarda bulunan kişinin bir padişah olduğu, zengin bir hayat sürdürdüğü şimdi ise toprağın altında yattığı dünyanın kimseye kalmayacağı yazılıdır.

19. Hikâye: Allâh Hz. Mûsâ'dan bir adam yaratmasını isteyince Mûsâ yaratmanın Allâh'a özgü olduğunu kendinin ancak bir insan şekli yapabileceğini söyler. Allâh Mûsâ'nın yaptığı şekle can verir. Yaratılan bu kişi Mûsâ'dan yemek ister ve Mûsâ ona yemek getirene kadar da ölür. Allâh insanları yaratmadan uzun yıllar önce onların rızıklarını yarattığını belirterek Mûsâ'ya o kişinin ölüm nedenini açıklar. İnsanlardan rızıkları için kaygı duymamaları istenir.

20. Hikâye: Süleyman Peygamber bir pîr ile otururken Azrâil a.s. gelir ve Süleyman Peygamber'e Kafdağı yakınında bu pîrin canını alacağını söyler. Gelen kişinin Azrâil olduğundan habersiz olan pîr ondan korkar ve onu bir daha görmemek için Kafdağı'nın arkasına kaçar. Ancak ecelden kimse kurtulamaz. Pîri orada bekleyen Azrâil onun canını alır.

21. Hikâye: Bir gün Süleyman Peygamber'in yanına güzel bir yiğit gelir ve bir süre oturduktan sonra gider. Arkasından Azrâil a.s. gelerek bu yiğidin yedi gün sonra öleceğini söyler. Aradan on gün geçince o yiğit yine Süleyman Peygamber'in yanına

gelir, bir süre oturduktan sonra gider. O yiğidin yedi gün içinde öleceği için üzülen Süleyman Peygamber Azrâil'e yiğidin canını niçin almadığını sorar. Azrâil, yiğidin bir fakire sadaka verdiğini, onun bu davranışı Allâh'ın hoşuna gittiği için Allâh'ın onun ömrünü uzattığını anlatır. Hikâyenin sonunda insanlara sadaka vermeleri öğütlenir.

22. Hikâye: Padişaha devamlı ders veren hocası bir gün padişaha çok susadığında bir bardak su için neler verebileceğini sorar. Padişah suya karşılık memleketin yarısını verebileceğini söyleyince hocası ona bir içimlik suyun bile önemli olduğunu, bu yüzden insanların sahip oldukları nimetlerin şükürünü yerine getirmeleri gerektiğini anlatır.

23. Hikâye: Bir kişinin eve yiyecek getirmediği için kendisine sürekli kızan bir karısı ve iki oğlu vardır. Bu kişi sabah erkenden iş bulmak için ırgat pazarına gider ancak iş bulamayacağını anlayınca camiye gider, ibadet eder. Eve döndüğünde karısından korktuğu için önemli bir kişinin işini yaptığı yalanını söyler. Bu şekilde bir hafta geçer; iş bulamaz. Yine akşam eve gittiğinde karısı işini yaptığı kişinin onlara para gönderdiğini söyler. Bu kişi bu lütfun Allâh'tan geldiğini anlar ve ona şükreder.

24. Hikâye: Hârûn Reşîd'in yirmi yaşına kadar evden hiç çıkmayan bir oğlu vardır. Evden yeni çıktığı gün defnetmek için bir ölü götürüldüğünü görür; fakat ne olduğunu anlayamayarak ne götürdüklerini sorar. Herkesin bir gün öleceğini öğrenince de hiç kimsenin kendisini tanımadığı bir şehre gider. İş ararken bir kişi onu yıkık duvarını yapmak için işe alır. Bu oğlan duvara "yapılın" deyince yapılır; kendisi de ibadetle uğraşır. Akşam iş veren, duvarın hepsini yapılmış görünce şaşırır ve onun bir derviş olabileceğini tahmin ederek evine götürmeyi teklif eder. Oğlan teklifi kendisine yemek verilmemesi şartıyla kabul eder. Derviş birkaç gün sonra adamın evinde fenalaşır. Adama kendisinin Hârûn Reşîd'in oğlu olduğunu söyleyerek; kendinde bulunan bir mushaf ile bir yüzüğü babasına götürmesini vasiyet eder ve ölü. Bu kişi vasiyeti aynen yerine getirir. Olanları duyan Hârûn Reşîd tâcını tahtını terk eder.

25. Hikâye: Allâh, meleklerinden bir kavme azap etmelerini ister. Fakat bu kavmin içinde bir çocuğun Fâtiha suresini okuduğunu fark edince kavme edeceği azaptan vaz geçer.

26. Hikâye: Mûsâ a.s. Allâh'a yeri götüren balığı kendisine göstermesi için yalvarır. Allâh da ona deniz kenarına gitmesini söyler. Mûsâ a.s. bir balık burnu görür ancak sabahtan öğleye kadar beklemesine rağmen balığın gözlerini görünmez. Mûsâ a.s. buna çok şaşırır. Allâh ona yeri götüren bu balık gibi birçok balığın olduğunu

söyleyince çok şaşırır. Allâh'ın büyüklüğünü hatırlar.

27. Hikâye: İbrâhîm Edhem, adamlarıyla birlikte dağda gezerken yemek yemek için otururlar. O sırada bir karga gelir ve bir parça ekmek alır. İbrâhîm Edhem bu kuşun ekmeği nereye götürdüğünü merak eder ve kuşun arkasından adamlarını yollar. Adamlar, kuşun ekmeği bir ağaçta bağlı olan bir adamın ağzına verdiğini, bir başka kuşun da adamın ağzına su damlattığını görürler. Hemen İbrâhîm Edhem'e haber verirler. İbrâhîm Edhem Allâh'ın ağaçta bağlı bir adamın bile rızkını düşündüğünü görünce tacını tahtını bırakır, derviş olur.

28. Hikâye: Mûsâ Peygamber, yüz yıl mağarada ibadet eden bir kişinin mağarası önünden geçer. O kişi Mûsâ'dan Allâh'a kendisi için cennette bir yer vermesi için dua etmesini ister. Mûsâ Allâh'a dua eder; ancak Allâh Mûsâ'ya o kişinin yerinin cehennem olduğunu söyler. Mûsâ bu cevabı o kişiye iletince o kişi kendisinin kulluğun gereğini yerine getirdiğini, takdirin Allâh'ın olduğunu söyler. Bu davranış Allâh'ın hoşuna gider ve o kişiye cennette yer verir.

29. Hikâye: Bir şehirde kıtlık olunca o şehirde yaşayan şeyh çevresindekileri alarak kıtlık olmayan başka bir şehre gitmeyi planlar. Yolda bir değirmene uğrarlar. Değirmen şeyhe Allâh'ın kullarına verdiği rızkın eksik olmayacağını bu nedenle kıtlık oldu diye şehri terk etmenin yanlış olduğunu anlatır. Şeyh hatasını anlar ve geri dönerler.

30. Hikâye: Eskici Ahmet hacca gitmeyi çok isteyen; fakat fakir olduğu için gidemeyen bir kişidir. Uzun süre para biriktirir ve o yıl hacca gitmeyi planlar. Ancak bir komşusu borcundan dolayı hapse atılınca hac için biriktirdiği parayı o kişinin borcuna verir. O yıl hacca gidenler hacdan dönecekleri zaman Allâh'tan bir nida gelir ve bu yıl hacıların haccının Eskici Ahmet'in yaptığı o iyilik sebebiyle kabul olduğu bildirilir.

31. Hikâye: Kıyamet günü bir kişiyi zebaniler götürürken bir karınca Allâh'a o kişinin yolda kendisine basmamak için özen gösterdiğini söyler. Allâh'tan onun günahlarını bağışlamasını diler. O kişi karıncayı esirgediği için Allâh da onu esirger ve günahlarını bağışlar.

32. Hikâye: Bir kişi abdest aldığı suyun dibinden yedi taş alır. Bu taşlara kendisinin Allâh'a ve onun peygamberine inandığını söyleyerek ahirette kendisine tanıklık etmelerini ister. Kıyamet gününde bu kişiyi zebaniler cehenneme götürmek isterler; fakat taşlar bütün kapıları kapadıkları için bu kişiyi cehenneme koyamazlar. Taşlar, zebanilere bu kişinin Allâh'a inandığını ve bu konuda kendilerini tanık tayin

ettiğini anlatır. Bu tanıkların anlattıklarından Allâh hoşnut olur ve o kişiyi cennete koyar.

33. Hikâye: Hasan-ı Basrî'nin evinde şeyhler toplanmış sohbet ederken kılık kıyafeti düzgün olmayan biri de içeri girerek bir köşeye oturur. Bir süre sonra Hasan-ı Basrî şeyhlere ne yemek istediklerini sorar. Şeyhler bir şey istemezler; fakat kıyafeti düzgün olmayan o şeyh canının helva istediğini söyler. Hasan-ı Basrî onu bu isteğinden dolayı azarlar. O gece Hasan-ı Basrî rüyasında Hz. Muhammed'i görür. Hz. Muhammed ona dervişe yaptığı davranıştan dolayı kızar. Hasan-ı Basrî o dervişiyi uyandırır ve helva yapmak için ısar eder; ancak derviş istemez, gider.

34. Hikâye: Çok zengin bir Yahudi ile onun fakir, müslüman bir komşusu iyi ilişkiler içinde yaşarlar. Müslüman olan kişinin her yıl mevlid okutmak için para biriktirip mevlid okuttuğunu gören Yahudi de mevlid okutmaya karar verir. Yahudi mevlidi okuttuktan bir süre sonra ölür. Yahudi'nin Peygamber'in övgüsü olan mevlidi okutması Allâh'tan takdir götür ve Allâh onun bütün günahlarını bağışlar.

35. Hikâye: Şeyh Şıblî, bir gün gezerken çok günahkar bir kişinin boynunun kesilmiş olduğunu görür ve onun için üzülür. Bir kişi, rüyasında o günahkarın cennete gittiğini görür ve ona bu kadar günahkar olduğu halde nasıl cennete gittiğini sorunca Şeyh Şıblî'nin kendini esirgediğini anlatır. Allâh da, kendine yakın olan kişilerin esirgediği kişilere rahmet edeceğini bildirir.

36. Hikâye: Bir savaş sırasında Hz. Muhammed'e abdest almak için su gerekir. Hz. Muhammed, sahabelerden birine karşıdaki dağa giderek su istemesini söyler. Sahabe, söyleneni yapar. Fakat dağ cehennem korkusu sebebiyle ağlamaktan yaş kalmadığını söyler. Taş taşlığıyla böylesine bir kaygı içindeyken insanoğlunun da geçireceği badireleri hesap etmesi ve ona göre amel etmesi vurgulanır.

37. Hikâye: Kelime-i şehâdet dışında müslümanlığın gereklerini yerine getirmeyen bir kişi vardır. Bu kişi, bir gün Allâh'a bütün günahlarını affetmesi için yalvarır. Allâh da onun günahlarını bağışlar.

38. Hikâye: Hz. Muhammed, bir grup kişinin kılıçla, bıçakla, okla bir deveyi öldürmeye çalıştıklarını görünce meraklanıp nedenini sorar. Sahibi, devenin gece yatacağı zaman kendisine öldürmeye çalıştığını anlatır. Bu arada deve dile gelip sahibinin yatsı namazını kılmadan yattığını, kendisinin onu namaz kılmaması için uyandırmaya çalıştığını anlatır. Devenin sahibi durumu anlayınca deveyi Hz. Muhammed'e verir ve artık yatsı namazını kılmadan yatmaz.

39. Hikâye: Bir kişi, kendisine uzun süre hizmet eden cariyesini yaşlandığı için satmaya karar verir. Durumu öğrenen cariye Allâh'a yalvarır. Allâh, Cebrâil a.s. vasıtasıyla cariye'nin sahibine kendisine hizmet eden kişiyi yaşlandığı için satmasının yanlış olduğunu anlatır. O kişi de cariye'yi âzâd eder.

40. Hikâye: Bir baba, oğluna sürekli ders vermektedir. Babaya öleceği malum olunca oğlu, babasına dersini nasıl devam edeceğini sorar. Babası da kendisi öldükten sonra kendini her gün ziyarete gelmesini ve orada derse devam etmesini söyler. Baba öldükten sonra oğlan kırk gün kitaplarıyla babasının mezarı başına gider. Ancak mezardan cevap gelmez. Kırk birinci gün oğlu babasına niçin cevap vermediğini sorar. Babası, mezarının başından bir kişinin geçtiğini ve bir fatiha okuyup sevabını bütün müslümanlara bağışladığını ve kırk gündür onun sevabını paylaştıklarını anlatır.

41. Hikâye: Bir bakkal, kendinden alış-veriş eden kişilerin verdiği paraların sahte olup olmadığına bakmaksızın onlara istediklerini vermesiyle şöhret bulur. Bu bakkal bir gün hastalanır. Allâh'a yıllardır kullarının kalp akçelerini gerçek akçe imiş gibi aldığını şimdi de kendisinin kalb amelini hâlis yerine kabul etmesini ister. Allâh da bağışlayıcılığını gösterir ve kulunun duasını kabul eder.

42. Hikâye: Zünnûn-ı Mısırî öldüğünde onu tabuta koyup defnetmeye giderlerken ezan okunur. Ezan sesini duyan Zünnûn-ı Mısırî tabutun kapağını açarak işaret parmağını kaldırır. Çevrede bulunanlar parmağı tabuta koymayı ancak ezan bitince başarır. Kabre koyarken de yüzünü kible'den yana döndürmezler. Bunun üzerine Zünnûn-ı Mısırî kalkarak yüzü kible'den yana dönecek şekilde tekrar yatar.

43. Hikâye: Bir kişi rüyasında kıyametin koptuğunu, bir kısım insanların Burak'a bindirilerek cennete götüşüldüğünü; bir kısmını da zebanilerin cehenneme götüşüldüğünü görür. Rüyasında kendisi de içinde bir çok ocak, ocakların yanında büyük demirler ve zebaniler durmakta olan bir eve girer. Orada bulunan bir kişiye bunların ne olduğunu sorar. Soruğu kişi dünyada namaz kılmayan kişilerin, ahirette bu ocaklarda ısıtılmış demirlerin üzerinde namaz kıldığını söyler.

44. Hikâye: İmâm-ı A'zam hazretlerinin Allâh'ın emirlerine pek uymayan kavgacı bir komşusu vardır. İmâm-ı A'zam bir gece rüyasında Hz. Muhammed'i görür. Hz. Muhammed ona komşusu ölünce onu yıkamasını ve namazını kılmasını söyler. İki gün sonra komşusu ölür. İmâm-ı A'zam Hz. Muhammed'in söylediği gibi ölüyü yıkar ve namazını kılar. Gece yine rüyasında Hz. Muhammed'i görür ve Hz. Muhammed İmâm-ı A'zam'a komşusu selavatı çok getirdiği için böyle bir lütfâ layık olduğunu belirtir.

45. Hikâye: Bir kadın çok güzel olan oğluna aşık olur ve oğlu eve sarhoş geldiği bir gün onunla birlikte olarak, hamile kalır. Kadın bu durumdan oğlunu haberdar etmez ve doğan kızı hacca giden bir kişiye verir. Yıllar sonra oğlu da hacca gidince bu kızla karşılaşır ve evlenirler. Karısı ile eve döndüklerinde kadın bu kızın kendi kızı olduğunu anlar ve üzüntüsünden ölür. Oğlu annesinin ölümüne çok üzülür. Onun bu üzüntüsünü gören ve annesinin yaptıklarından haberdar olan bir komşusu oğlana durumu anlatır. Oğlan çok kızar ve annesini mezardan çıkarıp yakmayı planlar. Ancak mezarı açtığı anda annesinin cennet giysileri giydiğini görür. Annesi oğluna her cuma salavat getirerek bu makama eriştiğini anlatır. Elindeki kağıtta yazılı bulunan salavatı oğluna verir.

çb. İmlâ ve Dil Özellikleri:

16. yüzyıldan itibaren orta düzeyde eğitim veren ve asıl amacı Sahn-ı Seman medreselerine öğrenci yetiştirmek olan Tetimme medreseleri, orta ve alt ekonomik sınıflardan okuyan öğrencilerin sayısını artırmıştır. Bu durum orta düzeyde eğitim almış ve ulemâ sınıfına dahil olmayan, halkla içli dışlı bir grubu ortaya çıkarmıştır. Bu aşamada “Dilde halk söyleyiş biçimlerinin yazılı kültüre yansımaları son derece doğal bir oluşum olarak ortaya çıkar.”

Bu aşamada imlânın değişmesine neden olan faktörlerden bir kısmı katiplerden kaynaklanırken, diğer kısmını da okuyucunun taleplerinden doğmaktadır. Eğer katip, biraz da geçim sıkıntısı sebebiyle fazla yazı ve istinsah görevi yüklenmişse oldukça hızlı yazmakta ve yeni bir yazı işine başlamak için acele etmektedir.

Bunun yanında katipler Osmanlıca metinlerde sayıları pek fazla olan Arapça ve Farsça kelimelerin halk arasında değişmiş şekillerini doğru olarak kabul etmekte, ya da vakitleri olmadığı için kelimelerin doğrularını araştırma yönüne gitmemektedir. Bunun gibi sosyal nedenlerle katiplerin Arapça ve Farsça bilgilerinin yetersizliği eklenirse ortaya çıkan imlânın kendilerince anormal karşılanmaması son derece doğaldır.

Bütün bunların yanı sıra eğer katip, metnimizde olduğu gibi doğrudan doğruya sıradan halkı ilgilendiren bir metni kaleme alıyorsa dili ve imlâyı basit tutmak zorundadır. “Halk Osmanlıcası diyebileceğimiz bu yazı dili halkın konuşma üslubuna çok yakındır.”¹ Metnimizde yukarıda bahsedilen sebeplerin sonucu olarak yorumlanabilecek örnekler de eklenmek suretiyle metnin imlâ ve morfolojik özellikleri aşağıda aktarılmaya çalışılmıştır:

¹ Fikret Turan, “Şeyhülislam Ebussuûd’un İmlâ Kuralları: Onaltıncı Yüzyılda Osmanlı İmlâsında Yerleşme Eğilimleri ve Bir Tepki”, *İlmî Araştırmalar*, İst. 2000, Sayı:9, s. 223-224.

•“afv, emr, sabr, fikr, hışm, defn, fısk, cem‘, kabr” gibi Arapça kelimeler “afüv, emir, sabır, fikir, hışım, defin, fısk, cemi‘, kabir” şeklinde harekelenmiştir.

•“cemî‘, defî, techîz, Azraîl” kelimelerindeki “î” ler, kısa okunacak şekilde “ي” sız yazılmıştır.

•“di-, it-, git-” fiilleri aynı zamanda “de-, et-, get-” şeklinde de yazılmıştır.

•“-ıcaak, -iceek” zarf-fiil eki “-acaak, -eceeek” şeklinde de yazılmıştır.

•Akuzatif eki bazen terkip hemzesi ile karşılanmıştır.

•“ u, ü, vu, vü” bağlama edatı “canı dil” örneğinde esre ile karşılanmıştır.

•Terkipler ünsüzle biten kelimelerde esreli “ي” ile gösterilmifitir.

•Genetif eki hem “ك” hem de “ن” ile karşılanmıştır.

•“de-, söyle-” anlamına gelen “eyit-” fiili az da olsa “it-” şeklinde kullanılmıştır.

•Kelimelerde “پ” olarak yazılması gereken bütün “p” ler “ب” ile gösterilmifitir.

•“چ” olarak yazılması gereken bütün “ç” ler “ج” ile gösterilmifitir.

•“hazret” kelimesi çoğunlukla konuşma dilinin özelliği sonucu “haziret” okunacak şekilde harekelenmiş, birkaç yerde “hazret” yazılmıştır.

•Ek-fiil geniş zaman l.tekil kişisi “Ben bir za‘if kılun” (4b-6); “Ol kişi eydür: Yâ Rabbi, ben bir kılın kulluğum ideyin. Ol mevlâmdur. ” (25b 10); “İşde Mûsâ benim.” (13a 14); “Ben bir ‘âsi kılun.” (4a 12) örneklelerinde olduğu gibi “ن” ile karşılanırken; “Ne buyurursa râzıyam” (4b-7); “Ben seniñ bir za‘if kılunam” (33b 1); “Ben seniñ bir ‘âciz kılunam” (18b 2) örneklelerinde “م” ile karşılanmıştır.

•“Ya Rabbi”, örneğinde olduğu gibi kelimenin sonunda yazılması gereken iyelik l. tekil şahsı gösteren “ي” yazılmamış, “yâ Rabbi” okunacak şekilde esre ile harekelenmiştir.

•“yâ Rasûla’llâh” yerine “yâ Rasûlu’llâh” yazılmıştır.

•Hasan-1 Basrî yerine Hasan-1 Basarî, Dâvud Tâî yerine Tâvûd-1 Nezîğî, Zü’n-nûn Mısırî yerine Zannûnu Mısırî, Ma‘rûf-1 Kerhî yerine Ma‘rûf-1 Kercî yazılmıştır.

• Hoca kelimesi; خَوَاجَه، خَوَاجَه، خَوَاجَه، خَوَاجَه olarak dört farklı şekilde yazılmıştır.

•Enstrümental eki “-la, -le” ile karşılanırken “Ol, aḥşamım eve geldi” (22b-6) örneğinde olduğu gibi bazen de “-n” ile karşılanmıştır.

•“Edhem’e” (24b-10) ibaresindeki datif eki hareke ile karşılanmış “ه” yazılmamış, “lutfi” (26b-8) örneğindeki akuzatif hareke ile karşılanmış “ي” yazılmamıştır.

•Metnin 25b varlığında aynı kelime hem “yercegez”, hem de “yercügez” okunacak şekilde harekelenmiştir.

•İyelik II.teklik şahıs eki hem “ن” ile hem de “ك” ile karşılanmıştır.

•Ablatif eki metnimizde sadece “öndin” kelimesinde “-dın, -din” eki ile karşılanmıştır. Ek diğer kelimelerde “-dan, -den” olarak kullanılmıştır.

İmdi ey karındaş, belki senin rızkıñ dört bifi yıl senden öndin yaratılmışdur.
(19a 1-2)

•“ekmek” kelimesi “itmek” ve “etmek” şeklinde harekelenmiştir.

•“Yüz elli yaşında girdi.” cümlesinde olduğu gibi istisna olarak lokatif eki datif fonksiyonunda kullanılmıştır.

•“Atanıñ du‘âsın gâfil olma” (13b-1) cümlesinde olduğu gibi datif fonksiyonu eksiz karşılanmıştır.

•“evim yanı” (13b-5) örneğinde ilgi hali fonksiyonu eksiz karşılanmıştır.

•“Fakirlik” (17a-5) ve “akçalık” (17a-12) örneğinde olduğu gibi “-lık” ekinin seçilmesi, “toğranmağı” “kılmadığına” gibi kelimelere gelen ekler büyük ünlü uyumunun varlığını göstermektedir.

•Akuzatif eki “aybım” (6b-7) örneğinde olduğu gibi bazen eksiz, “namâzın” (6b-15) örneğinde olduğu gibi bazen de “-n” ile karşılanmıştır.

•Şahıs eklerindeki ünlüler düzlük-yuvarlaklık bakımından farklılıklar göstermektedir: “didim” (8a-6), “didüm” (8a-8)

çc. Nüsha Tavsifleri:

1. İstanbul Üniversitesi Nüshası:

Kütüphanenin depremde hasar görmesi sebebiyle bizzat göremediğimiz bu nüsha İstanbul Üniversitesi Türkçe Yazmalar No: 8668'de kayıtlıdır. Muhlis bin Hâfız El-Kâdî'ye ait olan bu nüsha kataloğa göre şu şekilde tavsif edilmektedir:

“Harekeli nesih, 12 satır, 140x200, 47 varak”¹

Hasan Kavruk, ilgili çalışmasında genel olarak Câmî'ü'l-Hikâyât hakkında aşağıdaki bilgileri verirken bu nüshaya da ışık tutmaktadır:

“Bu fakîr ana sebep fikr idüp ba'zı 'ulemâdan istimâ' idüp bir nice hikâyât (-1) 'Arabîden cem' idüp Türkî kitâb yazup adın Câmî'ü'l-Hikâyât kodum.' şeklindeki sözlerinden anlaşılacağı gibi çevresinden dinlediği, Arapça ve Farsça kitaplardan seçerek tercüme ettiği hikâyelerden meydana gelmiştir. Yazarın hayatı ve eserin yazılış tarihi hakkında bir bilgimiz ol(ma)makla beraber İst. Üniv. Küt. TY.8668 no'da kayıtlı nüshanın dilinden, cümle kuruluşlarından bu eserin en geç 15. yüzyılın başlarında yazılmış olabileceğini söyleyebiliriz. Çünkü bu nüshanın dili gayet sade, Arapça ve Farsça kelime ve terkiplerden uzak, çok temiz bir eski Anadolu Türkçesidir.”²

Aynı çalışmada Hasan Kavruk, bu nüshadaki hikâye sayısını 32 olarak belirtmektedir.

Diğer nüshaları bizzat gördükten sonra vardığımız kanaat sonucunda hikâye sıralamaları ve sayıları değişmekle birlikte nüshalar birbirlerine büyük ölçüde benzemektedir. Muhtemelen bu nüsha da yukarıda Hasan Kavruk'un çalışmasından alıntıladığımız hikâyenin adına ilişkin ibarede olduğu gibi çalışmamıza konu olan Süleymaniye Kütüphanesi İzmir Bölümü No:408/2'de kayıtlı nüsha ile büyük benzerlikler taşımaktadır. Kütüphanenin onarımı tezimizin bitimine kadar tamamlanmasa bile daha sonra nüsha incelenerek bu eksikliğimiz telafi edilecektir.

2. Süleymaniye Kütüphanesi İzmir Bölümü Nüshası:

Çalışmamıza konu olan bu nüsha Süleymaniye Kütüphanesi İzmir Bölümü 408/2'de kayıtlı bir mecmua içerisindedir. 142 yapraklı bu yazmanın 93b-129b numaralı yaprakları arasındadır. 210 x 150 mm ebatlarındaki bu mecmuanın 150 x 78 mm yazı

¹ İÜ Küt. Türkçe Yazmalar Kataloğu, c. II, İst., 1987, s.674.

² Hasan Kavruk, Eski Türk Edebiyatında Mensûr Hikâyeler, MEB Yayınları, İstanbul, 1998, s.138.

alanında yer alan ve 15 satırlık sayfalardan oluşan metin harekeli nesihle yazılmıştır. Kırmızı mürekkeple cetvel çekilmiştir. Bez cilt ve krem rengi, lekeli ve kurt yeniklidir. Yazmanın başında mühür bulunuyorsa da okunamamaktadır. Hikâye başları ve bazı kelimeler kırmızı ile yazılmış cümle sonlarına da çoğunlukla kırmızı mürekkeple nokta konmuştur.

Yazmanın istinsah tarihi 1103/1691-92 olarak verilmiştir.

Bu mecmuanın 1b-91a numaralı yaprakları arasında yine 1103/1691-92 tarihli bir istinsah kaydıyla Mevlânâ Firâk'ye ait başka bir hikâye yer alır. 15 satırdan oluşan bu metin de aynı müstensih hattıyla yazılmıştır.

Başı:

بسم الله الرحمن الرحيم الحمد لله رب العالمين. بعدد خلق الله والصلوة والسلام
علي رسوله محمد بعدد ما في علم الله ثم الصلوة والسلام علي اله واولاده و نرياته
اجمعين امين. وبعده اشبو ضعيف و نخيف الفقير العاصي ابن الحافظ
القاضي. غفر الله لهما و لسائر المسلمين اجمعين. برحمتك يا ارحم الراحمين.

Sonu:

بو كتابي اوقيانتي يزا (ني) رحمتكله يارلغه غل يا غني هر كم بزوي بو دعا ايله
اللهم اغفر لنا والوالدينا في الدنيا والاخرة كما يارين رحمت ايدك الله اكا تمام

3. Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya Bölümü Nüshası:

Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya Bölümü No: 2195'te kayıtlıdır. İçerisindeki yazıları farklı kalemlerden çıktığı anlaşılan bir mecmuanın 87a-118b numaralı yaprakları arasında "Câmi'ü'l-Hikâyât" başlığı altında yer almaktadır. 32 yapraktan oluşan Kâdî Muhlis bin Hâfız'a ait fakat müstensih kaydı bulunmayan bu nüsha dîvânî hat ile yazılmıştır. 18 satırdan oluşan sayfalar cetvelsizdir. Hikâye başları kırmızı ile yazılmış, metin harekesizdir. 218x150 mm, yazı alanı 160 x 95 mm ölçülerinde, sırtı bez, kapakları ebrulu karton yazma içerisindedir. Bu nüshada toplam 48 hikâye başlığı vardır. Nüshanın istinsah tarihi 1111/1699-1700 olarak belirtilmiştir.

Başı:

بسم الله الرحمن الرحيم الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام علي رسوله محمد
بعدد ما في علم الله ثم الصلوة والسلام علي اله واولاده وازواجه و نرياته اجمعين
امين يا معين اما بعد له بو ضعيف نخيف الفقير العاصي مخلص ابن
الحافظ القاضي غفر الله له و لسائر المسلمين اجمعين برحمتك يا ارحم الراحمين

Sonu:

سننخي صلواتي جوق كتور شفاعته داخل اوله سن تم سنه ١١١١

4. Milli Kütüphane Nüshası:

Milli Kütüphane Yazmalar bölümü A 8402 numarada kayıtlıdır. Kâdî Muhlis bin Hâfız'a ait olan bu nüshanın müstensih kaydı ve tarihi yer almamaktadır. Nüsha, 100 yapraklı 160 x 110 mm ölçülerinde bir mecmuanın 50b-96a numaralı yaprakları arasında "Câmi'ü'l-Hikâyât" başlığı altında yer almaktadır. Yazı alanı, 125 x 65 mm'dir. Zahriyede Seyyid Mehmed Kâmil adına bir mühür vardır. Satır sayısı 9 olan bu nüsha harekeli nesihle yazılmıştır. Suyolu filigranlı bir kağıt çeşidi ile ciltsiz karton kağıt kaplıdır. Bu nüshada on iki başlıklı hikâye yer almaktadır. Hikâye adlarının önemli bir kısmı, âyetler ve bazı özel isimler kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

Başı:

هذا كتاب جامع الحكايات و به نستعين بسم الله الرحمن الرحيم الحمد لله
رب العالمين بعدد خلق الله والصلوة والسلام علي رسوله محمد بعدد ما في
علم الله ثم الصلوة والسلام علي اله و اولاده و ازواجه و اصحابه و زرياته اجمعين
امين يا رب العالمين و بعده اشبو ضعيف يخف الفقير العاصي
مخلص ابن الحافظ القاضي غفر الله لهما ولسائر المسلمين اجمعين

Sonu:

اللهم ارزقناه مع جميع المؤمنين والمؤمنات والمسلمين والمسلمات
برحمتك يا ارحم الراحمين

5. Milli Kütüphane Nüshası:

Muhlis b. El-Hâfızu'l-Kâdî'ye ait nüsha Milli Kütüphane Yazmalar Bölümü A 8261/7'de kayıtlıdır. "Mecmû'a-i Hikâyât-ı Letâ'if" başlığı altında 160 x 215 mm ebatlarındaki bir yazmada 90 x 155 mm yazı alanında 195b-245a numaralı yapraklar arasında yer almaktadır. Sayfaları 17 satırdan oluşan metin, harekeli nesihle yazılmıştır. Kağıt çeşidi, öktüzbaşı filigranlı; cilt, sırtı siyah pandizottur. Nüshada 43 başlıklı hikâye yer alır. Hikâyeler, adet, dil ve muhteva bakımından çalışmamıza konu olan nüsha ile hemen hemen aynı özelliklere sahiptir. Bu nüshada da istinsah kaydı yoktur.

Başı:

بسم الله الرحمن الرحيم الحمد لله رب العالمين بعدد خلق الله والصلوة والسلام
علي رسوله محمد بعدد ما في علم الله ثم الصلوة والسلام علي اله و اولاده و زرياته

اجمعين امين يا رب العالمين و بعده اشبو ضعيف نحيف الفقير الحقير العاصي
ابن الحافظ القاضي غفر الله لهما و لسائر المسلمين اجمعين برحمتك يا ارحم الراحمين

Sonu:

فجر عالم نه سبب ايله همت اتديله ديدي رسول ايتدي بكا صلوة چوق كتوردي ديدي تمت تمام

6. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi Nüshası:

Muhlis b. Hâfızu'l-Kâdf'ye ait nüsha kütüphanenin M. Ozak 1/1147 numarasında kayıtlıdır. 210 x 150 mm ebatlarında bir yazmada 150 x 85 yazı alanında yer alan, sayfaları 19 satır olan metin yazmanın 15a-120b numaralı sayfaları arasındadır. Metin harekesiz, talik ile yazılmış ve cetvelsizdir. Hikâye başlıkları ve âyetler kırmızı ile yazılmıştır. Yazmanın ve dolayısı ile hikâyenin sonu eksiktir. Sırtı meşin, karton kapaklı yazma yıpranmış ve bazı sayfaları dağılmıştır. Ortalarda sayfa altlarına doğru büyük siyah lekeler oluşmuştur.

Bu nüshaya çok sayıda hikâye eklenmek suretiyle zenginleştirilmiştir. 290 civarında kırmızı mürekkeple başlıklandırılmış hikâye vardır. O dönem için halkın anlayabileceği sade bir dille yazılmış eserde zaman zaman Arapça ve Farsça terkiplere de yer verilmiştir. Âyet ve hadislerin altı kırmızı mürekkeple çizilmiştir. Müstensih kayıt düşmemiştir.

Başı:

الحمد لله رب العالمين بعدد خلق الله والصلاة والسلام على رسوله محمد بعدد
ما في علم الله ثم الصلوة والسلام على اله و اولاده و زرياته واصحابه اجمعين

Sonu:

اكر صاغدن كنه التفات ايديك امتك جمله يهودي اولوردي اكر صولدن كله التفات
ايديك امتك جمله اخباري اولدي اكر اول... (sonu eksik)

7. Sadberk Hanım Müzesi Kütüphanesi Nüshası:

Sadberk Hanım Müzesi Kütüphanesi'nde 474 numarada kayıtlıdır. 210x145 mm ölçülerinde ve 155x95mm yazı alanından oluşur. Bu yazma siyah deri cilt, üstü ebrulu kağıtla sonradan yenilenmiştir. Yazmanın ilk ve son sayfaları bu ciltlenme esnasında tamir görmüştür. Müstakil yazma içerisinde 1b-24a numaralı 24 yapraktan oluşmaktadır. Harekeli nesih ile yazılan metnin sayfaları 21 satırdan oluşmaktadır. Sayfa etrafı kırmızı cetvelle çevrilmiştir. Nüshada 45 hikâye yer almaktadır. Hikâye başlıkları muhtemelen kırmızı mürekkeple yazılmış olduğundan zamanla tamamen silinmiştir. Sonradan başka bir kişi hikâye başlıklarına denk gelecek şekilde haşiyede

matlap kayıtları düşmüştür. Bu nüshada istinsah kaydı yoktur. Gerek hikâye sayıları gerekse imlâ özellikleri açısından çalışmamıza konu olan nüsha ile en çok benzerlik gösteren nüshadır.

Başı:

الحمد لله رب العالمين بعدد خلق الله والصلوة والسلام علي رسوله محمد
بعدد ما في علم الله ثم الصلوة والسلام علي اله واولاده وأزواجه و اصحابه
و ذرياته اجمعين امين يا رب العالمين

Sonu:

امدي عاقل اولاته بو دكلو اشارت يتر زنهار و زنهارصلوتي چوق كتورك كه
رسول اللهك صلي الله عليه و سلم شفاعتته داخل اولاسن تمت

SENTAKS İNCELEMESİ

I.KELİME GRUPLARI

Birden fazla kelimenin belirli şartlara bağılı kalarak bir araya getirilmesi demek olan kelime grubu, Türk dili üzerinde çalışan gramerciler tarafından çeşitli şekillerde tarif edilmiştir.

Prof. Dr. Muharrem Ergin, “Türk Dil Bilgisi” isimli kitabında kelime grubunu, “Birden fazla kelimeyi içine alan, yapısında ve mânâsında bir bütünlük bulunan, dilde bir bütün olarak muamele gören bir dil birliğidir.” diye tanımlar.¹

Kelime gruplarını birer “belirtme gurubu” olarak adlandıran yazar, bunların özelliklerini şöyle açıklar:

“1. Kelime gurubu tek bir nesneyi veya hareketi birlikte karşılayan kelimeler topluğu demektir. Kelime gurubunun kullanımında da bu bütünlük kendisini gösterir. Kelime gurubu kelimelerle ve diğerkelime gurupları ile bir bütün halinde münasebete geçtiğı gibi, cümlelere de bir bütün halinde iştirak eder. Bu arada tek bir kelime gibi çekime tabi tutulur, sona gelen işletme eki bütün gurubu şumulü içine alır.

2. Türkçede yardımcı unsur asıl unsurdan önce gelir. Türk sentaksının bütün yapısı bu ana kanun üzerine kurulmuştur. Bütün kelime gurupları ve cümlede belirtilen, tamlanan, tabi olunan, asıl unsur sonda; belirten, tamamlayan, tabi olan, yardımcı unsur başta bulunur. Düşünme sırasıyla kelime sırası birbirinden ayrılamaz.

3. Türkçede kelime guruplarındaki bu sıra aynı zamanda bir zaman sırasıdır da. Gerçekten Türkçede kelimelerin sırası onların karşıladıkları nesnelere ve hareketlerin zaman içindeki var oluş sıralarına uygundur. Bazı kelime guruplarında bu pek belirli olmamakla beraber kelime guruplarının büyük bir kısmında ve cümlelerde bunu açıkça görmek mümkündür. Mesela bir hareketin yardımcı hareketleri nasıl daha önce vuku bulursa o yardımcı hareketleri karşılayan kelimeler de asıl hareketi karşılayan kelimelerden aynı şekilde daha önce gelirler.”²

Tahsin Banguoğlu, “Türkçenin Grameri” adlı kitabında hem kelime gurupları hem de cümleler için “öbek” terimini kullanır. Yazar, kelime guruplarını “belirtme

¹ Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, İst., 1988, s.354.

² Muharrem Ergin, *age.*, s. 353-354.

öbekleri (groupe determinatif)", cümleleri ise "yargı öbekleri (groupe propositionnel)" diye adlandırır. Tahsin Banguoğlu, kelime grupları hakkında bize şu bilgileri verir:

"Sözü geliştirmek üzere kelimeler öbeklenir, kavramlar arasında derece derece ilişkiler meydana getirirler. Böylece tek kavramdan anlatmaya doğru giderler. Bunlara kelime öbekleri (groupe de mot) diyoruz. Kimi kelime öbekleri sadece kavramları daha yakından belirtmeye yararlar."¹

Tahsin Banguoğlu, belirtme öbekleri olarak adlandırdığı kelime gruplarını yapılarına göre sekize ayırır:

"1. adtakımı, 2. sıfattakımı, 3. zarf öbeği, 4. takı öbeği, 5. çekim öbeği, 6. bağlam öbeği, 7. yanaşma takımı, 8. katma öbekler"²

Prof. Dr. Vecihe Hatiboğlu, "Türkçenin Sözdizimi" adlı eserinde kelime gruplarını "yargısız anlatımlar" olarak adlandırır ve şu bilgileri verir:

"Yargısız anlatımlar, yargılı anlatımlara çeşitli yönlerden yardımcı olurlar. Yargısız anlatımlar, en az iki sözcüğün türlü ilgi ve nedenlerle yan yana sıralanmasından doğan birliklerdir. Yargı bildirmeyen bu birlikler, anlatımlar ya kalıplaşmamış sözcüklerden kurulan her türlü tamlamalardır ya da kalıplaşmış sözcüklerden kurulan birleşik sözcükler, deyimler veya ikilemelerdir."³

Prof. Dr. M. Kaya Bilgegil, "Türkçe Dilbilgisi" adlı kitabında kelime gruplarını belirtme grubu olarak adlandırır ve şöyle tanımlar:

"Birden ziyade kelimedden meydana geldiği halde, cümledeki görevi bakımından bir tek kelimedden farksız olan, gerektiği takdirde, yine bir kelime imiş gibi çekim eki alabilen isim soyundan kelimelerin teşkil ettiği sözlere, belirtme (=tâyin) grupları diyoruz."⁴

Jean Deny, "Türk Dili Grameri" isimli kitabında cümleleri ve kelime gruplarını kelime öbekleri başlığında toplamaktadır. Kelime öbeklerini, kelimelerin şekil bakımından olduğu gibi mantık bakımından da bir bütün vücuda getiren topluluk olarak tarif eder. Bir kelime grubu mantık bakımından az çok bir mânâyı içine almış bulunur. Şekil veya morfoloji bakımından ise esas itibariyle tek bir kelimedden

¹ Tahsin Banguoğlu, *Türkçenin Grameri*, Ankara, 2000, s. 496.

² Tahsin Banguoğlu, *age.* s. 498.

³ Vecihe Hatiboğlu, *Türkçenin Sözdizimi*, Ank.,1972, s.2.

⁴ M. Kaya Bilgegil, *Türkçe Dilbilgisi*, İst.,1982, s.115.

ibaretmiş gibi insiraf halleri alabilir, der.¹

Tahir Nejat Gencan, “Dilbilgisi” adlı kitabında kelime gruplarını sadece “takım” adı altında toplayıp, isim ve sıfat tamlamalarını bu gruba sokmaktadır.²

Haydar Ediskun, “Türk Dilbilgisi” kitabında “Kelimelerin öbeklenmesinde temel kural, önce yardımcı sonra ana ögenin gelmesidir.” şeklinde tanımladığı kelime gruplarını, isim takımları ve sıfat takımları olarak ikiye ayırır.³

Üzerinde çalıştığımız bu eserdeki kelime gruplarını incelerken, sentaks üzerinde çalışmış bazı yazarların değerlendirmelerini göz önünde bulundurduk.

Bu yazarlardan Muharrem Ergin, “tekrarlar, bağlama gurubu, sıfat tamlaması, iyelik gurubu, isim tamlaması, âitlik gurubu, birleşik isim, birleşik fiil, ünvan gurubu, ünlem gurubu, sayı gurubu, edat gurubu, isnat gurubu, genetik gurubu, datif, lokatif, ablatif gurupları, fiil gurubu, partisip gurubu, gerundium gurubu ve kısaltma gurubu” olmak üzere yirmi kelime grubundan bahsetmektedir.⁴

Tahsin Banguoğlu, “belirtme öbekleri” başlığı altında incelediği kelime gruplarını, yapılarına göre “ad takımı, sıfat takımı, zarf öbeği, takı öbeği, çekim öbeği, bağlam öbeği, yanaşma takımı ve katma öbekleri” olmak üzere sekiz bölümü ayırır.⁵

Prof. Dr. Vecihe Hatiboğlu, “yargısız anlatımlar” dediği kelime gruplarını, “tamlamalar, birleşik sözcükler ve ikilemeler” olarak üçe ayırır. Yazar tamlamaları; ad tamlaması, adıl tamlaması, sıfat tamlaması, ikilemeli tamlama, iyelikli tamlama, çıkmalı tamlama, kalmalı tamlama, yönelmeli tamlama, ilgeçli tamlama, bağlaçlı tamlama, zincirleme ad tamlaması, karma tamlama, girişik tamlama” olarak bölümlere ayırır.⁶

Prof. Dr. M. Kaya Bilgegil, kelime gruplarını, “isim tamlamaları, sıfat tamlamaları, bağlaç grupları, zarf grupları, isim grupları, ikizlemeler, edat grupları ve ünlem grupları ” olmak üzere sekize ayırır.⁷

Jean Deny, “Türk Dili Grameri” isimli kitabında kelime öbeklerini, “belirtici

¹ Jean Deny, *Türk Dili Grameri* (A. Ulvi Elöve Tercümesi), İst., 1943, s. 709.

² Tahir Nejat Gencan, *Dilbilgisi*, İst., 1991, s. 51.

³ Haydar Ediskun, *Türk Dilbilgisi*, İst., 1985, s. 114-125.

⁴ Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, İst., 1988, s.353-375.

⁵ Tahsin Banguoğlu, *Türkçenin Grameri*, Ank., 2000, s.497-519.

⁶ Vecihe Hatiboğlu, *Türkçenin Sözdizimi*, Ank., 1972, s. 5-95.

⁷ M. Kaya Bilgegil, *Türkçe Dilbilgisi*, İst., 1982, s. 115-163.

öbekler (isim tamlaması, sıfat tamlaması, yaklaşma, bulunma, uzaklaşma grupları), yanaşmalık öbekler (ünvan ve birleşik isim grupları), yığılma öbekleri (edat ve fiil grupları), cümle öbekleri (yarı cümleler, cümleler, sıfat-fiil ve zarf-fiil)” olmak üzere bölümlere ayırır.¹

Tahir Nejat Gencan, “Dilbigisi”nde, “ad tamlaması (s.136-149), sıfat takımı (s.158-164), bileşik eylemler (s. 259-293)” şeklinde belirttiği kelime gruplarıyla; “yan önermelerin görevleri” başlığı altında incelediği, “fiil, sıfat-fiil, zarf-fiil” gruplarından (s. 116-122) söz etmekte; diğer kelime gruplarına değinmemektedir.²

---

¹ Jean Deny, **Türk Dili Grameri** (A. Ulvi Elöve Tercümesi), İst., 1943, s. 709.

² Tahir Nejat Gencan, **Dilbigisi**, İst., 1991, ilgili bölümler.

A.TEKRAR GRUBU

“Tekrarlar aynı cinsten iki kelimenin arka arkaya getirilmesi ile meydana gelen kelime gurubudur. Tekrarı meydana getiren iki kelimenin tekrara iştiraki tamamıyla birbirine eşittir. Fonksiyonları da şekilleri de, vurguları da birbirinden farklıdır... Tekrarların başlıca üç fonksiyonu vardır: 1. kuvvetlendirme, 2. çokluk, 3. devamlılık. Bir tekrar o tekrarı meydana getiren kelimenin ya manasını kuvvetlendirmek için, ya bir çeşit çokluğu ifade için veya devamlılığını belirtmek için yapılır.”¹

Türkçenin her devrinde kullanılmış olan tekrarlar, metnimizde de yukarıda belirtilen fonksiyonlarda kullanılmıştır. Tekrar grubu yapan kelimeler daha çok isim ve isim cinsinden kelimelerdir ve metnimizde özne, yer tamlayıcısı, zarf ve yüklem görevlerinde kullanılmıştır. Ayrıca sıfat tamlamalarının sıfat unsuru olarak ve birleşik fiilin isim unsuru olarak kullanılmıştır.

1.Tekrar Türleri

a.Aynen tekrarlar:

dürlü dürlü (3b 5)

burçak burçak (14b 13)

yalıfıuz yalıfıuz (15b 11)

geze geze (16a 3)

dike dike (19a 7)

iñleyü iñleyü (34b 8)

b.Eş anlamlı tekrarlar:

tâc taht (23b 6)

gavgâ galebe (25a 4)

c.Zıt anlamlı tekrarlar:

gece gündüz (26b 3)

artuk eksik (28b 4)

ç.İlaveli tekrarlar:

kıbkızıl (14b 2)

---

¹ Muharrem Ergin, Türk Dil Bilgisi, İst., 1988, s.355-356.

2.Cümledeki Vazifesi Yönünden Tekrarlar

a.Tekrar grubunun özne olarak kullanılması:

Bunca gavgâ galebe bir rızık için midür? (25a 4)

b.Tekrar grubunun zarf olarak kullanılması:

'İsâ bu tağûñ arayı arayı yolın buldı. (5b 7)

Ĥammâma girmiş gibi burçak burçak derlemiş. (14b 13)

Geze geze bir tağa vardılar. (15a 7-8)

Ben yalıñuz yalıñuz bunda тұramazın. (15b 11)

Ol dañi âdemden kaçup tağdan tağa geze geze nâgâh yolu bir araya geldi (16a 2-

3)

Bu pîrûñ yüzüne dike dike baқdı. (19a 6-7)

Yâ karındaş ım 'Azrâ'il şü pîrûñ yüzine қатı қатı baқduñ. (19a 7-8)

Hârûnü'r-Reşid bundan ne kim şordıysa ol 'aziz dedügi gibi hep bir bir Hârûnu Reşid'e diyüvirdi. (23b 4-5)

İş bu eviñ içinde gece gündüz тұrmazın dönerin. (26b 3)

İñleyü iñleyü birez gider. (34b 8-9)

c.Tekrar grubunun yüklem olarak kullanılması:

Öyleyin gerü ol şabâh gelen kimesne yine gelür, toğrar, päre päre ider. (4b 2-3)

İRte namâzı vaқtinde bir kişi gelüp ol kişi[yi] bıçağ-ıla päre päre қıla. (4a 15-4b

1)

Var imdi ol furuna var od yaқ, şöyle ki қıbқızıl olsun. (14b 1-2)

3.Tekrarların Kelime Grupları İçindeki Durumu

a.Tekrarların sıfat tamlamalarında sıfat unsuru olarak kullanılması:

dürlü dürlü қаftанlar (3b 5)

artuқ eksik enbiyâ (28b 4)

b.Tekrarların, birleşik fiilin isim unsuru olarak kullanılması:

Var imdi ol furuna var od yaқ, şöyle kim қıbқızıl olsun. (14b 1-2)

İRte namâzı vaқtinde bir kişi gelüp ol kişi[yi] bıçağ-ıla päre päre қıla. (4a 15-4b

1)

B.BAĞLAMA GRUBU

Metnimizde bağlama gruplarının oluşumunda “ u, ü, vu, vü; ve; ile; veya” edatları kullanılmıştır. Bağlama grupları cümle içinde özne, nesne, yer tamlayıcısı, zarf olabilmekte, ayrıca başka kelime gruplarının yapısında da görev alabilmektedir.

1.Bağlama Grubu Türleri

a. “u, ü, vu, vü” edatlarıyla kurulanlar:

nâm u nişân (22a 12)

za‘if ü nâhif (1b 6)

b. “u, ü, vu, vü” fonksiyonunda “ı, i” şeklinde kurulanlar:

cânı dil (4a 1-2)

c. “ve” edatı ile kurulanlar:

âline ve aşhâbına (4a 2)

kendü ve oğlancıkları (10a 7)

yemek ve şu (18b 12)

ete ve itmege (21a 6)

saçı ve tırnağı (28a 8)

kebâ'irden ve şagâ'irden (29b 8)

ol kulum ve ol câriyem (32a 4)

kuluñ ve câriyeñ (32a 7)

eliñ ve barmağıñ (13b 13)

kaftan ve takye ve yaşmak (17a 11)

insi ve cin (27b 8)

ç. “ile” edatı ile kurulanlar:

Uyumağ-ıla uyanıklık arasında idim. (7b 4)

Bir hâtünü ile iki oğlancıkları (9a 13-14)

d. “veya” edatı ile kurulanlar:

üç veya beş dane badem (10a 12)

2. Cümledeki Vazifesi Yönünden Bağlama Grubu

a. Bağlama grubunun özne olarak kullanılması:

Yazıñ ıssıları ve kışığı şovukları, karları ve yağmurları hep üstürnden geçer.
(5b 13-14)

Şeyh Şıblı ve Ma'rûf-ı Kercî ve Tāvud Nezigî rahmetu'llâhi 'aleyhim ecma'in
bunlar bir hücrede olurlardı. (10a 9-10)

Senüñ dahı elifi ve barmağıñı safia muñi' olmayaydı. (13b 13)

Ta'âm ve şu aldı. (18b 10)

Andan soñra bende bir muşhaf ve bir yüzük var. (23a 6-7)

Bir hâtüni ile iki oğlancıkları var idi. (9a 13-14)

b. Bağlama grubunun nesne olarak kullanılması:

Hiç kimse nâm u nişânın bilmedi. (22a 12-13)

Oğlancıklarına kaftan ve takye ve yaşmak ve her cinsden ki alsun. (17a 11)

c. Bağlama grubunun yer tamlayıcısı olarak kullanılması:

Benim Mevlâliğıma ve kendünüñ za'if kulum idüğine ikrâr itdi. (4b 9-10)

Hakk te'âlâ safia ve hâtünuñia ve oğlancıklarıñia cennetde şol kadar va'de etdi.
(10a 4-5)

Külümüñ yarısın deñize ve yarısın kuruya şavırıñı. (16b 2)

Ne nâmaz ve ne oruç ve ne hac gitmiş. (30b 5)

ç. Bağlama grubunun zarf olarak kullanılması:

Soñra bir kaç gün bu fâsık gecede ve gündüzde gavgâsı eşidilmez. (35a 1-2)

3. Bağlama Grubunun Kelime Grupları İçindeki Durumu

a. Bağlama grubunun isim tamlamalarında tamlayan olarak kullanılması:

İnsi ve cin davâtı (27b 8)

b. Bağlama grubunun isim tamlamalarında tamlanan olarak kullanılması:

senüñ dahı kuluñ ve câriyeñ (32a 7)

c. Bağlama grubunun edat gruplarında isim unsuru olarak kullanılması:

Anuñ 'ömrünüñ yarısın gınâyıla ve yarısın fakir ile itdim.(16b 15-17a 1)

C. SIFAT TAMLAMASI

Bir sıfat unsuru ile bir isim unsurunun meydana getirdikleri kelime grubuna sıfat tamlaması denir. Sıfat tamlamalarında tamlamayı oluşturan her iki unsur da ek almazlar. Metnimizdeki sıfat tamlamalarında sıfat görevi yapan unsur, günümüz yazı dilinde görüldüğü şekilde, tek kelimedenden ibaret niteleme sıfatı olabildiği gibi, bir kelime grubu da olabilmektedir. Sıfat unsuru tek kelime değil de kelime grubu şeklinde olan sıfat tamlamalarında, bu kelime grubu; sıfat fiil grubu, aitlik grubu, edat grubu ve sayı grubu şeklinde görülmektedir.

Eserdeki sıfat tamlamaları cümle içinde özne, nesne, zarf, yer tamlayıcısı ve yüklem görevlerinde kullanılmıştır. Sıfat tamlamaları, başka kelime grupları içinde de tamlayan veya tamlanan olarak görülebildiği gibi, bağlı bir yardımcı unsur da olabilmektedir.

1. Sıfat Unsuru Tek Kelime Olan Sıfat Tamlamaları

a. Sıfat unsuru niteleme sıfatı olan tamlamalar:

Sıfat unsuru niteleme sıfatı olan sıfat tamlamalarında sıfatlar, basit veya türemiş sıfat olabildiği gibi sıfat-fiil de olabilmektedir.

ulu h azret (3b 8)

ince su' l (13b 8)

 ubheli ta' m (13b 11)

başlanmış gönüller (2a 3)

bişmiş kuş (10b 8)

utanmaz kişi (23a 15)

yar maz kişi (29b 14)

ıssızlık yer (15a 11)

yalancı şeyh (26b 1)

Eskici Aħmed (26b 9)

faķir kişi (26b 9)

hoşca řařcaġazlar (27b 4)

ısıcak ġalva (28a 13)

k st h derviş (28a 14)

b. Sıfat unsuru belirtme sıfatı olan tamlamalar:

bir şatre yaş (2a 6)

seksen yıl (6b 3)
bir konuk (9b 1)
nice gün (10b 6)
yetmiş yıl (11b 15)
iki kişi (15a 5)
beş akca (17a 11)
biñ memleket (18a 13)
biñ akca (21b 9)
şol kimse (36a 4)

2. Sıfat Unsuru Kelime Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

a. Sıfat unsurunu sıfat-fiil grubu olan tamlamalar:

Eserimizde sıfat-fiil ekleriyle kurulan sıfat-fiil grupları sıfat olarak çokça kullanılmıştır.

ol kuluma ideceğim 'azāb (4a 14)
bu yıkılan divār (22b 6-7)
oturduğu yer (28b 2)
yapılacak divār (22b 3)
dönüp gidecek vakit (27a 4-5)
başlanmış gönüller (2a 3)
bişmiş kuş (10b 8)
utanmaz kişi (23a 15)
yarılmaz kişi (29b 14)
yaramaz akca (33a 11)
bir canavaruñ rızkını viren pādişāh (11b 4)
kan dökücü kaşşāb (13b 3)
benüm kuluma virdigim ni'metler (17b 6)
bunda gelen kişi (18a 11)
işin işledüğün kişi (21b 9)
yeri götüren balık (24a 11)
eskici Ahmed dirler bir kişi (26b 9)

b. Sıfat unsurunu âitlik grubu olan tamlamalar:

ağzındaki etmek (24b 4-5)
bu günki gün (3b 9-10)

c. Sıfat unsurunu edat grubu olan tamlamalar:

anuñ gibi ulu peygamber (13a 12)
bunuñ gibi ince su'âl (13b 7-8)
bunuñ gibi balık (24a 13)
kebâb demiri gibi demür (34a 13-14)
bu kadar tâ'at (6a 5-6)
bu kadar nesne (9a 6)

ç. Sıfat unsuru sayı grubu olan tamlamalar:

seksen biñ yıl (5b 3)
yüz elli yaş (13a 6)
üç yüz yıl 'ömür (18a 1-2)
üç yüz akça (26b 13)
yüz biñ artuğ eksik enbiyâ (28b 4)

3. Cümledeki Vazifesi Yönünden Sıfat Tamlamaları

Metnimizdeki sıfat tamlamaları, kullanıldığı cümlenin özelliklerine göre; özne, nesne, zarf, yer tamlayıcısı ve yüklem olmaktadır.

a. Sıfat tamlamasının özne olarak kullanılması:

Sıfat tamlaması, özne olarak kullanıldığı cümlelerde yalın halde bulunmaktadır.

Evimize bir konuk geldi. (9b 3)

Bir karga geldi. (11a 1)

Ol melek her gün bir yeşil yabrağ götürür. (11a 12)

Divârda bir zembil aşlu тұrurmuş. (12b 8-9)

Semüñle anlarıñ arasında bir gökce firağ vardır. (14a 1-2)

Beni İsrâ'il zamanında bir mâldâr kişi var-ıdı. (17b 10)

Bu dünyâ kimseye pâyidâr olmaz imiş. (18a 14-15)

Hemân ol kalıp bir âdem olup тұru geldi. (18b 7)

Bu kişi bunları görüp ta'accüb itdi. (21b 7-8)

Ol işin işledüğüñ kişi biñ akça göndermiş. (21b 9)

Bunuñ üzerine bir nece yıl geçdi. (22a 13)

Bir oğlancık kendü kulağında bir kez el-ħamdü li'llâhi rabbi'l'âlemîn dedigiçün bir nice kavm helâk olmadan kırtardı. (23b 15)

Bundan aşla bir eyü 'amel gelmemiş. (29b 9)

Her birinüñ yanında bir zebâni oturur. (34a 15)

b. Sıfat tamlamasının nesne olarak kullanılması:

Sıfat tamlamaları nesne olarak kullanıldıklarında belirli veya belirsiz nesne durumunda bulunmaktadır.

Haqq te'âlâ ol kûlînuñ taqşîrâtını 'afûv ide. (2a 7)

Şeyh da'vete icâbet idüp bu şayyâd dañi bu kuşcağazları kebâb idüp ortaya
kodu. (10b 2-3)

Ol dañi üç veya beş dane badem yirlerdi. (10a 12)

Nâ-gâh hevâdan bir kargâ gelüp bu kuşu götürdi. (10b 9)

Bu mâcerayı hem hücrelerinde olanlara deyüvirdi. (10b 13)

Ağzında bir yeşil yabraq getirdi. (11a 5-6)

Ey kurbâga, ol yeşil yabrağı neyledüñ?. (11a 8-9)

Baña bu hâli beyân eyle. (13a 4)

Her gün bu du'âyı baña eyler. (13a 12)

Hemân bu kañiyyeyi Rasûl'e haber virdi. (14a 14-15)

Anda bir şavma'a yaptılar. (15a 8-9)

c. Sıfat tamlamasının zarf olarak kullanılması:

Zarf olarak kullanılan sıfat tamlamalarının isim unsuru çoğunlukla yalın halde bulunmakta birkaç örnekte de vasıta hali eki almaktadır.

Ol vaktin ol zenbîl içindekinüñ tuğağı deprendi. (12b 15-13a 1)

Şol vaktin tuğağın depretdi. (13a 8)

Dünyâda üç yüz yıl 'ömür sürdüm. (18a 1-2)

Ol gece uyudu. (7a 4-5)

Bunlar bir hafta yemek bulmazlardı. (9a 14)

Kırk yıl bir divârda oldum. (18a 4)

Biñ yıldır ki bu tağîñ üzerinde 'ibâdet iderin. (5b 11)

ç. Sıfat tamlamasının yer tamlayıcısı olarak kullanılması:

Sıfat tamlamasının yer tamlayıcısı olarak kullanıldığı cümlelerde tamlamalar; yaklaşma, bulunma, uzaklaşma eklerinden birini almıştır. Yalnız Eski Anadolu Türkçesinde hal ekleri arasındaki fonksiyon değişiklikleri eserimizde de görüldüğünden, bu eklerin kullanılışında bugüne göre farklılıklar mevcuttur.¹

Eve bir çini tabağa, bişen ta'âmdan koydum. (8b 12)

Yâ Mûsâ, fulân şehirde, fulân çârşûda bir kaşşâb vardır. (12a 12-13)

Ey hâtün, gel seni yaradan Allâh 'aşkına şu furuma gir. (14b 3)

¹ Bkz. Yer tamlayıcısı-yüklem münasebeti, s.125

Süleymân a.s. bu yigide acıdı. (20a 1-2)

Mâlim alup beni bu ağaca şardılar. (24b 13)

d. Sıfat tamlamasının yüklem olarak kullanılması:

Sıfat tamlamasının yüklem olarak kullanıldığı durumlarda, tamlamanın sonuna i- fiilinin eklenmiş şekilleri getirilmektedir. Bu genel durumun yanında eserde iyelik eki alarak yüklem durumunda kullanılan sıfat tamlaması örneği de bulunmaktadır.

Ol, hağ Tañrı' dur. (12a 7)

Bu kişi dañi 'âkil kişiydi. (17a 8)

Ey bunda gelen kişi, ben bir ulu pâdişâh idim. (18a 11)

Bu yigidiñ 'ömri yedi gün idi. (20a 10)

Ben bir bâzir-gân-ı dım. (24b 12)

Yâ Rabbi ben bir kulın. (25b 10)

Hey yalancı şeyh, ben bir tağda bir taş-ı dım . (26b 1)

Gâyet fakir kişi idi. (26b 9)

Yâ Rasûlu'llâh bu benim koşum olan yigidiñ hali bir dürlü idi. (35b 4-5)

4. Sıfat Tamlamalarının Kelime Grupları İçindeki Durumu

Sıfat tamlamaları, cümle içinde özne, nesne, yer tamlayıcısı, zarf ve yüklem görevlerinde kullanıldığı gibi başka kelime grupları içinde de görev alabilmektedir. Metindeki sıfat tamlamalarının bu şekildeki kullanımını şu başlıklar altında inceledik:

a. Sıfat tamlamasının tamlayan olarak kullanılması:

günâhkâr ümmetimiñ hâli (2b 7-8)

bir yüksek tağduñ dibi (5b 5)

yüksek koşuñuñ eli (10a 8)

bu kuşcağazlaruñ birisi (10b 3-4)

kara taş içi (11b 4)

bir canavaruñ rızkı (11b 4)

bu zenbiliñ içi (12b 10)

ol kurbaga ağzı (11a 6)

ol zenbîl içi (12b 12)

o furunuñ üzeri (14b 10)

bu ölenüñ yoldaşı (15b 9)

ol kişinuñ oğulları (16b 3)

ol mi 'metüñ şükri (17a 12)
ol kişinüñ 'ömri (17a 13)
benüm kulumna virdigim mi 'metlerin şükri (17b 6)
fülan şehirde Eskici Ahmed'üñ yüzi şuyı (27a 6-7)
bir içim şuyun şükri (20b 14)
bir ulu kimsenüñ işi (21a 12)

b. Sıfat tamlamasının tamlanan olarak kullanılması:

Rasül'üñ mübârek ayağı (14b 15)
cehennemüñ yedi kapusı (27b 12-13)
Rasûlu'llâh'üñ mübârek eli (28b 6)
bunuñ bir fakîr Müslümân koñşusı (29a 5)

c. Sıfat tamlamasının başka sıfat tamlamalarında sıfat unsuru olarak kullanılması:

iki rik'at namâz (16a 5)
üç yüz yıl 'ömür (18a 1-2)
yedi gün 'ömür (20a 4)

ç. Sıfat tamlamasının başka sıfat tamlamalarında isim unsuru olarak kullanılması:

ba'zı Fârisî kitâblar (1b 13)
bu ıssı gün (5b 8)
şu yakın zamân (8a 9)
İki yetim oğlancık (8a 15)
ol bişmiş kuş (10b 14)
ol yeşil yabrak (11a 8-9)
bir büyük taş (11a 9-10)
bir nece yıl (16a 1)
bir oda tapıcı mecûsî (11b 9)
bir nece müddet (15a 9)
bir maldâr kişi (17b 10)
bir ganîlik şehr (26a 15)
bir koñşı fakîre hâtün (9a 11)
bir şâhib-ce'âl hâtün (14a 3)
bu üç yüz aqca (27a 1)

d. Sıfat tamlamasının edat grubunda isim unsuru olarak kullanılması:

bir eski 'abâdan kaftân-ıla (3b 7)

bu fakir-ıla (21a 2)

bir bardağ-ıla (12b 12)

bu kaşşâb-ıla (13a 14)

ol şabâha dek . (15a 11)

bir zerre kadar (16b 13)

bu vech-ile (25a 1)

bir nece yıldan soñra (36b 2)

e. Sıfat tamlamasının âitlik grubunda isim unsuru olarak kullanılması:

bu yılki (27a 6)

5. Farklı Husûsiyette Olan Sıfat Tamlamaları

Eserdeki sıfat tamlamaları, yapı yönünden günümüz yazı dili ile aynı olması yanında bazı durumlarda da bugüne göre farklılıklar göstermektedir. Bunları eserdeki cümlelerden hareketle şu başlıklar altında topladık:

a. Sıfat unsuru “evvel” kelimesi olan tamlamalar:

“Evvel” kelimesi, Türkiye Türkçesinde “-ki” ekiyle birleşerek sıfat görevi yaptığı halde, metnimizde kelime, bu eki almadan da sıfat tamlaması yapmıştır.

Evvel gidenleriñ 'ibâdetleri katında bizim 'ibâdetimiz azdan azdur. (2a 8-9)

Evvel hâlınden soñra çok terakkiler itdi. (25a 10)

b. Sıfat tamlaması unsurlarının arasına başka unsurların girmesi:

Eserdeki bazı sıfat tamlamalarında, sıfat ve isim unsurlarının arasına başka bir unsur girerek bu unsurları birbirinden ayırmaktadır.

âdem başmamış dediği tağ (15a 14-15)

Aşağıdaki örnekte de sıfat tamlamasının unsurları yer değiştirmiştir ve aralarına başka unsur girmiştir.

Yemege meger bir gün bir yerden ta 'am gelmiş imiş bunlara bir kişiye kifâyet idecek kadar. (9a 15- 9b 1)

c. Sayı ve miktar bildiren sıfatların belirttiği ismin çokluk halde olması:

Metinde geçen birkaç cümlede, birden fazla miktar bildiren sayı sıfatından sonra gelen isim çokluk şekilde kullanılmıştır.

İki yetim oğlancıkları var idi. (8a 15)

Bir hātūnı ile iki ođlancıkları var idi (9a 14)

İki oğlancıkları var-ıdı. (20b 15-21a 1)

Ç. İSİM TAMLAMASI

İsim tamlaması, iki isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubudur. Eserdeki isim tamlamaları tamlayan ve tamlananları birer isimden ibaret olabildiği gibi, bunlar, tamlamanın hacmi nispetince genişleyerek birer kelime grubu da olabilmektedir.

İsim tamlamaları, buldukları cümlenin özelliğine göre özne, nesne, yer tamlayıcısı ve yüklem görevi yapmakta; ayrıca başka kelime gruplarının yapısına da katılmaktadır.

1. Yapı Bakımından İsim Tamlamaları

a. Unsurları tek kelime olan isim tamlamaları:

Bu yapıda olan isim tamlamaları, belirsiz veya belirli isim tamlaması olarak kullanılmıştır.

tağuñ başı (5b 10)

hayvân kursağı (10b 11)

kurbağa ağızı (11a 6)

zenbîl içi (12b 12)

kıyâmet günü (13a 11)

atamuñ du'âsı (13b 1)

âdem oğlanı (13b 15)

furumuñ kapusı (14b 9)

şehriñ halkı (15b 3)

külümüñ yarısı (16b 2)

babalarınıñ vaşiyeti (16b 3)

hafta başı (21b 13)

etmek parçası (24b 1)

dervişleriñ hâtırı (29a 3)

deveniñ yüzi (31b 3)

b. Unsurlarından biri veya ikisi kelime grubu şeklinde olan isim tamlamaları:

Eserdeki bu tamlamalar da yine belirli veya belirsiz isim tamlamaları olmakla birlikte, bu yapıda olan tamlamaların daha çok belirli tamlama şeklinde olduğu görülmüştür. Bu özellikteki tamlamaların gerek tamlayan gerekse tamlananı kendi

içinde çoğunlukla birer sıfat tamlamasıdır.

bir âdem ayağı (15a 6)

fulân şehriñ halkı (15b 3)

bir âdem kalıbı (18b 6)

bu yılki haccâcuñı haccı (27a.6)

2. Cümledeki Vazifesi Yönünden İsim Tamlamaları

a. İsim tamlamasının özne olarak kullanılması:

Öznesi isim tamlaması olan cümleler, yüklemi yönünden hem fiil hem de isim cümlesi olabilmektedir.

aa. Öznesi isim tamlaması olan fiil cümleleri:

Şehriñ begi evden gelüp yolu benim evim yanından geçdi. (13b 5-6)

İşte hafta başı oldı. (21b 4)

Allâh'ıñ rızası anda ola. (12a 9-10)

Bunlaruñ yolu bir degirmene uğradı. (26a 8-9)

Bir yıl mevlüd ayı geldi. (29a 9)

Ey tağ, Tañrı rasüli senden şu ister abdest almağa. (30a 10-11)

Bir nece yıldan soñra 'avratıñ oğlı dañı haccı gitdi. (36b 2-3)

ab. Öznesi isim tamlaması olan isim cümleleri:

Allâh'ıñ rahmeti çok imiş. (7a 9)

Allâhu te'âlânuñ lüfı çokdur. (26b 7-8)

Zirâ Allâhu te'âlâ katında bir kuluñ emegi zâyı' degildir. (26a 4-5)

b. İsim tamlamasının nesne olarak kullanılması:

İsim tamlaması nesne olarak kullanılırken genellikle yükleme hali eklerinden “-n” yi almaktadır. Eski Anadolu Türkçesi sahasında teklik III. şahıs iyelik eklerinden sonra kullanılan bu ek, metnimizde çok yaygın olup, tamlamayı belirli nesne haline getirmektedir. Eserde aynı tamlamalar belirli nesne olurken “-ı, -i ” yükleme hali ekini de almaktadır.

Karadeñiz dibinde kara taş içinde bir canavaruñ rızkıñı viren pâdişâh hergiz kullarınuñ rızkıñı kesmez. (11b 3-5)

Ol Mūsâ'nuñ elin öbdi. (13a 15)†

Çünkü ol kişinüñ 'ömri yarusına irdi. (17a 13)

Memleketüñ yarusın virirdüm. (20b 5-6)

Bir gün bunuñ koñşusunu tutmuşlar. (26b 13-14)

Hamid olsun ol Allâh kim kullarınıñ rızkını her hâlde virür. (24b 8)

Kullarınıñ diledügin 'afiv ider. (30b 12)

Fâtıma Ana ol devenüñ yimin her gice virürdi kendü eliyle. (31a 15-31b 1)

Bir kimse baña şalavât getirmeyüp unutsa cemetüñ yolunu yitürmiş olur. (36a

2-3)

c. İsim tamlamasının yer tamlayıcısı olarak kullanılması:

İsim tamlamaları cümlelerde yer tamlayıcısı görevinde kullanılırken yaklaşma, bulunma, ayrılma eklerinden birini almıştır.

ca. Yaklaşma eki alarak yer tamlayıcısı olan tamlamalar:

Bu düş şeytân düşüne beñzer. (7b 12)

Hemân Bismillâhırrahmânırrahîm deyüp furunuñ içine girdi. (14b 8)

Ol piri Kaftağı 'nuñ ardına ilettdi. (19b 3)

Bir kerre bu şehirde bir kişi ırgad bazarına vardı. (22a 13-14)

Ol kişinüñ şayma'asına uğradım. (25b 7)

Yâ Rabbî, şol bu üç yüz akcağı bu kuluñ borcına vireyin. (26b 1)

Cehennemüñ kapusına vardılar. (27b 10)

Bir gice Haşan-ı Başarı'nüñ evine birkaç şeyhler geldi. (28a 6-7)

Ol deve yüzini Fâtıma Ana'nuñ ayagına sürdi. (31b 4-5)

Ol kişi dañ ol cariyeyi Allâh yolına azâd ittdi. (32a 6)

Yarındası gün ziyaretden soñra oğlu kitâbın alup babasınıñ kapusına geldi.

(32b 3-4)

Bu halâ 'ik mahşer yerine cemi' olmuşlar. (34a 9)

cb. Bulunma eki alarak yer tamlayıcısı olan tamlamalar:

Biñ yıldır ki bu tağıñ üzerinde 'ibâdet iderin. (5b 11)

Bir oğlânu küpüñ içinde bıraktım. (5a 8-9)

Deñiz dibinde bir büyük taş vardır. (11a 9-10)

Bu gice ben tam üstünde karaguda iblücek egirdim. (13b 4-5)

Anuñ meş'alesi aydınlığında birkaç iblik egirdim. (13b 6)

Hakk te'âlânüñ katında bir zerre kadar kimsenüñ hayrı zâyî' olmaz. (17b 8-9)

Bu gün bunuñ cânın Kaftağı 'nuñ ardında alam. (19a 10)

Pâdişâhın elinde bir bardak şu var. (20a 15-20b 1)

Zirâ Allâhu te'âlâ katında bir kuluñ emegi zâyî' degildir. (26a 4-5)

İş bu eviñ içinde gece gündüz тұrmazın dönerin. (26b 3)

Yâ mälîk, habîbirmüñ şeri'atında t̄anık ikidir. (28a 2)

Evüñ kapısı yanında t̄urur. (34b 1-2)

Bu zenbîlîñ içinde bir cânlu nesne var. (12b 10)

cc. Ayrılma eki alarak yer tamlayıcısı olan tamlamalar:

Kitâblar arasından ol bişmiş kuş çıkardı. (10b 14)

Ol gidicek Allâhü te'âlâ kalbinden İbrâhim'e bir nidâ geldi. (11b 13)

Fülân şehriñ halkından bu gice dün bucuğundan bizim şehriñ halkına gökden bir âvâz geldi (15b 3-4)

ç. İsim tamlamasının zarf olarak kullanılması:

Metnimizde zarf olarak kullanılan isim tamlamaları yalın halde kullanılmamıştır. Bunlar vasıta, eşitlik, yönelme ve bulunma hali eklerinden birini alarak kullanılmışlardır. Cümlede zarf görevinde kullanılan bu tamlamalar; sebep, zaman ve durum fonksiyonlarını üstlenmişlerdir.

Hakk te'âlâ'nun hikmetiyle ol kerbic pâresi söyledi. (17b 14-15)

Kıyâmet gününde bir kişiye zebâniler yapışıp giderken bir qarınca ide. (27a 9-10)

Bu yılki haccâcuñ haccı fülân şehirde eskici Ahmedüñ yüzi şuyına kabül oldu. (27a 6-7)

Ey taşcağazlar, Allâh'ün emriyle şu kişinün murâdınca yapılıñ. (22b 4-5)

d. İsim tamlamasının yüklem olarak kullanılması:

Metnimizdeki isim tamlamaları yüklem görevinde kullanılırken bilirme eki almıştır. Bu cümleler yüklemleri bakımından birer isim cümlesidir.

Ey oğullar, bunlar dîn düşmânlarıdır. (8b 7-8)

Ben Bişr-i Hafî'nün kız karındaşıyam. (13b 9)

Bu kişi dahî 'âkil kişiydi. (17a 8)

Muhammed Muştafâ şalla'llâhü 'aleyhi ve sellem Allâh'ün kulu dur. (27b 7)

Ben ki cemi' 'âlemün mevlâsıyam. (32a 2)

Sen hod bir yarâmaz kimse imişsin. (37a 6)

3. İsim Tamlamasının Kelime Grupları İçindeki Durumu

a. İsim tamlamasının başka isim tamlamalarında tamlayan olarak kullanılması (zincirleme isim tamlaması):

ümmeñünün günâhkârlarınun rub'ı (2b 10-11)

anıñ ümmetimüñ 'ömri (6a 1)
bu ölenüñ yoldaşı (15b 9)
zenbıl içindekinün tutağı (13a 1)
ol kişiniñ şavma 'ası öñü (25a 13-14)
Fâtıma Ana 'nuñ ayagı (31b 4)
evüñ kapusı yanı (34b 1-2)

b. İsim tamlamasının âitlik grubunda isim unsuru olarak kullanılması:

taş içindeki (11a 13)
zenbıl içindeki (13a 14)
ğarğa ağızındaki (24b 4)

c. İsim tamlamasının edat grubunda isim unsuru olarak kullanılması:

anasınuñ du 'asıyla (13b 2)
'ömrinüñ âhirine dek (17b 7)
Allâh 'uñ emriyle (22b 4)
ol Tañrı haqqı-çun (6a 4)

ç. İsim tamlamasının sıfat tamlamalarında sıfat unsuru olarak kullanılması:

İsim tamlamasının sıfat tamlamalarında sıfat unsuru olarak kullanıldığı cümlelerde bir sıfat-fiil eki bulunmakta ve gruba sıfat niteliğini bu ek vermektedir.

adem ayagı başmadık yir (15a 6)

d. İsim tamlamasının sıfat tamlamalarında isim unsuru olarak kullanılması:

Haqq te 'âlâ 'nuñ hikmetiyle ol kerbic pâresi söyledi. (17b 14-15)

4. Farklı Hususiyette Olan İsim Tamlamaları:

Metnimizde geçen bazı isim tamlamaları, günümüz yazı diline göre farklılıklar göstermektedir. Bunları şöyle sıralayabiliriz.

a. Tamlayanı özel isim olan tamlamaların durumu:

Günümüz yazı dilinde, tamlayanı şahıs ismi olan tamlamalar, belirsiz isim tamlaması olmamaktadır. Bu konuda Muharrem Ergin şöyle demektedir.

“Eksiz isim tamlamaları hep birleşik isim durumundadırlar. Pencerenin camı-pencere camı, suyun yolu-su yolu, koyunun eti-koyun eti misallerinde bu farklar görülmektedir. Yine bu fark dolayısıyledir ki çok belirli olan ve daimi bir birlik kurmağa elverişli bulunmayan şahıs isimlerinin, iyelikli kelimelerin ve zamirlerin bugün eksiz isim tamlamaları yapılmamaktadır. Ahmedin atı, komşumuzun kızı, onun suçu’na karşılık Ahmed atı, komşumuz kızı, o suçu denmemesi gibi.”¹

Eski Anadolu Türkçesindeki bazı isim tamlamalarında, tamlayan şahıs ismi olduğu halde ilgi hali eki almamaktadır. Bugün için bunlar, belirsiz isim tamlaması gibi görünüyorsa da şahıs isimleri zaten belirli varlıkları ifade ettiği için, aslında ilgi hali eki almamaları doğaldır. Dolayısıyla bu eki almadıkları halde bu tip tamlamalar belirli isim tamlaması sayılabilirler.

Muhammed Muştafâ kıızı (3b 6)

Müsâ Peygamber zamânı (25a 12)

Allâhu te‘âlâ katı (26a 4-5)

b. Tamlananı sıfat-fiil olan tamlamaların durumu:

Tamlananında “-dık” sıfat-fiil eki bulunan tamlamaların tamlayanları Türkiye Türkçesinden farklı olarak ilgi hali eki almamaktadır.

‘aziz dedügi (23b 4-5)

deve didügi (31a 10)

Müsâ idügin (12b 3)

c. Tamlayanı sıfat-fiil olan tamlamaların durumu:

hiç kılmayanıñ hâli (5a 15)

evvel gidenleriñ ‘ibâdetleri (2a 8)

yaş geldüginüñ sırrı (2b 5)

ç. Tamlayanı iyelik eki almış tamlamaların durumu:

İyelik eki almış isim tamlamalarının bazıları ilgi hali eki almazken, bazı tamlalarda iyelik ekinin belirleyici özelliği zamanla yeterli görülmemiş ve tamlamalardaki bu ekten sonra ilgi hali eki getirilmiştir.

kulınuñ taķşirâtı (2a 7)

ümmetimüñ hâli (2b 7)

dünyâ ‘azâbınuñ tükenmesi (4a 8)

¹ Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, İst., 1988, s. 361.

evim karşusu (8a 14)
Taîrîñuz katı (9a 6)
kullarınıñ rızkı (11b 4)
anasınıñ du'ası (13b 2)
evim yanı (13b 5-6)
anıñ meş'alesi aydınlığı (13b 6)
ümmetim hâtünları (15a 1)
bizüm dostumuz ayağı (23a 15- 23b 1)

d. Tamlayanı zamir olan tamlamaların durumu:

'Avrat bunıñ yüzine yapışurdı. (21a 11)
Bunıñ vaşiyetin yerine getüreyin diyüp tırdı. (23a 12)

e. İsim tamlamasının unsurlarının arasına başka unsurların girmesi:

Eserdeki bazı isim tamlamalarında, tamlayan ve tamlanan unsurlarının arasına, bir cümle unsuru girerek bu unsurları birbirinden ayırmaktadır. Metnimizde geçen isim tamlamalarından bu özelliği gösterenlerde, cümlede zarf olan kelime araya girmektedir.

'İsâ bu tağıñ arayı arayı yolın buldı. (5b 7)
Ben ol kulunuñ yetmiş yıldır ki rızkını virürin. (11b 15)

f. Tamlayanı ortak olan isim tamlamaları:

Yazuñ ıssıları ve kişifñ şovukları, karları ve yağmurları hep üstümdeñ geçer.
(5b 13-14)

D. AİTLİK GRUBU

Aitlik eki olan -ki ile ondan önce bulunan kelime grubunun yalın hali, ilgi hali veya bulunma hali eki almış şekilleriyle oluşturulan kelime grubuna aitlik grubu denir. Bu kelime grubu, yapısı ve görevi yönünden günümüz yazı diliyle benzerlik göstermektedir. Metnimizde de aitlik ekinin Türkiye Türkçesinde olduğu gibi sadece ince şekli kullanılmıştır.

1. Aitlik Grubunun Sıfat Olarak Kullanılması:

Aitlik grubu sıfat olarak kullanılırken sıfat tamlamasının sıfat unsuru olmaktadır. Belirttiği ismin çekim ekinin türüne göre özne, nesne, yer tamlayıcısının sıfatı olarak kullanılmaktadır.

Bu günki gün Fâtıma'nı şefâ'ati maqbûldür. (3b 9-10)

Ben ol yaprağı ol defîz dibinden taş içindeki canavara ulaştırur.(11a 13)

Bu garga ağızındaki etmegi ol kişiniñ ağızına virdi. (24b 4-5)

Ey hâciler bilmiş olasız ki bu yılki haccâcuñ haccı fülân şehirde Eskici Ahmed'üñ yüzi şuyına kabûl oldı. (27a 6-7)

Elindeki bir bardak şuya ne virirdüñ? (20b 4-5)

2. Aitlik Grubunun Zamir Olarak Kullanılması:

Ol vaktin ol zembil içindekiniñ tutağı deprendi. (12b 15-13a)

Bu zembil içindeki ne nesnedür? (13a 14)

3. Aitlik Grubunun Farklı Hususiyette Kullanılması:

Aşağıdaki cümlede yer alan örnekte aitlik fonksiyonu bulunmasına rağmen aitlik eki yer almamaktadır.

Bu yılki haccâcuñ haccı fülân şehirde Eskici Ahmed'üñ yüzi şuyına kabûl oldı. (27a 6-7)

E. BİRLEŞİK FİİL

Türk Dili üzerine çalışma yapan çeşitli bilim adamları birleşik fiil konusunu farklı şekillerde değerlendirmişlerdir.

Muharrem Ergin, “Türk Dil Bilgisi”nde, birleşik fiilleri, yardımcı fiilin başına getirilen unsurun isim veya fiil olmasına göre ikiye ayırır:

İsitle birleşik fiil yapan yardımcı fiiller “et-, ol-, eyle-, bulun-, yap-” fiilleridir. Bu birleşik fiilde isim unsuru ya bir isim veya bir partisip olur.

Fiille birleşik fiil yapan yardımcı fiiller ise “ bil-, ver-, gel-, gör-, dur-, kal-, yaz-, koy (ko-) fiilleridir. Bunların başına fiillerin vokal, nadir olarak da -ıp, -ip gerundiumu getirilerek birleşik fiil yapılır.¹

Muharrem Ergin’e göre, ünlü zarf-fiilleriyle teşkil edilen birleşik fiilleri müstakil fiillerden ayırmanın şaşmaz ölçüsü “gerundiumun arkasından gelen fiilin mânâsına bakmaktır. Eğer o fiil kendi mânâsı ile kullanılmışsa, zarf almış müstakil fiilden ibarettir. Yok eğer o fiil mânâsı ile değil de çekim unsuru olarak vazife görüyorsa yardımcı fiildir ve orada birleşik fiil vardır. Birleşik fiilde gurubun mânâsının gerundiumun mânâsına dayandığının, yardımcı fiilin mânâ ile ilgili bir vazife görmediğinin esas olduğu hiç bir zaman unutulmamalıdır.²

Tahsin Banguoğlu “Türkçenin Grameri”nde “birleşik fiil tabanları”nı üçe ayırır:

1-Zarf öbeği kalıbında olanlar: Zarf öbeği kalıbında birleşik fiil tabanları fiillere gelen zarfların bunlarla belirli bir anlamda kaynaşması mahsultü olur: İleri sürmek, geri kalmak, öne düşmek, geç kalmak, hoş görmek, boş vermek gibi.

2-Çekim öbeği kalıbında olanlar: Fiilleri belirtme işleyişleri bakımından zarfların bunlarla kaynaşarak birleşikler meydana getirmeleri bir özel hal teşkil eder. Oysa cümlelerin öbür unsurları da kullanış yeri sebebiyle fiille öbekleşir ve bazan yapışık bir hal alıp özel anlamda birleşerek fiiller geliştirir: Kar yağmak, yakayı kurtarmak, şafak sökmek, parayı saymak, gözünü açmak, göze girmek, tadına bakmak, yardım etmek gibi.

¹ Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, İst., 1988, s.364-365.

² Muharrem Ergin, a.g.e., s.366.

3-Bağlam öbeği kalıbında: Bağlam öbeği kalıbındaki birleşik fiil tabanları aynı kalıpta birleşik isim tabanları gibi anlam ve şekil ilişkilerine göre yapılmıştır. Bunları ya adfiil halinde, ya da birinci fiili -ip zarffiili şekline koyarak gösteririz: Sayıp dökmek, yeyip içmek vermek verıştirmek, sorup soruşturmak gibi.¹

Tahsin Banguoğlu, bil-, ver-, dur-, kal-, gör-, gel-, yaz-, yardımcı fiilleriyle -e, -i zarffiillerinin meydana getirdiği fiilleri de “birleşik fiil tabanı” saymakla beraber bunları, “tasvir fiilleri” adı altında ayrı bir bahis olarak ele almıştır.²

Yazar, “birleşik fiil tabanlarını” “kelime yapımı” bölümünde ele aldığı halde, tasvir fiilleri’ni “kelime çekimi” bölümünün “fiil” bahsinde incelemiştir. Yazar , “öğrenmiş olmak, tanışmış olmak, gelir olmak, verecek olmak” gibi, “sıfat-fiiller” ile “ol-” fiilinin meydana getirdiği fiilleri ise birleşik fiilden ayırarak, bunları “karmaşık fiiller” adı altında yine “kelime çekimi” bölümünde incelemiştir.³

M. Kaya Bilgegil, “Türkçe Dilbilgisi” nde birleşik fiilleri üç bölümde inceler:

“1.Yardımcı fiiller ve onlarla teşkil olunan bileşik fiiller: İsim soyundan kelimeleri takib ederek onları fiil hâline koyan sözler, yardımcı fiil adını alır. Bunlar, “etmek, eylemek, kılmak, buyurmak, olmak” mastarlarının çekimli hâlidir. İşte yardımcı fiiller; Türkçe isimler, sıfatlar, sıfat-fiiller, mastarlar, Arapça ve Farsça mastar ve hâsıl-ı mastarlardan sonra gelerek birleşik fiil teşkilini sağlar.

2. İki fiilin birleşmesiyle teşkil olunan bileşik fiiller: İkincisi birincisinin anlamını değiştirmek üzere, iki fiil bir araya gelerek birleşik fiil teşkil eder. Bunlar şöyle sınıflandırılır: Yeterlik fiili(ıktidâri fiil), tezlik fiili (ta’cılî fiil), sürerlik fiili (istimrârî fiil), yaklaşma fiili (mukarebe fiili).

3.Kaynaşma yoluyla teşkil edilen bileşik fiiller: Bazan fiil bazan - her ikisi birlikte kendi anlamları dışında kullanılmak üzere- isim soyundan bir kelime ile bir fiilin teşkil ettiği bileşik kelimelere bu ad veriliyor: Hasta düştü, duğâr kalmadı, eziyet çekti gibi.

Kaynaşma yoluyla teşkil olunan bileşik fiillerden bazıları, dilimizde deyim olarak kullanılmaktadır.”⁴ diyerek birleşik fiilleri tasnif eder.

Zeynep Korkmaz, “Türkiye Türkçesinde ‘ıktidar’ ve ‘ımkân’ Gösteren

¹ Tahsin Banguoğlu, *Türkçenin Grameri*, Ankara, 2000, s.310-319.

² Tahsin Banguoğlu, a.g.e.,s.488-494.

³ Tahsin Banguoğlu, a.g.e., s.482-488.

⁴ M. Kaya Bilgegil, *Türkçe Dilbilgisi*, İst., 1982, s. 280-282.

Yardımcı Fiiller Ve Gelişmeleri” adlı makalesinde yardımcı fiilleri ikiye ayırmıştır: “Bunlardan bir kısmı, bir isim ile birleşerek onu fiilleştiren ol-, i-<er- ve tur- gibi gerçek yardımcı fiillerdir. Diğer bir kısmı ise, aslında bir esas fiil olduğu hâlde, yavaş yavaş bu özelliğini kaybedip, esas fiile bazı anlam incelikleri katmak suretiyle, yardımcı fiil hâline gelmiş bulunan fiillerdir. Böyle iki ayrı fiil şeklinin birleşmesinden meydana gelen, fakat anlamca birbirine sıkı sıkıya bağlı bulunan ve bir tek oluşu gösteren fiilleri “fiil birleşmeleri” adını veriyoruz.” demektedir.¹

1. İsim+Yardımcı Fiil Kuruluşundaki Birleşik Fiiller:

Eserimizde; isimlerden, bazen de sıfat-fiillerden sonra gelerek, birleşik fiil yapan yardımcı fiiller “it-, ol-, eyle-, kıl-, kal-” fiilleridir.

a. Yardımcı fiili “it-” olan birleşik fiiller:

cemi' it- (1b 15)
inşâf it- (2a 4)
fikir it- (2a 5)
âh it- (2a 5)
hışım it- (4a 5)
şabr it- (5a 8)
'ibâdet it- (5b 9)
kabûl it- (12a 4)
cenk it- (17b 13)
naşihat it- (20b 2)
takrir it- (25b 10)
rahmet it- (30a 4)
mu'âmele it- (33b 6)
himmet it- (35b 6)

b. Yardımcı fiili “ol-” olan birleşik fiiller:

hâşıl ol- (5a 9)
meşgûl ol- (6a 7)
kefil ol- (7a 4)
koñuş ol- (13b 2)
teslim ol- (15b 14)
hâceti ol- (22a 14)

¹ Zeynep Korkmaz, Türk Dili Üzerine Araştırmalar, Birinci Cilt, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ank., 1995, s. 607.

ķabŭl ol- (27a 7)
ŧāhid ol- (27b 5)
ĉāre ol- (27b 13)
rāzi ol- (31b 7)
melŭl ol- (32a 12)
ternām ol- (34a 2)
cā'iz ol- (34b 9)

c. Yardımcı fiili “eyle-” olan birleşik fiiller:

'amel eyle- (4b 15)
ķiyās eyle- (5a 14)
helāl eyle- (6a 13)
müyesser eyle- (9a 12)
beyān eyle- (13a 4)
fikir eyle- (15a 4)
emir eyle- (16b 5)
tā'at eyle- (21b 5)
ri'āyet eyle- (22b 15)
kerem eyle- (25a 15)
raħmet eyle- (30a 5)
cefā eyle- (36a 4)
tevekkŭl eyle- (37a 12)
du'ā eyle- (37b 2)

ĉ. Yardımcı fiili “kıl-” olan birleşik fiiller:

pāre pāre kıl- (4b 1)
nāmazın kıl- (31a 6-7)
mu'āmile kıl- (7a 8-9)
'amel kıl- (15a 4)
mütehayyir kıl- (17a 1)
hāzır kıl- (18b 15)

d. Yardımcı fiili “kal-” olan birleşik fiiller:

ķazāya kal- (5a 15)
ihtiyāĉ kal- (7a 11)
ta'accŭbe kal- (16a 4)
hāmile kal- (36b 7)

Metnimizde, aslında yardımcı fiil olarak kullanılmayan bazı fiillerin deyimleşmiş şekillerinin de yardımcı fiil gibi kullanıldıkları ve birleşik fiil oluşturdukları görülmüştür.

eli ardına dut- (13b 12)

mağrūr tut- (13a 2-3)

yüzine ur- (12a 1)

sözüm tut- (7b 15)

vaşiiyetin tut- (23a 13)

tānık tut- (27b 15)

hoşca tut- (31a 14)

gözlerinden yaş gel- (2b 4)

hiṭāb gel- (4a 9)

imāna gel- (6b 8)

'aqlumıza gel- (8b 6)

2. Fiil+Yardımcı Fiil Kuruluşundaki Birleşik Fiiller:

Fiil+yardımcı fiil kuruluşundaki birleşik fiillerde, asıl fiil, yardımcı fiile ünlü zarf-fiil ekleriyle bağlanır. Gerçek anlamını kaybetmiş olan yardımcı fiil, birinci unsurun gösterdiği hareketin tarzını ifade etmektedir. Metnimizde bu şekilde meydana gelen birleşik fiillerde “gel-, bil-, ko-(koy-), vir-” yardımcı fiilleri kullanılmıştır.

Türkiye Türkçesinde bu birleşik fiillerde zarf-fiil ekinin geniş mi, dar mı olacağını yardımcı fiil belirlemektedir. Örneğin, “gel-” yardımcı fiili ile kurulan birleşik fiillerde zarf-fiil eki “-a, -e ” değil; “-ı, -i, -u, -ü ” dür. Buna karşılık “ver- ” yardımcı fiili ile kurulan birleşik fiiller devamlı “-ı, -i, -u, -ü ”zarf-fiil ekini alarak asıl fiile bağlanmaktadır. Eski Anadolu Türkçesinde böyle bir kaideleşme henüz oluşmamıştır. Ancak “vir- ” yardımcı fiilinin metnimizde tayin edici olduğu ve kendinden önceki zarf-fiil ekinin daima dar olarak geldiği görülmektedir.

a. Yardımcı fiili “gel-” olan birleşik fiiller:

“Gel-” yardımcı fiili metnimizde “turu gel-” şeklinde çeşitli cümlelerde kullanılmıştır.

Ol ḥātūn turı gelüp od yakmak bahānesiyle bizüm eve gelmiş tā kim şāyed beni görüp bir pāre ta 'ām vireler.(8b 3-5)

Hemān ol kalıp bir ādem olup turu geldi. (18b 7)

Derviş turı geldi. (28b 13)

b. Yardımcı fiili “bil-” olan birleşik fiiller:

Metnimizde “bil-” yardımcı fiilinin olumlu şekliyle yapılmış birleşik fiile rastlanamamıştır. Fiilin olumsuz şeklinin kullanıldığı örnekler aşağıdaki şekildedir:

Diyemezem, yâ Rasûlu’llâh. (5a 4-5)

Ben yalîfuz yalîfuz bunda turamazın. (15b 11)

İmdi ey karındaş, ecelden kimse kurtulamaz. (19b 4-5)

Tabutdan içerü koyamadılar (33b 14)

c. Yardımcı fiili “ko- (koy-)” olan birleşik fiiller:

“Koy-” yardımcı fiili ile yapılan birleşik fiiller, devamlılık ifade etmektedir. Metnimizde tek örneğe rastlanmıştır.

Ol zenbîl içinde yatan nesnenüñ altın pâk idüp banbuğ döşedi, kaldırdı, asağodı. (12b 12-14)

ç. Yardımcı fiili “vir-” olan birleşik fiiller:

“Vir-” yardımcı fiili ile yapılan birleşik fiiller, çabukluk bildirmekte ve asıl fiil yardımcı fiile her zaman “-ı, -i, -u, -ü ” zarf-fiil ekleriyle bağlanmaktadır.

Baña bir kâğıd yazıvir ki benim cemi’ ‘aybım yüzüme urmayup baña rahmet ide. (6b 7-8)

Bu mâcerayı hem hücreinde olanlara deyüvirdi. (10b 13)

Şöyle ‘âdet etdi ki kendü evine her kim ne alsa bir o deñlü dahî fakirlere alıvirürdi. (17a 10-11)

Hârünü’r-Reşid bundan ne kim şordıysa ol ‘azîz dedügi gibi hep bir bir Hârünü Reşide diyüvirdi. (23b 4-5)

Göñli halva istemiş bişürüvirmedifi. (28b 10-11)

İrtesi gelüp Kur’ân okuyup halk getdikden şofıra sen bayağı ‘âdetifce kitâbuñ alup kabrime gelesin, saña dersifi idüvirem diyüp bu kişi âhirete gitdi. (32a 14-32b 1)

Demürden çıkarurlar, koyuvirirler. (34b 8)

F. ÜNVAN GRUBU

Ünvan grubu, bir şahıs ismiyle bir ünvan veya akrabalık isminin meydana getirdiği kelime grubudur. Şahıs ismi önce, ünvan veya akrabalık ismi sonra gelir. Metnimizdeki ünvan gruplarında da ünvan isimleri grubun sonunda bulunmaktadır. Bu grup cümle içinde özne ve yer tamlayıcısı görevlerinde kullanılmaktadır. Ayrıca isim tamlamalarında tamlayan görevinde de kullanılmaktadır. Yapı bakımından Türkiye Türkçesinden farklı olmayan ünvan gruplarından bazıları şunlardır:

'İsâ Peygamber (11a 4)

Müsâ Peygamber (13a 12)

İbrâhim Peygamber (11b 6)

Fâtıma Ana (31a 14)

Süleymân Nebî (19b 9)

1. Cümledeki Vazifesi Yönünden Ünvan Grubu

a. Ünvan grubunun özne olarak kullanılması:

Bir gün 'İsâ Peygamber a.s. bir defîz kenarında dururdu. (11a 4)

Müsâ Peygamber 'aleyhi's-selâm bir gün münâcâtta iken eydür. (12a 10-11)

Fâtıma Ana ol devenüñ yimin her gice virürdi kendü eliyle. (31a 15-31b 1)

Fâtıma Ana bu devenüñ yüzine bağıdı. (31b 2-3)

Böyle diyecek hemân Müsâ Peygamber bu qaşşâb-ıla görüşdi. (13a 13-14)

Süleymân Nebî şalavâtu'llâhi 'aleyhi, bir gün otururdu. (19a 4)

Süleymân Nebî bunı gördi. (20a 3)

Bir gün Fâtıma Ana rażiya'llâhü 'anhâ bu deveye yim iletirdi. (31b 1-2)

b. Ünvan grubunun yer tamlayıcısı olarak kullanılması:

Rasül hazreti şâz olup Fâtıma Ana'ya du'â itirdi. (3b 12)

Haqq te'âlâ Müsâ Peygamber'e eyitirdi. (18a 15-18b1)

Şofıra Rasül âhirete güdicek Fâtıma Ana'ya işmarladı. (31a 13-14)

Seni yârın kıyâmet gününde cennetde Müsâ Peygamber'e koñşısı eyleye. (13a 10-11)

Bir kan dökücü qaşşâb anasınıñ du'asıyla Müsâ Peygamber'e koñşısı oldı. (13b 1-2)

2. Ünvan Grubunun Kelime Grupları İçindeki Durumu

a. Ünvan grubunun tamlayan olarak kullanılması:

Ol deve yüzini Fâtıma Ana' nuñ ayagına sürdi. (31b 4-5)

G. ÜNLEM GRUBU

Eserimizde geçen ünlem gruplarının yapısı Türkiye Türkçesinden farksız olup, bir seslenme edatı ile ondan sonra gelen bir isim unsurundan meydana gelmektedir. Seslenme edatı önce, isim unsuru sonra gelir. Metnimizde ünlem grubu yapmak için kullanılan başlıca ünlemler “ya ve ey ”dir. Ünlem grubu, örneklerde daima cümle dışı unsur olarak kullanılmıştır.

Ebū Bekir eyitdi: Yā Rasūlu'llāh, Tañrı haqqı-çun kim cemi' 'ālemi yaratdı.
(2b 9-10)

Ey aña ümmetiz deyenler imdi gör kim; sizleri anlar nice kayırırlar. (3b 12-13)

Ĥātün eyitdi: Dilim varmaz, yā Rasūlu'llāh, dedi. (5a 7-8)

Ol mecūsi eydür: Yā şeyh, ben ahrete giderin. (6a 13-14)

'İsā a.s. eyitdi: Ol kurbagaya şordı kim ey kurbaga, ol yeşil yabrağı n'eyledüñi,
dedi. (11a 8-9)

Bu derviş eydür: Ey taşcağazlar, Allāh'uß emriyle şu kişinüñi murādınca
yapılıñı, dedi. (22b 4-5)

Ey karınca, eyit cevābuñi nedür? (27a 12)

Ey kulum, çünkü ol dostum seni esirgedi. (30a 2)

Ey hayvān, şahibiñe niçün kaçd idersin? (31a 4-5)

Ey ana, bu maķama ne sebep ile irdüñi. (37a 5)

Yā Rasūla'llāh, ben bu deveyi ağır bahāya aldum (31a 2-3)

Görüñ ey melāyikelerüm, kulum günah itdi. (30b 9-10)

H. SAYI GRUBU

Metindeki sayı grupları bugünkü sayı gruplarıyla benzerlik göstermektedir. Grubun yapısında büyük ve küçük sayı isimleri vardır ve bunlardan büyük sayı ismi önce, küçük sayı ismi sonra gelmektedir. Sayı grupları, içinde buldukları cümlenin özelliğine göre herhangi bir cümle unsurunun sıfatı olmaktadır.

Bugün sıfat tamlaması ile ifade edilen sayılar, metnimizde de sıfat tamlaması ile karşılanmaktadır.(Yüz elli yaş (13a 6), üç yüz yıl (18a 1))

yüz elli (13a 6)

kırk bir (32a 9)

yetmiş üç (18a 4)

Sayı Grubunun Kelime Grupları İçindeki Durumu:

Eserde geçen sayı grupları sıfat olarak kullanılırken, cümlede görev yapan herhangi bir unsurun da sıfatı olmaktadır.

Kırk birinci gün yine vardı. (32b 8)

Yetmiş üç yıl yabanda yatdım. (18a 4-5)

Şimdi üç yüz yıldır bu divârda тұrırım. (18a 6)

Yâ Mūsâ, ben kullarımı yaratmazdan evvel dört biñ yıl evvel bunlaruñ rızqın yaratdım. (18b 13-14)

Hac vaktine dek üç yüz akça olmuş. (26b 13)

Ardınca yüz biñ artuq eksik enbiyâ ve mürselin 'aleyhimü's-selâm bileler gelüp hâzret-i Haşan-ı Başri eydür. (28b 4-5)

Kırk birinci gün yine vardı. (32b 8)

I. EDAT GRUBU

Türkiye Türkçesindeki kullanımına göre edat grubu bir isim unsuru ile bir son çekim edatının meydana getirdiği kelime grubudur. Grubun yapısındaki isim unsuru önce, son çekim edatı sonra gelir. İsim unsuru zamir veya isim olmasına ve edatın cinsine göre, son çekim edatları çeşitli hallere girer ve çeşitli çekim ekleri alır. ¹

Metnimizdeki edat grupları genellikle bu özellikleri taşımaktadır. Ancak bazı son çekim edatlarının farklı yapı içinde kullanıldıkları belirlenmiştir.

1. Yapısı Yönünden Edat Grubu:

Bu başlık altında çeşitli edatlarla teşkil edilmiş olan edat gruplarını ele alacak ve bunların bugünkü yazı diline göre benzer ve farklı şekillerini belirteceğiz.

a. “Sonra” ile kurulan edat grubu:

Türkiye Türkçesinde ayrılma hali eki almış isim ve zamirlerden sonra kullanılan bu edatın kullanılışı eserimizde de aynı şekildedir.

Bundan şofira hâlim nice olur, dedi. (18a 6-7)

Kuşlukdan şofira varup bir mescide girüp kapusın yapup ahşama dek tâ'ata meşgûl oldı. (21a 9-10)

Evvel hâlimden şofira çok terakkiler itdi. (25a 10)

Münâcâtda şofira eyitdi. (25b 2)

Şimdi saçım ağardıktan şofira beni yefi esir itmek ister deyüp gözi yaşın revân itdi. (31b 14-15)

Yarındaşı gün ziyâretten şofira oğlu kitâbın alup babasınıñ kabrine geldi. (32b 3-4)

Ancak Türkiye Türkçesinde “ zaman, yıl, gün, müddet ” gibi kelimeler “ sonra ” edatı ile kullanılırken ayrılma hali eki almadıkları halde, metnimizdeki örneklerde ayrılma hali ekinin kullanıldığı görülür.

Bir zamândan şofira yine çıktı. (11a 7-8)

Bir nece yıldan şofira bu şavma'a yıkıldı. (16a 1)

Bir müddetden şofira Yahüd[i] âhirete gitdi. (29a 10-11)

İki günden şofira ol koşusı âhirete gider. (35a 6-7)

Bir nece yıldan şofira 'avratıñ oğlu dañi hacca gitdi. (36b 2-3)

¹ Muharrem Ergin, Türk Dil Bilgisi, Ank., 1988, s.370.

Metnimizde “ andan ” zamiri müteakip bir örnekte “ sonra ” edatının kullanılmayışı Türkiye Türkçesinden farklı bir özelliktir. Ancak diğer örneklerdeki kullanım Türkiye Türkçesinde olduğu gibidir.

Evvel şum bil ki Hârûn Reşid ki şimdi halifedir. Ben anuñ oğluyam ve andan şofıra ben ölem. (23a 3-4)

Andan şofıra bende bir muşhaf ve bir yüzük var, anları alup Hârûn Reşid babamdur, ilet. (23a 6-7)

Ol mecûsî barmaq kaldırup imân getürdi, döndi, andan yine söze gelüp dir. (6b 11-12)

b. “Üçün” ile kurulan edat grubu:

Türkiye Türkçesinde isimlerin yalın ve iyelik ekli halleri ile, zamirlerin ilgi hali eki almış şekillerinden sonra gelen bu edatın kullanımını eserimizde de aynı şekildedir.

Her biri bir nev'-ile bir du'â-ı hayr kesib itmeg-içün bir sebep koyup gitmişler. (1b 9-11)

'İzzetim hakkı-çun ol kulum günde beş kerre arı abdest alsun. (4b 10-11)

Seninçün başa Kur'an getürdi. (10a 3-4)

Hakk te'âlâ ol melikle beni canavaruñ rızkın ulaşturmak için komışdur, dedi.(11a 14-15)

Beni Allâh için komuk idin. (11b 12)

'İzzetim hakkı-çun ben dañi anun 'ömrünüñ ahirine dek gınâ virdim (17b 7)

'Azrâ'il a.s. başa bunuñçün yedi gün 'ömri vardır, dedi. (20a 3-4)

El-hamdü li'llâhi rabbi'l'âlemin dedigiçün bir nice kavm helâk olmadan kurtardı.(24a 1)

Anuñçün şehre gidelüm derin. (26b 6)

Ey kulum, çünkü ol dostum seni esirgedi, ben dañi ol esirgedigiçün rahmet itdim, dedi. (30a 2-3)

Gör bir hayvân iken şâhibi yatsu namâzın kılmadığına râzî olmadığıçun nice 'izzet buldı. (31b 7-8)

İmdi ey karındaş, senüñ dañi kuluñ ve câriyeñ var-ısa sehlece günâh için 'ukûbet itme kim saña da 'ukûbet itmeyeler. (32a 7-8)

'Aceb anuñçün fahr-ı 'âlem ne sebep-ile himmet etdi. (35b 5-6)

İmdi ey karındaş, gör kim henüz fâsık söyle iken, şalavâtı çok getürdüğüçün hazret-i Rasûl gibi sultân anuñ namâzın İmâm-ı A'zam gibi 'azîze kıldırdı.(35b 8-10)

c. “Berü” ile kurulan edat grubu:

Türkiye Türkçesinde daha çok zaman ve mekan ifade eden kelimelerle kullanılan bu edat, metnimizde de isim unsurunun ayrılma hali eki almış şekliinden sonra gelmektedir.

Şol zamāndan berü ki Tafırı te ‘āla Kur’an’da buyurur. (30a 12)

Tamunuñ tutduğı taşları ādem oğlanlarıdur diyeliden berü tutduk. (30a 13)

ç. “Gibi” ile kurulan edat grubu:

Türkiye Türkçesinde isimlerin yalın ve iyelik ekli halleri ile, zamirlerin hem yalın hem de ilgi hali eki almış şekilleriyle kullanılan bu edatın metnimizdeki kullanımını da bu duruma uygundur.

Ben kaçan ahsam olsa, cıraq yakayın dañi ol ta‘ām ortaya ko, dañi döker gibi ol. (9b 8-9)

Ol vaktin ol zenbıl içindekinüñ tuğağı depreñdi, söyler gibi itdi. (12b 15-13a 1)

Amuñ gibi ulu peygāmbere koñı olmağ kaçan ola böyle, dedi. (13a 12)

Sen ne hātūnsun ki bunuñ gibi ince su‘āl idersin? (13b 8)

Şeyh eyitdi: Ya sen de qarındaşıñ gibi olsakine, dedi. (13b 9-10)

Gördiler ki içinde kıbleye qarşu dizin çökmüş, hammāna girmiş gibi burçağ burçağ derlemiş. (14b 12-13)

Hārünü‘r-Reşid bundan ne kim şordıysa ol ‘aziz dedügi gibi hep bir bir Hārünü Reşide diyüvirdi. (23b 4-5)

Gördi kim bu ādem başmamış dedigi tağa ādem şol koyun kuzı gibi şol kadar turmayup geldiler. (15a 14-15)

Ol yeri götüren balıgıñ her gün kırk bunuñ gibi balığ ögünü vardur. (24a 12-13)

İmdi ey qarındaş, sen dañi şunuñ gibi bir bü[yü]k deminde bulundı ise[n] devlet seniñdür. (27a 7-8)

Her ocağüñ yanında bir büyük kebāb demiri gibi demür var. (34a 14)

d. “Kadar” ile kurulan edat grubu:

“Kadar ” edatı, bugün olduğu gibi, metnimizde de hem miktar edatı, hem de yer ve yön edatı olarak kullanılmaktadır. Türkiye Türkçesinde miktar edatı olarak kullanılan “kadar” isimlerin yalın ve iyelik eki almış şekilleriyle; zamirlerin ilgi hali eki almış şekilleriyle kullanılmaktadır. Metnimizde ise bu edat zamirlerin ilgi halinden sonra değil, yalın halinden sonra kullanılmış olduğu tespit edilmiştir.

Yâ 'İsâ sen dahî gelüp beni bu kadar tâ'atden komayayduñ. (6a 6)

Bu kadar nesne siziñ Tañirüñüz katında bilimür mi? (9a 6)

Bir kişiye yetecek kadar ta'am var. (9b 4-5)

İmdi ey karındaş, sen dahî bir zerre kadar korkursañ ümizdür ki seniñ dahî günahıñı 'afiv ola. (16b 13-14)

Hakk te'âlâñıñ katında bir zerre kadar kimseniñ hayrı zâyî olmaz. (17b 8-9)

Hakk te'âlâ hazretine di, bafîa cennetde bir haşır kadar yercegez vürsün. (25a 15-25b 1)

Şeyh şol kadar yalvardı kim çäre olmadı. (29a 2)

Şol kadar ağladım ki bende bir katre şu kalmadı. (30a 14-15)

Şol kadar ağlarduñ ki seniñ dahî gözüñden yaş düketürdi. (30b 2)

e. "Değın" ve "Dek" ile kurulan edat grubu:

"Değın" ve "Dek" edatları yaklaşma hali eki almış kelimelerden sonra kullanılmıştır.

Bir yıla değın ikiden üçden akça cemi' idüp mevlüd ayı geldikce okudurdu. (29a 5-6)

El-haşıl bi-namâzı günde beş kez şu 'azâbı iderler tâ kıyâmet günine değın dedi. (34b 10-11)

Öyleye dek durur. (4b 2)

Bu bir yoldaşı ol şabâha dek ağladı. (15a 11)

'İzzetim hakkı-çun ben dahî amıñ 'ömriniñ ahirine dek gınâ virdim (17b 7)

Kuşlukdan şofıra varup bir mescide giriüp kapusın yapup ahşâma dek tâ'ata meşgül oldı. (21a 9-10)

Ahşâma dek anda tâ'at eyledi. (21b 2-3)

Bu 'azizi defin idüp ol muşhafdan ve ol yüzügi alup Hârünü'r-Reşid'e dek vardı. (23b 3-4)

Kuşluğa dak türdü. (21a 8-9)

f. "İle" ile kurulan edat grubu:

Türkiye Türkçesinde isimleri yalın ve iyelik eki almış halleri ile zamirlerin ilgi hali eki almış şekilleriyle kullanılan bu edat metnimizde de aynı şekilde kullanılmıştır. Ekleşmiş kullanımı ile de sık sık karşılaşmıştır.

Tâ ki ol sebab -ile mü'min karındaşlar ol kişiye du'â-ı hayr ideler. (1b 11-12)

Ömrüm küfr-ile geçdi. (6b 4)

Bir kerre lâ ilâhe illa'llâh Muhammedün rasûlu'llâh demek-ile bunca yıllık günahım bağışlanur mı? (6b 4-5)

İmdi ey karındaş, safa 'âr degil mi kim bir kişi seksen yıl 'ömrini küfr-ile geçürüp geçüre. (7a 12-13)

Güc-ile şunsa eli ardına dutardı. (13b 12)

Anuñ 'ömrünüñ yarusın ğınây ıla ve yarusın fakir ile itdim. (16b 15-17a 1)

İmdi benim 'ömrüm hod hep ğınây ıla geçdi. (17b 1-2)

Yâ Rabbi, ben kuluñ bu ârzü ile ölem gidem. (26b 10-11)

Biz dañi kırk gündür ki cemi' ehl-i imân-ıla bir ol. (32b 14)

Süleymân a.s. ile ba'zı kelimât eyitdi. (19b 7)

Yakın zamânda ol şanduk aqca ile toldı. (33a 11-12)

Yine bizim adımız ile yerine varur. (34a 1)

Ocaqları, odları mübâligây ıla yanar. (34b 1)

Ey ana bu makâma ne sebebile irdüñ. (37a 5)

g. "Göre" ile kurulan edat grubu:

Günümtüz yazı dilinde " göre " edatı isimlerin ve zamirlerin yaklaşma hali ile kullanılmaktadır. Metnimizde edatın, zamirlerden sonra bugünkü gibi kullanıldığı görülmüştür. İsimlerden sonra kullanılışı tespit edilememiştir.

İmdi var, sen de şufa göre 'amel eyle. (4b 15)

Sen de aña göre 'amel eyle. (5b 3-4)

Var hâtün sen dañi aña göre 'amel eyle. (13b 14)

Fikir eyleye gör, aña göre 'amel kııl. (15a 4)

ğ."Artuk" ile kurulan edat grubu:

Türkiye Türkçesinde kullanılmayan bu edat "-den başka, -den fazla "anlamı taşır. Batı Türkçesinde isimlerin ve zamirlerin ayrılma hali ile kullanılır. Metnimizdeki bütün örnekler de bu kurala uymaktadır.

Rızık seni arar senden artuk. (11b 5)

Senüñ rızkuñ safa senden artuk irer. (19a 3)

Andan artuk Tañrı yokdur. (27b 6)

h. "Degil" edatının kullanılması:

Türkiye Türkçesinde bu edat ya olumlu isim cümlelerini olumsuz yapmakta veya iki hükümün arasına girerek birinci unsuru reddedip ikinciye bağlamaktadır. Metnimizde, "değil " edatının birinci fonksiyonda kullanıldığı görülmüştür.

Yâ Rabbi, safa hod ne ma'lüm degildir. (4a 11)

İmdi ey karındaş, sen dañi ancılayın âdem oğlanı degil misin? (6a 8)

İmdi ey karındaş, safa 'âr degil mi? (7a 12)

Bizüm Tañırımız katında bilünür, zâyî' degildir. (9a 7)

Çırağa hâcet degildir. (9b 10)

Sen anuñ rezzâkı degilsin. (10b 7)

Müsâ ta'âm kayusı degil. (13a 3-4)

Zirâ Allâhu te'âlâ katında bir kuluñ emegi zâyî' degildir. (26a 4-5)

Yâ Müsâ bu degüldür. (24a 11-12)

ı. "Gerü" edatının kullanılması:

"Gerü, geri, girü "berü"nün zıddıdır. Bu şekli ile Batı Türkçesinde kullanılmıştır. Çekim edatı olarak isim ve zamirlerin çıkma halinden sonra gelir. Aslında mekan zarfı olduğu halde edat durumunda kullanıldığı zaman "sonra" manası ifade ederek zaman zarfı vazifesi görür. Daha çok imdi, şimdi sözleri ile kullanılır."¹

Şimdeñgirü faķırlıķdur (17a 13-14)

Yukarıdaki örneklerde "gerü" edatı "sonra" anlamında kullanılırken aşağıdaki cümlede "artık" anlamında kullanılmıştır.

Gerü fulân ni'metüñ şükri ğura ğursun, dedi. (20b 11-12)

i. "Gayrı" edatının kullanılması:

"İsim ve zamirlerin ayrılma hali ile kullanılır. '-den başka' anlamı taşır."² Metnimizde de Türkiye Türkçesinde kullanıldığı anlamıyla kullanılmıştır.

Hemân lâ ilahe illa 'llâh Muhammed rasûlu 'llâh demekden ğayrı nesnesi yokdur. (30b 5-6)

Ben senden şunu isterim kim beri bir yerde öldüresin kim senden ğayrı bilmeye, dedi. (16a 12-13)

Bunlar eyitdiler: Allâh' dan ğayrı hep ölüer, dediler. (22a 8)

j. "Bile" edatının kullanılması:

"Türkçenin çeşitli devirlerinde hem kuvvetlendirme hem çekim hem de bağlama edatı olarak kullanılmış olan bile, Eski Türkçe devrinden beri hiçbir ses değişikliğine uğramadan yaşamaktadır."³ Metnimizde "hatta, dahi" anlamında kuvvetlendirme fonksiyonunda ve "beraber" anlamında çekim edatı olarak kullanılmıştır.

Oı bizi dahi bile yir şanur. (9b 11-12)

¹ Necmettin Hacıeminoğlu, *Türk Dilinde Edatlar*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İst, 1992, s.40.

² Necmettin Hacıeminoğlu, age. 39.

³ Necmettin Hacıeminoğlu, age. 18.

Hem techiz tekfin ve esbâb kabir yarağın bile iledüñ. (15b 6-7)

Bir pîr yanında bile otururdu. (19a 5)

Korkarın ki Allâh'dan hışım ine, gele, ben dağı bile bulunam. (31a 8)

k. “Defilü” ile kurulan edat grubu:

“Batı Türkçesinin Eski Anadolu devresinde çok rastlanılan bir çekim ve benzetme edatıdır. “Kadar, gibi” manasında kullanılır. İşaret sıfatları ile kullanıldığında “ böyle, öyle” manasına gelir ve zarf olur”¹ Metnimizde de bu edat işaret sıfatlarıyla kullanılarak “böyle, öyle” anlamında zarf görevindedir.

Ammâ anlar bu defilü ‘ömür içinde kâr-giri binâlar yapsalar gerek, dedi. (6a 2-3)

Ben eger ol zamânda geleydim ol defilüce ‘ömrü bir secdede geçürürdüm. (6a 4-5)

Hiç bu defilü yaşda bu defilü kemâl ehli yigit görmedüm. (19b 13)

Şofıra bir derviş olup bunca yıl mürür itdikden şofıra şol defilü ma'rifet kesib idüp bu bir gün bir defiz kenârında oturup hırkasın yamardı. (25a 6-8)

l. “Karşu” ile kurulan edat grubu:

Güntümüz Türkçesinde yaklaşma hali eki ile kullanılan bu edatın kullanılışı metnimizde de aynı şekildedir.

Gördiler ki içinde kıbleye karşu dizin çökmüş, hammâma girmiş gibi burçağ burçağ derlemiş, şöyle oturur. (14b 12-13)

Kıbleye karşu turasın. (24a 2)

m. “Ötürü” ile kurulan edat grubu:

Türkiye Türkçesinde isimlerin ve zamirlerin ayrılma hali ile kullanılan bu edat metnimizde de aynı şekilde kullanılmıştır.

İbrâhim eydür: Senden ötürü Tafrı başa'ikab itdi, dedi.(12a 5-6)

İmdi saña dağı şöylece ma'lüm olsun kim bunca yıl oda taparken bir kofışı fakire hâtûna ta'am virüp esirgedüğinden ötürü Hakk te'âlâ cennet-i a'lâyı müyesser eyledi. (9a 10-12)

2. Cümledeki Vazifesi Yönünden Edat Grubu:

Metnimizde geçen edat grupları cümlelerde zarf ve yüklem görevinde kullanılmaktadır.

¹ Necmettin Hacıeminoğlu, Türk Dilinde Edatlar, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İst, 1992, 34.

a. Edat grubunun zarf olarak kullanılması:

Hakk te'âlâ kulı kul du'asıyla yarılığar. (2a 13-14)

İmdi ey karındaş, ol Yahüdi iken Rasül'üñ mevlüdına hizmet itmekile cennete girdi. (29b 5-6)

Bir zamândan şofıra şeyhiñ 'aklı başına geldi. (26a 11)

Şimdi saçım ağardığdan şofıra beni yeñi esir itmek ister deyüp gözi yaşın revân itdi. (31b 14-15)

Hac vaktine dek üç yüz akca olmuş. (26b 13)

Ol Yahüdi iken Rasül'üñ mevlüdına hizmet itmek-ile cennete girdi. (29b 5-6)

b. Edat grubunun yüklem olarak kullanılması:

Her birisi yoğun şırık gibi. (34a 15)

3. Edat Grubunun Kelime Grupları İçindeki Durumu:

Sen ne hâtünsun ki bunıñ gibi ince su'al idersin? (13b 7-8)

Her ocağıñ yanında bir büyük kebâb demiri gibi demür var. (34a 13-14)

Bu kadar nesne sizüñ Tafiriñuz katında bilümür mi? (9a 6)

Bir kişiye yetecek kadar ta'am var. (9b 4-5)

İ. YAKLAŞMA, BULUNMA, AYRILMA GRUPLARI

Eserde geçen cümlelerde, ilgi grubuna rastlanamamıştır. Yaklaşma, bulunma ve ayrılma gruplarıyla ilgili de sınırlı örneğe rastlanmıştır.

1. Yaklaşma Grubu:

Türkiye Türkçesinde, yaklaşma grubu, yaklaşma halindeki bir unsurla ondan sonra gelen yalın bir isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubudur. Metnimizde de yaklaşma grubu bu tanıma uygun olarak yapılmıştır.

Şu benüm hâlime münâsib bir naşihat it başa. (20b 1-2)

2. Bulunma Grubu:

Türkiye Türkçesinde, bulunma halindeki bir isim unsuru ile ondan sonra gelen yalın bir isim unsurunun meydana getirdiği bulunma grubu, metnimizde de bu şekilde oluşturulmuştur. Ancak metnimizde bulunma grubu oluşturan eklerin sadece sedalı şekilleri kullanılmıştır. Metnimizde bu gruplar özne ve zarf görevinde kullanılmıştır.

a. Cümledeki vazifesi yönünden bulunma grubu

aa. Bulunma grubunun özne olarak kullanılması:

Eyü yigit amma 'ömründe yidi gün kaldı. (19b 14)

Bir kerre bu şehirde bir kişi ırğad bazarına vardı. (22a 13-14)

Meger bir köyde bir Yahüdi var-ıdı. (29a 4)

ab. Bulunma grubunun zarf olarak kullanılması:

El-hâşılı günde beş kez ol kuluma ideceğim 'azâb budur. (4b 5-6)

Ol kulum günde beş kerre arı abdest alsun. (4b 10-11)

Haftada bir kerre ta'âm yerlerdi. (10a 11)

Günde iki kerre böyle iderin. (13a 7)

3. Ayrılma Grubu:

Türkiye Türkçesinde, ayrılma hali eki almış bir unsurla ondan sonra gelen bir isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubu olarak tanımlanan bu grup metnimizde de bu şekilde oluşturulmuştur. Ayrılma ekiyle birbirine bağlanan

unsurlar tek kelime olduğu gibi, birer kelime grubu da olabilmektedir. Ancak eserimizde ayrılma ekinin sadece sedalı şekilleri kullanılmıştır. Bu grup, içinde bulunduğu cümlenin özelliğine göre, özne ve nesne olarak kullanılmaktadır. Ayrıca sıfat tamlamalarında sıfat ve isim unsuru olmaktadır.

Taîrî hâşlarından bir kişi (16a 2)

iki den üç den aķca (29a 6)

aşhâbdan biri (30a 8)

a. Cümledeki vazifesi yönünden ayrılma grubu

aa. Ayrılma grubunun özne olarak kullanılması:

Fulân şehriñ halkından bu gice dün buçuğundan bizim şehriñ halkına gökden bir âvâz geldi. (15b 3-4)

Hâtifden bir âvâz geldi. (23a 15)

Şahâbeden biri vardı. (30a 9)

Kebâ'irden ve şağâ'irden hiç nesne kalmamış. (29b 8)

Babası ey oğul, Allâh kullarından bir kişi bizim maķberemiz arasından geçirdi. (32b 11-12)

ab. Ayrılma grubunun nesne olarak kullanılması:

Her bir günün onar yıldan yetmiş yıl itdi. (20a 10)

Safia cennetde istediğüñden ziyâde nesnelere vireler. (26a 4)

Allâh'ın emrinden hiç bir şeyi tutmamış. (30b 4-5)

b. Ayrılma grubunun kelime grupları içindeki durumu

ba. Ayrılma grubunun sıfat tamlamalarında sıfat unsuru olarak kullanılması:

ümmetim hâtünlarından bunuñ gibi hâtün (15a 2)

Taîrî hâşlarından bir kişi (16a 2)

bu taşlardan yedi taş (27b 4-5)

bb. Ayrılma grubunun sıfat tamlamalarında isim unsuru olarak kullanılması:

bir lü'lü'den maķâm (37a 3)

J. İSİM-FİİL GRUBU

Fiil isimleri ile kurulan kelime grubudur. Fiil isimleri bu grubun esas unsurudur ve sonda bulunur. Metnimizde isim-fiil grubu yapan eklerden sadece “-mak, -mek” kullanılmıştır. “-ma, -me”, “-ış, -iş, -uş, -üş” ekleri ise kalıcı isimler yapmaktadır. İsim-fiil gruplarında fiil isimleri, kendisinin gerektirdiği unsurları alarak cümlede; özne, nesne, yertamlayıcısı ve yüklem görevlerinde kullanılmaktadır.

Bir ikindi namâzı kazâya kalmak... (5a 14-15)

Lâ ilâhe illa'llâh Muhammedün rasûlu'llâh demek... (6b 4-5)

Bir oda tapıcı mecûsiyeye selâm göndermek... (7b 13)

Od yakmak... (8b 3)

Canavaruñ rızqın ulaştırmaq... (11a 14)

Anuñ gibi ulu peygambere koñuşı olmak... (13a 12-13)

Olup tobrağa girmek... (22a 9)

Hemân lâ ilahe illa'llâh Muhammed rasûlu'llâh demek... (30b 6)

Şöyle cenk cefâya ile çağırmaq... (34b 14)

1. Cümledeki Vazifesi Yönünden İsim-Fiil Grupları

a. İsim-fiil grubunun özne olarak kullanılması:

Grubun özne olarak kullanıldığı cümleler, hem fiil, hem de isim cümlesi olabilmektedir.

Anuñ gibi ulu peygambere koñuşı olmak kaçan ola böyle? (13a 12-13)

Turup abdest alup namâza varmaq mı güç yohsa günde beş kez toğanmaq mı güç? (4b 13-15)

İş bu divârı yapmak gerekdir. (22b 2)

b. İsim-Fiil Grubunun Nesne Olarak Kullanılması:

Nesne olarak kullanılan isim-fiil grupları, eksiz halde bulunmaktadır.

Sen dañi bunuñ rızqın hâzır kılmak gerek idüñ. (18b 14-15)

Şofıra benden cânın dilek itmek gerek idüñ. (18b 15)

c. İsim-fiil grubunun yer tamlayıcısı olarak kullanılması:

Metnimizde isim-fiil grupları yer tamlayıcısı olarak kullanılırken çoğunlukla yönelme ekini almıştır.

Yemek getürmege getdi.(18b 9)

Ben buña yemek ve şu getürmege getdim. (18b 12)

İçerü girmege çäre olmadı . (27b 13)

Biz bunı cehenneme girmege kıomazın. (27b 15)

Elin öpmege kıomadı.(28b 7)

Ancak bazı isim-fiil grupları yönelme eki almalarına rağmen zarf olarak görev yapmışlardır.

Yâ İbrâhîm, bu gice ben saña kıonuk olmağa geldim. (11b 10)

İşde Mûsâ benin, seni görmege geldim. (13a 14)

Saña kıonuk olmağa geldim. (12b 1)

ç. İsim-fiil grubunun yüklem olarak kullanılması:

Ya çünkü ölüp tobrağa girmek imiş. (22a 9)

K.SIFAT-FİİL GRUBU

Sıfat-fiil grubu, bir sıfat-fiil ile ona bağılı unsurlardan meydana gelen kelime grubudur. Türkiye Türkçesinde kullanılan sıfat-fiil ekleri metnimizde de kullanılmıştır. Sıfat-fiil grupları cümlelerde özne, nesne, yer tamlayıcısı, zarf görevlerinde kullanılmıştır.

1. Kuruluşları Yönünden Sıfat-Fiil Grubu

a. “-an, -en” ile kurulanlar:

Hücrede olanlar eyitdi. (11a 1)

Ol bağılı olan eydür. (24b 12)

Tâ kim yarın şefâ'atına dâhil olanlardan olasın. (3b 15-4a 1)

Bu mâcerayı hem hücrelerinde olanlara deyü virdi. (10b 13)

ol müslimân olan mecûsî (7a 5-6)

ol zenbîl içinde yatan nesne (12b 12-13)

şol seni yaradan Allâh (14a 10)

efendisinden kaçan kûl (23a 5-6)

ol ağaçda şarılan kişi (24b 10-11)

ol boynı urulan kişi (29b 12-13)

dünyâya gelen kıız (36b 8)

b. “-dık, -dik, -duk, -dük” ile kurulanlar:

ol 'azîz dedügi (23b 4-5)

ol şeyh öfünde koduğı (10b 7-8)

âdem başmamış dedigi (15a 14)

Nedir bu alup getdikleri (22a 5)

Bu deve didügi gerçektür. (31a 10)

Kullarınıñ diledügin 'afüv ider, dilemedügin 'azâb ider. (30b 12)

Her yıl halk hacca getdiklerince bu ağılardı. (26b 9-10)

bir âdem ayağı başmadık yir (15a 6)

dünyâdan getdügi zamân (33b 10)

kâdir olduğı ecilden (1b 12)

“-dık, -dik, -duk, -dük” eki her ne kadar sıfat-fiil eki ise de aşağıdaki cümlede “-layın” eki ile birlikte kullanılarak “-ınca, -ince” anlamında zarf-fiil fonksiyonunda kullanılmıştır.

Od gibi olduklayın çağırıldı. (14b 6)

Bu karı şabâh oğlu öldükleyin varur. (35a 11-12)

c. “-ar, -er” ile kurulanlar:

bizim dine yarar bir iş (8a 9-10)

Allâh'a yarar iş (23b 7-8)

ç. “-acak, -ecek” ile kurulanlar:

Benüm oğlumnuñ namâzını kılmayacağıuzı hod bilürin. (35a 13)

Bir kişiye yetecek kadar ta'âm var. (9b 4-5)

2. Cümledeki Vazifesi Yönünden Sıfat-Fiil Grubu

a. Sıfat-fiil grubunun özne olarak kullanılması:

Sıfat-fiil grubu özne olarak kullanıldığında yalın halde bulunmaktadır. Metnimizde öznesi sıfat-fiil grubu olan cümlelerin çoğu isim cümlesidir.

Hücrede olanlar eyitdi. (11a 1)

Ol bağı olan eydür. (24b 12)

Nedür bu alup gindikleri. (22a 5)

Bu deve didügi gerçektür. (31a 10)

b. Sıfat-fiil grubunun nesne olarak kullanılması:

Sıfat-fiil grubu nesne olarak kullanılırken, “-ı, -i” veya “-n” yükleme hali eklerinden birini almaktadır.

Kullarınıñ diledügin 'afüv ider, dilemedügin 'azâb ider. (30b 12)

Benüm oğlumnuñ namâzını kılmayacağıuzı hod bilürin. (35a 13)

c. Sıfat-fiil grubunun zarf olarak kullanılması:

Her yıl halk hacca getdiklerince bu ağılardı. (26b 9-10)

Od gibi olduklayın çağırıldı. (14b 6)

Bu karı şabâh oğlu öldükleyin varur. (35a 11-12)

ç. Sıfat-fiil grubunun yer tamlayıcısı olarak kullanılması:

Bu mâcerayı hem hücrede olanlara deyüvirdi. (10b 13)

Tâ kim yarın şefâ'atına dâhil olanlardan olasın. (3b 15-4a 1)

3. Sıfat-Fiil Grubunun Kelime Grupları İçinde Durumu:

Metinde geçen sıfat-fiil grupları, sıfat tamlamalarında sıfat unsuru olarak kullanılmaktadır.

ol müslimân olan mecûsî (7a 5-6)

ol zenbîl içinde yatan nesne(12b 12-13)

şol seni yaradan Allâh (14a 10)

efendisinden kaçan kûl (23a 5-6)

ol ağaçda şarılan kişî (24b 10-11)

ol boynı urulan kişî (29b 12-13)

dünyâya gelen kız (36b 8)

bir âdem ayağı başmadık yir (15a 6)

dünyadan getdüğü zamân (33b 10)

kâdir olduğı ecilden (1b 12)

bizim dîne yarar bir iş (8a 9-10)

Allâh'a yarar iş (23b 7-8)

4. Sıfat-Fiil Grubunun Farklı Kuruluştaki Olması:

Genellikle iyelik ekleriyle birlikte kullanılan “-dık” sıfat-fiil ekinin kurduğu sıfat-fiil gruplarında, iyelik ekinin bağlı bulunduğu tamlayan, Türkiye Türkçesinde ilgi hali eki almaktadır. Metnimizde tamlayan, eğer şahıs ismi, belirli bir kişi veya zamir ise ilgi hali eki almamakta ve yalın kullanılmaktadır. Bunun sebebi, zamirlerin ve şahıs isimlerinin zaten belirli varlıkları ifade etmesidir.

Sen anuñ rezzâkı degilsin, anı kayırma deyüp ol şeyh öñünde koduğı bişmiş kuşu alup yine kendünüñ öñünde kodı kim toğraya. (10b 7-8)

Hârünü'r-Reşid bundan ne kim şordıysa ol 'azîz dedüğü gibi hep bir bir Hârünü Reşid'e diyüvirdi.(23b 4-5)

Bu deve didüğü gerçektür. (31a 10)

L. ZARF-FİİL GRUBU

Zarf-fiil grubu bir zarf-fiil ile ona bağılı unsurlardan meydana gelen kelime grubudur. Metnimizde Türkiye Türkçesinde kullanılan zarf-fiil ekleri yanında, bugün kullanılmayan zarf-fiil ekleri de kullanılmıştır. Bu eklerle yapılan zarf-fiil gruplarındaki önemli bir özellik, zarf-fiil eklerinin değişik fonksiyonda da kullanılmış olmasıdır. Zarf-fiil grupları bugün olduğu gibi, eserimizde de her zaman cümlelerin zarfı olmaktadır.

1. Zarf-fiil Grubu Teşkil Eden Ekler

a. “-ı, -i, -u, -ü” eki:

Bu ekin kullanılışı, Türkiye Türkçesine göre farklılık göstermektedir. Eski Türkçeden beri kullanılan bu ek, bugün yalnız birleşik fiil teşkilinde ve tekrarlarda kullanılmaktadır. Metnimizde ise bunların dışında da ekin kullanıldığı görülmüştür.

Kendüñi kırtardıñı mı kim bir gūya kefil olduñı deyü melül oldı. (7a 3-4)

Eydür ki: Şimdeñirü fakırlıkdur diyü hâlimüz nice olur, dedi. (17a 13-14)

b. “-ıp, -ip, -up, -üp” eki:

Eski Anadolu Türkçesinin başlarında, “-p” tesiriyle ünlüsü yuvarlaklaşmış olan ekin eserimizde hep yuvarlak şekli kullanılmıştır. Fonksiyon bakımından bugünkü kullanımıyla aynıdır.

idüp (1b 14)

yazup (1b 15)

virüp (2a 3)

oturup (2b 2)

turup (3a 9)

urup (11b 15)

gelüp (13b 5)

alup (18b 5)

kıoyup (21b 15)

varup (28b 1)

deyüp (31b 15)

gösterüp (37a 14)

eşidüp (37a 15)

c. “-ınca, -ince” eki:

Eski Anadolu Türkçesi sahasında uzun zaman “-ınca, -ince” şeklinde kullanılan ekin eserimizde sadece “-ınca, -ince” şekilleri tespit edilmiştir.

Ebū Bekir eyitdi: Yâ Rasūlu’llāh, Tafırı haqqı-çun kim cemi’ ‘ālemi yaratdı. Ben seniñ ümmetüñüñ günāhkārlarınıñ rub’ı boynuma aldım ki cennete koymayınca girmeyem, didi. (2b 9-12)

Tâ seniñ ümmetüñüñ günāhkārların bağışlanmayınca. (3b 11)

Şavma’a yapınca ‘ibādet defi’ qalayın mı? (5b 15)

Anda olunca Allāh’a ‘ibādet idelüm deyü çıktılar, getdiler. (15a 7)

Bu derviş eydür: Ey taşcağazlar, Allāh’uñ emriyle şu kişinüñ murādınca yapılıñ dedi. (22b 4-5)

Bu kişi istigfār itdi ki ayruq yatsu nāmazın kılmayınca yatmaya. (31a 11-12)

İmdi ey qarındaş kişi, şağın gāfil olma kim mağberelere uğrayup bir Fātiha okuyup şevābın mağbere ehline bağışlamayınca geçüp getme. (32b15-33a 2)

Çevireler tâ ki cemā’at mescidden çıkınca. (34b 7)

Bu kişi eydür: Bunı Rasūl’e demeyince nesne idemez, deyüp turdı. (14a 13-14)

Bu cemā’at beni defin itsünler deyince hemān rühı kabız oldı. (15b 12-13)

Ol gedince bu pîr eydür. (19a 11)

Her yıl haqq hacca getdiklerince bu ağlardı. (26b 9-10)

ç. “-ıcak, -icek” eki:

Sadece Eski Anadolu Türkçesi döneminde kullanılan bu ek, devre başlarında “-ıçak, -içek” şeklinde iken, ek devrenin sonuna doğru “-ıcak, -icek” şeklini almıştır. Metnimizde ek “-ıcak, -icek” şeklinde kullanılmıştır. Metnimizin imlâsına özgü olmak üzere -ecek, -acak şekli de istisna olarak kullanılmıştır. Ek bugün kullandığımız zarf-fiil eklerinden “-ınca, -ince” fonksiyonundadır.

Bir ikindi namāzı kazāya kalmağ böyle olıcağ hiç kılmayamñ hāli nice olur. (5a 14-15)

Eyle olıcağ Haşan-ı Başarı çok üç kerre bu düş oldı. (8a 2-3)

Benüm rühüm kabız idicek ‘Azra’ıl emir oldı kim şöyle benüm rühüm imān-ıla al. (29b 1-2)

Ağşam olıcağ bu oğlanlara açlık gālib oldı. (8b 2)

Şimdi anlaruñ adları kitāblarda añılıcağ rahmetullāhi ‘aleyhi dilerler. (13b 15-14a 1)

Evvel kankısın isteyelim zirâ kim evvel gınâ isteyecek şofira faqirlik olıcağ

zahmet çekerüz, dedi. (17a 4-5)

Ahşam olıcağ evine gelürdi. (33a 8-9)

Ol gidicek Allâhü te'âlâ kalbinden İbrâhîm'e bir nidâ geldi. (11b 13-14)

Şofra Rasûl âhirete gidicek Fâtıma Ana'ya ısmarladı. (31a 13-14)

Ey oğul, ben öliceğ kabrime koyasın. (32a 13-14)

Bu gün ol ulu hâzrete ben za'if câriyenüñ sözi geçe deyü böyle diyecek hitâb gele. (3b 8-9)

Fikir ide gör kim ne 'abeş yirlere 'ömürler harc itdiñ diyecek ne cevâb virürsin? (6a 8-9)

d. "-madın, -medin" eki:

Türkiye Türkçesinde kullanılmayan bu ek, fiillere "...madan önce,...maksızın" anlamı katmaktadır.

Ders temâm olmadın taqdîr-i İllâhî bir gün bu 'âlim kişiye ecel erdi. (32a 10-11)

e. "-ken" eki:

"-ken" zarf-fiil eki Türkiye Türkçesinde de aynı şekilde ve aynı fonksiyonda kullanılmaktadır.

Bir gün Rasûl hâzîreti mescidde aşhâb-ıla oturup kelimât iderken mübârek gözlerinden yaş aşağı şalup bir zamân fikre vardı. (2b 1-3)

Bir zamân şöyle yaturken bir kişi dahî gelüp buña du'â ider, girü dirülür. (4b 1-2)

Doğrarken şeyh bu kuşcağazlaruñ birisin öldi. (10b 3-4)

Bir gice yine konuk umarken bir oda tapıcı mecûsi geldi. (11b 9)

Bu sarây üleşürken bu iki oğlân cenk iderlerdi. (17b 11-12)

Bir gün İbrâhîm hâzîretleri pâdişâh iken eve murâd idüp gezerken bir tağda nâgâh oturup itmek yirken bir gurâb gelüp burnı ile bir etmek parçası alup gider. (24a 14-25a 2)

Bir gün Mûsâ Peyğamber Tür tağına münâcâta giderken ol kişiniñ şavma'ası öfünden geçdi. (25a 13-14)

Âhire bir âdem yaturken şeyhi şu Şıblî rahmetullâhi aleyh oradan geçüp giderken gözi tüş olup hâtırından geçmiş. (29b 10-11)

Rasûl hâzîreti alehi's-selâm bir gün bir yerden geçerken gördi kim bir nece kişiler durmuşlar. (30b 13-14)

Başın bağlarken görür saçına ak düşmüş. (31b 12)

Şol kimse ki ayak üzere tûrurken bevl ider. (36a 4-5)

f. “-dikça, -dikçe, -dukça, -dükçe” eki:

“-duk” sıfat-fiil ekinin eşitlik eki almasıyla kurulan bu ek, metnimizde de iki cümlede geçmektedir.

Rasül dünyâda olduğca ol deveye binerdi. (31a 12-13)

Bir yıla degin ikiden üçden aqca cemi' idüp mevlüd ayı geldikce oqudurdu. (29a 5-6)

g. “-e, -a” eki:

Zenbîle aşakorın. (13a 7)

El-hâşıl nice rüzıgâr ganîlik eyleye 'ömri geçdi. Hiç fakîrlık görmedi. (17a 14-15)*

ğ. “-alı,-eli”eki:

Tamunuñ tutduğı taşları âdem oğlanlarıdur diyeliden berü tutduq. (30a 13)

M. İSNAT GRUBU

başı açık (28a 8)

saçı ve tırnağı uzamış (28a 8)

hâli za'if (6a 13)

Ey yüzi kara Haşan (7a 2)

yüzi kara (16b 9)

N. İYELİK GRUBU

İyelik ekli bir isim unsuru ile genitif halinde bir isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubuna iyelik grubu denir. Metnimizde de iyelik grubu Türkiye Türkçesinde olduğu gibi kullanılmaktadır. İyelik grupları geçtiği cümlelerin özelliğine göre cümlede özne, nesne, yer tamlayıcısı yüklem olarak görev yapmaktadır.

1. Cümledeki Vazifesi Yönünden İyelik Grubu

a. İyelik grubunun özne olması:

İmdi ey karındaş, belki seniñ rızkıñ dört biñ yıl senden öñdin yaradılmışdır.
(19a 1-2)

Bir pādīşāh var-ıdı ve anuñ bir hocası var-ıdı. (20a 14)

Benüm göñlüm ısıcağ halva ister. (28a 13)

Yā Rasūla'llāh benim şāhibim yatsu nāmazın kılmaz, yatur. (31a 6-7)

Hiç seniñ derdüñ var mı? (30b 1)

Senüñ du'āñ kabul ola. (33a 2)

b. İyelik grubunun nesne olması:

Ben dañi seniñ cümle günāhlarıñı 'afıv itdim. (16b 11-12)

Senüñ ücretüñ hafta başında hep birden vireyin. (21a 14)

Ben dañi anuñ ecrin artururın. (21b 10)

Şol oğlancık yüzi şuyına anlarıñı 'azābın 'afıv itdim. (23b 14)

Sen anuñ rızkın virürsin. (25a 3)

Anuñ yerini cehennemde takrİR itdim. (25b 6)

Hakk te'āla benim kalb 'amelimi hāliş yerine geçürdi. (33b 7)

c. İyelik grubunun yer tamlayıcısı olması:

Ol hātün tırı gelüp od yakmak bahānesiyle bizüm eve gelmiş. (8b 3-4)

Anuñ ağızına koydı. (12b 11)

Kaçan kim benim yüzüme bakdı. (19a 13)

Benüm ayağıma bir ip tağ. (23a 4-5)

Bu gice bir dostumuz seniñ eviñe vardı. (28b 9-10)

Şol kadar ağlarduñ ki seniñ dañi gözüñden yaş düketürdi. (30b 2)

Şol kimse ki ben anuñ katında eğilem. (36a 7-8)

ç. İyelik grubunun yüklem olması:

Ben seniñ bir 'aciz kuluñam. (18b 2)

Evvel şunu bil ki Hârûn Reşid ki şimdi halifedir, ben anuñ oğluyam. (23a 4)

**Görüñ ey melâyikelerüm, kulum günâh itdi amma şu dañi bilür ki ben anuñ
Tafırsıyın. (30b 10)**

Ey Hüdâ, ya ben seniñ bir za'if kuluñam. (33b 1)

Şol 'avrat ki seniñ nikâhında, ol seniñ kıznıdır. (36b 14-15)

II. CÜMLE

Cümle üzerinde çalışan yazarlar cümleyi şöyle tanımlarlar:

Prof. Dr. Muharrem Ergin, "Türk Dil Bilgisi" adlı eserinde cümleyi şöyle tanımlamaktadır: "Cümle bir fikri, bir düşüncüyü, bir hareketi, bir duyguyu, bir hadiseyi tam olarak bir hüküm hâlinde ifade eden kelime grubudur. Cümlelerin temel fonksiyonu hüküm ifade etmektir. Onun için cümle en tam, en geniş kelime grubudur. Cümlelerin varlığı için asgarî şart bir çekimli fiildir."¹

Tahsin Banguoğlu, "Türkçenin Grameri"nde cümleyi "yargı öbeği" olarak adlandırır ve yargı öbeğini "bir araya gelen kelimeler bir yargı taşırlar ve tam bir düşünce, dilek veya duygu anlatırlar" şeklinde tanımladıktan sonra cümleyi "kendi kendine yeten bir yargı" olarak açıklar.²

Prof. Dr. Vecihe Hatipoğlu, "Türkçenin Sözdizimi" adlı kitabında, cümleyi tümce olarak adlandırır ve şöyle tanımlar: "Bir yargı bildirmek üzere tek başına kullanılan çekimli bir eyleme veya çekimli bir eylemle birlikte kullanılan sözcükler dizisine tümce denir"³

Prof. Dr. Kaya Bilgegil, "Türkçe Dilbilgisi" adlı eserinde cümleyi: "İki unsur arasındaki olumlu (sübutî) veya olumsuz (selbî) ilgiyi -sözü dinleyende (muhatapta) soruya yer bırakmayacak şekilde tam olarak, -haber veya dilek (inşâ) yoluyla ifade eden kelimeler dizisi" şeklinde tanımlar.⁴

Jean Deny, "Türk Dili Grameri"nde cümleyi "Bağımsız cümle öbeklerinin her zaman büründükleri şekil" olarak değerlendirmektedir.⁵

Tahir Nejat Gencan, "Dilbilgisi" isimli kitabında, cümleyi "tümce" adıyla "bir duyguyu, bir düşüncüyü tam olarak anlatmak için kurulan sözcük dizisi" şeklinde tarif eder.⁶

Haydar Ediskun, "Türk Dilbilgisi" kitabında, cümleyi "İçinde ya bir tek bağımsız yargı, ya da yeteri kadar yan yargıyla bir tek temel yargı bulunan kelime

¹ Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, Ank, 1988, s. 376.

² Tahsin Banguoğlu, *Türkçenin Grameri*, Ank., 2000, s. 522.

³ Vecihe Hatipoğlu, *Türkçenin Sözdizimi*, Ank., 1972, s. 99.

⁴ Kaya Bilgegil, *Türkçe Dilbilgisi*, İst., 1982, s. 12.

⁵ Jean Deny, *Türk Dili Grameri* (A. Ulvi Elöve Tercümesi), İst., 1943, s.774.

⁶ Tahir Nejat Gencan, *Dilbilgisi*, İst., 1991, s. 52.

dizisi” olarak tanımlar.¹

Prof. Dr. Tuncer Gülensoy, “Türkçe Dersleri” isimli kitabında cümleyi, “Bir hüküm (yargı) bildirmek üzere tek başına kullanılan çekimli bir fiile veya çekimli bir fiille kullanılan kelimeler dizisine cümle denir.” olarak tanımlar.²

Hikmet Dizdaroğlu, “Tümce Bilgisi” adlı kitabında cümle üzerine şunları söylemektedir: “Tümce, yan yana gelmiş sözcüklerin bir toplamı değildir. Tümce bildirişim aracıdır. Tek ya da birden fazla yargıyı içeren; dilek, istek ve duygularını belirten dil birimidir. Tümcede yer alan dil öğeleri birer göstergedir. Bildirişmeyi sağlayan, tümcenin toptan anlamıdır. Tümcenin iç yapısı, iletilecek düşünceye doğrudan doğruya bağlı değildir. Ama her tümcenin anlamı vardır ve bu anlam düşünceyle yakından bağlantılıdır.”³

Eserimizi cümle yönünden değerlendirirken ve noktalamada cümlelerin tam bir hüküm ifade etmesi, tam anlaşılır olması fikrinden hareket ettik. Cümleleri çeşitli yönleriyle incelemekle birlikte, onların, yapı, anlam, yüklem çeşidi ve unsurlarının dizilişi yönünden gösterdiği özellikleri ana başlıklar altında tespit etmeye çalıştık.

---

¹ Haydar Ediskun, **Türk Dilbilgisi**, İst., 1985, s. 323.

² Tuncer Gülensoy, **Türkçe Dersleri**, Kayseri, 1992, s. 149.

³ Hikmet Dizdaroğlu, **Tümce Bilgisi**, Ank., 1976, s. 10.

A. YAPILARINA GÖRE CÜMLELER

Türkçede cümlelerin yapı bakımından sınıflandırılması konusunda bugün birbirinden farklı görüşler vardır. Özellikle birleşik cümlelerin nasıl olacağı konusunda farklı bakış açıları benimsenmektedir.

Türkçe cümle yapısı ile ilgilenenlerin bu konudaki fikirleri şöyledir:

Muharrem Ergin, "Türk Dil Bilgisi"nde, "Türkçede umumiyetle basit cümleler, yani tek predikatlı müstakil cümleler kullanılır. Türkçenin zengin partisip ve gerundium sistemi Türkçeye en geniş ve karışık ifadeleri sâde, müstakil cümleler içinde toplamak imkânı vermektedir. Fakat bu arada az da olsa birleşik cümle kullanılmaktadır. Birleşik cümle bir asıl cümle ile onun mânâsını tamamlayan bir veya daha fazla yardımcı cümleden teşekkül eder. Türkçede şartlı birleşik cümle, ki'li birleşik cümle olmak üzere başlıca iki çeşit birleşik cümle vardır. Bunlara üçüncü bir birleşik cümle çeşidi olarak iç içe birleşik cümleyi de ilave edebiliriz." demektedir.¹

Tahsin Banguoğlu, "Türkçenin Grameri" isimli kitabında "Tek yargıdan ibaret ve tek yüklemlili cümlelere basit, birden fazla yargıdan meydana gelen söyleyiş topluluğuna birleşik cümle" adını vermektedir. Birleşik cümleye örnek olarak, "Turhan gelmeyecek, çünkü karısı hasta.", "Bir yağış daha olursa iyi mahsul bekliyoruz.", "Oğuz'un işi bırakması durumu güçleşti." cümlelerini vermektedir.

Yazar, birleşik cümlelerin "baş cümle" ve ona bağlı "ikincil cümle"den meydana geldiğini söylemektedir. "Ana fikri taşıyan ve mutlaka bir tam yargı teşkil eden cümleye baş cümle, birleşik cümlelerin her tür öbür birleşenlerine ikincil cümle" adını vermektedir.

Banguoğlu, birleşik cümleyi anlam ve şekil açısından ikiye ayırmıştır. Anlam açısından birleşik cümleyi de tekrar ikiye ayırır:

1. Baş cümleyle anlamca ilgili, fakat onunla aynı hizada bir ikincil cümleden meydana gelen birleşik cümleye "yanyana birleşik cümle" deriz. Burada ikincil cümle "yan cümle" adını alır:

"Tabancasını çekiyor ve ona ateş ediyor."

"Çantasını alıp evden çıkmış."

---

¹ Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, Ank., 1988, s. 382.

2. Bir baş cümleyle anlamca gerçekleşmesi onun varlığına bağlı bir ikincil cümleden meydana gelen birleşik cümleye ise “altalta birleşik cümle” deriz. Burada ikincil cümle “altcümle” adını alır:

“Kurt kocayınca köpeklerin maskarası olmuş.”

“Dağ yürümezse aptal yürür.”

Birleşik cümlelerin yapılışına göre de ikiye ayrılır:

1. Bir baş cümleyle ona belli bir fiil çekim şekli, veya bir bağlam, bir nispet zamiri ile basitçe bağlanmış bir ikincil cümleden meydana gelir. Buna “tümleme birleşik cümle” deriz. Burada ikincil cümle “dış cümle” adını alır. Bu dış cümle baş cümlelerin üyelerinden biri olmaz, fakat anlamca bir yan cümle, ya da alt cümle olabilir:

“Kedi iki yavru doğurdu, fakat yaşamadılar.”

İkincisi bir baş cümleyle onun üyelerinden birinin yerini alan, ya da o üyeleri teşkil eden belirtme öbeklerinden birinin içine giren bir ikincil cümleden (bir yarım yargıdan) meydana gelir. Buna “karmaşık birleşik cümle” adını veririz. Burada ikincil cümleye “iç cümle” deriz. Bu iç cümle her zaman baş cümlelerin üyelerinden biri veya birinde belirten olur. Anlamca da bir yan cümle, ya da alt cümle olabilir:

“Sen ona söz anlatmayı kolay bir iş sanıyorsun.”

“Benim dediğime gelmiş mi?”

Yazar, dilimizdeki birleşik cümle çeşitlerini şöyle ayırır:

I. Tümleme Birleşik Cümle:

Tümleme birleşik cümle kendi içinde şu bölümlere ayrılmaktadır:

a. Şart Cümlesi: Bir baş cümleyle bağımlı yargı niteliğinde şart kiplerinden bir dış cümleden meydana gelen birleşik cümleye “tümleme şart cümlesi” deriz:

“Biraz da kredi bulsam işe girişeceğim.”

“Vakit varsa bir kahve içelim.”

b. İlinti Zamiri Cümlesi: Bunlar bağlam cümlesine benzer şekilde tümleme, fakat her zaman alt alta birleşik cümle olurlar:

“Orada bir bakkal vardı ki herkesi tanırdı.”

“Yüzbaşıya rastladım, hani komşumuzdu.”

c. Bağlam Zamiri: Çeşitli anlam ilişkileri olan iki yargının bir bağlamla birleşerek meydana getirdikleri cümleye bağlam cümlesi denir:

“Dedem çocukları almış, bahçesine götürmüştü.”
“Akşama bizde buluşalım, yahut biz size gelelim.”

II.Karmaşık Birleşik Cümle:

Karmaşık birleşik cümle kendi içinde şu bölümlere ayrılır:

a. Adfiil Cümlesi: Karmaşık cümlede iç cümlelerin yüklemi bir adfiil olursa bu birleşik cümleye birleşik adfiil cümlesi deriz:

“Hesabı ödemek sana düşüyor.”
“Böyle bir soruyla karşılaşmak beni şaşırttı.”

b. Sıfatfiil Cümlesi: Karmaşık cümlede iç cümlelerin yüklemi bir sıfatfiil olursa bu birleşik cümleye birleşik sıfatfiil cümlesi deriz:

“Geldiği doğrudur.”
“Osman’ın bize yardım edecek arkadaşları görünmediler.”

c. Zarffiil Cümlesi: Karmaşık cümlede iç cümlelerin yüklemi bir zarffiil olursa bu birleşik cümleye birleşik zarffiil cümlesi adını veriyoruz:

“Çarşıdan dönünce sizin yemeğinizi vereceğim.”
“Ben anlattıkça o heyecanlanıyordu.”¹

Prof. Dr. Kaya Bilgegil, “Türkçe Dilbilgisi” adlı kitabında, yapılarına göre cümleleri basit ve bileşik cümle olarak ikiye ayırır ve bileşik cümleyi “Birden ziyade yüklemi bulunan cümleler” olarak tanımlar. Yazar, bileşik cümleyi şöyle sınıflandırır:

a. Girişik-bileşik cümleler:

Yan cümleciklerinin yüklemeleri fiilimsilerle onlar yerinde kullanılmış çekimli fiillerden meydana gelen cümlelere girişik-bileşik cümle diyoruz. Bunların yan cümlecigi; özne, sözde özne, nesne, dolaylı tümleç, zarf tümleci görevlerinde bulunur veya bu öğelerden birinin tamamlayıcısı olur.

“Anlamak gerekiyor.”
“Şiir okuyuşunuz çok beğenildi.”
“Ali, susmayı tercih ediyor.”
“Çalışmaktan kimse zarar görmemiştir.”

“b. Şartlı bileşik cümleler:

---

¹ Tahsin Banguoğlu, *Türkçenin Grameri*, Ank., 2000, s. 522-585.

Bunlar, temel cümlecikteki kavramın vukuu, yan cümlecikteki kavramın vukuuna bağlı olan cümlelerdir. Şart anlamını, yan cümlecik ifade eder. Bu yan cümleciğin görevi, ceza cümlesi adını alan temel cümleciğin anlamını tamamlamak değil, sınırlandırmaktır.

“Büyük sözü dinlerseniz zarar görmezsiniz.”

c. Sıralı cümleler:

Aynı unsur veya anlam ilgisinin ortak veya farklı görevle birden ziyade cümlede ardarda yer alması sıralı cümleleri meydana getirir. Bu hali hem basit cümlede, hem temel cümlede, hem yan cümleciklerde, hem girişik ve şartlı cümlelerde görmek mümkündür.

“Yarın Enstitüye uğrayacağım; Müdür’le konuşacağım; imkân bulabilirse, size yardım yollarını aramasını rica edeceğim.”

“Çocuk annesini göremeyince, önce mutfağa baktı, sonra odaları dolağtı, nihayet ağladı.”

d. Bağlı cümleler:

Aralarındaki ilgi bağlaçlar, –nadiren de– bağlaç görevindeki fiilimsilerle sağlanan sıralı cümlelere, bağlı cümleler diyeceğiz. Nitekim: “ Okula geliyorsunuz (lâkin) dersi dinlemiyorsunuz.” cümleleri arasındaki ilgi, bağlaçla, “müracaat etmekle beraber kabul olunamadı.” cümleleri arasındaki ilgi ise bağ fiille sağlanmıştır.

e. Ki bağlacıyla kurulan cümleler:

Bu cümle, Türk dilinde ikinci derecedeki unsurun asıl unsurdan önce gelmesi kanununa istisna teşkil eder. Bu durum Farsça’nın etkisiyle kendisini göstermiştir.

“Biliyorsunuz ki, bugün 30 Ağustos’tur.”

“Görmedim ki söyleyeyim.”

f. Ara cümleciği:

Yardımcı bir açıklama unsuru olarak bir cümleinin içine giren ve çıkarılması o cümleinin anlamında eksiklik doğurmayan sözlere, ara cümleciği (cümle-yi mu’tariza) diyoruz. Bunlar, iki çizgi veya iki virgül ile asıl cümleden ayırt edilir.

“Siz bu işte sebat gösterdikten sonra, –geç de olsa– elbet başaracaksınız.”

g. Karmaşık cümle:

Çeşitli bileşik cümlelerin bir araya gelmesinden hasıl olan cümlelere karmaşık

cümle adı veriliyor.

“Sınıfı geçtiğiniz için, babanız tarafından taltif görür, bir büyük şehre gönderilmek istenirseniz, –ki isteneceğiniz muhakkaktır– yalnız İstanbul’a gitmek isteyiniz ama bu şehrin tarihî yerlerini dolaşınız.”¹

Prof.Dr. Vecihe Hatiboğlu, “Türkçenin Sözdizimi” adlı eserinde yapı bakımından tümce türlerini; yalın tümce ve birleşik tümce olarak ikiye ayırır. Birleşik cümle konusunda şu bilgileri vermektedir:

“Bir tümcede birden çok çekimli eylem kullanılabilir. Bu tür tümceye birleşik tümce adı verilir. Birleşik tümce, bir veya birkaç içtümce, aratümce, yantümce ile bir temel tümceden kurulan tümceye denir.”

Hatiboğlu, kitabında, “Yantümce, temel tümcenin verdiği kavramı bir koşula, bir nedene bağlayan ve çekimli eylemlerle kurulan tümcedir. Yantümce kuruluş bakımından başlı başına bir tümcedir. Ancak temel tümceye yardım etmesi bakımından yantümce adını alır.” demektedir. Yazar, birleşik cümleleri yantümelerin fonksiyonları bakımından şu bölümlere ayırır:

a. Bağlaçlı yantümce:

Birleşik tümcelerde, temel tümceye, çekimli eylemden sonra aldığı “ki” bağlacı ile bağlanan, temel tümcedeki anlamı açıklayan ve nedenleri bildiren tümceye bağlaçlı yantümce denir.

“Bunun içindir ki, sanayileşme ön planda tutuluyor.”

“Küçük bir soruşturma sonunda anladım ki Ali boks maçından hoşlanmıyor.”

b. Dilekli yantümce:

Birleşik tümcelerde, dilek kipiyle kurularak temel tümceye bağlanan ve dilek, istek bildiren yantümceye dilekli yantümce denir.

“Hava güzel olsa gezmeye gideriz.”

“İnsan ne kadar düşünceli ve tedbirli olsa yine de başkalarına inanmak ve güvenmek zorunda.”

c. Koşullu yantümce:

Birleşik tümcelerde koşul birleşik eylemi ile kurulan ve temel tümcedeki anlamı koşullu olarak tamamlayan yantümceye koşullu yantümce denir.

“Gençlikte çalışırsa yaşlılıkta rahat edilir.”

¹ M. Kaya Bilgegil, *Türkçe Dilbilgisi*, Dergah Yayınları, İstanbul, 1982, s.73-98.

“Hava güzel olsaydı gezmeye gidilirdi.”

d. İlgeçli yantümce:

Yantümcenin bir türü de “gibi” ilgeci ile kurulur. Bu tür tümcelerde yantümce, bir ad gibi ilgeçle birlikte kullanılır.

“Sanki o olayı ben biliyormuşum gibi bana soruyor.”

“Oraya gidersem annemi görecekmışim gibi geliyor bana.”

e. Olumsuzluk koşacıyla yantümce:

Ad tümcelerinin olumsuzlarını kuran “değil” koşacı, her türlü tümceye bağlanabilen olumsuz yan tümceler de kurar.

“Siz değil, kimse bu işi başaramaz.”

“Gülen gözüme değil, ağlayan gönlüme bak.”

f. Sorulu yantümce:

Yantümcelerin bir türü de “mi” soru eki ile kurulur. “mi” soru eki ile kurulan yantümce, temel tümceye bir zaman belirteci gibi “zaman” kavramı verir.

“Yağmur yağdı mı ortalığı bir toprak kokusu kaplar.”

“Bazı adamlar vardır eve geldiler mi, bir müfettiş gibi, her tarafı incelerler.”

g. İkilemeli yantümce:

Yantümcelerin bir türü de kökteş iki çekimli eylemin olumlu ve olumsuz biçimlerinin ikileme kurmasıyla kullanılır ve temel tümceye zaman bakımından “hemen, derhal, o anda” kavramlarını verir.

“Ezan okundu okunmadı, sofrayı hazırladık.”

“Huysuz çocuklar eve gelir gelmez yaramazlığa başlarlar.”

h. Kalıplaşmış yantümce:

Bazı yantümceler de “istemek veya demek” eylemleriyle kalıplaşmıştır.

“İster misiniz, bu sıkışık durumda bir arkadaş çıkıp gelsin.”

Bazen de yantümce “ister ... ister” bağlacıyla kurulur:

“İster yağmur yağsın ister kar, mutlaka işimize gitmeliyiz.”¹

Tahir Nejat Gencan, “Dilbilgisi” adlı eserinde cümleleri; basit tümce, bağımsız tümceciklerden bileşmiş tümce ve birleşik tümce olarak üç kısma ayırır. Birleşik

¹ Veciye Hatiboğlu, *Türkçenin Sözdizimi*, TDK Yay., Ankara, 1972, s. 145-152.

cümleyi “Tümleyen ve tümlenen önermelerden kurulmuş söz dizisi” diye tanımlar. Yapısında isim-fiil, sıfat-fiil, zarf-fiil bulunan cümlecikleri birleşik cümle olarak değerlendirir.

“Kartalın beğenmediğini kargalar kapışır.”

“Şecaat arz ederken mest-i kıptî sirkatin söyler”

Girişik tümce adını verdiği cümle tipini “yan tümlecikleri temel tümceciğe özne, nesne, tümleç olan, ya da bu öğelerden birini tamlayan birleşik tümcelere girişik tümce denir.”

“Yalnız duyan çeker derim, en doğru söz budur.”¹

Hikmet Dizdaroğlu, “Tümce Bilgisi” adlı kitabında birleşik cümleyi şu şekilde tanımlar:

“Bir temel yargı ile bir ya da birden çok yargıdan oluşan; içinde bir temel tümce ile bir ya da birkaç tümcemsî, yan tümce, iç tümce bulunan yargılı anlatıma bileşik tümce denir.”

Yazar, birleşik cümleyi şöyle ayırır:

a. Girişik tümce:

Bir temel tümce ile; özne, nesne, dolaylı tümleç, ilgeç tümleci görevindeki bir ya da birkaç tümcemsiden oluşan bağımsız yargılı anlatıma girişik tümce denir.

“İleriye gitmek, beklemekten iyidir.”

“Faik Bey’in önünde bizleri karıştırmak, dağıtmak istiyordu.”

b. Karmaşık tümce:

Yan yargısı iç tümceye dayalı bileşik tümceye karmaşık tümce denir.

“Elli altmış günlük bir ayrılık için bu kadar telâş ayıp değil mi?” diyordu.

“Böylece kaç sayfa doldurdu bilmiyorum.”

c. Koşul tümcesi:

Yan tümcesi dilek ya da koşul kipinden oluşan tümceye koşul tümcesi denir.

“Bir gemim olsa gözümü kapar Kabataş’ın önünde demir atardım.”

“Bu yazıyı okusa okusa Fahri okur; başkaları sökemez.”

d. İlgî tümcesi:

---

¹ Tahir Nejat Gencan, *Dilbilgisi*, İstanbul, 1999, s. 110-120.

İki tümcenin “ki” bağlacıyla birbirine bağlanmasından oluşan tümceye ilgi tümcesi denir.

“Dikkat ediniz ki yanlışlık yapmayasınız.”

e. Katmerli bileşik tümce:

Ayrı türden en az iki yan yargıya dayalı bileşik tümceye katmerli bileşik tümce denir.

“Eve erken gelseydi, Mümtaz ona: “Sana anlatacaklarım var diyecekti.”

“İş sahibi delikanlı odadan çıkarken “İyi popofladım” diyordu.”¹

Haydar Ediskun, “Türk Dilbilgisi” adlı kitabında, cümleleri basit ve birleşik olarak ikiye ayırdıktan sonra, birleşik cümlelerin teşkili için bir temel hükümle yeteri kadar yan hükmün bulunması gerektiğini belirtir ve “Yan cümleciğin yüklemine ya bir fiilimsi ya ek-fiil ulanmış isim soyundan bir kelime veya bir çekimli fiil” olabileceğini söyleyerek içinde fiilimsi bulunan cümleleri girişik birleşik cümle olarak adlandırır.²

Prof. Dr. Leyla Karahan “Türkçede Birleşik Cümle Problemleri” isimli makalesinde cümlelerin yapı bakımından sınıflandırılması konusundaki anlaşmazlığın, daha çok basit ve birleşik, diğer adıyla girişik cümle ayırımında kendini gösterdiğini belirtir ve makalesinde basit ve birleşik cümle anlayışları üzerinde durur.

Prof. Dr. Leyla Karahan, makalesinde “Bir anlayışa göre basit yapılı kabul edilen, meselâ çocuk, koşarak geldi; çalışan, kazanır; çalışmak, ilerlemektir gibi içinde zarf-fiil, sıfat-fiil ve isim-fiil bulunan cümlelerin, bir başka anlayışa göre birleşik kabul edilmesi, burada üzerinde durulacak problemin esasını teşkil etmektedir.” demektedir ve yapı bakımından cümleler üzerine şunları söylemektedir:

“Cümle, anlam bakımından başka cümlelerle bağlantılı olsa da yapı bakımından müstakildir. Bu müstakil yapı, bir yüklemden veya bir yüklem ile onu tamamlayan birtakım unsurlardan meydana gelir. Bu unsurlar şekil ve anlam bakımından yükleme bağlıdır. Cümlede, isim, sıfat ve zarf görevi yapan bu unsurlar, doğrudan veya dolaylı olarak yüklem anlamını tamamlarlar. Bu unsurlar, kelime veya kelime grubu halinde, isimden veya fiilden yapılmış olabilirler. Yapıları ne olursa olsun, şekil ve anlam bakımından yükleme bağlı olarak cümlede görev yaparlar. İşte bir yüklemden ve gerektiğinde onun etrafında kümelenen unsurlardan

¹ Hikmet Dizdaroğlu, **Tümce Bilgisi**, Ankara, 1967, s. 191-222.

² Haydar Ediskun, **Türk Dilbilgisi**, İst., 1985, s.379-383.

meydana gelen bu tek yargılı cümle, taşıdığı unsurların yapısı ne olursa olsun, bir basit cümledir. Basit cümlelerin yapısında, isimden yapılmış isim, sıfat ve zarflar bulunabilir.

Mesela, “Sıcak havalar herkesi bunalttı.” cümlesinde, “sıcak” kelimesi, isimden yapılmış bir sıfattır ve “havalalar” ismini nitelemektedir. Bu cümle, tek yargılı bir cümle olduğu için basit cümledir. Bu cümleyi “sıcak” sıfatı yerine “ısınan” sıfatını koyarak değiştirelim. “Isınan havalar, herkesi bunalttı.” “Isınan” kelimesi, fiilden yapılmış bir sıfattır ve “sıcak” sıfatı gibi “havalalar” ismini nitelemektedir. Bu cümledeki sıfatın fiilden yapılmış olması onun görevini değiştirmedeği gibi ona yargı ifadesi de yüklenmez. Bu cümle tek yargılı bir cümle olduğu için basit cümledir.

“Hızla evden uzaklaştı.” cümlesi ile “Koşarak evden uzaklaştı.” cümlelerinde, “hızla” ve “koşarak” kelimeleri, yüklemi niteleyerek zarf görevi yapmaktadır. Görevleri aynı olan bu iki kelime arasındaki fark, birinin isimden diğerinin fiilden yapılmış olmasıdır. Her iki kelime de yargı bildirmezler. Bundan dolayı bu cümleler birer basit cümledir.

Bu tür cümleleri, birleşik yapıyı kabul edenlere göre, sıfat-fiil, zarf-fiil ve isim-fiiller, yarım yargı veya yan yargı bildiren kelimelerdir. Bundan dolayı, bu kelimelerin her biri, temel cümleye bağlanan birer yan cümle, cümlemsi veya cümleciktir. Yüklem görevi bu yargıları sonuca bağlamaktır. Bu tür cümleler, taşıdıkları birden fazla yargıdan dolayı basit değil birleşik cümledir. Böyle bir değerlendirme her şeyden önce yargı kavramıyla çelişmektedir. Çünkü bir kelimedeki yargı ya vardır ya da yoktur. İsim-fiil, sıfat-fiil, zarf-fiiller, yargı bildirmeyen, cümlede isim, sıfat, zarf görevi yapan kelimelerdir. Bundan dolayı yüklem de yan yargıları sonuca bağlamak gibi bir görevi olamaz. İsim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiillerin yargılı birimler olarak kabul edilmesinde, bu kelimelerin tıpkı bir yüklem gibi tamamlayıcı unsurlara ihtiyaç duymasının da rolü olduğu düşünülebilir. Halbuki sadece bu tür kelimeler değil, her kelimenin gerektiğinde anlamını tamamlayacak başka kelimelere ihtiyacı vardır.

İçinde isim-fiil, sıfat-fiil veya zarf-fiil bulunan bir cümlelerin mesela, “Koşarak uzaklaştı.” cümlesinin, iç yapıda yani zihinde “koştu” ve “uzaklaştı” gibi iki cümleden meydana geldiği düşünülüyor ve bundan dolayı “koşarak” kelimesinde yargı bulunduğu kabul ediliyorsa, bu mantığı, her cümleye uygulamak mümkündür. Bu mantığa göre mesela, “Mavi bir elbise aldım.” cümlesini, zihni yapıda “Bir elbise aldım.” ve “Elbise mavi idi.” gibi iki cümleden meydana geldiğini farz edip birleşik cümle saymak gerekir.

Cümle içindeki bazı unsurlara yargı yüklemek ve bunları yan cümle kabul etmek, dil bilgisi öğretiminde cümle adını verdiğimiz bütünü, bu bütün içindeki unsurların görevlerini ve yükleme bağlantılarını kavramayı da zorlaştırmaktadır.

Sonuç olarak şunları söyleyebiliriz:

Tek yargılı her cümle, basit cümledir. İsim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiillerin diğer isim, sıfat ve zarflardan görev bakımından hiçbir farkları yoktur ve bu kelimelerin varlığı basit cümlelerin yapısını etkilemez.”¹

Türk sentaksı ile ilgili çalışma yapanlar arasında, içinde isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil geçen cümlelerin yapı olarak basit cümle mi, yoksa birleşik cümle mi olduğu konusunda görüş birliği yoktur.

Çalışmamızda, cümlelerin varlığı için “yargı” kavramının olması gerektiği fikrinden hareket ederek içinde isim-fiil, sıfat-fiil, zarf-fiil geçen cümlelerin basit cümle sayılması gerektiği sonucuna vardık.

Basit veya birleşik cümlelerin bazı bağlama edatları ve noktalama işaretleriyle bağlanması sonucunda kurulan sıralı ve bağlı cümleleri ise, basit veya birleşik cümle olmadıkça sıralı veya bağlı olamayacağından hareketle basit veya birleşik cümle içinde inceledik. Bu görüşümüzü, aynı konuyu işleyen gramercilerin ilgili eserlerinde bahsettikleri görüşleriyle de pekiştirdik:

Prof. Dr. M. Kaya Bilgegil, “Türk Dil Bilgisi”nde sıralı cümleler ile ilgili olarak şu bilgileri verir:

“Aynı unsur veya anlam ilgisinin ortak veya farklı görevle birden ziyade cümlede ardarda yer alması sıralı cümleleri meydana getirir. Bu hali hem basit cümlede, hem temel cümlede, hem yan cümleciklerde, hem girişik ve şartlı cümlelerde görmek mümkündür.”

“Galatasaray Lisesinin müdürü Ali Teoman’dır. Onu, Gazi Eğitim Enstitüsü’ndeki hizmeti esnasında tanıdım; çok zamanlar sohbetimiz gece yarısına kadar uzardı.”

“Sizi gördüğüm gün, uzak yıllara daldım; içim garip duygularla doldu.”

Yazar bağlı cümlelerle ilgili olarak da şunları söylemektedir:

“Aralarındaki ilgi bağlaçlar, –nadiren de– bağlaç görevindeki fiilimsilerle

---

¹ Leyla Karahan, “Türkçede Birleşik Cümle Problemleri,” **Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı**, TDK Yay., Ankara, 1995, s. 36-39.

sağlanan sıralı cümlelere, bağlı cümleler diyeceğiz. Nitekim: “ Okula geliyorsunuz (lâkin) dersi dinlemiyorsunuz.” cümleleri arasındaki ilgi, bağlaçla; “müracaat etmekle beraber kabul olunamadı.” cümleleri arasındaki ilgi ise bağ fiille sağlanmıştır.”¹

Hikmet Dizdaroğlu, “Tümce Bilgisi” isimli kitabında sıralı cümle ile ilgili olarak, “Sıralı tümce, yalın ya da bileşik (girişik tümce, koşul tümcesi, kaynaşık tümce, ilgi tümcesi) tümcelerin ardarda sıralanmasından meydana gelir. Yalın ya da bileşik tümce olmadıkça sıralı tümce kurulamaz. Çünkü, sıralı tümce yapı ilkesine değil, diziliş ve bağlanış ilkesine dayanır. Bu nedenle, sıralı tümceyi bir bileşik tümce saymak ve öyle adlandırmak yanlıştır. Sıralı tümceyi oluşturan tümcelerin her biri yalın ya da bileşik olabilir. Bu yargılı anlatıma sıralı tümce denebilmesi için, kuruluşça bağımsız en az iki tümcenin bulunması gerekir.” demektedir.²

Biz yapı bakımından cümleleri basit ve birleşik olarak iki grupta topladık. Birleşik cümleleri de kendi içinde Muharrem Ergin’in tasnifine uygun olarak “şartlı birleşik cümle, ki’li birleşik cümle ve iç içe birleşik cümle” olmak üzere üç bölümde inceledik. Eserimizde çok görülen “çün” veya “çünkü” edatıyla kurulan birleşik cümleleri de dördüncü bir birleşik cümle çeşidi olarak inceledik.

1. Basit Cümleler

Metnimizde geçen basit cümleler, ya basit isim cümleleri ya da basit fiil cümleleridir. Basit isim cümlelerininin büyük bir kısmında ek-fiilin ekleşmiş şekilleri görülür. Basit fiil cümlelerininin yüklemeleri ise basit veya birleşik zamanlıdır.

a. Basit isim cümleleri:

Ol kuluñ dünyâ ‘azâbına râzîdur. (4a 12)

İşde Mūsâ berin. (13a 14)

Anuñ bir şâhib-cemâl hâtûnı var-ıdı. (14a 3)

Münezzeh pâdişâhsın, benüm günâhım gâyet çoğ-ıdı. (16b 8-9)

Bu kişi gâyet fakîr idi. Şan‘atı dañi yoğ-ıdı. (21a 1-2)

Her ocağufı yanında bir büyük kebâb demiri gibi demür var. (34a 14)

İmâm-ı A‘zam hazîretleriniñ bir fâsık koñşısı var-ıdı. (34b 13-14)

Bu ‘avratufı gâyet bir mañbûb oğlu vardı. (36a 11)

b. Basit fiil cümleleri:

Anuñ meş‘alesi aydınlığında birkaç iplik egirdim. (13b 6)

¹ Kaya Bilgegil, *Türkçe Dilbilgisi*, İst., 1982, s.88-90.

² Hikmet Dizdaroğlu, *Tümce Bilgisi*, Ank., 1967, s.223.

Takdir-i İllâhî bir gün bunlarıñ biriniñ eceli gelüp öldi. (15a 10)
Bir gün Süleymân Nebî şalavâtu'llâhî 'aleyhi otururdu. (19b 6)
İki arası on gün oldu diyü göfilinden geçdi. (20a 5)
Ol Yahüdi iken Rasül'ün mevlüdına hizmet itmek-ile cennete girdi. (29b 5-6)
Senüñ kullarunuñ bunca kalb açkaların aldım. (33b 2)
Bunlarıñ ba'zısının Burâk'a bindürüp cennete alup giderler. (34a 9-10)
Bir nece yıldan şofıra 'avratıñ oğlı dañi hacca gitdi. (36b 2-3)

2. Birleşik Cümleler

a. Şartlı birleşik cümle:

Bir kişi bir vakit namâzı kazâyâ kosa seksen bifi yıl cehennemde yansa gerek var. (5b 2-3)

Eger girecek olursa furunuñ ağızın yap. (14b 4)

Eyitdi oğlu: Ey baba, eger sen Allâh emrine gitmeli olursañuz dersim nice olur, dedi. (32a 11-12)

Şeyh eydür: Gelseñ, imân getürseñ, Müslimân olsañ, cemi' günâhuñ 'afüv olsa, toştoğrı cennete gitseñ. (6b 1-3)

Her kim Allâh-ıla olsa Allâh dañi anuñla olur. (11a 3)

Konuk gelmese ol gice yemek yemezdi. (11b 8)

Karındaşın şübhelî ta'ama elin şunsa eli kendüye muñi' olmazdı. (13b 11-12)

Güc ile şunsa eli ardına dutardı. (13b 12)

Eger girecek olursa furunuñ ağızın yap. (14b 4)

Her kim Allâh rızasının isterse anuñ namâzına hazır olsun. (15b 5-6)

Şöyle 'âdet etdi ki kendü evine her kim ne alsa bir o deflü dañi fakirlere alıvirürdi. (17a 9-11)

Şu şuyı saña virmeseler, şusuz ölmek mertebesine varsañ, eliñdeki bir bardak şuya ne virirdüñ? (20b 3-5)

Hoş şuyı virmeseler içseñ şofıradan habıs bevlî olsañ dañi buñalsañ tabîb gelse saña 'ilâc ideyin ne virirsin dise ne virirdüñ ola. (20b 7-9)

Yerine ilterseñ varayın. (22b 14)

Kendü evine her kim ne alsa bir o deflü dañi fakirlere alıvirürdi. (17a 10)

Ey karındaş, sen dañi kulluğun bilüp 'ibâdet iderseñ ümüzdür ki saña cennetde istediğüniden ziyâde nesnelere vireler. (25b 3-4)

Ey baba, eger sen Allâh emrine gitmeli olursañuz dersim nice olur? (32a 12)

Eserimizde, şartlı birleşik cümlelerde şart bildiren hükümler genellikle şart kipiyle yapılmaktadır. Ancak bazı şart cümlelerinin bugünküne göre değişik yapıda

olduğu görülmüştür.

aa. Geniş zamanın şartının geçmiş zaman şartı yerine kullanılması:

Metnimizde iki örnekte “buyurma” eylemi her ne kadar geniş zaman fonksiyonunda kullanılmışsa da “buyurma”, geçmişte gerçekleşmiş bir eylemdir. Dolayısı ile geniş zamanın şartı, geçmiş zamanın şartı fonksiyonunda kullanılmıştır.

Ol Taîrî te ‘âlâ ne kim buyurursa emrine muî’ oldum. (4a 12-13)

Ben bir za’if kulum, ol Mevlâ-yı Kağim’ dür, ne buyurursa râzıyam. (4b 6-7)

ab. Şartın istek ekiyle karşılanması:

Metnimizde istek eki bir kaç cümlede şart fonksiyonunda kullanılmıştır.

Ben eger ol zamânda geleydim ol defilüce ‘ömürî bir secdede geçürürdüm.(6a 4-5)

Eger bileydü ki ol ne ‘akabeler var. (30b 1-2)

Bir kulum benîm hizmetimde şakalı ağarsa veya bir cāriye ki saçına ak düşse, ben ol kulum ve ol cāriyeme ‘azāb itmeye utanurın.(32a 2-4)

Kaçan kim ben ölem beni oda yakuî. (16b 1)

b. Ki’li birleşik cümle:

Eserimizdeki 1551 cümleden 132’sinin ki’li birleşik cümle olduğu tespit edilmiştir. Bu konu üzerinde çalışan yazarlarımızdan bazılarının ki’li birleşik cümle üzerindeki tespitleri şu şekildedir.

Mertol Tulum, “Ma’ârif-nâme” isimli çalışmasında bu cümlelerle ilgili şu tespitlerde bulunmuştur:

a. Ki’li birleşik cümlelerde, “ki” iki cümleyi birbirine bağlayan bir bağlama edatıdır. Bu tür birleşik cümlelerde, yardımcı cümle, ana cümlelerin öznesi, nesnesi, yer tamlayıcısı olabilir.

Bir kısım birleşik cümlelerde “ki” bilhassa “dedi (eski metinlerde eytdi)” fiili ile denilmiş olan sözü (eski deyimle kavlı ile makul-i kavli) birbirine bağlar. Bu durumda “ki” mânâca bir nitelik göstermez. “Ki” ile birbirine bağlanan iki cümlelerin arasında çeşitli mânâ ilgileri bulunur. Bunların niteliğini tayin eden “ki”dir.

b.“Ki” bir isimle onun belirtici unsuru durumundaki bir cümleyi birbirine bağlar. Bu durumda bağlama zamiri mahiyetindedir.

c. Bir kısım soru cümlelerinde “ki” Eski Türkçedeki “erki” edatının bir takım ses değişimleriyle gelişmiş bir şekli olup, Farsça asıllı “ki” ile hiç bir ilişkisi yoktur.¹

Mertol Tulum, “Ma‘ârif-nâme” isimli eserinde ki’li birleşik cümlelerde yardımcı cümleler ve ana cümlelere katılma şekillerini şöyle tasnif etmiştir:

“1. Fâil yardımcı cümleciği,

2. Nesne yardımcı cümleciği,

3. Yer tamlayıcısı yardımcı cümleciği,

4. Zarf yardımcı cümleciği,

5. Yüklem ismi yardımcı cümleciği,

6. Niteleme yardımcı cümleciği.

I. Ana cümle fâilinin sıfatı durumundaki niteleme yardımcı cümleleri,

II. Ana cümle nesnesinin sıfatı durumundaki niteleme yardımcı cümleleri,

III. Ana cümle yer tamlayıcısının sıfatı durumundaki niteleme yardımcı cümleleri,

IV. Ana cümle yüklem isminin sıfatı durumundaki niteleme yardımcı cümleleri,

V. Ana cümle zarfının sıfatı durumundaki niteleme yardımcı cümleleri”.

“Ki’li birleşik cümlede ana cümleye ”ki” ile bağlanmış olan yardımcı cümle, bir dış cümledir. Bu dış cümle, çekimli bir fiili ve bu fiile bağlı unsurlarıyla bağımsızdır. Ancak mânâ bakımından ana cümlenin varlığına bağımlı bulunmaktadır. Yani, kendi başına kendi kendine yeter durumda değildir. Demek ki yardımcı cümle, şekilce ana cümleye “ki” ile bağlı bulunması yanında, mânâca da bağlıdır. Kısaca şekilce ve mânâca ana cümleye bağlı bir cümledir.”²

Muharrem Ergin, “Türk Dil Bilgisi” adlı eserinde ki’li birleşik cümleyi “Yabancı asıllı olan ve Türkçe için normal olmayan bu birleşik cümle Farsçadan geçmiş bulunan “ki” edatıyla ve onun Türkçesi olarak eskiden kullanılan “kim” edatı

¹ Mertol Tulum, *Ma‘ârif-nâme*, (Doçentlik Tezi), İst., 1978, s.14-15.

² Mertol Tulum, a.g.e., s.23.

ile yapılan birleşik cümledir.” şeklinde tanımlamıştır. Yazara göre; “Ki, ya iki fiili, iki cümleyi veya bir isimle bir fiili, bir isim unsuru ile onun izahı olan bir cümleyi birbirine bağlar. Her iki halde de ki’den sonra gelen cümle yardımcı cümledir.”¹

Tahsin Banguoğlu, “Türkçenin Grameri”, adlı eserinde ki’li birleşik cümleleri, “ki ilinti cümlesi” olarak adlandırır ve “ilinti zamiri”nin zamir ve bağlama edatı fonksiyonlarını gördüğünü belirtmiştir.²

Kaya Bilgegil, “Türkçe Dilbilgisi”nde, ki bağlacıyla kurulan birleşik cümleler için şu bilgileri vermektedir:

“Ki bağlacı bir fiilden sonra geldiği takdirde, unsurlar arasında, uzak mesafeli bir yer değiştirmesine sebebiyet vermekte ve söz konusu fiil temel cümlelerin yüklemi olmaktadır. Fakat fiil yerine isimden sonra geldiğinde ise, söz konusu bağlaç, yalnız ilk iki unsur arasında yer değişmesine sebebiyet vermiş olacak nitelenen niteliyenden sonra gelecektir.”³

Metnimizde çok kullanılan ki’li birleşik cümleleri ayrı cümleler olarak ifade etmek mümkündür. Türkçenin zengin isim-fiil ve zarf-fiil yapısı buna imkân vermektedir. Çalışmamızda örnek aldığımız cümleleri bu yönden değerlendirdiğimizde yardımcı cümlelerin, asıl cümleye bağlı olarak özne, nesne ve zarf görevinde kullanıldığını gördük.

ba. Yardımcı cümlelerin özne olarak kullanılması:

Ümîzdür ki her mü'min karındaş ki bu kitâbı cemi' iden fakîriüñi rûhına bir Fâtiha okuya. (2a 10-12)

İmdi ey karındaş, saña 'âr degil mi kim bir kişi seksen yıl 'ömrini küfr-ile geçürüp geçüre, bir kerre lâ ilâhe illa'llâh Muhammedüm rasûlu'llâh dimeg-ile cennete gire. (7a 12-14)

Genekdi kim seniñni dañi eliñ ve barmağın saña muñi' olmayadı. (13b 13)

bb. Yardımcı cümlelerin nesne olarak kullanılması:

Gördiler kim mübâarak gözlerinden yaş geldi. (2b 3-4)

Düşinde gördi kim kıyâmet kopmış. (7a 5)

Düşinde gördi kim kıyâmet kopmuş, ol Müslimân olan Mecûsi bir Burâk'a bindirmişler, alup cennete giderler. (7a 5-6)

¹ Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, İst., 1988, s. 383.

² Tahsin Banguoğlu, *Türkçenin Grameri*, Ank., 2000, s.552.

³ M. Kaya Bilgegil, *Türkçe Dilbilgisi*, İst.,1982, s.94-96.

Gördi kim bir şayyâd beş dane kuş avlamış. (10a 13-14)

Gördi kim bir kurbaga turur. (11a 4-5)

Allâh'dan dilerin ki seni yarın kıyâmet gününde cennetde Mûsâ Peygamber'e koñşu eyleye. (13a 10-11)

Gör ki bir kan dökücü kaşşâb anasınıñ du'âsıyla Mûsâ Peygamber'e koñşu oldı. (13b 1-2)

Gördiler ki içinde kıbleye karşı dizin çökmüş, hammâma girmiş gibi burcağ burcağ derlemiş, şöyle oturur. (14b 12-13)

Ben senden şunu isterim kim beni bir yerde öldüresin kim senden gayrı bilmeye. (16a 12-13)

Şandım ki cemî' endâmım süñüldi, gevdem ditredi (19a 14)

Süleymân a.s. gördi kim bu kişi bir ma'rifet bir şahib-kemâl yigit imiş. (19b 7-8)

Yâ Süleymân bafîa te'alâ celle ve 'alâ söyle emir etdi kim bu gün bunıñ cänn Kaftağı'nuñ ardında alam. (19a 9-10)

Gördi kim ocağda harani kaynar, 'avratı hamır yogurur bucağda. (21b 6)

Bu kişi bildi kim bu ihsân cânib-i Haqq'dandur. (21b 11)

Gördi ki bu yıkılan divâr hep yapılmış. (22b 6-7)

Dedi ki yüzyıldur ki işbu şavazza'ada Allâhü te'alâya 'ibâdet iderin. (25b 4)

Dedi kim anıñ yerini cehennemde tağdir itdim. (25b 9-10)

Bu şuyıñ içinde görür kim bir hoşca taşcağazlar var. (27b 3-4)

Bir gün fikir idüp görmüş ki Allâh'ıñ emrinden hiç bir şeyi tutmamış. (30b 4-5)

bc. Yardımcı cümlelerin zarf olarak kullanılması:

Pâk itmiş kim bişüre yeye. (10a 14)

Şeyh dañı buña selâm virdi kim giçe gide. (10a 15)

Ol şeyh öñünde qodıñı bişmiş kuşu alup yine kendiniñ öñünde qodı kim toğraya. (10b 8-9)

Ey konuq, mağrür tut ki seni añladım. (13a 2-3)

Şöyle gani oldı kim mâlı hisâba gelmez. (17a 7-8)

İmdi ey qarındaş sen dañı zinhâr mâlım, milkim var deyü mağrür olma kim her nesnenüñ soñu harâbdur. (18a 8-9)

Hemân ip getürdi kim ayağına taqa. (23a 14)

Gâfil olma ki şofıra ecel irüp hâke girseñi gerek. (23b 8)

Ey qarındaş, sen dañı dünyâda tanıqlar tutagör ki yarın anda kırtulasın. (28a 4-5)

Yâ Rasûla'llâh ben bu deveyi ağır bahâyâ aldım ki hizmetlenem. (31a 2-3)

bd. Farklı hususiyette olan ki'li birleşik cümleler:

Metnimizde ki'li bileşik cümleler “ki” ve “kim” kelimeleriyle kuruldukları halde bazı cümleler taşıdıkları fonksiyon bakımından bu cümle grubuna girdikleri halde “ki” ya da “kim” kelimeleri ile kurulmamışlardır.

Bizüm 'aqlumı za gelmedi bu hātūn bir pāre ʔa'ām vireyüz. (8b 6)

Gördüm bir büyük ev var. (34a 13)

Gördüm hāl böyle. (8b 11-12)

Gördi ʔapusı kiliğlü. (12b 3-4)

Gördüm dīvārda bir zenbīl aşlu ʔururmuş. (12b 8-9)

Gördi pādişāhıñ elinde bir bardaʔ şu var. (20a 15-20b 1)

İlāhī, gör bir nece kişileri alup getdiler. (21a 7-8)

bf. Yardımcı cümlelerin yer tamlayıcısı olarak kullanılması:

Ey ʔaşlar, siz şāhid oluñ, dūnyāda ben ʔanıklık viri[rı]n ki Allāh birdür. (27b 5-6)

c. İç içe birleşik cümle:

Metinde çok sayıda kullanılan cümle çeşitlerinden biri de iç içe birleşik cümledir. Muharrem Ergin, “Türk Dil Bilgisi”nde bu cümle çeşidini “Bir cümle başka bir cümle içine girmesi ile meydana gelen birleşik cümle” olarak tanımlıyor. Yazar “Bu tip birleşik cümle “de-” fiili ile ve nakillerde çok kullanılır ve cümle unsuru şekline geçen cümle “de-” fiilinin nesnesi durumunda bulunur.” demektedir.

Metinde geçen iç içe birleşik cümlelerde asıl cümlelerin yüklemi çoğunlukla “didi” veya “dedi” olmakla birlikte bazı cümlelerde yüklem “dir”, “dirdi”, “dimiş”, “di” kelimeleridir.

Andan 'Oşmān rağıya'llāhü 'anh eyitdi: Yā Rasūla'llāh, ben dađi senüñ ümmetiñüñ günāhkārlarınıñ rub'ını boynıma aldım, anları cennete ʔoymayınca cennete girmeyem, didi. (2b 14-3a 1)

Fāṭıma Ana rađıya'llāhu 'anhā, eyitdi: Yā Rasūla'llāh, mübārek gözleriñüzden yaş gelmiş, didi. (3a 5-6)

Hātūn eyitdi: Dilim varmaz, yā Rasūlu'llāh, dedi. (5a 5-6)

Şeyh eyitdi: Bir düşün hele görelüm, dedi. (8a 11)

Şayyād eyitdi: Yā şeyh hikmetin yine kendü bilür, dedi. (10b 12)

Ol ʔurbağaya şordı kim ey ʔurbağa, ol yeşil yabrağı n'eyledüñ, dedi. (11a 8-9)

Eydür: Yā İbrāhīm, bu gice ben saña ʔonuk olmağa geldim, dedi. (11b 10)

İbrâhîm eydür: Senden ötürü Taîrî baîa 'îkâb itdi, dedi. (12a 5-6)

Bir kişi baîa eydür: Şol seni yaradan Allâh 'aşkına bir kez yüzüñi aç göreyin, dedi. (14a 10-11)

Müsâ eydür: İmdi yâ Rabbi ben kâlıbın düzeyin sen cân vir, dedi. (18b 3-4)

'Azrâ'îl a.s. eydür: Eyü yigit amma 'ömrinde yidi gün kaldı, dedi. (19b 14)

Eydürdi kim tır, var akca kazan, itmek, et getür, dirdi. (21a 4)

Daîi eyitmiş ki ol kişiye di bize hizmetin artursun ben daîi anuñ ecrin artururım dimiş. (21b 9-11)

Eydür: Nedür bu alup getdikleri, dir. (22a 5)

Ol dervîş, varayın ammâ baîa yimek teklif itme, ben yemezem, dir. (22b 13)

Dervîş eydür: Evvel şunu bil ki Hârûn Reşîd ki şimdi halifedür. Ben anuñ oğluyam ve andan şofıra ben ölem. Benüm ayağıma bir ip tağ. Daîi şu ev içinde beni süri ve eyit kim efendisinden kaçan kuluñ siyâseti budur, di. (23a 3-6)

Sen eyit kim âhirete getdi, diyesin. (23a 8-9)

'Azâb ferîştahlarına buyurur kim varuñ ol kavmüñ üzerine od yağduruñ, dimiş. (23b 10-11)

Eydür diye kim yâ Rabbi, ben kuluñ bu ârzü ile ölem gidem mi yohsa baîa da hac naşib ola mı, derdi. (26b 10-11))

Allâhu te'âlâ eydür: Yâ mâlik, habîbimüñ şerî'atında tanık ikidir. Bu kulumuñ hod yedi tanığı var kim beni birlemişdür ve habîbime inanmışdur koñ cennete gitsün dimiş. (28a 2-3-4)

ç. "çün"lü veya "çünkü"li birleşik cümle:

Eserde çok sayıda örneği bulunan birleşik cümlelerden biri de "çün" ve "çünkü" edatı ile kurulan birleşik cümlelerdir. "Çün" veya "çünkü" edatı cümlenin başına gelmekte, cümlenin ortasındaki görülen geçmiş zamanlı fiile, zaman zarf-fiili fonksiyonunu yüklemektedir. Bu fiil bugün çoğunlukla "-ınca, -ince" zarf-fiiliyle ifade edilmektedir. Bu birleşik cümleler, Farsçanın tesiri ile dilimize girmiştir.

Çün anı ol mecûsi eşitdi, eydür. (9a 7-8)

Çün eve vardı, içerü girdi. (21b 5)

Atası çün istedi, bulunmadı. (22a 11-12)

Çün namâz kılındı, demürden çıkarurlar, koyuvirürler. (34b 7-8)

Çünkü ol kişinüñ 'ömri yarusına irdi, eydür. (17a 13)

Çünkü anasıyla görüşdi anası bildi ki oğlından hâmile kalup (8) dünyâya gelen kızdur. (36b 7-8)

Çünkü yigit karıdan bu cevâbı eşidüp guşşaya gelüp varup anasını kabirden çıkarup oda yaka. (37a 1-2)

Yukarıdaki örneklerin yanında "çünkü" ve "çünküm" kelimeleri, "için"

fonksiyonunda sebep zarfı olarak da yardımcı cümle oluşturmuştur.

Hakk te'âlâ buyurur ol kulumu disünler çün kim benim Mevlâlığıma ve kendünüñ za'if kulum idüğine ikrâr itdi. (4b 8-10)

Hakk te'âlâ eydür: Ey kulum, çünki benden korkup kendüñi oda yandurduñi 'izzetim hakkı-çün ben dañi seniñ cümle günâhlarıñi 'afıv itdim. (16b 10-12)

Ol kişiye vâkı'asında dediler ki çünki ol ni'metüñi şükürin bildiñi, yarusın fakirlara, miskinlere virdüñi. (17b 2-4)

Yâ Mûsâ var, di ol kulumu çün ki ol kulluğın bildi. (25b 15-26a 1)

Hakk Ta'âla ide kim ey karınca, çünki bu seni esirgedi, ben dañi anı esirgedüm. (27b 1-2)

Hakk te'âlâ dañi baña eyitdi: Ey kulum, çünki ol dostum seni esirgedi, ben dañi ol esirgediğüm rahmet itdim, dedi. (30a 2-3)

B. YÜKLEMİNE GÖRE CÜMLELER

Yüklemlerine göre cümleler isim ve fiil cümleleri olarak ayrılmaktadır. Metnimizdeki isim cümlelerinin yüklemeleri, tek isimden veya kelime gruplarından meydana gelmektedir. Fiil cümlelerinin yüklemeleri ise şart kipi dışındaki her türlü basit ve birleşik zamanlı fiil olabilmektedir.

1. İsim Cümleleri

Metnimizdeki 1555 cümleden sadece 115'i isim cümlesidir. İsim cümlelerinin toplam cümlelere oranı %7.39'dur. Bu cümlelerde yüklemden önceki unsurların arka arkaya geliş bir kurala bağlı değildir. İsim cümlelerinin çoğu iki unsurdan meydana gelmiştir.

Metnimizdeki isim cümlelerinin unsurlarının sayısı ve bu cümlelerinin toplam isim cümlelerine oranı şöyledir:

Tek yüklemden ibaret cümle:6

Toplam isim cümlelerine oranı: %5.21

Özne, yüklem:70

Toplam isim cümlelerine oranı: %60.86

Özne, yer tamlayıcısı, yüklem:13

Toplam isim cümlelerine oranı: %11.30

Özne, zarf, yüklem:22

Toplam isim cümlelerine oranı: %19.13

Özne, zarf, yer tamlayıcısı, yüklem:2

Toplam isim cümlelerine oranı: %1.73

Zarf, özne, yüklem, nesne:2

Toplam isim cümlelerine oranı: %1.73

UNSURLARININ SAYILARINA GÖRE İSİM CÜMLELERİ

UNSUR SAYISI	CÜMLE ADEDİ	TOPLAM CÜMLELERE ORANI (%)
Tek unsurdan ibaret cümle	6	5.21
İki unsurdan ibaret cümle	70	60.86
Üç unsurdan ibaret cümle	35	30.43
Dört unsurdan ibaret cümle	4	3.46
Beş unsurdan ibaret cümle	-	-
Genel toplam	115	99.96

TABLO 1

UNSURLARININ SAYISI VE SIRLANIŞI BAKIMINDAN İSİM CÜMLELERİ

UNSURLARININ SAYISI VE SIRASI	CÜMLE SAYISI	TOPLAM CÜMLELERE ORANI (%)
Tek yüklemden ibaret cümleler	6	5.21
Özne-Yüklem	70	60.86
Özne-Yer.Tam.-Yüklem	20	17.39
Yüklem-Özne-Zarf	8	6.95
Özne-Yüklem-Zarf	7	6.08
Yüklem-Özne-Zarf-Yer.Tam.	2	1.73
Özne-Yüklem-Zarf-Yer.Tam.	2	1.73

GENEL TOPLAM	115	99.95
--------------	-----	-------

TABLO 2

a. Yükleme tek ek-fil şeklinde olan cümleler:

Yâ şeyh Allâh'ı rahmeti çok imiş. (7a 9)

Uyumağ-ıla uyanıklık arasında idim. (7b 4)

Biz müslümânlaruz. (8b 8)

Soñra benden cânın dilek itmek gerek idüñ. (18b 15-19a 1)

Bu ni'metiñ şükürin bilmek gerek. (17a 9)

Yâ Rasûlu'llâh kaçan kim kıyâmet kopa, terâzü kurulup bu halkıñ 'amelleri tartılsa gerek. Ben ol vaktin terâzüñü yanında turup seniñ ümmetiñüñ günâhkârlarıñüñ 'amellerin tartup yeyni geleni tamuya şürseler gerek. Ben ol vaktin başımdan mâkrâmam çıkarup sevâb tarafına koyup sevâb ağır gelüp cennete göndersem gerek, ba'zı ola kim günâhı çok olup günâhı ağır gele; ol vaktin terâzüñü dibine yapışup aşağı çeküp sevâbı ağır gele getirüp cennete göndersem gerekdir. (3a 7-15)

Ey pîr, âhîr zamânda bir peygamber gelse gerek. (6a 1)

Sen dañi bunıñ rızkıñ hâzır kılmak gerek idüñ. (18b 14-15)

Âhîretde ben deveye binem gerekdir. (31a 15)

Bir kişiye yetecek kadar ta'am var. (9b 4-5)

Pâdişâhıñ elinde bir bardak şü var. (20a 15-20b 1)

Ammâ bir vaşiyetim var. (23a 2)

Meger ol şehirde bir şeyh var-ıdı, kâmil idi, müridi çok var idi. (26a 6-7)

Her ocağın yanında bir büyük kebâb demiri gibi demür var. (34a 13-14)

Yâ Rasûlu'llâh dünyâ 'azâbıñüñ dükenmesi var ammâ âhîret 'azâbıñüñ dükenmesi yok. (4a 8-9)

Gayrı varacak yerim yokdur. (11b 12)

Yarın Allâh kerimdir. (8b 9)

İmdi anlar dañi âdem-idi. (10a 5-6)

Bu iki kabir anlarıdır. (16a 9)

Benim günâhım gâyet çoğ-ıdı. (16b 8-9)

Bu kişinüñ bir yavuz 'avratı var-ıdı. (20b 15)

Bu kişi gâyet fakir idi. (21a 1)

Evvel günâ isteyelüm, Allâhü te'âlâ kerimdir. (17a 5-6)

b. Yükleme kelime grubu+ek-fiil şeklinde olan cümleler:

Yüklem kelime grubu şeklinde olan isim cümlelerinde; sıfat tamlaması, isim tamlaması ve edat grubu yüklem olmaktadır. Bu cümlelerin yüklemeleri tek bir kelime grubunun ek-fiille birleşmiş şekli olduğu gibi, kompleks bir kelime grubunun ek-fiille birleşmiş şekli olabilir. Bu bakımdan metindeki isim cümleleri günümüz yazı dili ile tam bir paralellik gösterir.

Hzret-i 'İsâ şalavâtullâhı 'aleyhi bir yüksek tağvî dibinde giderken be-gâyet ısshî gün-idi. (5b 4-5)

Ey bunda gelen kişi, ben bir ulu pâdişâh idim. (18a 11)

Beni görürsüz, bir ulu bâzirgân-ıdım. (18a 1)

Muhammed Muştafâ şalla'llâhü 'aleyhi ve sellem Allâh'ufı kullı dur. (27b 7)

Her birisi yoğun şırıķ gibi. (34a 15)

Sen hod bir yarâmaz kimse imişsin. (37a 6)

2. Fiil Cümleleri

Metnimizdeki 1555 cümleden 1440'ı fiil cümlesi olup, bunun toplam cümle sayısına oranı %92.60 dır.

Fiil cümlelerinin yapılarında bulunan unsurların sayısı, bu unsurların arka arkaya geliş sırası ve fiil cümlelerinin tamamı içinde ifade ettiği oran şöyledir:

1.Tek yüklemden meydana gelen cümle sayısı:231

Toplam fiil cümlelerine oranı:%16.04

2.Özne ve yüklemden meydana gelen cümle sayısı:263

Bu cümlelerden sadece 1 tane cümlelerin sıralanışı yüklem+özne şeklindedir.

Toplam fiil cümlelerine oranı:%18.26

3.Nesne ve yüklemden meydana gelen cümle sayısı:273

Bu cümlelerden sadece 2 tane cümlelerin sıralanışı yüklem+nesne şeklindedir.

Toplam fiil cümlelerine oranı:%18.95

4.Zarf ve yüklemden meydana gelen cümle sayısı:107

Bu cümlelerden sadece 1 tanesi yüklem+zarf şeklinde sıralanmıştır.

Toplam fiil cümlelerine oranı:%7.43

5.Yer tamlayıcısı ve yüklemden meydana gelen cümle sayısı:113

Toplam fiil cümlelerine oranı:%7.84

6.Özne, nesne ve yüklemden meydana gelen cümle sayısı:39

Bu cümlelerden,

Özne+nesne+yüklem şeklinde sıralananlar:32

Nesne+ özne+yüklem şeklinde sıralananlar:5

Özne+yüklem+nesne şeklinde sıralananlar:2

Toplam fiil cümlelerine oranı:%2.70

7.Özne, zarf ve yüklemden meydana gelen cümle sayısı:74

Bu cümlelerden,

Zarf+özne+yüklem şeklinde sıralananlar:17

Özne+zarf+yüklem şeklinde sıralananlar:48

Özne+yüklem+zarf şeklinde sıralananlar:1

Zarf+özne+yüklem şeklinde sıralananlar:7

Toplam fiil cümlelerine oranı:%5.13

8.Özne, yer tamlayıcısı, yüklemden meydana gelen cümle sayısı:60

Bu cümlelerden,

Özne+yer tamlayıcısı+yüklem şeklinde sıralananlar:47

Yer tamlayıcısı+özne+yüklem şeklinde sıralananlar:13

Toplam fiil cümlelerine oranı:%4.16

9.Zarf , yer tamlayıcısı, yüklemden meydana gelen cümle sayısı:38

Bu cümlelerden,

Zarf+yer tamlayıcısı+yüklem şeklinde sıralananlar:33

Yer tamlayıcısı+yüklem+zarf şeklinde sıralananlar:1

Yer tamlayıcısı+zarf+yüklem şeklinde sıralananlar:4

Toplam fiil cümlelerine oranı:%2.63

10.Zarf, nesne, yüklemden meydana gelen cümle sayısı:41

Bu cümlelerden,

Zarf+nesne+yüklem şeklinde sıralananlar:28

Nesne+zarf+yüklem şeklinde sıralananlar:8

Nesne+yüklem+zarf şeklinde sıralananlar:1

Zarf+yüklem+nesne şeklinde sıralananlar:1

Toplam fiil cümlelerine oranı:%2.84

11.Yer tamlayıcısı, nesne, yüklemden meydana gelen cümle sayısı:27

Bu cümlelerden,

Nesne+yer tamlayıcısı+yüklem şeklinde sıralananlar:7

Yer tamlayıcısı+nesne+yüklem şeklinde sıralananlar:13

Nesne+yüklem+yer tamlayıcısı şeklinde sıralananlar:1

Yer tamlayıcısı+yüklem+nesne şeklinde sıralananlar:3

Nesne+yer tamlayıcısı+yüklem şeklinde sıralananlar:3

Toplam fiil cümlelerine oranı:%1.87

12.Zarf, zarf, yüklemden meydana gelen cümle sayısı:25

Bu cümleler,

Zarf+zarf+yüklem şeklinde sıralananlar:24

Zarf+yüklem+zarf şeklinde sıralananlar:1

Toplam fiil cümlelerine oranı:%1.73

13.Özne, zarf, yer tamlayıcısı, yüklemden meydana gelenler:39

Bu cümlelerden,

Zarf+özne+yer tamlayıcısı+yüklem şeklinde sıralananlar:12

Özne+zarf+yer tamlayıcısı+yüklem şeklinde sıralananlar:12

Zarf+yer tamlayıcısı+özne+yüklem şeklinde sıralananlar:5

Özne+yer tamlayıcısı+zarf+yüklem şeklinde sıralananlar:5

Yer tamlayıcısı+özne+yüklem+zarf şeklinde sıralananlar:1

Yer tamlayıcısı+zarf+özne+yüklem şeklinde sıralananlar:4

Toplam fiil cümlelerine oranı:%2.69

14.Özne, zarf, nesne, yüklemden meydana gelenler:14

Bu cümlelerden,

Zarf+özne+nesne+yüklem şeklinde sıralananlar:2

Özne+zarf+nesne+yüklem şeklinde sıralananlar:6

Özne+nesne+zarf+yüklem şeklinde sıralananlar:3

Nesne+zarf+özne+yüklem şeklinde sıralananlar: 2

Nesne+özne+zarf+yüklem şeklinde sıralananlar: 1

Toplam fiil cümlelerine oranı:%0.97

15.Özne, yer tamlayıcısı, nesne, yüklemden meydana gelen cümleler:12

Bu cümlelerden,

Özne+nesne+yer tamlayıcısı+yüklem şeklinde sıralananlar:6

Özne+yer tamlayıcısı+nesne+yüklem şeklinde sıralananlar:4

Nesne+özne+yer tamlayıcısı+yüklem şeklinde sıralananlar:1

Yer tamlayıcısı+özne+yüklem+nesne şeklinde sıralananlar:1

Toplam fiil cümlelerine oranı:%0.83

16.Zarf, nesne, yer tamlayıcısı, yüklemden meydana gelen cümleler:13

Bu cümlelerden,

Zarf+yer tamlayıcısı+nesne+yüklem şeklinde sıralananlar:4

Zarf+nesne+yer tamlayıcısı+yüklem şeklinde sıralananlar:9

Toplam fiil cümlelerine oranı:%0.90

17.Zarf, zarf, özne, yüklemden meydana gelen cümleler:16

Bu cümlelerden,

Zarf+özne+zarf+yüklem şeklinde sıralananlar:6

Zarf+zarf+özne+yüklem şeklinde sıralananlar:6

Özne+zarf+zarf+yüklem şeklinde sıralananlar:4

Toplam fiil cümlelerine oranı:%1.04

18.Özne, yer tamlayıcısı, yer tamlayıcısı, yüklemden meydana gelen cümleler:2

Bu cümlelerden,

Özne+yer tamlayıcısı+yer tamlayıcısı+yüklem şeklinde sıralananlar:1

Yer tamlayıcısı+özne+yer tamlayıcısı+yüklem şeklinde sıralananlar:1

Toplam fiil cümlelerine oranı:%0.13

19.Zarf, zarf, yer tamlayıcısı, yüklemden meydana gelen cümleler:14

Bu cümlelerden,

Zarf+yer tamlayıcısı+zarf+yüklem şeklinde sıralananlar:4

Zarf+zarf+yer tamlayıcısı+yüklem şeklinde sıralananlar:10

Toplam fiil cümlelerine oranı:%0.97

20.Yer tamlayıcısı, yer tamlayıcısı, nesne, yüklemden meydana gelen cümleler:1

Bu cümlelerden,

Yer tamlayıcısı+yer tamlayıcısı+yüklem+nesne şeklinde sıralananlar:1

Toplam fiil cümlelerine oranı:%0.06

21.Zarf, zarf, nesne, yüklemden meydana gelen cümleler:9

Bu cümlelerden,

Zarf+nesne+zarf+yüklem şeklinde sıralananlar:1

Zarf+zarf+nesne+yüklem şeklinde sıralananlar:8

Toplam fiil cümlelerine oranı:%0.60

22.Zarf, yer tamlayıcısı, yer tamlayıcısı, yüklemden meydana gelen cümleler:1

Bu cümlelerden,

Zarf+yer tamlayıcısı+yer tamlayıcısı+yüklem şeklinde sıralananlar:1

Toplam fiil cümlelerine oranı:%0.06

23. Zarf,özne, nesne, yer tamlayıcısı, yüklemden meydana gelen cümleler:8

Bu cümlelerden,

Özne+zarf+nesne+yer tamlayıcısı+yüklem şeklinde sıralananlar:2

Zarf+özne+nesne+yer tamlayıcısı+yüklem şeklinde sıralananlar:1

Zarf+yer tamlayıcısı+özne+nesne+yer tamlayıcısı+yüklem şeklinde sıralananlar:1

Zarf+özne+yer tamlayıcısı+nesne+yüklem şeklinde sıralananlar:3

Özne+yer tamlayıcısı+nesne+zarf+yüklem şeklinde sıralananlar:1

Toplam fiil cümlelerine oranı:%0.54

24.Özne, zarf, zarf, nesne, yüklemden meydana gelen cümleler:4

Bu cümlelerden,

Özne+zarf+nesne+yüklem+zarf şeklinde sıralananlar: 1

Zarf+özne+zarf+nesne+yüklem şeklinde sıralananlar: 1

Özne+zarf+zarf+nesne+yüklem şeklinde sıralananlar: 1

Özne+nesne+zarf+yüklem+zarf şeklinde sıralananlar: 1

Toplam fiil cümlelerine oranı:%0.34

25.Özne, zarf, zarf, yer tamlayıcısı, yüklemden meydana gelen cümleler:4

Bu cümlelerden,

Zarf+özne+zarf+yer tamlayıcısı+yüklem şeklinde sıralananlar: 1

Özne+zarf+yer tamlayıcısı+yüklem+zarf şeklinde sıralananlar: 1

Zarf+zarf+özne+yer tamlayıcısı+yüklem şeklinde sıralananlar: 1

Özne+zarf+zarf+yer tamlayıcısı+nesne+yüklem şeklinde sıralananlar: 1

Toplam fiil cümlelerine oranı:%0.20

26.Yer tamlayıcısı, yer tamlayıcısı, zarf, nesne, yüklemden meydana gelen cümleler: 1

Bu cümlelerden,

Nesne+yer tamlayıcısı+ yer tamlayıcısı+ zarf+ yüklem şeklinde sıralananlar: 1

Toplam fiil cümlelerine oranı:%0.06

27.Yer tamlayıcısı, zarf, yer tamlayıcısı, özne, yüklem, yer tamlayıcısından meydana gelenler: 3

Yer tamlayıcısı+ zarf+yer tamlayıcısı+özne+yüklem+yer tamlayıcısı şeklinde sıralananlar:2

Zarf+ yer tamlayıcısı+ yer tamlayıcısı+özne+yüklem şeklinde sıralananlar: 1

Toplam fiil cümlelerine oranı:%0.20

28. Zarf, zarf, yer tamlayıcısı, yüklem, zarftan meydana gelenler:2

Zarf+zarf+zarf+yer tamlayıcısı+yüklem şeklinde sıralananlar:2

Toplam fiil cümlelerine oranı:%0.13

29.Zarf, yer tamlayıcısı, özne, yer tamlayıcısı, yüklem şeklinde sıralananlar:1

Toplam fiil cümlelerine oranı:%0.06

30.Zarf, yer tamlayıcısı, yer tamlayıcısı, nesne, yüklem şeklinde sıralananlar:1

Toplam fiil cümlelerine oranı:%0.06

31.Zarf, zarf, zarf, yüklem şeklinde sıralananlar:2

Toplam fiil cümlelerine oranı:%0.13

32.Zarf, zarf, yer tamlayıcısı, yer tamlayıcısı, yüklem şeklinde sıralananlar:1

Toplam fiil cümlelerine oranı:%0.06

33.Zarf, özne, nesne, yer tamlayıcısı, yüklem şeklinde sıralananlar:1

Toplam fiil cümlelerine oranı:%0.06

UNSURLARININ SAYISI BAKIMINDAN FİİL CÜMLELERİNİN DURUMU

CÜMLE UNSURLARI	CÜMLE SAYISI	TOPLAM CÜMLELERE ORANI %
Tek yüklemden oluşan cümleler	231	16.04
Özne-Yüklem	263	18.26
Nesne-Yüklem	273	18.95

Zarf-Yüklem	107	7.43
Yer tam.-Yüklem	113	7.84
Özne-Nesne-Yüklem	39	2.70
Özne-Zarf-Yüklem	74	5.13
Özne-Yer tam.-Yüklem	60	4.16
Zarf-Yer tam.-Yüklem	38	2.63
Zarf-Nesne-Yüklem	41	2.84
Yer tam.-Nesne-Yüklem	27	1.87
Zarf-Zarf-Yüklem	25	1.73
Özne-Zarf-Yer tam.-Yüklem	39	2.63
Özne-Zarf-Nesne-Yüklem	14	0.97
Özne-Yer tam.-Nesne-Yüklem	12	0.83
Zarf-Nesne-Yer Tam.-Yüklem	13	0.90
Zarf-Zarf-Özne-Yüklem	16	1.11
Özne-Yer Tam.-Yer Tam-Yüklem	2	0.13
Zarf-Zarf-Yer Tam.-Yüklem	14	0.97
Yer Tam.-Yer Tam.NesneYüklem	1	0.06
Zarf-Zarf-Nesne-Yüklem	9	0.60
Zarf-Yer Tam-Yer Tam-Yüklem	1	0.06
Zarf-Özne-Nesne-Yer Tam.-Yük	8	0.54
Özne-Zarf-Zarf-Nesne-Yüklem	5	0.34
Özne-Zarf-Zarf-Yer Tam.-Yüklem	3	0.20

Yer.Tam.-Yer.Tam.-Zarf-NesneYüklem	1	0.06
Yer.Tam.-Zarf-Yer.Tam.-Özne-Yüklem-Yer.Tam.	3	0.20
Zarf-Zarf-Zarf-Yer.Tam.-Yüklem	2	0.13
Zarf-Yer.Tam.-Özne-Yer.Tam.-Yüklem	1	0.06
Zarf-Yer.Tam.-Yer.Tam.-NesneYüklem	1	0.06
Zarf-Zarf-Zarf-Yüklem	2	0.13
Zarf-Özne-Nesne-Yer.Tam.-Yüklem	1	0.06

TABLO 3

UNSURLARININ SAYISINA GÖRE FİİL CÜMLELERİ

UNSUR SAYISI	CÜMLE SAYISI	TOPLAM CÜMLELERE ORANI (%)
Tek Unsurdan İbaret Cümle	231	16.04
İki Unsurdan İbaret Cümle	756	48.61
Üç Unsurdan İbaret Cümle	304	19.54
Dört Unsurdan İbaret Cümle	123	7.90
Beş Unsurdan İbaret Cümle	23	1.47
Altı Unsurdan İbaret Cümle	3	0.19
GENEL TOPLAM	1440	92.60

TABLO 4

a. Yükleme basit zamanlı olan fiil cümleleri:

Ağzında bir yeşil yabraq getürdi. (11a 5-6)

Ol gidicek Allähü te'âlâ kalbinden İbrâhîm'e bir nidâ geldi. (11b 13)

Böyle diyecek hemân Müsâ Peygamber bu kaçşâb-ıla görüşdi. (13a 13-14)

Bu ni'metüñ şükürin bilmek gerek deyü vardı. (17a 9)

Ol ağaçda şarılan kişiyi gördi. (24b 11)

Günde bu garga bir pâre itmek götürüp bir garga dañi ağz-ıla şu getirür. (24b 14-15)

Bir müddetden şofıra yine münâcâta vardı. (25b 12-13)

Ey hâciler, bilmiş olasız ki bu yılki haccâcuñ haccı fülân şehirde eskici Aħmed'üñ yüzi şuyına kabül oldı deyü âvâz geldi. (27a 6-7)

Henüz fâsık şöyle iken şalavâtı çok getürdüğüñün hâziret-i Rasül gibi sultân anuñ namâzın İmâm-ı A'zam gibi 'azize kıl dırdı. (35b 9-10)

b. Yükleme birleşik zamanlı olan fiil cümleleri:

Bir gün 'İsâ Peygamber a.s. bir defiz kenarında dururdu. (11a 4)

Nice rüzgâr bu fakîr-ıla 'ömrin geçürürdi. (21a 2)

Her yıl halk hacca getdiklerince bu ağlardı. (26b 9-10)

Dünyâda bir kez bu kuluñ öñünde ben giderdim. (27a13)

Bu kişi dünyâda Allâhı birleyüp ve Rasül'e inânırdı. (27b 14)

Bir yıla degin ikiden üçden açca cemi' idüp mevlüd ayı geldikce okudurdu. (29a 5-6)

İmâm-ı A'zam hâzireti buña hiç nesne dirmez imiş. (34b 15)

C. UNSURLARININ DİZİLİŞİNE GÖRE CÜMLELER

Türk sentaksı ile ilgilenenler, unsurlarının dizilişine göre cümleleri, “kurallı” ve “devrik” cümleler olarak ikiye ayırırlar. Yüklemi sonda olanlara “kurallı”, sonda olmayanlara “devrik cümle” demektedirler.¹

Ancak, yazarların büyük çoğunluğu, kurallı cümlelerde, yüklemden önceki unsurların hangi sıraya göre dizildiği konusunda görüş belirtmemekte, yalnız Prof.Dr. M.Kaya Bilgegil, bu konuda bir ölçü getirerek cümle unsurlarının şu şekilde sıralanması gerektiğini ileri sürmektedir:

“Özne, zaman bildiren zarf tümleci, hâl bildiren zarf tümleci, derece bildiren zarf tümleci, dolaylı tümleçler, nesne, yüklem.”²

Metnimizdeki 1551 cümleden 20 cümle devrik, diğerleri kurallı cümledir. Devrik cümlelerin toplam cümlelere oranı %1.28 ; kurallı cümlelerin toplam cümle sayısına oranı %98.45; devrik cümlelerinin fiil cümlelere oranı %1.38, kurallı cümlelerin fiil cümlelerine oranı %98.61’dir.

UNSURLARININ DİZİLİŞİNE GÖRE CÜMLELER

		BAŞTA	ORTADA	SONDA	GENEL TOPLAM
ÖZNE	ORANI %	93.89	6.04	0.06	99.99
	ADEDİ	1460	94	1	1555
YÜKLEM	ORANI %	0.19	1.09	98.71	99.99
	ADEDİ	3	17	1535	1555
NESNE	ORANI %	19.42	80	0.57	99.99
	ADEDİ	302	1244	9	1555
YER TAM-LAYICISI	ORANI %	10.09	89.71	0.19	99.99
	ADEDİ	157	1395	3	1555
ZARF	ORANI %	19.35	80.19	0.45	99.99
	ADEDİ	301	1247	7	1555

TABLO V

¹ M.Kaya Bilgegil, **Türkçe Dilbilgisi**, İst.,1982, s.52.

² M.Kaya Bilgegil, a.g.e., s.51.

1. Kurallı Cümleler

- Ben ol kulumuñ yetmiş yıldır ki rızkını virürin. (11b 15)
Ol zenbîl içinde yatan nesnenüñ altın bāk idüp banbuğ döşedi. (12b 12-13)
Ey konuk, bu gördüğüñ benüm anamdur. (13a 5)
Bir hātün kişi geldi. (13b 4)
Senüñle anlarıñ arasında bir gökce fırağ vardır. (14a 1-2)
Bu hātün yüzünü açup gösterdi. (14a 6-7)
Hemân ol merhūmı uyuyup namāzın kırup defin itdiler. (15b 7-8)
Ol kulumuñ külünü hep eksiksiz divşürüp bir araya getirdi. (16b 5-6)
Beni yaradan Allāh 'aşkına olsun buyur. (19a 15)
Bir ādemi bir ağaca şarmışlar. (24b 4)
İbrāhim Edhem'e haber virdiler. (24b 10)
Fātıma Ana ol deveyi bir pāk yerde defin itdi. (31b 5-6)

2. Devrik Cümleler

- Eserde geçen devrik cümlelerde tercüme etkisi hissedilmektedir.
Yâ Rabbi ne tiz deyü gördüñ ve ne tiz öldürdüñ bunı. (18b 11-12)
İmdi ey qarındaş, ecelden kimse kırtulamaz, söyle bilesiz.(20b 4-5)
İmdi ey qarındaş, sen dañı aç gözüñ. (20b 12)
Ey tağ, Tañrı rasüli senden şu ister abdest almağa (30a 10-11)
Yemege meger bir gün bir yerden ta'ām gelmiş imiş bunlara bir kişiye kifāyet idecek kadar. (9a 15- 9a 1)
Kim getürdi bunı size. (11a 1)
Rızık seni arar senden artuk. (11b 5)
Añşām olcağ kapusı öñünde otururdu konuk gele deyü. (11b 7-8)
Vardı ol şehre. (12a 14-15)
Gördi kapusı kiliñlü. (12b 3-4)
Aç furunuñ kapusın. (14b 11)
Siz neden bildüñüz bunda meyyit var idügin? (15b 2)
Biñ kız aldım nigāhıla. (18a 12-13)
Biñ memleket aldım kılıcla. (18a 13)
Yâ Mūsā, ben kıllarımı yaratmazdan evvel dört biñ yıl evvel bunlarıñ rızkım yaratdım, şofra kıllarımı. (18b 13-14)
Şu benüm hālime münāsib bir naşihat it baña. (20b 1-2)
Bu kişiye çözdiler ağaçdan. (25a 1)
Tañrı rasüli senden şu ister abdest almağa. (30a 10-11)
Fātıma Ana ol devenüñ yimin her gice virirdi kendü eliyle. (31a 15-31b 1)

Ç. ANLAMLARINA GÖRE CÜMLELER

Türk sentaksı üzerinde çalışma yapan araştırmacılar anlamlarına göre cümleleri çeşitli bakımlardan sınıflandırmışlardır.

Prof.Dr. M. Kaya Bilgegil, cümleleri anlamlarına göre cümleleri “Anlamlarının kapsamı bakımından cümle çeşitleri” ve “İsnat tarzından doğan anlam özelliklerine göre cümle çeşitleri” başlıklarında inceler. Anlamlarının kapsamı bakımından cümle çeşitlerini “olumlu” ve “olumsuz”; İsnat tarzından doğan anlam özelliklerine göre cümle çeşitlerini “haber” ve “inşa (dilek)” cümleleri olarak yine ikiye ayırır.

Yazar, haber cümlelerini şöyle tanımlar: “Doğru ve yanlış olması muhtemel bulunmak şartıyla bir kavramın diğer bir kavramda sabit olduğunu veya olmadığını ifade eden yahut söz söyleyenin bu hususta bilgi sahibi bulunduğunu ortaya koyan cümlelere haber cümlesi denir.”

İnşa cümlelerini de yazar “İstek bildiren inşa cümleleri” ve “İstek bildirmeyen inşa cümleleri” olarak ikiye ayırır. İstek bildiren inşa cümlelerini; dilek (temenni), soru, emir ve çağırma cümleleri olmak üzere dörde ayıran yazar, istek bildirmeyen inşa cümlelerini; umma (terecci), korku (eşfak) cümleleri olmak üzere ikiye ayırır.¹

Vecihe Hatiboğlu, “Türkçenin Sözdizimi”nde cümleleri anlam bakımından incelediği bölüme “Yargı Bakımından Tümce Türleri” başlığını vermiş ve bu bölümdeki cümleleri; “olumlu tümce”, “olumsuz tümce”, “sorulu tümce” olarak üçe ayırmıştır.²

Hikmet Dizdaroğlu, “Tümce Bilgisi” adlı eserinde cümleleri “Anlamlarına göre tümce, Soru tümcesi, Ünlem tümcesi, Dilek tümcesi, Buyruk tümcesi” olarak altı bölümde incelemiştir.³

Biz çalışmamızda anlamlarına göre cümleleri incelerken Kaya Bilgegil’in görüşüne yakın bir tasnifi esas aldık ve cümleleri üç bölümde inceledik:

- 1.İsnat Tarzına Göre Cümleler
2. Sübut (Sabit Olma) Durumuna Göre Cümleler
- 3.Soru cümleleri

¹ M. Kaya Bilgegil, *Türkçe Dilbilgisi*, İst., 1982, s.57-72.

² Vecihe Hatiboğlu, *Türkçenin Sözdizimi*, TDK Yay., Ankara, 1972, s. 164-172.

³ Hikmet Dizdaroğlu, *Tümce Bilgisi*, Ankara, 1976, s. 282-361.

1. İsnat Tarzına Göre Cümleler

Cümleler hüküm bildiren gramer birlikleridir. Ancak bu hüküm kendisine isnat edilen maksada göre iki şekilde karşımıza çıkar. Bir işin, bir hareketin ,gerçekleştiğini, gerçekleşmekte olduğunu veya gerçekleşeceğini haber vermek, bildirmek ister; yahut temennilerimizi bildirir. Bu ölçülere göre cümleleri ikiye ayırırız.

a.Haber cümleleri

b.Tasarlama cümleleri

a. Haber cümleleri:

Haber cümleleri, işin, durumun, hareketin yapıldığını, yapılmakta olduğunu veya yapılacağını haber vermek, bildirmek amacıyla kullanılan cümlelerdir. İsim cümleleri ve haber kipleriyle kurulan fiil cümleleri haber cümleleridir. Metnimizdeki haber cümlelerinden bazı örnekler aşağıda gösterilmiştir:

Müsâ hep bunları gördi. (12b 14)

Şimdi anlarıñı adları kitâblarda afûlîcağ rahmetullâhi 'aleyhi dilerler. (13b 15-14a 1)

Rasûl'ün mübârek ayağına düştü. (14b 15)

İlerü zamânda iki kişi halkdan 'uzlet ihtiyâr idüp birbirine eyitdi. (15a 5-6)

Yalıñuzluk saña yaraşır. (15b 11)

Dünyâda biñ yıl 'ömür sürdüm. (18a 12)

Bir arı yerden tobrağ alup balçık yoğurup bir âdem kalıbın düzdi. (18b 5-6)

Yâ Müsâ ben kullarımı yaratmazdan evvel dört biñ yıl evvel bunlarıñı rızqım yaratdım. (18b 13-14)

Yahûdî dahî mevlûd okudup envâ-ı ta'âm bişürüp vâfir akça üleşdürdi. (29a 9-10)

Ben darı ağacı dibinde boğazlanmış yaturken Şeyh Şıblî oradan geçmiş, beni görüp esirgemiş. (29b 15-30a 1)

b. Tasarlama cümleleri:

Tasarlama cümleleri, bir temenniye ifade etmek için kullanılan cümlelerdir. Temenni; istek, gerekli oluşu ifade etme veya emir şeklinde ortaya çıkar. Buna göre de tasarlama kiplerinden istek, gereklilik ve emir kipleri ile teşkil edilen cümleler tasarlama cümleleri olur. Şart kipi ise, şart fonksiyonunda değil, istek fonksiyonunda kullanıldığı zaman tasarlama cümleleri meydana getirir.¹

¹ İsmet Cemiloğlu, 14. Yüzyıla Ait Bir Kısas-ı Enbiyâ Nüshası Üzerinde Sentaks İncelemesi, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1994, 79.

Metnimizde gereklilik kipi için -malı, -meli değil, “-sa+gerek ” kullanılmıştır.

Bir kişi bir vakit namâzı kazâya kosa seksen biri yıl cehennemde yansa gerek var. (5b 2-3)

Var, ol safia dise gerek kim katı kendüsi, gelür mi? (23a 7-8)

Bir şavma'aya girseñe. (5b 14)

İmdi ta'âm yiyelüm. (13a 3)

Ya sen de karındaşıñı gibi olsakine. (13b 9-10)

Ey hâtün, seni yaradan Allâh 'ışkına yüzüñi aç, bir kez göreyin. (14a 5-6)

Gel, tağlarda bir âdem ayağı başmadık yir bulalım. (15a 6)

Külümüñi yarısın defize ve yarısın kuruya şavırıñı. (16b 2)

Evvel kankısın isterse vireyin. (17a 2)

Yâ Mûsâ, bir âdem yarat göreyin. (18b 1)

Ta kim bunuñ vaşiiyetin tutup ayağına ip tağup sürüye. (23a 13-14)

İmdi ey karındaş, sen dañi Allâh'a yarar iş işle. (23b 7-8)

2. Sübut (Sabit Olma) Durumuna Göre Cümleler

Sübut (sabit olma) durumuna göre cümleler, olumlu ve olumsuz cümle olarak ikiye ayrılır. Bir durumun, hareketin gerçekleştiğini veya gerçekleşeceğini bildiren cümleye olumlu cümle; durumun, hareketin gerçekleşmediğini veya gerçekleşmeyeceğini bildiren cümleye olumsuz cümle denir.

a. Olumlu cümleler:

Eserde olumlu isim cümleleri ve olumlu fiil cümlelerinin sayısı çoktur. Olumlu fiil cümlelerinin yüklemeleri hem basit zamanlı hem de birleşik zamanlı olabilmektedir. Metnimizde bütün basit zamanlı fiillere örnek olduğu halde, birleşik zamanlı fiillerin hepsine örnek bulunamamıştır.

Olumlu isim cümlelerinin yüklemeleri ya tek kelimedenden ya da kelime grubundan oluşmaktadır. Bu cümlelerin yüklemelerinin yapısında genellikle ana yardımcı fiilin “-dır, -idi, -imiş, durur” şekilleri görülmektedir. Ancak bazen isim cümleleri bildirme eki almamakta, fakat bildirme fonksiyonu taşımaktadır.

Ol hâtün dañi furundan taşara çıkdı. (14b 14-15)

Yâ Rabbe'l-'âlemin benim yoldaşım gitdi. (15b 10-11)

Şofıra biriniñ rûhın kabız itdüm. (16a 8-9)

Benüm günâhım gâyet çoğ-ıdı. (16b 8-9)

Bu sarây üleşürken bu iki oğlân cenk iderlerdi. (17b 11-12)

Hikmet Allâh'ufı diyüp tırdı. (19a 10-11)

Allâhdan gayrı hep ölü. (22a 8)

Ol derviş bir mezbilde yatup mevt karîb olmuş. (22b 11)

Ol 'azizüñ ayağına yüzün sürüp ağladı. (23b 2)

Bir gün İbrâhim hazîretleri pâdişâh iken eve murâd idüp gezerken bir tağda nâgâh oturup itmek yirken bir gurâb gelüp burnı ile bir etmek parçası alup gider. (24a 14-15, 24b 1-2)

Baňa cennetde bir haşır kadar yercegez virsün. (25a 15- 25b 1)

Ol bir kuluñ baňa emânet itdi. (25b 3)

Sen daħi şunuñ gibi bir bü[yü]k deminde bulundu ise[ñ] devlet seniñdür. (27a 8)

Şol kişi bunca günâh etmiş iken bir 'aziz göfilinden rahmet itdigi-çün Allâhu te'âla aña rahmet eyledi. (30a 4-5)

b. Olumsuz cümleler:

Eserdeki olumsuz cümleler, olumsuz fiil cümleleri ve olumsuz isim cümleleri olarak iki şekildedir.

ba. Olumsuz fiil cümleleri:

Türkiye Türkçesinde olumsuz fiil cümleleri iki şekilde kurulur. Birincisi fiil tabanına “-ma, -me” eki getirilerek; ikincisi “ne...ne” bağlama edatıyla yapılır. Metnimizdeki olumsuz fiil cümleleri bir örnek dışında “-ma, -me” eki ile olumsuz yapılmıştır. Bir cümlede ise “ne...ne” bağlama edatı kullanılmıştır. Ancak bu örnekte bugünkü kullanımdan farklıdır. “Ne”den sonra kullanılması gereken fiil yazılmamıştır.

a. “-me, -ma” ile yapılan cümleler:

Rasûlu'llâh zamânında, 'aleyhi's-selâm, bir kimesne var idi ki namâz kılmaz imiş. (4a 4-5)

Dünyâda ne 'azâb iderse itsün, âhirete komasun. (4a 9-10)

İmdi zinhâr namâza kehil olmayasın kim yârın kıyâmetde cehennem ehli olmayasın. (5b 1-2)

Seniñ huccetüñe ihtiyâç kalmadı. (7a 10)

Oğlancıklar kaç gündür ki ta'âm yememişlerdür (9b 5-6)

Yâ şeyh gitmek olmaz. (10a 15-10b 1)

Karadeñiz dibinde kara taş içinde bir canavaruñ rızkıñı viren pâdişâh hergiz kullarıñı rızkı nı kesmez. (11b 3-5)

Sen bir gice konuklığı almaduñ. (12a 1)

Canavar yir deyü aşğa komazam. (13a 6-7)

Ol zamānda güzel hātūn var-idügin kimse bilmezdi. (14a 3-4)

Bunu Rasūl'e demeyince nesne idemezsin. (14a 14)

İmdi ey karındaş, Hakk te'ālānuñ katında bir zerre kadar kimsenüñ hayrı zāyi' olmaz. (17b 8-9)

İnşā'allāh şol kişiyi bir dañi görmeyem. (19b 2)

Hiç bu deñlü yaşda bu deñlü kemāl ehli yigit görmedüm. (19b 13)

Yi girmi yaşına varınca evden taşara çıkarmadılar. (22a 3-4)

b. "ne ... ne" bağlama edatı ile yapılan cümleler:

Ne nāmaz ve ne oruç ve ne hac gitmiş. (30b 5)

bb. Olumsuz isim cümleleri:

İsim cümlelerinin olumsuz şekilleri "değil" ve "yok" kelimeleri ile yapılmaktadır. Bu kelimeler genellikle ek-fiil çekim eki alırlar. Örneklerde de görüldüğü gibi ek-fiilin geniş zamanı çok kullanılır. Metnimizdeki bir örnekte de isim cümlesi "ne...ne" edatı ile olumsuz yapılmıştır.

Ey utanmazlar, bu sarāy ki ne buruñdur ve ne seniñdür. (17b 15-18a)

Hiç şekk yokdur. (2a 7)

Āhiret 'azābınuñ dükenmesi yok. (4a 9)

Yā Rabbī saña hod ne ma'lüm degildir. (4a 11))

Kimsenüñ itdügi zāyig degildir. (33b 8-9)

Hiç nızkuña zevāl yokdur. (19a 2)

Andan artuq Tañrı yokdur. (27b 6)

Hiç kimesne girmeye yol yokdur. (27b 11-12)

Hemān lā ilāhe illa'llāh Muħammed rasūlu'llāh demekden ğayrı nesnesi yokdur. (30b 5-6)

Bī-namāz 'azābına nihāyet yokdur. (34b 12)

Sen anuñ rezzākı degilsin. (10b 7)

Hiç mişli yok (19b 9)

3. Soru Cümleleri:

Bir işin, hareketin, temenninin gerçekleşip, gerçekleşmediğini öğrenmek amacıyla kurulan cümlelerdir. Metnimizdeki soru cümleleri Türkiye Türkçesiye farklılık göstermezler. Soru cümleleri; soru eki, soru sıfatları, soru zamirleri ve soru zarfları ile kurulmaktadır. Soru cümlelerinde esas maksat "öğrenmek" olmakla beraber, her soru cümlesi, her zaman olumlu veya olumsuz bir cevabın beklendiği şekiller değildir. Anlatıma renk ve canlılık kazandıran soru cümlelerinin başka

fonksiyonlarında vardır. Biz çalışmamızda, eserde geçen soru cümlelerini fonksiyonlarına göre de değerlendirerek bunları maddeler halinde tespit etmeye çalıştık.

a. Kuruluşları yönünden soru cümleleri:

aa. Soru ekiyle kurulanlar:

Bu cümlelerde soru eki genellikle yüklem yapılarında bulunur. Ayrıca, cümlede vurgulanmak istenen unsurlardan sonra da soru eki getirilerek soru cümlesi yapılır.

Turup abdest alup namâza varmak mı güç yoksa günde beş kez togranmak mı güç? (4b 14-15)

Hey, sen fulân degil misin? (7a 7-8)

Hiçbir halvet yerü var mı? (8a 5-6)

Şu yakın zamânda bizüm dine yarar bir iş işlediü mi ola? (8a 9-10)

Hiç evde ta'âm kısmından nesnecik var mı? (9b 3-4)

Götür didigüü şu mıdur? (10b 15)

Sözün afillar mısın? (13a 8-9)

Evde furunuñuz var mıdur? (14a 15)

Derviş, rencberlige gider misin? (22a 15)

Yâ Rabbi yeri götüren balık bu mıdur? (24a 11)

ab. Soru sıfatıyla kurulanlar:

Metnimizde soru cümlesi yapan soru sıfatlarından “ne, nice, ne kadar” kullanılmıştır.

“Ne” ile Kurulan Cümleler:

Seni yaradan Allâh 'aşkına bu ev ne evdür ve bu ocağlar ne ocağdur ve bu yoğun demürler ne demürlerdür? (34b 2-4)

Ne 'abeş yirlere 'ömürler harc itdiñ, diyecek ne cevâb virürsin? (6a 9-10)

Sen ne hâtünsun ki bunun gibi ince su'âl idersin? (13b 7-8)

Hakk te'âlâ senüñle ne mu'âmile kıldı? (7a 8)

Ne ta'âm görevüz? (8a 8)

Benüm sizüñ dine yarar ne işim ola? (8a 10-11)

Yâ Süleymân ne kırkunc kişi olur? (19a 13)

Bu zembil içindeki ne nesnedür? (13a 4)

Yâ Süleymân, bu kişi ne kişidür? (19a 11-12)

Ey utanmaz kişi, seniñ ne eliñ vardur? (23a 15)

Bu fakirden ne günäh şadır oldu ? (28b 8)

“Nice” İle Kurulan Cümleler:

Nice ulu günäh işlediñ? (5a 3-4)

Nice günäh işlediñ? (14a 9)

“Ne kadar” İle Kurulan Cümleler:

Ne kadar zamandır ki bu tağut başında ‘ibâdet idersin? (5b 10)

ac. Soru zarfıyla kurulanlar:

Metnimizde soru cümlesi oluşturan soru zarfları “nice, niçün, ne, neden” dir.

“Nice” İle Kurulan Cümleler:

İmdi gör kim; sizleri anlar nice kayırırlar. (3b 13)

Benim hâlim nice olur? (5a 11-12)

Bir ikindi namâzı kazâya kalmak böyle olıcağ hiç kılmayanıñ hâli nice olur. (5a 14-15)

Ya kışın nice idersin? (5b 12)

Karındaşım niceydi. (13b 10-11)

Yâ Rabbil’ızze bu ıssızlık yerde ben bunı nice ideyin? (15a 11-12)

Şimdeğirü fakırlıkdur diyü hâlimüz nice olur? (17a 13-14)

Bundan şofıra hâlim nice olur? (18a 6-7)

Ey baba, eger sen Allâh emrine gitmeli olursañuz dersim nice olur? (32a 12)

“Niçün” İle Kurulan Cümleler:

Ey kulum, niçün kendüñi oda yakıp küliñi yile şavırdıñ? (16b 7)

Niçün et etmek getürmedüñ? (21a 11-12)

Ey hayvân, şahibiñe niçün kaşd idersin? (31a 4-5)

“Ne” İle Kurulan Cümleler:

Şu bardağı elüñe n’eylemege aldıñ? (20b 2-3)

*Sen hod bir yaramaz kişiyidiñi, n’ile irdüñ bu ‘izzete? (29b 14-15)

“Neden” İle Kurulan Cümleler:

Siz neden bildüñüz bunda meyyit var idügin? (15b 2)

Bu mertebeye neden eriştiñ? (29a 12-13)

Yâ Rabbi, bu bir Yahûdî iken bu 'izzet büfia neden geldi? (29b 2-3)

aç. Soru zamiriyle kurulanlar:

Metnimizde soru cümlesi yapmak için kullanılan soru zamirleri “ne, kim, kanda, kangî”dir. Bu zamirlerden “ne” ve “kim” çok kullanılmıştır. “Kim” şahıslarla ilgili olan soru cümlelerinde, “ne” insan dışında kalan varlık ve durumlarla ilgili olan soru cümlelerinde yer almaktadır.

“Ne” ile Kurulan Cümleler:

Mübârek gözleriñüzden yaş geldüğüñüñ sırrı nedir? (2b 5-6)

Ey pîr, bu ıssı günde bu tağüñ başında ne'yilersin? (5b 8-9)

Ne dirseñ yâ şeyh? (6b 1)

Ne buyurursın ya şeyh? (8a 8-9)

Ol canavar yabrağı iletdüğüñüñ vakti ne der? (11a 15-11b 1)

Bu zembil içindeki ne nesnedür? (13a 4)

Ne dedi ? (13a 9)

Şu şuyı saña virmeseler, şusuz ölmek mertebesine varsañ, eliñdeki bir bardak şuya ne virirdüñ? (20 b 4-5)

Ey kurbaga, ol yeşil yabrağı n'eyledüñ?. (11a 8-9)

Ol canavar yabrağı iletdüğüñüñ vakti ne der? (11a 15- 11b 1)

Bu binâ nedir? (16a 7)

İmdi benim 'ömrüm hod hep gınâyıla geçdi, sebep nedir? (17b 1-2)

Bu gün hod on gündür sebep nedir? (20a 8)

Ey hâtün nedir bunlar? (21b 8)

Nedir bu alup gitdikleri? (22a 5)

Ey derviş, hâlüñ nedir? (22b 12)

Cevâb ne oldı? (25b 9)

Yâ Rabbi bu kuluñ hakkında ne buyurursın? (28a 1)

Göñlüñiz ne ister, size ne bişüreyin? (28a 11)

“Kim” ile Kurulan Cümleler:

Kim getürdi bunu size? (11a 1)

Yâ Rabbe'l-'âlemîn, bunda yatanlar kimdür? (16a 6)

“Kanda” ile kurulan Cümleler:

Müsâ Peygamber kanda, ben kanda? (13a 12)

Yâ şeyh kanda gidersin? (26a 14)

“Kankı”İle Kurulan Cümleler:

Evvel kankısın isteyelim? (17a 4)

b. Fonksiyonları yönünden soru cümleleri:

Soru cümlelerinde asıl amaç öğrenmedir, ancak bazı soru cümlelerinde öğrenmenin dışında fonksiyonlar da görülmektedir. Biz metnimizdeki soru cümlelerinde şu fonksiyonları tespit ettik.

ba. Tasdik ettirme fonksiyonu:

İmdi ey karındaş, sen dahi ancılayın âdem oğlanı degil misin? (6a 8)

bb. Hayret ifadesi taşıma fonksiyonu:

Ey pîr, bu ıssı günde bu tağûñ başında ne'ylersin? (5b 8-9)

Bir kerre lâ ilâhe illa'llâh Muḥammedün rasûlu'llâh demek-ile bunca yıllık günâhım bağışlanır mı? (6b 4-5)

Götür didigüñ şu mıdur? (10b 15)

İmdi, gör kim Allâh'ußı ne kulları vardır. (16a 14)

Âdemdür, ölü, iletürler, toprağa gömerler, dediler. Bu eydür: Her kişi şöyle midür? (22a 6)

bc. İhtimal ve karşılaştırma fonksiyonu:

İmdi ey mü'min karındaş, kaçan namâz vaḳti gelse şım fikir it kim turup abdest alup namâza varmaḳ mı güç yoḫsa günde beş kez toḫranmaḳ mı güç? (4b 12-15)

Ol baña ḫelâl midür, yoḫsa ḫarâm mıdur? (13b 7)

bç. Bilinmezlik fonksiyonu:

N'eylersin yâ şeyh? (10b 4)

Pâdişâh dahi ölü mi? (22a 8)

bd. Suçlama-tezyîf etme fonksiyonu:

Gördiñ mi komaduñ şını kim bir insân kursağına vâki' ola? (10b 10-11)

Oturduḳda hey küstâḫ derviş, bu 'azizler ḫuzûrında saña ne söz düşer?(28a 14-15)

be. Üzüntü ve kaygı fonksiyonu:

Bunca gavgâ galebe bir rızık için midür? (25a 4)

İmdi, gör kim Allâh'ı ne kulları vardır? (16a 14)

Yâ Rabbil'izze bu ıssızlık yerde ben bunu nice ideyin? (15a 11-12)

Bundan sonra hâlim nice olur? (18a 6-7)

Gönlünden geçirdi ki işte hafta başı oldu; 'avrata ne cevâb vireyin? (21b 4-5)

bf. İmkansızlık fonksiyonu:

Müsâ Peygamber kanda ben kanda. (13a 12)

Ben ol kuluma ve ol câriyeme 'azâb itmeğe utanurın ve ol, utanmadan bir câriyenin saçını ağarmış iken nice şatar? (32a 4-5)

D. CÜMLENİN ÖGELERİ

Çalışmamızın bu bölümünde cümle unsurları olan yüklem, özne, yer tamlayıcısı ve zarfın yapı yönünden cümlede yer alış şekilleriyle birlikte unsurlar arasındaki ilişkiyi inceleyeceğiz.

1. Yüklem

a. Fiil cümlelerinde yüklem

Çalışmamızın “Yüklemlerine göre cümleler” bölümünde belirtildiği gibi¹ fiil cümlelerinde yüklem, basit veya birleşik zamanlı bir çekimli fiil olabildiği gibi, bir birleşik fiilin basit veya birleşik zamanlı çekimi de olabilmektedir. Yapı olarak birleşik fiil özelliği gösteren yüklem, günümüz Türkçesinde olduğu gibi, isim+yardımcı fiil ya da fiil+yardımcı fiil kuruluşunda olmaktadır. Ayrıca, aslında yardımcı fiil olmayan bazı fiiller de deyimleşmiş ifadeler içinde yüklem olmaktadır.

aa. Basit zamanlı fiillerin yüklem olması:

Ol kurbaga yabrağı alup deñiz içine bağdı. (11a 6-7)

Müsâ Peyğamber ‘aleyhi’s-selâm bir gün münâcâtda iken eydür. (12a 10-11)

Vedâ’ idüp Müsâ gitdi. (13a 15)

Eri dağı furunuñ kapusın berk idüp vardı. (14b 9)

Bu âdem başmamış dedigi tağa âdem şol koyun kuzu gibi şol kadar tırmayup geldiler. (15a 14-15)

Ol yüzi karasıyla senüñ hazıretüñe varam diyü korkup böyle itdim. (16b 9-10)

Ey taşcağazlar, Allâh’uñ emriyle şu kişinüñ murâdıncâ yapılıñ. (22b 4-5)

‘İzzetim haqqı-çun ben dağı cemetde ol kulum şol deñlü nesne virdim (26a 1-2)

Bunlar kelimât eydürken bir derviş başı açık, yalın ayak, saçı ve ırnağı uzamış, bir eski pâre kebenik içinde nâ-gâh içerü girüp vardı. (28a 7-9)

Bir müddetden soñra Yahüd[î] âhirete gitdi. (29a 10-11)

ab. Birleşik zamanlı fiillerin yüklem olması:

Birleşik zamanlı fiillerin yüklem olduğu cümlelerde ana yardımcı fiilin çoğunlukla eklediğini görmekteyiz; ancak bazı cümlelerde de ana yardımcı fiil varlığını devam ettirmektedir.

¹ Bkz: s. 78.

Ol yerde kim didi idi. (8a 4)

Yâ karındaşım 'Azrâ'îl, sen geçende bu yigit için hemân yedi gün 'ömri didiñ
idi. (20a 6-7)

Bâyezîd-i Bestârnî rahmetu'llâhi 'aleyhi bir gün otururdu. (13b 3)

Bir gün hâtûn çarlanup giderdi. (14a 4-5)

Süleymân Nebî hod kazıyyeyi bilürdi. (19b 2)

'Avrat bunufi yüzine yapışurdu niçün et, etmek getirmediñ deyü. (21a 11-12)

Bir gün bir meyyid iledüp giderlerdi. (22a 4)

Şofıra bir dervîş olup bunca yıl mürür itdikden şofıra şol defilü ma'rifet kesib
idüp bu bir gün bir defiz kenârında oturup hırkasın yamardı. (25a 6-8)

Bir kişi bir şu kenârında abdest alurdu. (27b 3)

Ŧa'am bişürüp aqca üleşdürürdi. (29a 7)

Senüñ dañi gözüñden yaş düketürdi. (30b 2)

Hayli müddet efendisine hizmet idermiş. (31b 9)

ac. İsim+yardımcı fiil kuruluşundaki birleşik fiillerin yüklem olması:

Bu konu çalışmamızın "İsim+yardımcı fiil kuruluşundaki birleşik fiiller"
kısmında ayrıntılı olarak incelenenmiştir.¹ Aşağıdaki örneklerde de yüklem isim+
yardımcı fiil kuruluşundadır.

İmdi var, sen de şufña göre 'amel eyle. (4b 15)

Baña âhîret hakkın helâl eyle. (6a 14)

Ahşâm olıcaq bu oğlanlara açlık gâlib oldu. (8b 2)

Allâhü te'âlâ senden hoşnüd oldu. (9a 4-5)

Ol taşın içinde Hakk te'âlâ bir canavarcuq halk itmişdür. (11a 10-11)

İmdi seniñ hükmiñde ben saña hıyânet etdim. (14a 12)

El-ğamdü li'llâh benim ümmetim hâtûnlarından bunufi gibi hâtûn var-ırmuş
deyüp şaz oldu. (15a 1-2)

'İzzetim hakkı-çun ben dañi seniñ cümle günâhlarufı 'afuv itdim. (16b 11-12)

Kuşluğdan şofıra varup bir mescide girüp kapusın yapup ahşâma dek tã'ata
meşgûl oldu. (21a 9-10)

El-ğamdü li'llâhi rabbi'l'âlemin diyüp secde idesin. (24a 3)

Ben dañi ol esirgedigiçün rahmet itdim. (30a 2-3)

İmdi ey karındaş, gör bir hayvân iken şâhibi yatsu namâzın kılmadığına râzi
olmadı. (31b 6-7)

aç. Fiil+yardımcı fiil kuruluşundaki birleşik fiillerin yüklem olması:

¹ Bkz: s. 27.

Çalışmamızı birleşik fiiller bölümünde “Fiil+yardımcı fiil kuruluşundaki birleşik fiiller”¹ başlığında incelenen bu bahis aşağıdaki cümlelerde de yüklem görevinde kullanılmaktadır.

Bu mâcerayı hem hücrelerinde olanlara deyüvirdi. (10b 13)

Kendü evine her kim ne alsa bir o deflü daği fakîrlere alıvirürdi. (17a 10)

Hemân ol kalıp bir âdem olup tırugeldi. (18b 7)

Bir gün yine ol yigit çıkageldi. (20a 2-3)

Göflü halva istemiş bişürüvirmediñ. (28b 10)

Demürden çıkarurlar, koyuvirirler. (34b 8)

ad. Birleşik fiillerin deyimleşmiş ifadelerde yüklem olması:

Aslında yardımcı fiil olarak kullanılmayan bazı fiiller bir isimle birleşerek “tasvir fiilleri” dediğimiz bir kuruluşla, bulunduğu cümlelerin yüklemi olmaktadır.²

‘Aybın yüzine urduñ. (12a 1)

Anuñ ardına düşdi. (12a 3)

Ol pîre selâm virdi. (5b 7-8)

Ben aña imân getürdüm deyü barmaq kaldırıp imân getürdi. (12a 7-8)

Seccâde bırağup secdeye vardı. (15b 9-10)

Yâ Rabbi, âhîri fakîrlik deyü cevâb virdüñüz. (17a 15-17b 1)

Bunlar çekişürken bu sarâyuñ divârından bir kerbic baş kaldırdı. (17b 13-14)

b. İsim cümlelerinde yüklem

İsim cümlelerinde yüklem, bir kelime veya bir kelime grubu olmaktadır.

ba. Yükleme tek kelime olan isim cümleleri:

Yüklemi tek kelime olan isim cümlelerinde yüklem olarak kullanılan isim genellikle bildirme eki almaktadır. Ancak, yüklemi “var, yok, gerek” olan cümlelerin bazıları bildirme eki almadığı görülmüştür. Böyle cümlelerin çoğunda yüklem teklik üçüncü şahıstır. Birinci ve ikinci şahıs eki alanlar daha azdır. Çokluk üçüncü şahıs ise hemen hiç yoktur.

Yâ Rasûla’llâh, dünyâ ‘azâbınuñ dükenmesi var ammâ âhîret ‘azâbınuñ dükenmesi yok. (4a 8-9)

Bu günki gün Fâtıma’nuñ şefâ’ati maqbûldür. (3b 9-10)

Aşhâb zamanında bir kişi var-ıdı. (14a 2-3)

¹ Bkz. s. 30.

² İsmet Cemiloğlu, 14. Yüzyıla Ait Bir Kısas-ı Enbiyâ Nüshası Üzerinde Sentaks İncelemesi, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1994, 88.

Allāhü te'älâ kerîmdür. (17a 6)

Her nesnenüñ şofü harâbdur. (18a 9)

Bu kulumuñ hod yedi tanığı var. (28a 3)

Ol yigidiñ bir karısı, karı anası var imiş. (35a 8-9)

bb. Yükleme kelime grubu olan isim cümleleri:

Metnimizde yükleme kelime grubu şeklinde olan isim cümlelerinin yüklemeleri çoğunlukla tekrar grubu, sıfat tamlaması, isim tamlaması, edat grubu, iyelik grubu olmaktadır.

1. Tekrar grubunun yüklem olması:

Öyleyin gerü ol şabâh gelen kimesne yine gelür, toğrar, päre päre ider. (4b 2-3)

2. Sıfat tamlamasının yüklem olması:

Ben bir 'âşi kulum. (4a 12)

Hâziret-i 'İsâ şalavâtullâhı 'aleyhi bir yüksek tağußı dibinde giderken be-gâyet işşı gün-idi. (5b 4-5)

Ol, haq Tañrı'dur. (12a 7)

Bu kişi dañi 'âkil kişi ydi. (17a 8)

Bu kişi bir ma'rifet bir şâhib-kemâl yigit imiş. (19b 8)

Şöyle turdugınlayın bir kemâldür. (19b 12)

Ben bir bâzir-gân-ı dım. (24b 12)

Ben bir kulum. (25b 14)

Yâ Rasülü'llâh bu benim koñuşum olan yigidiñ hali bir dürlü idi. (35b 4-5)

3. İsim tamlamasının yüklem olması:

Muhammed Muştafa şalla'llâhü 'aleyhi ve sellem Allâh'ußı kulu dur. (27b 7)

Ben ki cemi' 'âlemüñ mevlâsıyam. (32a 2)

4. Edat grubunun yüklem olması:

Bunca gavgâ galebe bir rızık için midür? (25a 4)

5. İyelik grubunun yüklem olması:

Görüñ ey melâyikelerüm, kulum günâh itdi amma şu dañi bilür ki ben anußı Tañrısıyın. (30b 10)

Ey Hüdâ, ya ben seniñ bir za'if kulıfıam. (33b 1)

Şol 'avrat ki seniñ nikâhında, ol seniñ kıızıdır. (36b 14-15)

2. Özne

Çekim eklerinden sadece çokluk ve iyelik eki alan bu cümle unsuru, tek kelimedenden veya kelime grubundan meydana gelmektedir. Aşağıdaki kelime ve kelime grupları özne olmaktadır.

a. Öznesi tek kelime olan cümleler:

Öznesi tek kelime olan cümlelerde özne, isim ya da isim cinsinden bir kelime olmaktadır.

Şeyh dañi buña selâm virdi. (10a 15)

Şimdi sen baña yalvarursın. (12a 4-5)

Senden ötürü Tañrı baña 'ıķab itdi. (12a 5-6)

Kaşşâb ol bişmiş etden bir pâre ditdi. (12b 11)

Siz dañi bu gice müteħayyir idifi. (17a 2-3)

Sen dañi zinhâr mâlım, milkim var deyü mağrûr olma. (18a 8)

Yâ Mûsâ ħarnım acdur. (18b 8)

'Azrâ'il a.s. iķerü girüp geldi. (19a 5)

Kim ki Allâh-ıla olsa Allâh anuñla olur. (22a 2)

Ol ħavmüñi üzerine od yağduruñ. (23b 10-11)

Sen ki arı abdest alasın. (24a 2)

Bu şehirde kıtlık oldı. (26a 14-15)

b. Öznesi kelime grubu olan cümleler:

Öznesi kelime grubu olan cümlelerde, bağlama grubu, sıfat tamlaması, isim tamlaması, ünvan grubu, ayrılma grubu, isim-fiil grubu, sıfat-fiil grubu özne olmaktadır.

ba. Bağlama grubunun özne olması:

Ta'âm ve şu aldı. (18b 10)

Andan şofıra bende bir muşħaf ve bir yüzük var. (23a 6-7)

Bir ħâtün ile iki oğlancıklar var idi. (9a 13-14)

bb. Sıfat tamlamasının özne olması:

Bir gün Rasûl ħazireti şalla'llâhü 'aleyhi ve sellem evde otururken bir ħâtün kişi görüp geldi. (5a 1-2)

Annâ benim evim karşusunda bir Müslimân hâtün kişi var idi. (8a 14-15)
Ol ev işşı dañi abdest alup mescide vardı. (9b 13-14)
Bir kırdoğanı geldi. (11a 5)
Ol canavarıñ her gün bir yeşil yaprak ögünü vardır. (11a 11-12)
Bir gice yine konuk umarken bir oda tapıcı mecûsi geldi. (11b 9)
Gayrı varacak yerim yokdur. (11b 12)
Bu bir yoldaşı ol şabâha dek ağladı. (15a 10-11)
Ey şehriñ halkı, fulân yerde bu gice bir dostumuz âhirete getdi. (15b 4-5)
Bir nece yıldan şofıra bu şavma'a yıkıldı. (16a 1)
Ol gidince bu kişi öldi. (18b 9-10)
Ol gedince bu pîr eydür. (19a 11)
Yâ Süleymân ne korkunc kişi olur. (19a 13)
Bir güzel yigit geldi. (19b 6-7)
Bir zamânda bir şâlih kişi var-ıdı. (20b 14-15)
Bir hayli zamân geçdi. (22b 9-10)
ımdi 'âkil olana bu deflü işâret yiter. (35b 12)

bc. İsim tamlamasının özne olması:

İbrâhim Peygamber 'aleyhi's-selâm 'adeti şöyle idi. (11b 6)
Allâh'ıñ rızası anda ola. (12a 9-10)
Ey tağ, Tañrı rasûli senden şu ister abdest almağa. (30a 10-11)
Bir nece yıldan şofıra 'avratıñ oğlı dañi hacca gitdi. (36b 2-3)

bç. Ünvan grubunun özne olması:

Bir gün Süleymân Nebî şalavâtu'llâhi 'aleyhi otururdu. (19b 6)
Süleymân Nebî bu yigidi şöyle sevdi. (19b 9)
'İsâ Peygamber şalavâtu'llâhi 'aleyhi's-selâm bir gün kör haniye gördi. (18a 9-10)
Bir gün Mûsâ Peygamber 'aleyhi şalavatullâhi 'aleyhi eydür. (24a 4-5)
Bir gün Mûsâ Peygamber Tûr tağına münâcâta giderken ol kişiniñ şavma'ası öñünden geçdi. (25a 13-14)
Fâtıma Ana ol deveyi bir pâk yerde defin itdi. (31b 5-6)

bd. Ayrılma grubunun özne olması:

Fulân şehriñ halkından bu gice dün buçuğundan bizim şehriñ halkına gökden bir âvâz geldi. (15b 3-4)
Hâtifden bir âvâz geldi. (23a 15)

Şahâbeden biri vardı. (30a 9)

be. İsim-fiil grubunun özne olması:

Bu ni 'metüñ şükriñ bilmek gerek (17a 9)

İş bu divârı yapmak gerekdir. (22b 2)

Anı bunda iken fikir itmek gerek. (6a 10)

bf. Sıfat-fiil grubunun özne olması:

Yâ Rabbe 'l- 'âlemîn, bunda yatanlar kimdir? (16a 6)

Kimseniñ itdüğü zâyi degildir. (33b 8-9)

Hücrede olanlar eyitdi: (11a 1)

Ey konuk, bu gördüğüñ benim anamdur. (13a 5)

Ol şofra ölen, cemâ'ati çokca görmüş. (16a 11)

3. Nesne

Cümlelerde nesne görevi gören unsur her zaman yükleme halinde bulunur. Bu yükleme hali eksiz veya ekli olabilir.

a. Nesnenin yükleme hali eki almaması:

Yükleme hali eki almayan ve belirsiz nesne olarak adlandırdığımız cümle unsuru tek kelime olabildiği gibi kelime grubu şeklinde de bulunabilmektedir.

Şofra bir bardağ-ıla şucağaz içürdi. (12b 12)

Hemân âdem şaldılar. (15b 14)

Haqq te 'âlâ buña gınâ virdi. (17a 7)

Hiç fakırlık görmedi. (17a 15)

'İzzetim haqqı-çun ben dağı anuñ 'ömrünüñ âhirine dek gınâ virdim dedi. (17b

7)

'Avratı hamır yogurur bucağda. (21b 6)

Saňa cennetde istedüğüñden ziyâde nesnelere vireler. (26a 4)

b. Nesnenin yükleme hali eki alması:

Eserimizde nesne oluşturan yükleme ekleri “-n”, “-ı, -i” ve “-nı, -ni” dir. Bu eklerden “-n” teklik üçncü şahıs eki almış kelimelerden, “-nı, -ni” de zamirlerden sonra gelmektedir.

ba. “-n”ekiyle nesne olan unsurlar:

Tâ kim Hakk te'âlâ da anlaruñ günâhın bağışlaya. (2a 13-14)

Şeyh namâzın kıldı. (6b 15)

Yâ şeyh hikmetin yine kendü bilür. (10b 12)

'Aybın yüzüne urup nızkın kesmedim. (11b 15-12a 1)

Bu kaşşâb elin yudı. (13a 2)

Şol vaqtin tudağın depredı. (13a 8)

Sen dañi kulluğ da'vâsın idersin. (16a 14-15)

Evvel kañkısın isteyelim. (17a 4-6)

El-hâşıl ol ni'metüñ şükürin yerine getürdi. (17a 12-13)

Bize hizmetin artursun. (21b 10)

Müsâ ta'accüb idüp barmağın ışırdı. (24a 10)

Ben dañi bunun cemi' itdüğün 'afüv itdüm. (29b 4)

Seniñ kullarunuñ bunca kalb aqçaların aldım. (33b 2)

bb. “-ı, -i” ekiyle nesne olan unsurlar:

Ol sirkeyi Müslimânlara şatdım. (5a 11)

Rızık seni arar senden artuğ. (11b 5)

Sen dañi konuğı meni' eyleme. (12a 9)

Müsâ hep bunları gördi. (12b 14)

Ey hâtün, seni yaradan Allâh 'aşkına yüzüñü aç. (14a 5-6)

Ol kişi Rasül didüğün idüp furunı yaqdı. (14b 5)

Beni kerbic eyledi. (18a 3)

Bunı hiç kimse alup getmezdi. (21a 8)

Ol üç yüz aqçayı ol kişiniñ borcına virdi. (27a 3)

bc. “-nı, -ni” ekiyle nesne olan unsurlar:

Çün anı ol mecüsî eşitdi. (9a 8)

Çünkü benden korqup kendüñi oda yandurduñ. (16b 10-11)

Baña anı dünyâda göster. (12a 12)

Ben anı yapayın. (22b 3)

Anı kurtardı. (27a 4)

Ol gün anı defin etdiler. (35b 2-3)

Yine ol kişi gelüp du'â idüp bunı dirgürür. (4b 4-5)

Bunı şeyh diñledi. (9a 3)

Şehirden buña dañi asbab götürüp bun dañi yoldaşı yanında defin ittiler. (15b 14-15)

Süleymân Nebî bunı gördi. (20a 3)
Bunı hiç kimse alup getmezdi. (21a 8)
Ben gelürin bunı burnım-ıla uyarurın. (31a 7)
Ey oğul, ben bunı bulmadum. (37a 7)

c. Nesne olan kelime grupları:

Metnimizde, bağlama grubu, sıfat tamlaması, isim tamlaması, ayrılma grubu, isim-fiil grubu, sıfat-fiil grubu nesne olarak kullanılmıştır.

ca. Bağlama grubunun nesne olması:

Hiç kimse nâm u nişânın bilmedi. (22a 12-13)
Oğlancıklarına kaftan ve takye ve yaşmak ve her cinsden ki alsun (17a 11)

cb. Sıfat tamlamasının nesne olması:

Yâ Rasûla'llâh bir ulu günâh işledim.(5a 2-3)
Bu iki oğlancıkları iki yanıma aldım. (8b 15)
Bir şayyâd beş dane kuş avlamış. (10a 13-14)
Ol taşın içinde Hakk te'âlâ bir canavarcuk halk itmişdür. (11a 10-11)
İsâ Peygamber şalavâtullâhi 'aleyhi's-selâm bir gün kör haniye gördi (18a 9-

10)

İnşâ'llâh şol kişiyi bir daği görmeyem. (19b 2)
Şu bardağı elüñe n'eylemege aldın? (20b 2-3)
Yapılacak divârı sen başa göster. (22b 3)
Bu kişiniñ 'avratı dâ'im bu kişiyi incidürdi. (21a 3)
Bir kerre hac niyyetine nefsenden kesüp bir kaç aqca cemi' itdi.(26b 12)

cc. İsim tamlamasının nesne olması:

Eger girecek olursa furunuñ ağızı n yap. (14b 4)
Aç furunuñ kapusın. (14b 11)
Şofra biriniñ rûhın kabız itdüm. (16a 8-9)
Ol benim kuluma virdigim ni'metlerin şükrin bildi. (17b 6-7)
Şol bir içim şuyun şükrin getir yerine. (20b 11)
Kullarınıñ rızkın her hâlde virür. (24b 8)
Bir kişi bakkal dükkânın açmışdı. (33a 4-5)
Bir kimse başa şalavât getirmeyüp unutsa cennetün yolunı yitürmiş olur. (36a

2-3)

çç. Ayrılma grubunun nesne olması:

Her bir günün onar yıldan yetmiş yıl itdi. (20a 10)

Saîa cennetde istediğünden ziyâde nesnelere vireler. (26a 4)

cd. İsim-fiil grubunun nesne olması:

Şofra benden cânın dilek itmek gerek idüñ. (18b 15-19a 1)

ce. Sıfat-fiil grubunun nesne olması:

İkinci namâzın kazâya komuş şandım. (5a 13)

Ben dahî bunun cerni' itdügin 'afüv itdüm. (29b 4-5)

Ol zamânda güzel hâtün var idügin kimse bilmezdi. (14a 3-4)

4. Yer tamlayıcısı:

Yer tamlayıcısı olan cümle unsurları tek kelimedenden veya bir kelime grubundan meydana gelmektedir.

a. Tek kelimedenden meydana gelen yer tamlayıcıları:

Metnimizde yaklaşma, bulunma ve ayrılma eki alarak yer tamlayıcısı olan kelimeler bulunmaktadır.

aa. Yaklaşma hali eki alan yer tamlayıcıları:

Rasûlu'llâh saîa selâm itdi. (9a 4)

Bir kişi evine girdi. (9b 1-2)

Senüñcün baîa Qur'an getürdi. (10a 3-4)

Bu gice ben saîa konuk olmağa geldim. (11b 10)

Ol gidicek Allâhü te'âlâ kalbinden İbrâhim'e bir nidâ geldi. (11b 13)

Sen bir gice konuklığa almaduñ. (12a 1)

Taîrı kim düşmândan ötüri dostuna 'iğab itdi. (12a 6-7)

Rasûl hazîretine haber virdi. (14b 9-10)

Doğrı cennete git. (16b 12)

Evvel gınâya râzı oldum. (17a 6-7)

Ve hem Hakk te'âlâ yine ol zamânıñ nebisine vahiy gönderdi. (17b 5-6)

Hiç nızkuña zevâl yokdur. (19a 2)

Süleymân'a selâm virdi. (19b 10)

Yine hiç kimse bunu işe alup gitmedi. (21b 1)

Ol deve hiç yime bakmadı. (31b 2)

ab. Bulunma hali eki alan yer tamlayıcıları:

- Baňa anı dünyâda göster. (12a 12)
Ol, cennetde saňa koşış olssa gerek. (12a 13-14)
Ben yalıñuz yalıñuz bunda тұramazın. (15b 11)
Evinde 'avratına dedi. (17a 3-4)
Ol kişiye vâkı 'asında dediler. (17b 2-3)
Dünyâda bifi yıl 'ömür sürdüm. (18a 12)
Bir pîr yanında bile otururdu. (19a 5)
Bu pîr bunda oturur. (19a 10)
Bir iki gün dervişe anda ri 'âyet eyledi. (22b 15)
Baňa cennetde bir haşır kadar yercügez virsün. (25b 5)

ac. Ayrılma hali eki alan yer tamlayıcıları:

- Ağlayup analarından ta'âm istemişler. (8b 2-3)
Bacadan üstüme bıraқdı. (11a 1-2)
Hâlıkdan âvâz geldi. (16a 7)
Hâk te'âlâ'dan gınâ isterdi. (16b 15)
Keremümden ol kulu mîtehayyir kıldım. (17a 1)
İmdi ey kişi, benden 'ibret al. (18a 14)
İmdi ey qarındaş, ecelden kimse kurtulamaz. (19b 5)
Hâtifden bir âvâz geldi. (23a 14-15)
Cehennemden od aldılar. (23b 11)
Müsâ Peyğamber Tûr tağına münâcâta giderken ol kişiniñ şayma'ası öñünden geçdi. (25a 13-14)

b. Kelime grubundan meydana gelen yer tamlayıcıları:

Metnimizde, sıfat tamlaması, isim tamlaması, isim-fiil grubu, sıfat-fiil grubu yer tamlayıcısı olarak kullanılmıştır.

ba. Sıfat tamlamasının yer tamlayıcısı olması:

- Şeyh Şibli ve Ma'rûf-ı Kercî ve Tāvud Nezigî rahmetu'llâhi 'aleyhim ecma'in bunlar bir hücrede olurlardı. (10a 9-10)
Bir pâre etmek üstüne kodı. (10b 4)
Bir insân kursağına vâki' ola. (10b 10-11)
Kaşşâb ol bişmiş etden bir pâre ditdi. (12b 11)
Yüz elli yaşında girdi. (13a 6)

Bir kişi bu hâtûna eydür (14a 5)

Bu âdem başmarnış dedigi tağa âdem şol koyun kıuzı gibi şol kadar tırmayıp geldiler. (15a 14-15)

Bir fakire bir akca şadaka itdi. (20a 9)

Bu dervişe hayli akca virdi. (22b 8)

Bir tâ'ifeye Allâhu te 'âlâ hışım itdi. (23b 9)

Nâ-gâh heybetlü deryâdan bir kez çalkandı. (24a 7-8)

Müsâ Peyęamber zamanında bir kişi yüz yıl bir şavna'ada 'ibâdet itmiş. (25a 12)

Meger ol şehirde bir şeyh var-ıdı. (26a 6)

bb. İsim tamlamasının yer tamlayıcısı olması:

Taęıñ başında bir kayanıñ üzerinde gördüm ki bir pir namâza tırmış. (5b 5-6)

Şeyhüñ eline virdi. (7a 10-11)

Ahşâm olıcağ kıapusı öñünde otururdı konuğ gele deyü. (11b 7-8)

Ol, çârşü başında difielmişdi. (12a 15)

Ol kıurbağa ağzına virdi. (11a 6)

Hemân Rasül daği aşhâbı cemî' idüp o furunuñ üzerine geldi. (14b 10-11)

Rasül'üñ mübârek ayağı na dışdı. (14b 15)

Şehirden buña daği asbab götürüp bunu daği yoldaşı yanında defin ittiler. (15b 14-15)

Bunlar çekişürken bu sarâyüñ divârından bir kerbic baş kıaldırdı. (17b 13-14)

Bir gün yine ırğad bazarına vardı. (22b 10)

Daği şu ev içinde beni süri. (23a 5)

Bu ğaręa ağzındaki etmegi ol kiřiniñ ağzına virdi. (24b 4-5)

Hâşılı cehennemüñ yedi kıapusında vardılar. (27b 12-13)

bc. İsim-fiil grubunun yer tamlayıcısı olması:

Şeyh anı hâlin şormağa vardı. (6a 12)

Ben buña yemek ve şu getirmeğe getdim. (18b 12)

Biz bunu cehenneme girmeğe kıomazın. (27b 15)

Oğli anası öldüğüne dâ'im ağlardı. (36b 11-12)

Saňa konuę olmaęa geldim. (12b 1)

bç. Sıfat -fiil grubunun yer tamlayıcısı olması:

Bu mâcerayı hem hücreinde olanlara deyüvirdi. (10b 13)

c. Farklı hususiyette kullanılan yer tamlayıcıları:

Metnimizde bazı cümlelerdeki yer tamlayıcıları ek almadıkları halde hal eki fonksiyonu taşımaktadır. Aşağıdaki cümlelerdeki yer tamlayıcısı ek almadığı halde yönelme hali fonksiyonunu ihtiva etmektedir:

Eyle olıcak **Haşan-ı Başarı** çok üç kerre bu düş oldu. (8a 2-3)

Bizim 'aqlumı za gelmedi bu **hâtün** bir päre ta'am vireyüz. (8b 6)

Dizim yaşdandılar, uyudılar. (9a 1)

İmdi ey **karındaş**, zinhâr atanıñ du'âsın gâfil olma. (13b 1)

Eyle diyecek **Haşan-ı Başarı** bu derviş eydür. (28a 14)

5. Zarf

Metnimizde zarf unsuru dört şekilde bulunmaktadır. Eksiz olarak bulunan zarflar; eşitlik, vasıta, yön ve bildirme eklerinden birini alan zarflar; zarf-fiil eki alan zarflar; son çekim edatıyla zarf olan unsurlar. Zarflar yapı bakımından tek kelimedenden veya kelime grubundan oluşmaktadır.

a. Ek almadan zarf olan unsurlar:

Bu unsurlar soru zarfları, zaman zarfları, miktar zarfları ve tekrar grupları olmaktadır.

Ya demin ben safia yalvardum. (12a 4)

Şimdi sen baña yalvarursın. (12a 4-5)

Ol bir **hâtün** iken şöyle eyitdi. (15a 2-3)

Hemân ol merhûmı yuyup namâzın kılup defin itdiler. (15b 7-8)

Hakk te'âlâ aña yine cân virdi. (16b 6)

Ol yüzi **karasıyla** senüñ haziretüñe varam diyü **korqup** böyle itdim. (16b 9-10)

Şofra bir kişi geldi. (18a 3)

Hemân rûhını **kabız** idüp **kodı**. (19b 4)

Bu kişi **gâyet fakir** idi. (21a 1)

Ya **Müsâ şabâh fülân defiz** kenarına var. (24a 6-7)

Niçün et etmek **getürmedüñ**? (21a 11-12)

Allâhu ekber didügi zamân hemân **Zâ'n-nunu** Mışrı tabutuñ **kağın** açdı. (33b

12)

Ol **koñşuñ** olan yigit baña **şalavâtı** çok **getürürdi**. (35b 7-8)

b. Ek alarak zarf olan unsurlar:

ba. Eşitlik hali eki alan zarflar:

Ben dađı ańılcaıık bařların yařduđa koyup ol hātūna hezārān 'ōzr idüp gitim.

(9a 1-2)

İmdi sańa dađı řöylece ma'lüm olsun. (9a 10)

Sen dağı hiç şöylece etdiñ mi? (10a 6-7)

Sehelce şabır idiñ. (15b 9)

Ervel hod eceli gelmiş, ölmüş ammā ol şofıra ölen cemā'ati çokca görmüş. (16a 10-11)

Bu deveyi hoşca tutuñ . (31a 14)

bb. Vasıta hali eki alan zarflar:

Öyleyin gerü ol řabāh gelen kimesne yine gelür. (4b 2-3)

Ya kışın nice idersin? (5b 12)

Ol vaqtın ol zembil içindekinüñ tuğağı depreñdi. (12b 15-13a 1)

Şol vaqtın tuğağın depreñdi. (13a 8)

Hakq te'ālānuñ hikmetiyle ol kerbic päresi söyledi. (17b 14-15)

Ol ańřāmın eve geldi. (22b 6)

Ağz-ıla şu getürdi. (24b 6-7)

Günde bu garga bir päre itmek götürüp bir garga dağı ağz-ıla şu getirür. (24b 14-15)

Hakq te'ālā kudret eliyle yaratdı. (26b 4)

Dönüp gidecek vaqtın gökden bir āvāz geldi. (27a 5)

Taş taşlığıyla böyle ağlar. (30a 15)

Kılıca bıçağ-ıla oğıla bir deveyi bir ağıla koymışlar. (30b 15)

bc. Yön hali eki alan zarflar:

Ey hātūn, tařara gel. (14b 13)

Yigirmi yaşına varınca evden taşara çışarmadılar. (22a 3-4)

Şeyh cüm gördi ilerü yürüdi. (7a 6-7)

Bu kişi ilerü vardı. (22b 11)

Bu ölenüñ yoldaşı, sehelce şabır idiñ deyü içerü girdi. (15b 9)

Şaldurup řahādet barmagın şabutdan taşara çışardı. (33b 13)

Tabutdan içerü koyamadılar. (33b 14)

bç. "-dır, -dir, -dur, -dür" eki alan zarflar:

Biñ yıldır ki bu tađıñ üzerinde 'ibādet iderin. (5b 11)

Şırk gündür ki bu ağaçda şarılı şururam. (24b 14)

Yüz yıldır ki şu şavma'ada Allāh'a 'ibādet iderin. (25b 1)

bd. Zarf-fiil ekiyle teşkil edilen zarflar:

Bu kuruluşta olan zarf unsurları içinde en dikkatı çeken özellik, bugün sadece birleşik fiil yapımında kullanılan “-ı, -i, -u, -ü” ekinin zarf yapma fonksiyonunu devam ettirmesidir. Metnimizde bugünkü zarf-fiil eklerinin yanında Eski Anadolu Türkçesine özgü olan “-ıcağ, -iceğ”, “-madın, medin” gibi eklerde zarf unsuru yapmaktadır.

Doğrarken şeyh bu kuşcağazlarıñ birisin öldi. (10b 3-4)

Kendüñi kırtardıñ mı kim bir güya kefil olduñ deyü melül oldu. (7a 3-4)

Nâ-gâh ‘Azrâ’ıl a.s. girüp geldi. (19b 10)

Qullar segirdüp vardılar. (24b 3)

Bu eskici bunu görüp esirgedi. (26b 15)

Bunlardan kırküp kaçdım. (34a 11)

c. Kelime grubu şeklindeki zarflar:

Kelime grubu olarak bulunan zarflar, tekrar grubu, edat grubu, zarf-fiil grubu, bulunma grubu, sıfat tamlaması, isim tamlamasıdır.

ca. Tekrar grubunun zarf olması:

Geze geze bir tağa vardılar. (15a 7-8)

cb. Edat grubunun zarf olması:

Bir kerre lâ ilâhe illa ‘llâh Muhammedün rasûla ‘llâh dimeğ-ile cennete gire. (7a 13-14)

‘İbâdet itmeg-ile eyle oldu. (13b 15)

Münâcâtdan şöira eyitdi. (25b 1)

Bir müddetden şöira yine münâcâta vardı. (25b 12-13)

‘İzzetim haqqı-çün ben dañi senüñ cümle günâhlarıñı ‘afüv itdim. (16b 11-12)

Od gibi olduklayın çağırdı. (14b 5-6)

Siz de aña göre ‘amel eyleñ. (18a 7)

Bir nece yıldan şöira bu şavma‘a yıkıldı. (16a 1)

Haqq te‘âlâñıñ hikmetiyle ol kerbic pâresi söyledi. (17b 14-15)

Senüñ rızquñı saña senden artuğ irer. (19a 3)

Süleymân a.s. ile ba‘zı kelimât eyitdi. (19b 7)

Bu ‘azizi defin idüp ol muşhafdan ve ol yüzügi alup Hârümü‘r-Reşid’e dek vardı. (23b 3-4)

Beni bu vech-ile bunlar beslerdi. (25a 1)

cc. Zarf-fiil grubunun zarf olması:

Ol gidince bu kişi öldi. (18b 9-10)

Mevlūd ayı geldikce mevlūd okudurdu. (29a 13-14)

Rasül dünyāda oldukca ol deveye binerdi.(31a 12-13)

Yigirmi yaşına varınca evden taşara çıkarmadılar. (22a 3-4)

Ahşām olıcak bu oğlanlara açlık gālib oldı. (8b 2)

Şeyh imān telkīn idüp ol kişi Müslimān oldı. (9a 9)

Rasül hazıreti 'aleyhi's-selām mübārek arkasın mihrāba virüp oturmuş. (9b 14-

15)

Kendü ve oğlancıkların aç iken ve kendü nefislerinden kesüp āhere virdiler. (10a

7-8)

Ben afa imān getürdüm deyü barmaq kaldurup imān getürdi. (12a 7-8)

Geliñ gidelüm deyü öñüne düşdi. (12b 2)

Anda olunca Allāh'a 'ibādet idelüm deyü çıktılar. (15a 7)

Ahşām olunca eve gelürdi. (21a 10-11)

Mevlūd ayı geldikce mevlūd okudurdu. (29a 14)

cç. Bulunma grubunun zarf olması:

El-hāşılı günde beş kez ol kulumā idceğim 'azāb budur. (4b 5-6)

Ol kulum günde beş kez arı abdest alsun. (4b 10-11)

Haftada bir kerre ta'ām yerlerdi. (10a 11)

cd. Sıfat tamlamasının zarf olması:

Şu yakın dem bir kızım var-ıdı. (8a 12)

Nā-gāh o gice bir konuğ geldi. (9b 1)

Bir gün Şeyh Şibli ikindi vaqtinde seyrāna çıktı. (10a 12-13)

Hücrede nice gün ta'ām yememişdür. (10b 5-6)

Her kez konuğsız ta'ām yemezdi. (11b 6-7)

Sen bir gice konuğlığa almaduñ. (12a 1)

Şol vaqit kim şucağaz virmişdür. (12b 14-15)

Ve dañi anda bir nece müddet Allāh'a 'ibādet etdiler. (15a 9)

Üç yüz yıl dañi kabirde yatdum. (18a 2)

Bir miğdar saña yemek getüreyin. (18b 8-9)

Bir iki gün dervişe anda ri'āyet eyledi. (22b 15)

'Ömrüm olursa yine aqca cemi' idüp gelesi yıl gidem. (27a 2)

ce. İsim tamlamasının zarf olması:

Ey taşcağazlar, Allāh'ın emriyle Şu kiŐiniŐi murādınca yapıldı. (22b 4-5)

E. CÜMLE UNSURLARI ARASINDAKİ MÜNASEBET

1. Özne-Yüklem Münasebeti

Özne-yüklem uygunluğu hakkında Vecihe Hatiboğlu "Türkçenin Sözdizimi" isimli kitabında şunları söylemektedir: "Türkçede özneler canlı (insan, hayvan, bitki) ya da cansız varlıkların adlarından çoğul olarak kurulmuşsa, yüklem genellikle tekil biçimde kullanılması gerekir: "Ali ve Ahmet gitti.", "Çocuklar geldi.", "Kediler bağırişiyor." "Fırtınadan yapraklar savruluyor."

Bununla birlikte aynı tümceler araya giren bir kaç sözcükten sonra çoğul olarak kullanılabilir: "Ali ve Ahmet bugün birlikte sinemaya gittiler.", "Çocuklar tam saatinde okuldan geldiler.", "Kediler sabahları erken saatlerde bahçede bağırişiyorlar.", "Dünkü fırtınayı görmeliydiniz, yapraklar sağa sola savruluyorlar."¹

Metnimizdeki cümlelerde özne ile yüklem arasında teklik- çokluk bakımından çoğunlukla uygunluk görülmektedir. Çalışmamızda öznenin teklik olduğu cümlelerle çokluk olduğu cümleleri değerlendirerek aşağıdaki tespitleri yaptık.

a. Öznenin teklik olduğu cümlelerde yüklem durumu:

a. İnsan dışındaki varlıkların adını karşılayan teklik haldeki öznelerin bağlı bulunduğu yüklem daima teklik halde olmaktadır.

Bir gün başa dâne eksük olmadı. (26b 3-4)

Bize nesne gerekmez. (28a 11-12)

Cemi' 'ömründe bundan bir hayr gelmemiş. (30b 3-4)

b. Yapı ve anlam bakımından teklik halde olan insan isimlerinin özne olduğu cümlelerde yüklem daima teklik olmaktadır.

Allāhu ekber dediği zamān hemān Zā'n-nūnu Mışrī tabutuñ kapagın açdı. (33b 12)

Bir gün Mūsā Peygamber Tūr tağına minācāta giderken ol kişiniñ şavma'ası öfünden geçdi. (25a 13-14)

c. Yapı bakımından teklik, anlam yönünden çokluk bildiren topluluk isimleri özne olunca, günümüz yazı dilinde fiil de teklik olduğu halde metnimizde çokluk olmaktadır.

Bu halk gitmek istediler. (15b 8)

¹ Vecihe Hatiboğlu, Türkçenin Sözdizimi, Ank., 1972, s. 124.

Bu cemā'at beni defin itsünler. (15b 12)

ç.Sıfat unsuru birden fazla sayıyı karşılayan sıfat tamlamalarının özne olduğu cümlelerde yüklem hem teklik hem de çokluk şekilde bir çekimli fiil olabilmektedir.

İki oğlu kaldı. (17b 10)

İki akça elüme gire. (21a 6)

Üç yüz akça borcu var-ırmış (26b 14)

Bu sarây üleşürken bu iki oğlân cenk iderlerdi. (17b 11-12)

Dört kimse baña cefâ eyledi. (36a 3-4)

İlerü zamânda iki kişi halkdan 'uzlet ihtiyâr idüp birbirine eyitdi. (15a 5-6)

b. Öznenin çokluk olduğu cümlelerde yüklem durumu:

Metnimizde öznesi çokluk olan cümlelerin yüklemelerinin de çokluk şahıslı bir çekimli fiil olduğu görülmüştür. Bu durum öznesi insan ismini karşılayan cümleler için de, öznesi insan dışındaki varlıkların ismini karşılayan cümleler için de geçerlidir.

Bu oğlancıklar sevindiler. (8b 14)

Bunlar bir hafta yemek bulmazlardı. (9a 14)

Oğlancıklar kaç gündür ki ta'am yememişlerdür (9b 5-6)

Hücrede olanlar eyitdi: (11a 1)

Ol kişiniñ oğulları babalarınıñ vaşiiyetin yerine koyup meyyiti oda yakup küliniñ yarısını denize ve yarısını kuruya yile şavırdılar. (16b 3-4)

Yanında olanlar eyitdiler. (22a 5)

Çullar segirdüp vardılar. (24b 3)

Çullar bunu görüp vardılar. (24b 9)

Beni bu arada harâmiler tutdılar. (24b 12)

İgnevi balıklar bulup getürdiler, virdiler. (25a 8-9)

Ağzına köpükler yığıldı. (26a 10-11)

Bu dervişler eyitdiler: (26a 12)

Ol yıl haciler hac itdiler. (27a 4)

Bu kişiyi zebâniler tutdılar. (27b 9-10)

Biz bunu cehenneme girmeye komazın. (27b 15)

Bir nece kişiler durmuşlar. (30b 14)

2. Nesne-Yüklem Münasebeti

a. Belirli nesne-yüklem münasebeti:

Bu münasebet Türkiye Türkçesinde olduğu gibi yükleme hali ekiyle

sağlanmaktadır. Nesne oluşturan çekim eki -ı, -i'nin yanında, bugünden farklı olarak teklik üçüncü şahıs iyelik ekinden sonra gelen -n eki ve zamirlerden sonra gelen -nı, -ni kullanılmıştır.

Rasûlu'llâh'ın mübârek elin öpem. (28b 6)

Mübârek yüzün çevirdi. (28b 7)

Yazuk bu miskinüfî boynın urmuşlar. (29b 11-12)

Bir 'aziziñ duâsın alasın. (30a 5-6)

Yâ Rasûla'llâh ben bu deveyi ağır bahâya aldum. (31a 2-3)

Şol kimse ki namâzdan fâriğ olmadan elin yüzüne sürer. (36a 5-6)

b. Belirsiz nesne-yüklem münasebeti:

Metnimizde belirsiz nesne olan kelime bir kelime ya da kelime grubundan meydana gelmektedir.

Bir gâzâda hazîret-i Rasûl a.s. abdest almağı-çun şu hâcet oldı. (30a 6-7)

Mevlûd okudum, aqca üleşdirdüm. (29a 15)

c. Nesne-yüklem münasebetinin günümüze göre farklı olması:

Eserde geçen bazı cümlelerde nesne-yüklem münasebeti günümüze göre farklılık göstermektedir.

ca. Geçişsiz fiilin geçişli olarak kullanılması:

Günümüz yazı dilinde geçişsiz olan bazı fiiller metnimizde geçişli olarak kullanılmış ve nesne almıştır.

Ba'zısın zebâniler yapışup cehenneme alup giderler. (34a 10-11)

cb. İyelik eki almış nesnelerin durumu:

Metnimizde teklik birinci şahıs, teklik ikinci şahıs, çokluk birinci şahıs ve çokluk ikinci şahıs eki alan belirli nesnelerin bir bölümü bugünkü gibi yükleme hali eki almakta, bir bölümü ise bugünden farklı olarak bu eki almamaktadır.

1. Teklik birinci şahıs iyelik eki alan nesnelere:

Teklik birinci şahıs iyelik eki alan nesnelere genellikle yükleme hali eki almamaktadır.

Ol mecûsî elim aldı. (8a 6-7)

Ben dağı yüzüm acdım. (14a 11)

Sen kim erem dersin (15a 3)

Benüm daħi rūhum kabız eyle. (15b 12)
Yâ Rabbi ben bir kulın kulluğum ideyin. (25b 10-11)
Ben kulluğum bileyin. (25b 14-15)
Yâ Rabbi günâhım bağışla. (30b 8-9)

2. Teklik ikinci şahıs iyelik eki alan nesnelere:

Daħi hâtûmıñı çağır, gelsün. (14b 2)
Ey hâtûn, seni yaradan Allâh 'ışkına yüzüñi aç, bir kez göreyin. (14a 5-6)
'İzzetim haqqı-çün ben daħi seniñ cümle günâhlarıñı 'afüv itdim. (16b 11-12)
Ey kulum, niçün kendüñi oda yakup külifi yile şavırdıñ. (16b 7)
Yazuk bu miskinüñ boynın urmuşlar. (29b 11-12)
Senüñ oğluñı hem yusun ve hem namâzın kılsun. (35a 11)

3. Çokluk birinci şahıs iyelik eki alan nesnelere:

Ey şehriñ halkı, fulân yerde bu gice bir dostımız âhirete getdi. (15b 4-5)
Biz karanlıkda elimüz ileüp getürelüm. (9b 11)

4. Çokluk ikinci şahıs iyelik eki alan nesnelere:

Hiç kendüñüzi añar mısın? (3b 13-14)
Yâ İmâm-ı A'zam siz benüm oğlumıñ namâzıñı kılmayacağuzıñı hod bilürin.
(35a 12-13)

3.Yer Tamlayıcısı-Yüklem Münasebeti

Bu münasebet yaklaşma, bulunma, ayrılma ekleriyle sağlanmaktadır. Bu ekler metnimizde değişik fonksiyonlarda da kullanılmaktadır.

a. Yaklaşma ekiyle kurulan yer tamlayıcıları:

Yaklaşma ana fonksiyonunu ifade eden bu ekle kurulmuş yer tamlayıcıları çeşitli fonksiyon farklılıkları göstermektedir. Bu konuda Muharrem Ergin "Türk Dil Bilgisi"nde şöyle demektedir:"Datifin bu geniş mânâsıyla yaklaşma ana fonksiyonu beraber kullanıldığı fiilin mânâsına uygun olarak tabî çeşitli hususî ifadeler içinde görünür. Bu hususî, bu çeşitli kullanım fonksiyonları yaklaşma, istikamet, yer, zaman, karşılaştırma, sebep verme, bildirme, kuvvetlendirme, gaye, hedef, fiat, bedel, leh, aleyh, ilgi, kabul, gereklilik, uygunluk, konu, âitlik, vasıf, tarz, görüş, ayrılma, değişme, başkalaşma, yaptırma, tercih v.s. v.s gibi ifadelerdir. Bütün bu ve bunlara katılabilecek daha birçok ifadeleri datifin yaklaşma ve istikamet ana

fonksiyonu etrafında toplanan, kesin olarak sınırlandırılmaları mümkün olmayan, gramer bakımından tam bir kaide ve ölçü değeri taşımayan, belirli bulunmayan, yanındaki fiile bağlı çok hususi fonksiyonlardır.”¹

Kaya Bilgegil, “Türkçe Dilbilgisi” adlı kitabında “Yön Bildiren Dolaylı Tümleçler” başlığı altında yaklaşma ekinin fonksiyonunu şu şekilde belirtir:

a) Yöneliş ifade eder: Nesrin, uzun müddet (aynaya) baktı.

b) Bir noktaya doğru hareket ifade eder: Bir pazar (Çankaya Müzesine) gitmiştik

c) Bitiş ifade eder: Ankara’dan (Gölbaşı’na) kaç dakikada gidilir?

d) Fiat ifade eder: Birinci hamur kağıdının topu (180 liraya) satılıyor.

e) Eylemin, değişiklik yoluyla devamını ifade eder: Rıfki Melul Bey o güzel sohbetlerinin birinde, (bahışten bahise) atlıyordu.”²

Biz metnimizde yaklaşma ekiyle oluşan yer tamlayıcılarını fonksiyonlarını belirlerken, bahsedilen iki yazarın tespitlerinden hareket ederek ekin şu fonksiyonlarda kullanıldığını gördük:

aa. Yaklaşma-bitiş:

Yaklaşma hali ekinin bu fonksiyonunda hareket bir yerden yaklaşma halinde bulunan cümle unsurunun ifade ettiği yere yönelmekte ve orada bitmektedir.

ab. Bildirme:

Yaklaşma hali ekinin bu fonksiyonunda fiiller genellikle “dimek, eyitmek, selam itmek, haber vermek, öğretmek” gibi fiillerdir ve bunlar “bildirme, haber verme” fonksiyonu altında birleştirilebilir. Burada yaklaşma hali ekinin görevi; bildirme, haber verme işinin “kime, neye” yapıldığını ifade etmektir.

Bu kişiye didiler. (4a 8)

Benim Mevlâlığıma ve kendünüñi za’if kulum idüğine ikrâr itdim. (4b 9-10)

İmdi saña muştulık olsun kim Rasûlu’llâh saña selâm itdi. (9a 3-4)

Allâhu te’âlâ bize ‘inâyet nazarın itdi. (9b 1-2)

Hemân bu kazıyyeyi Rasûl’e haber virdi. (14a 14-15)

Vardılar, cehennemden od aldılar ol kavme ‘azâb ideler. (23b 11)

¹ Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul 1988, s.222.

² M. Kaya Bilgegil, *Türkçe Dilbilgisi*, İst., 1982, s. 40.

Hakk te'âlâ ol 'azâb ferîştahlarına eydür. (23b 13)
İbrâhîm Edhem'e haber virdiler. (24b 9-10)
Yüz yıldır ki şu şavma'ada Allâh'a 'ibâdet iderin. (25b 1)
Ol kişiye ben eyitdim. (34b 2)
Ol kişiye selâmet virdiler. (15b 1)
Ders temâm olmadın takdîr-i İllâhî bir gün bu 'âlim kişiye ecel erdi. (32a 10-11)

ac. Yer:

Bu tür cümlelerde hareket, bir yerden bir yere doğru değil, aynı yerde olmaktadır. Yaklaşma hali eki de genellikle “yan, yöre, alt, üst, iç,” gibi yer bildiren kelimelere eklenmektedir.

Ol oğlânı küpüñ içine bıraktım. (5a 10)
Bu iki oğlancıkları iki yanıma aldım. (8b 15)
Bir pâre etmek üstüne kodı. (10b 4)
Bir karga geldi, bacadan üstüme bıraktı. (11a 1-2)
Hemân Rasûl dahî aşhâbı cemî' idüp o furunuñ üzerine geldi. (14b 10)
Ol kurbaga yabrağı alup deñiz içine batdı. (11a 6-7)
Bu iki kulum anlar da senceleyin halkdan kaçup bu araya geldiler. (17a 8)
Varuñ ol kavmiñ üzerine od yağdurufı. (23b 10)
Söyle halı üstüne dök. (33a 14-15)
Her ocağufı yanında bir büyük kebâb demiri gibi demür var. (34a 14)
Evümüze bir konuğ geldi. (9b 3)
Ol ev işşî dahî abdest alup mescide vardı. (9b 13-14)

ad. Sebep:

Bu tip örneklerde yaklaşma halindeki cümle unsuru, fiilin hangi sebeple, ne maksatla yapıldığını ifade eder. Çoğunlukla “-mek+e” yapısında bulunur.

Safia konuğ olmağa geldim. (12b 1)
İşde Mūsâ benim, seni görmeğe geldim. (13a 14)
Ben buña yemek ve şu getirmeğe getdim. (18b 12)
Bir gün yine okutmağa geldi. (20a 15)
Şu bardağı elüñe n'eylemeğe aldıñ? (20b 2-3)
İçerü girmeğe çâre olmadı. (27b 13)
Tañırî rasûli senden şu ister abdest almağa. (30a 10-11)

b. Bulunma ekiyle kurulan yer tamlayıcıları:

Bulunma ana fonksiyonunu ifade eden bu ekle kurulmuş olan yer tamlayıcıları

cümlede yüklem olan fiilin anlamına uygun olarak çeşitli fonksiyonlar göstermektedir. Ekin bu çeşitli fonksiyonları ile ilgili olarak Muharrem Ergin “Türk Dil Bilgisi” adlı kitabında şunları belirtmektedir:

“Lokatifin bu geniş manasıyla bulunma ana fonksiyonu beraber kullanıldığı fiilin manasına uygun olarak tabii çeşitli hususî ifadeler içinde görünür. Bu hususî, bu çeşitli kullanım fonksiyonları şu gibi ifadeler etrafında toplanır: bulunma, yer, zaman, iş, devamlılık, müddet, tarz, şekil, durum, karşılaştırma, kesir, konu, vasıta, gaye, sebep, vasıf, miktar, belirtme, kısım, parça, aitlik, vs., vs.”¹

Kaya Bilgegil, “-de halindeki kelimeler ve kelime grupları bir cümlede dolaylı tümleç olarak buldukları takdirde, yüklemdeki hüküm. eylem veya hal kavramını; onlara, yer fikri katarak tamamlar.”² cümlesi ile ekin fonksiyonlarını ifade etmektedir.

Metnimizde ekin başlıca şu fonksiyonlarda kullanıldığını tespit ettik:

ba. Yer:

Bulunma hali eki, bu fonksiyonla kullanılırken yüklemde gösterdiği hareketin veya oluşun “geçtiği, bulunduğu yeri” ifade eder. Bulunma hali eki, “iç, kat, ara, üzeri, üst, yöre, dip” gibi yer bildiren kelimelerle beraber kullanılınca, hareketin veya oluşun geçtiği yer daha da belirli bir hale gelmektedir.

Ne kadar zamandır ki bu tağın başında 'ibâdet idersin? (5b 10)

Tağlarda bir âdem ayağı başmadık yir bulalım. (15a 6)

Bu şehirde kıtlık oldu. (26a 14-15)

Meger bir köyde bir Yahûdî var-ıdı. (29a 4)

Bir kişi gördüm, evün kapısı yanında тұrur. (34b 1-2)

Hikâyet olunur ki Bağdâd şehrinde bir 'avrat var-ıdı. (36a 10)

Bulunma hali eki, “iç, kat, ara, üzeri, üst, yöre, dip” gibi yer bildiren kelimelerle beraber kullanılınca, hareketin veya oluşun geçtiği yer daha belirli bir hale gelmektedir.

Bir oğlanı küpün içinde bıraktım. (5a 8-9)

Şehirden buña dahi asbab götürüp bunı dahi yoldaşı yanında defin ittiler. (15b 15)

Bir pîr yanında bile otururdu. (19a 5)

Beni bu arada harâmiler tutdılar. (24b 12)

¹ Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul 1988, s. 223.

² M. Kaya Bilgegil, *Türkçe Dilbilgisi*, İstanbul, 1982, s. 38.

İş bu eviñ içinde gece gündüz тұrmazın, dönerin. (26b 3)
Ol gice ol boynı urulan kişiye vâkı 'ada görür. (29b 12-13)
Bu gice ben tam üstünde қараñуда iblücek egirdim. (13b 4-5)
Gördiler ki içinde қibleye қаршу dizin чөкмüş, һаммама гirmiş gibi burçак
burçак derlemiş, şöyle oturur. (14b 12-13)
Şu ev içinde beni siiri. (23a 5)
Bu şuyıñ içinde görür kim bir hoşча таşсағазлар var. (27b 3-4)
Bu ev içinde bir nece yerlerde gördüm. (34a 13)
Bu қадар nesne siziñ Тағириғуз қатında билümir mi? (9a 6)
Haққ te 'älänuñ қатında bir zerre қадар kimseniñ һayı žäyi' olmaz. (17b 8-9)
Allähu te 'älä қатında bir қuluñ emegi žäyi' degildir. (26a 4-5)
Şol kimse ki ben anuñ қатında eğilem, даһи şalavät virmeye. (36a 7-8)
Beni bu арада һарәмилер тұдılar. (24b 12-13)
Тағиñ başında bir қayanıñ үzerinde gördüm ki bir pir namäza тұрmuş. (5b 6)
Biñ yıldır ki bu тағиñ үzerinde 'ibädet iderin. (5b 11)
Defüz dibinde bir büyük taş vardır. (11a 9-10)

bb. Zaman:

Bulunma hali eki, "zaman, gün, yaş, vakit, dem" gibi zaman ifade eden kelimelerle birlikte kullanılırsa zaman fonksiyonunu karşılamaktadır.

Peyğamber 'aleyhi's-selām zamānında bir kişi var-ıdı. (9a 12-13)
Biz қаранлықда elimüz illetip getirelüm. (9b 11)
Bir gün Şeyh Şibli ikindi vaқtında seyrāna чıқdı. (10a 12-13)
Seni yarıñ қıyāmet гүнінде cennetde Mūsā Peyğambere қоñşı eyleye. (13a 10-11)
Bu gice ben tam üstünde қараñуда iblücek egirdim. (13b 4-5)
Aşhāb zamānında bir kişi var-ıdı. (14a 2-3)
Beni İsrā'il zamānında bir maldār kişi var-ıdı. (17b 10)
Yā қарındaşım 'Azrā'il, sen geçende bu yigit için hemān yedi gün 'ömri didiñ idi. (20a 6-8)
Mūsā Peyğamber zamānında bir kişi yüz yıl bir şavıma'ada 'ibädet itmiş. (25a 12)
Bir zamānda bir kişiniñ bir cāriyesi var-ıdı. (31b 8-9)
Һäberde gelmişдүр ki қıyāmet гүнінде bir kişiye zebāniler yapışup giderken bir қарınca ide. (27a 9-10)
Қıyāmet гүнінде anlardan даһи saña meded ola. (33a 3-4)
Yaқın zamānda ol şandux aқca ile тоldı. (33a 12)
Қıyāmet гүнінде anlardan даһи saña meded ola. (33a 3-4)

c. Ayrılma ekiyle kurulan yer tamlayıcıları:

Ayrılma ana fonksiyonunu ifade eden bu ekin cümledeki fiilin anlamına uygun olarak gösterdiği özel durumları Muharrem Ergin şu şekilde sıralamaktadır: “uzaklaşma, çıkma, yer, ayrılma, menşe’, cins, terkip, başlama, mahrumiyet, yokluk, vasıta, zaman, sebep, tarz, ölçü, değer, kıymet, bedel, parça, kısım, karşılaştırma, korku, üzüntü, hoşlanma, vazgeçme, aitlik, çeşit, vasıf, tercih, görüş, noktainazar, vs, vs”¹

Kaya Bilgegil, “Başlangıç yeri ifade eden dolaylı tümleçler” olarak adlandırdığı, uzaklaşma ekiyle kurulmuş yer tamlayıcılarının fonksiyonlarını şöyle ifade etmektedir:

“a) Bunlar eylem için başlangıç yeri ifade eder: Tren, (Haydarpaşa’dan) kalktı.

b) Çıkış yeri ifade eder: Rifat Çığ, (Adana Öğretmen Okulu’ndan) mezundur.

c) Geçiş yeri ifade eder: Tren, (İzmit’ten) geçiyordu.

d) Yön ifade eder: Fırtına, (sağdan) geliyor.

e) Cüzülük ifade eder: (Bu börekten) daha hiç tatmadım.

f) Çokluk ifade eder: Emirgan, (arabalardan) geçilmiyor.

g) Bir bütünün muayyen bir yerine delalet suretiyle vasıta anlamı ifade eder: Hocası, A. Rasim’i (kulağından) yakalamış.

h) Ayırtma ifade eder: Bu işi (sizden) gizli yaptılar.”²

Metnimizde ayrılma hali ekiyle kurulan yer tamlayıcıları başlıca şu fonksiyonlardadır.

ca. Çıkma (uzaklaşma, ayrılma)

Ayrılma eki bu fonksiyonu ifade ederken, bir yerden, bir durumdan uzaklaşmayı bildiren “çık-, azad kıl-, azad et-, ayrıl-, git-” fiilleri ile birlikte kullanılır. Metnimizde sadece “çık-” fiili ile oluşturulan cümlelere rastlanmıştır.

Kitâblar arasından ol bışmiş kuşu çıkardı. (10b 14)

Ol hâtün dahî furundan taşara çıkdı. (14b 14)

¹ Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul 1988, s. 224.

² M. Kaya Bilgegil, *Türkçe Dilbilgisi*, İst., 1982, s. 37.

Çevireler, tâ ki cernâ'at mescidden çıkınca. (34b 7)

Demürden çıkarurlar, koyuvirirler. (34b 8)

cb. İstek:

Ayrılma hali eki metnimizde bu fonksiyonda “dile-” fiili ile kullanılmıştır.

Ey oğul, Allâh'dan dilerin ki seni yarın kıyâmet gününde cennetde Mûsâ Peygamber'e koñuşı eyleye. (13a 10-11)

cc. Korku:

Ayrılma hali eki “kork-” fiili ile birlikte kullanılarak korku fonksiyonu bildirir.

Ey kulum, çünkü benden korkup kendüñi oda yandırdıñı. (16b 10-11)

Bu dahî anuñ şerrinden korkup eydürdi kim bir ulu kimseniñi işin işlerin. (21a 12-13)

Bunlardan korkup kaçdım. (34a 11)

çç. Geçiş yeri:

Ayrılma hali eki “geç-, çık-” gibi fiillerle beraber kullanılmıca bildirilen veya tasarlanan hareketin geçtiği veya geçeceği yeri gösterir.

Şehriñ begi evden gelüp yolu benim evim yanından geçdi. (13b 5-6)

İki arası on gün oldı diyü göñlinden geçdi. (20a 5)

Bir gün Mûsâ Peygamber Tûr tağına münâcâta giderken ol kişiniñ şavma'ası öñünden geçdi. (25a 13-14)

Şıbli rahmetü'llâhi aleyh oradan geçüp giderken gözi fûş olup hâtırından geçmiş. (29b 10-11)

Ben darı ağacı dibinde boğazlanmış yaturken Şeyh Şıbli oradan geçmiş. (29b 15)

Allâh kullarından bir kişi bizim mağberemüz arasından geçerdi. (32b 11-12)

Kitâblar arasından ol bişmiş kuşu çıkardı. (10b 14)

Ol hâtün dahî furundan taşara çıkdı. (14b 14)

Kaldurop şahâdet barmagın tabutdan taşara çıkardı. (33b 13)

cd. Mebde' (başlangıç yeri):

Ayrılma hali eki iş ve hareket bildiren fiillerle beraber kullanıldığında, o iş veya hareketin başladığını, çıktığı, ayrıldığı yeri bildirir.

Gördiler kim mübârak gözlerinden yaş geldi. (2b 3-4)

Yemege meger bir gün bir yerden ta'am gelmiş imiş (9a 15)

Ol gidicek Allâhü te'âlâ kalbinden İbrâhim'e bir nidâ geldi. (11b 13-14)

Şehrüñ begi evden gelüp yolu benim evim yanından geçdi. (13b 5-6)

Ol yıl hâciler hac itdiler, dönüp gidecek vaktin gökden bir âvâz geldi kim işitdiler. (27a 4-5)

ce. Zaman:

Ayrılma hali eki zaman bildiren kelimelerle birlikte kullanılarak zaman fonksiyonu ifade eder.

Bir zamândan şofıra yine çıkdı. (11a 7-8)

Fulân şehrîñ halkından bu gice dün buçuğundan bizim şehrîñ halkına gökden bir âvâz geldi (15b 3-4)

Bir zamândan şofıra şeyhiñ 'aklı başına geldi. (26a 11)

Birazdan Hâşan-ı Başarı bu şeyhlere eydür. (28a 10)

ç. Hal eklerinin birbiri yerine kullanılması:

Metnimizde bazı cümlelerde hal eklerinin birbirleri yerine kullanıldıkları görülmüştür. Birbirleri yerine kullanılan hal eklerinin başlıcaları şunlardır:

ça. Bulunma ekinin yaklaşma fonksiyonuyla kullanılması:

Ey konuğ, bu gördüğüñ benim anamdur. Yüz elli yaşında girdi. (13a 5-7)

Bir gün bir yerde çarlamup giderdim. (14a 9-10)

Herkez anda âdem ayağı başmaz. (15a 8)

Şehirde buña dañi asbab götürüp bunu dañi yoldaşı yanında defin ittiler. (15b 14-15)

Hâşılı cehennemüñ yedi kapusunda vardılar. (27b 12-13)

çb. Yaklaşma ekinin bulunma fonksiyonuyla kullanılması:

Yâ Rabbî, benim cennete koñuşurn kim olsa gerekdür. (12a 11-12)

çc. Bulunma ekinin ayrılma fonksiyonuyla kullanılması:

Münâcâtda şofıra eyitdi. (25b 2)

çç. Yaklaşma ekinin vasıta fonksiyonuyla kullanılması:

Emir aruñ nice dilerse itsün diyüp tırdı, yine tâ'ata meşgul oldı. (25b 11-12)

çd. Ayrılma ekinin bulunma fonksiyonunda kullanılması:

Ocağdan bişmiş et var-ırmış. (12b 5)

çe. Hal eki almadan yer tamlayıcısı olanlar:

Eyle diyecek **Haşan-ı Başrı** bu derviş eydür. (28a 14)

İmdi ey **karındaş**, Allâhu te'âla fâil-i muhtâdur. **Qullarınınu** diledügin 'afüv ider, dilemedügin 'azâb ider. (30b 11-12)

4. Zarf-Yüklem Münasebeti

Metnimizdeki cümlelerde görülen zarf-yüklem münasebeti Türkiye Türkçesine göre pek farklı değildir. Zarf olan unsur, tek kelime veya bir kelime grubu şeklinde olmaktadır. Bu günden farklı olan tek durum, Türkiye Türkçesinde birleşik fiillerin yapısında bulunan “-ı, -i, -u, -ü” ekinin eserimizde zarf yapma fonksiyonunun olmasıdır.

Cümlelerde zarf görevi yapan unsurlar, başlıca şu fonksiyonlarda kullanılmaktadır.

a. Zaman bildiren zarflar:

Metnimizde zaman bildiren zarflar “dün, yarın, şimdi...”gibi basit bir zarf veya bir kelime grubu olmaktadır.

Yarın cevâbın vireyin. (17a 3)

b. Durum-hal bildiren zarflar:

Bu zarflar, durum bildiren basit bir zarf ya da vasıta eki almış bir isim veya bir zarf-fiil grubu olmaktadır.

Günde bu garga bir päre itmek götürüp bir garga daği ağz-ıla şu getirür. (24b 14-15)

Hakk te'âlâ kudret eliyle yaratdı. (26b 4)

Dönüp gidecek vaktin gökden bir âvâz geldi. (27a 5)

Taş taşlığıyla böyle ağlar. (30a 15)

c. Sebep bildiren zarflar:

Sebep bildiren zarflar çoğunlukla edat grubudur.

Bir gazâda **hazret-i Rasûl a.s.** abdest almağı-çun şu hâcet oldu. (30a 6-7)

'İzzetim **hakkı-çun** ol kulum günde beş kerre arı abdest alsun. (4b 10-11)

Senünçün bafia **Qur'an** getürdi. (10a 3-4)

Hakk te'âlâ ol melikle beni canavaruñ rızkın ulaştırmaq için komuşdur. (11a 14-15)

İmdi safia dahi söylece ma'lûm olsun kim bunca yıl oda taparken bir koñşu
faķire hātûna ta'am virüp esirgedüğinden ötürü Haķķ te'âlâ cennet-i a'lâyı müyesser
eyledi. (9a 10-12)

SONUÇ

Çalışmamızda Câmî'ü'l Hikâyat adlı eserin sentaks özelliklerini sistemli ve ayrıntılı olarak incelemeye çalıştık. Bir dil hakkında ya da o dile ait bir dönem hakkında tam olarak bilgi sahip olabilmek için o dilin sentaks özelliklerinin iyi bilinmesi gereklidir. Sentaks çalışmasının azlığı ve eserlerin çoğunlukla fonoloji ve morfoloji yönünden incelenmesi bizi böyle bir çalışma yapmaya sevk etmiştir.

Çalışmamızı “kelime grupları” ve “cümle” olmak üzere iki ana bölüme ayırdık.

“Kelime grupları” bölümünde Muharrem Ergin’in sınıflandırmasını esas aldık ve bu sınıflandırmadan hareketle metnimizde bu kelime gruplarını aradık. Bu kelime gruplarını başlıca iki yönden inceledik:

- 1.Yapıları yönünden,
- 2.Fonksiyonları yönünden.

İncelediğimiz kelime gruplarının Türkiye Türkçesinden farklı olan özellikleri tespit etmeye çalıştık. Bulduğumuz farklılıkları şöyle sıralayabiliriz:

1.Metnimizde, devrin özelliğine uygun olarak “u, ü, vu, vü” ile kurulan bağlama gruplarının bulunduğu tespit edildi.

2.“Evvel” kelimesinin “-ki” aitlik ekini almadan sıfat tamlaması yapabildiği tespit edildi: “Evvel hal, evvel giden.”

3.“Birkaç şeyhler” örneğinde “birkaç” belirsizlik sıfatının nitelediği ismin de çokluk şekilde olduğu görüldü.

4.Tamlayanı özel isim olan isim tamlamalarıyla, tamlayanı iyelik eki almış olan isim tamlamalarında ilgi hali ekinin kullanılmaması devrin bir özelliği olarak tespit edildi: “Muhammed Mustafa kızı, Allâhu Ta‘âlâ katı, kapusu yanı.”

5.Tamlayanı sıfat-fiil olan isim tamlamalarında da tamlayanın ilgi hali eki almayabileceği yine devir özelliği olarak tespit edildi: “deve didügi, aziz didügi, Musa idügin.”

6.“Zaman, yıl, gün” gibi zaman bildiren kelimeleri takiben “sonra” edatı geldiğinde, bu kelimelerin sonra edatına uzaklaşma hali ekiyle bağlandığı görüldü: “Bir zamandan sonra, bir müddetden sonra, iki günden sonra.”

7.“Andan” zamirini takiben “sonra” edatının bazı cümlelerde kullanılmadığı tespit edildi.“...andan yine söze gelip...”

“Cümle” bölümünde konu başlıca üç bölümde incelendi:

- 1.Cümlenin genel kuruluşu.
- 2.Cümlenin unsurları.
- 3.Cümlenin unsurları arasındaki münasebet.

Cümlenin genel kuruluşu incelenirken yapılarına, yüklemlerine, unsurlarının dizilişine, anlamlarına göre cümleler ayrı ayrı tasnif edildi. “Yapılarına göre cümleler” bölümünde konuyu inceleyen çeşitli araştırmacıların görüşleri belirtildikten sonra, Muharrem Ergin’in tasnifi esas alındı. Buna göre, isim-fiil, sıfat-fiil, zarf-fiil grupları ayrı cümle veya cümlecik olarak ele alınmadı. Bunlar cümle içindeki kelime grupları olarak incelendi. Yapılarına göre cümleler basit ve birleşik cümle olarak iki ana bölüme ayrıldı. Birleşik cümlelere dönemin özelliğini yansıtan “çün”lü ve “çünkü”lü birleşik cümleler de eklendi. Ayrıca “ki”li birleşik cümle”lerde “ki”nin yanında “kim” edatının da kullanıldığı belirlendi. Sıralı ve bağlı cümleler ise bir noktalama meselesi olduğundan ayrıca incelenmedi. Metnin noktalama işaretlerini kendimiz belirledik ve cümlelerin sonuna kendi görüşümüze göre virgül, noktalı virgül veya nokta koyduk.

Metinde “ki”li birleşik cümle”lerin çokça kullandığı görüldü. Yaptığımız istatistik çalışmasında metnimizdeki 1555 cümleden 132’sinin ki’li birleşik cümle olduğu tespit edildi.

İç içe birleşik cümlelerin yüklemının çoğunlukla “didi, dedi” olduğu, ancak birkaç cümlede “di, dir, dirdi, dimiş” kelimelerinin yüklem olarak kullanıldığı tespit edildi.

Cümlelerin genel yapısı incelenirken istatistik metodu kullanılarak metin tarandı ve metnimizin cümle yapısı ile ilgili şu sonuçlar elde edildi.

1.Metnimizde 1555 cümle vardır. Bunların 1440’ı (%92.60) fiil, 115’i (%7.39) isim cümlesidir. Metnimizde fiil cümleleri büyük bir ağırlık oluşturmaktadır.

2.Metnimizdeki cümlelerin çoğunluğu kısadır.

Tek unsurdan oluşan isim cümlelerin sayısı 6 (%5.21), fiil cümlelerinin sayısı 231 (%16.04)dir.

Sadece iki unsurdan oluşan cümleler çoğunluğu oluşturmaktadır. İki unsurdan oluşan isim cümlelerinin sayısı 60 (%60,86) , fiil cümlelerinin sayısı 756 (%48.61) dır.

Üç unsurdan oluşan isim cümlelerinin sayısı 35 (%30.43), fiil cümlelerinin sayısı 304 (%19.54)tür.

Dört unsurdan oluşan isim cümlelerinin sayısı 4 (%3.46), fiil cümlelerinin sayısı 123 (%7.90) tür.

Beş unsurdan oluşan isim cümlesi yoktur. Beş ve daha fazla unsurdan oluşan fiil cümlelerinin sayısı 26 (%1.66)dir.

3.Metnimizdeki cümlelerin unsurlarının sıralanışı şöyledir:

İki unsurdan oluşan 70 (%60.86) isim cümlesinin tamamı “özne-yüklem” olarak sıralanmıştır.

Üç unsurdan oluşan 35 (%30.43) isim cümlesinin 20’si (%17.39) “özne-yer tamlayıcısı-yüklem” olarak, 8’i (%6.95) “yüklem-özne-zarf” olarak, 7 (%6.08) cümle “özne-yüklem-zarf” olarak sıralanmıştır.

Dört unsurdan oluşan 4 (% 3.46) isim cümlesinin 2’si (%1.70) “yüklem-özne-zarf-yer tamlayıcısı” olarak, diğer 2’si (%1.70) “özne-yüklem-zarf-yer tamlayıcısı” olarak sıralanmıştır.

Fiil cümlelerinin unsurlarının sıralanışı ile ilgili istatistiki sonuçlar şöyledir:

Metnimizdeki 1440 fiil cümlesinin 756’sı (%52.12) iki unsurdan ibarettir. Bunlar şu şekilde sıralanmaktadır:

263 cümle (%18.26) özne-yüklem,

273 cümle (%18.95) nesne-yüklem,

107 cümle (%7.43) zarf-yüklem,

113 cümle (%7.84) yer tamlayıcısı-yüklem.

Üç unsurdan ibaret fiil cümlesi sayısı 304 (%21.06) tür. Bunlar şöyle sıralanır:

39 cümle (%2.70) özne-nesne-yüklem,

74 cümle (%5.13) özne-zarf-yüklem,

60 cümle (%4.16) özne-yer tamlayıcısı-yüklem,

38 cümle (%2.63) zarf-yer tamlayıcısı-yüklem,

41 cümle (%2.84) zarf-nesne-yüklem,

27 cümle (%1.87) yer tamlayıcısı-nesne-yüklem,

25 cümle (%1.73) zarf-zarf-yüklem.

Dört unsurdan ibaret fiil cümlelerinin sayısı 122 (%8.39) dir. Bunlar şöyle sıralanır:

39 cümle (%2.70) özne-zarf-yer tamlayıcısı-yüklem,

14 cümle (0.97) özne-zarf-nesne-yüklem,

12 cümle (0.83) özne-yer tamlayıcısı-nesne-yüklem,

13 cümle (0.90) zarf-nesne-yer tamlayıcısı-yüklem,

16 cümle (1.11) zarf-zarf-özne-yüklem,

2 cümle (0.13) özne-yer tamlayıcısı-yer tamlayıcısı-yüklem,

14 cümle (0.97) zarf-zarf-yer tamlayıcısı-yüklem,

1 cümle (0.06) yer tamlayıcısı-yer tamlayıcısı-nesne-yüklem,

9 cümle (0.60) zarf-zarf-nesne-yüklem,

1 cümle (0,06) zarf-yer tamlayıcısı-yer tamlayıcısı-yüklem,

2 cümle (0.13) zarf-zarf-zarf-yüklem.

Beş unsurdan oluşan cümlelerin sayısı ise 25 (%1.65) tir.

Metnimizdeki 3 cümlede yüklem başta, 17 cümlede yüklem ortada bulunmakta, kalan 1460 cümlede yüklem sonda bulunmaktadır. Bu sayılardan da anlaşılmaktadır ki Türkçe cümle yapısında yüklem sonda bulunur. Yükleme başa kaydıran örneklerde tercümenin etkisi ya da konuşma uslûbu görülür.

Metnimizdeki cümleleri anlamlarına göre incelerken cümleleri isnat tarzına göre olumlu ve olumsuz olarak ikiye, sübüt durumuna göre haber ve tasarlama cümleleri olarak yine ikiye ayırdık. Yine soru cümlelerini de bu bölümde ayrı bir başlık olarak inceledik. Çünkü olumlu, olumsuz veya soru cümleleri aynı zamanda haber ya da tasarlama cümlesi olabilmektedir. Bir durumun, hareketin yapılmakta olduğunu veya yapılacağını haber vermek, rapor etmek, bildirmek maksadıyla kurulan cümleler haber cümleleri; bir temenniye ifade etmek maksadıyla kurulan cümleler tasarlama cümleleridir. Metnimizde, “gerekli oluş”u ifade eden tasarlama cümleleri için bugünkü “-malı,-meli” eki yerine “-sa+gerek” kombinezonunun kullanıldığı görülür.

Yüklemin anlattığı işin yapıldığını bildiren cümleler olumlu, yüklemin anlattığı işin yapılmadığını bildiren cümleler olumsuzdur. Metnimizde, “ne...ne” ile kurulan olumsuz cümlelerde fiilin daima olumlu şekilde kullanıldığı görülür.

Soru cümlelerinde ise amaç, bugün de olduğu gibi, her zaman sorunun cevabını öğrenmek değildir. Bazan anlatıma değişik anlamlar kazandırmak için de soru cümleleri kurulur. “Tastik ettirme, hayret, ihtimal ve karşılaştırma, bilinmezlik, suçlama, üzüntü ve kaygı” anlamlarını ifade eden örnekler incelemede gösterilmiştir.

Cümle unsurları bölümünde her unsurun yapısı ve hangi kelime gruplarının bu unsuru oluşturduğu incelenmiştir.

Cümle unsurları arasındaki ilişkiyi incelediğimiz bölümde, her unsurun yüklem ile olan ilişkisi incelenmiştir. Özne ile yüklem ilişkisinde konu teklik-çokluk bakımından incelenmiştir. Türkiye Türkçesinden farklı olarak topluluk isimlerinin özne olması durumunda, fiilin çokluk eki aldığı tespit edilmiştir.

Nesne-yüklem ilişkisi bölümünde, iyelik eki almış nesnelerin yükleme hali eki almadan belirli nesne oldukları görülmüştür.

Yer tamlayıcısı-yüklem ilişkisi bölümünde, yaklaşma, bulunma, ayrılma hali eklerinin ayrı ayrı fonksiyonları tespit edilmeye çalışılmıştır. Buna göre, yaklaşma hali ekinin “yaklaşma-bitiş, bildirme, yer, yön, sebep” fonksiyonlarında; bulunma hali ekinin “yer, zaman” fonksiyonlarında; ayrılma hali ekinin “çıkma (uzaklaşma, ayrılma), istek, korku, geçiş yeri, başlangıç yeri, zaman” fonksiyonlarında kullanılmış olduğu görülmüştür.

Zarf-yüklem ilişkisi bölümünde, zaman, durum-hal, sebep bildiren zarfların yükleme ilişkisi tek tek verilmiştir.

Hal eklerinin birbirleri yerine kullanıldığı örnekler de incelenmiştir.

Çalışmamızda, eserimizdeki bütün sentaks özelliklerini belirleyip, örneklendirmeye çalıştık. Bu sırada Türkiye Türkçesinden farklı durumları özellikle belirtmeye gayret ettik. Çalışmamızın sonunda Türk sentaksının temel prensipler bakımından hiç değişmediğini, ancak teferruatta bazı farklılıklar olduğunu belirledik.

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ء	'	ش	ş
ا, آ	a, â, e	ط	ş
ب	b	ظ	đ, ž
پ	p	ت	t
ث	t	ذ	z
ج	ç	ر	r
چ	c	گ	g
ق	q	ف	f
ك	k	ك	k
گ	g	ك	k
د	d	ل	l
ذ	z	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	و	v, o, ö, u, ü
ح	h	ه	h, e
ع	e	ي, ا, ا	y, i, i

TRANSKRİPSİYONLU METİN

1b)

هذا كتاب جامع الحكايات
بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين بعدد خلق الله و الصلوة والسلام علي
رسوله محمد بعدد ما في علم
الله ثم الصلوة والسلام علي اله و اولاده و ذرياته اجمعين
امين يا رب العالمين

(6) iş bu za'if ü nahifü'l-fakîrû' (7) l-ḥakîrû'l-'aşî İbnü'l-Hâfîzû'l- Kâdî

Bu fakîri şöylece (9) غفر الله لهما و لسائر المسلمين اجمعين. برحمتك يا ارحم الراحمين.

gördüm ki her-bende-i mü'min ki bu 'âleme gelmiş gitmiş, her (10) biri bir nev'-ile bir du'â-ı ḥayrî kesib itmeg-içün bir sebep (11) koyup gitmişler tâ ki ol sebep-ile mü'min karındaşlar ol kişiye (12) du'â-ı ḥayr ideler. Bu fakîri ol sebebede kâdir olduğu ecilden (13) bir fakîr ana. Sebeb fikir idüp ba'zî Fârisi kitâblardan (14) ihrâc idüp ve ba'zî 'ulemâdan istimâ' idüp bir nece hikâyet-i (15) 'Arabîyyeyi cemi'¹ idüp bir Türkî kitabı yazup adın Câmî'ü'

2a)

(1) l-Hikâyât kodum. Ve daḥî şöylece ma'lûm olsun ki her kim bu (2) kitâbdan cân göziyle okusa veya gönül kulağıyla dinlese (3) başlanmış gönüllere cilâ virüp ve ölmüş gönülleri dirildir. (4) Eger şöyle ki bunı okuyan veya dinleyen inşâf idüp (5) takşîrâtını fikir idüp derûnından bir kez âh idüp gözlerinden (6) bir katre yaş gelecek olursa günâhına istiğfâr ide. Hiç (7) şekk yokdur Hakk te'âlâ ol kulunuñ takşîrâtını 'afûv ide (8) ve hem daḥî kim evvel gidenlerünü 'ibâdetleri katında bizim (9) 'ibâdetimiz azdan azdur ve daḥî bu fakîr kim bir nece gün zahmet (10) çeküp , bu kitabı bu kadarca şürete getürdüm. Ümîzdür ki (11) her mü'min karındaş ki bu kitabı cemi'² iden fakîrünü rûhına (12) bir Fâtiha okuya şevâbın afîa bağışlaya tâ kim Hakk te'âlâ da (13) anlarunu günâhın bağışlaya. Zîrâ kim bu muḳadder kim Hakk te'âlâ (14) kulı kul du'asıyla yarlıgar. (15) Hikâyet-i evvel:

Haber-i 'ani'n-Nebîyyi şalla'llâhü 'aleyhi ve sellem:

2b)

(1) Bir gün Rasûl hazîreti mescidde aşḥâb-ıla oturup (2) kelimât iderken mübârek gözlerinden yaş aşâğa (3) şalup bir zamân fikre vardı. Gördiler kim mübârek göz- (4) lerinden yaş geldi. Ebû Bekir Şiddîk radîya'llâhü 'anh eyitdi: (5) Yâ Rasûla'llâh, mübârek gözlerinizden yaş geldüğünüñ (6) sırrı nedir, didi. Rasûlu'llâh, eyitdi: Yâ Ebû Bekir, kıyâmet (7) günün ahdum ve anuñ şiddetin ahdum; benim günâhkâr

¹ cemi' olmalı idi.

² cem' olmalı idi.

ümmeümünü (8) hâli n'ola deyü yüregim yandı, gözlerimden yaş geldi, (9) dedi. Ebü Bekir eyitdi: Yâ Rasûlü'llâh, Tañrı haqqı-çun kim (10) cemi¹ 'âlemi yaradı. Ben seniñ ümmeümünü günâhkârlarınıñ (11) rub'ı boynuma aldım ki cennete koymayınca girmeyem, didi. (12) Andan haziret-i 'Ömer eyitdi: Yâ Rasûla'llâh, rub'ımı ben dañı (13) boynuma aldım ki cennete koymayınca ben dañı cennete girmeyem dedi. (14) Andan 'Osman rağıya'llâhü 'anh eyitdi: Yâ Rasûla'llâh, ben dañı (15) seniñ ümmeümünü günâhkârlarınıñ rub'ını boynuma aldım, anları

3a)

(1) cennete koymayınca cennete girmeyem, didi. Haziret-i 'Ali rağıya'llâhü (2) 'anh dañı eyitdi: Yâ Rasûla'llâh ben dañı rub'ımı boynuma aldım, (3) anları cennete koymayınca ben dañı cennete girmeyem, didi. Andan (4) ağlaşma kopdı. Rasûl hazireti şallâhu 'aleyhi ve sellem (5) turudı eve geldi. Fâtıma Ana rağıya'llâhu 'anhâ, eyitdi: Yâ Rasûla' (6) llâh, mübârek gözlerinizden yaş gelmiş, didi. Rasûlü'llâh, (7) olan mâcerâyı niceđür² Fâtıma Ana eyitdi: Yâ Rasûlü'llâh³ kaçan kim (8) kıyâmet kopa, terâzû kurulup bu halkıñ 'amelleri tartılsa (9) gerek. Ben ol vaqtın terâzünü yanında turup seniñ ümmeümünü (10) günâhkârlarınıñ 'amellerin tartup yeyni geleni tamuya şür- (11) seler gerek. Ben ol vaqtın başımdan maqramam⁴ çıkarup şevâb (12) tarafına koyup şevâb ağır gelüp cennete göndersem gerek, ba'zı (13) ola kim günâhı çok olup günâhı ağır gele; ol vaqtın terâzünü (14) dibine yapışup aşığa çeküp şevâbı ağır gele getirüp cennete (15) göndersem gerekdir. Ben eyle itdüğüm görüp ol terâzûya

3b)

(1) müvekkel olan melek yüzün hazirete tutup deye kim yâ Rabbi⁵, sen (2) 'allâmü'l-guyübsın. Habîbüñ ciger güşesi Fâtıma Rağıya'llâhu 'anhâ (3) beni kulların arasında 'adil eylemeñi koman deye, ben dañı hemân başım (4) açup feryâd idüp idem ki yâ Rabbe'l-'âlemîn, sen bilürsin kim (5) Kayşer-i Rüm'üñ kızı bir kâfir kızı-yıken günde dürlü dürlü kaftânlar giyerdi, (6) bir gün geymezdi. Ben hoş seniñ habîbüñ Muhammed Muşafâ kızı iken (7) bir eski 'abâdan kaftân-ıla ve dañı on yıl hurma yemedim, yabragını (8) geydim tâ kim bu gün ol ulu hazrete ben za'if cariyeñüñ (9) sözi geçe deyü böyle diyecek hitâb gele kim yâ melek, bu günki (10) gün Fâtıma'nun şefâ'ati maqbüldür. Başın örtün deye, ben başım (11) örtmeyem tâ seniñ ümmeümünü günâhkârların bağışlamayınca, dedi. (12) Rasûl hazreti şâz olup Fâtıma Ana'ya du'â itdi. Ey aña ümmeüz (13) deyenler, imdi gör kim sizleri anlar nice kayırırlar, hiç kendüñüzi (14) añar mısın kim yolunuzda neler vardur. Gelün, imdi

¹ cemi' olmalı idi.

² didi: Süleymaniye Ayasofya.

³ Rasûla'llâh olmalı idi.

⁴ mahrama ya da mıkrama olmalı idi.

⁵ Rabbi olmalı idi.

siz de Rasūlu' (15) İllāh şalavātı çok virūfī tā kim yarın şefā'atına dāhīl olanlardan
4a)

(1) olasın. Gel şefā'at olmak istersefi saña da ey hümām, cām (2) dilden¹ di Rasūl'e eş-şalātü ve's-selām; ba'dehū āline ve aşhābına (3) ey ber-kemāl rāzī olsun, di olardan ol, Qādīmü zī'l-celāl. Hīkāyet: (4) Rasūlu'llāh zamanında, 'aleyhi's-selām, bir kimesne var idi ki namāz (5) kılmaz imiş. Hāḡḡ te'ālā celle ve 'alā, ol kula hışım idüp (6) Cebrā'il-ile Rasūl hazireti 'aleyhi's-selām dimiş ki ol kulum (7) dīñ kim 'azābın dilerse dünyāda idem, dilerse āhiretde idem, (8) didi. Bu kişiye didiler. Bu kişi eydür: Yā Rasūlu'llāh, dünyā 'azābınuñ (9) dūkenmesi var ammā āhiret 'azābınuñ dūkenmesi yok, dedi. Dünyāda (10) ne 'azāb iderse itsün, āhirete komasın, didi. Cebrā'il 'aleyhi's- (11) selām hazirete vardı, eyitdi: Yā Rabbi, saña hod ne ma'lūm degildir (12) ki ol kulufi dünyā 'azābına rāzīdur, eydür ben bir 'āşī kulum, ol (13) Tafırı te'ālā ne kim buyurursa emrine muñi' oldum, didi. Cebrā'il a.s. (14) yine Rasūl haziretine gelüp dedi kim ol kulum ideceğim 'azāb (15) dāhī şudur ki irte namāzı vaktinde bir kişi gelüp ol kişi[yi]² bıçağ-ıla

4b)

(1) pāre pāre kıla. Bir zamān şöyle yaturken bir kişi dāhī gelüp (2) buña du'ā ider, girü dirülür. Öyleye dek durur. Öyleyin gerü (3) ol şabāh gelen kimesne yine gelür, toğrar, pāre pāre ider. Gerü (4) bir zamāndan şöyle yatur. Yine ol kişi gelüp du'ā idüp bunu (5) dirgürür. El-hāşılı günde beş kez ol kulum ideceğim 'azāb (6) budur, kendüye defī, didi. Ol kul eydür: Ben bir za'if kulum, ol, (7) Mevlā-yı Qādīm'dür, ne buyurursa rāzıyam, dedi. Cebrā'il yine hazrete (8) vardı, geldi, eyitdi: Yā Rasūla'llāh, Hāḡḡ te'ālā buyurur, ol kulum (9) disünler çünkim benim Mevlālıgıma ve kendüniñ za'if kulum (10) idüğine ikrār itdi. 'İzzetim hāḡḡı-çun ol kulum günde beş (11) kez arı abdest alsun. Baña secde eylesün. Ol günde beş kez (12) bogazlanup toğranmağı aña bağışladım, dedi. İmdi ey mü'min (13) karındaş, kaçan namāz vakti gelse şun fikir it kim tūrup (14) abdest alup namāza varmaḡ mı güc yoḡsa günde beş kez (15) toğranmaḡ mı güc? İmdi var, sen de şuña göre 'amel eyle.

5a)

(1) Hīkāyet: Bir gün Rasūl hazireti şalla'llāhü 'aleyhi ve sellem (2) evde otururken bir hātūn kişi görüp geldi. Yā Rasūla'llāh, (3) bir ulu günāh işledim, dedi. Rasūlu'llāh eyitdi: Nice ulu günāh (4) işlediñ, dedi, eşideyim. Hātūn eydür: Diyemezem, yā Rasūlu'- (5) llāh. Tekrār Rasūlu'llāh eyitdi: Hele deye, eşideyim, dedi. Hātūn (6) eyitdi: Dilim varmaz yā Rasūlu'llāh,³ dedi. Āḡir Rasūl hazireti (7) eyitdi: İncitdiñ, dedi. Hātūn eyitdi: Yā Rasūlu'llāh⁴ ḡelālīm (8) sefere getdi. Ben şabr itmedim, zinā

¹ cān u dil olmalı idi.

² kişiyi: Süleymaniye Ayasofya.

³ Rasūla'llāh olmalı idi.

⁴ Rasūla'llāh olmalı idi.

idem.¹ Bir oğlām küpüñ (9) içine bırağdım, ezıldı gıtdı. Ol, hāşıl öldı. Düşürüp bir (10) küp sirke var ıdı. Ol oğlām küpüñ içine bırağdım. Ezıldı, (11) gıtdı. Ol sirkeyi müslımānlara şadığm, yedırdım getdı, benim (12) hālım nice olur, dedı. Hāzıret-i Rasūl eyıtdı: Ha şöyle (13) ben dağı seni şandığm ki ikındı namāzın kazāya qomuş şandığm, (14) dıdı. İmdi ey qarındaş, var kıyās eyle bir ikındı namāzı (15) kazāya qalmak böyle olıcağ hiç kılmayanıñ hālı nice olur.

5b)

(1) İmdi zınhār namāza kehlil olmayasın kim yārın kıyāmetde cehennem (2) ehli olmayasın hattā dımişler ki bir kışi bir vaqıt namāzı kazāya (3) qosa seksen bifi yıl cehennemde yansa gerek var. Sen de aña (4) göre 'amel eyle. Hikāyet: Hāzıret-i 'İsā şalavātullāhi 'aleyhi (5) bir yüksek tağıñ dıbinde giderken be-gāyet ıssı gün-ıdı. Tağıñ (6) başında bir kayanıñ üzerinde gördüm ki bir pır namāza şırmuş. (7) 'İsā bu tağıñ arayı arayı yolın buldı. Vardı, ol pıre selām (8) vırdı. Bulaşdı, eydür: Ey pır, bu ıssı günde bu tağıñ başında (9) ne'yılersin, dedı. Pır eyıtdı: Allāh'a 'ibādet ıderın, dedı. 'İsā a.s. (10) eyıtdı: Ne kadar zamāndur ki bu tağıñ başında 'ibādet ıdersin, (11) dedı. Pır eyıtdı: Bifi yıldır ki bu tağıñ üzerinde 'ibādet ıderın, (12) dıdı. 'İsā a.s. eyıtdı: Ya kışın nice ıdersin, dedı. Pır eydür: (13) Yazıñ ıssıları ve kışıñ şovukları, karları ve yağmurları hep (14) üstümden geçer, dedı. 'İsā a.s. eyıtdı: Bir şavma'aya girseñe, dedı. (15) Pır eyıtdı: Şavma'a yapınca 'ibādet defı' qalayın mı, dedı. 'İsā a.s. 6a)

(1) eyıtdı: Ey pır, āhır zamānda bir peygamber gelse gerek. Anıñ ümmetiniñ (2) 'ömri az olsa atmış yetmiş olsa gerek. Ammā anlar bu defilü 'ömür (3) içinde kār-giri² binālar yapsalar gerek, dedı. Ol pır eydür: Ol (4) Tañrı haqqı-çun kim cemi³ 'ālem yaratdı. Ben eger ol zamānda (5) geleydim ol defilüce 'ömürü bir secdede geçürürdüm, dedı. Yā (6) 'İsā sen dağı gelüp beni bu kadar tã'atden qomayayduñ. Hemān (7) şırdı, namāza meşğül oldu. 'İsā (a.s.) qodı getdı. İmdi ey (8) qarındaş, sen dağı anılayın ādem oğlanı degil misin? Fikir ide gör (9) kim ne 'abeş yirlere 'ömürler harc itdiñ, diyecek ne cevāb (10) virürsin? Anı bunda iken fikir itmek gerek. Hikāyet: Hasan-ı (11) Başiri'nüñ⁴ rahmetü'llāhi 'aleyhiniñ bir oda tapıcı qoñısı var-ıdı. (12) Hasta olmuş, şeyh anı hālin şormağa vardı. Gördi kim hāli (13) za'if. Şeyh eyıtdı: Hālif nedür? Ol mecüsi eydür: Yā şeyh, (14) ben āhrete giderin. Baña āhıret haqqın helāl eyle, dır. Şeyh (15) eyıtdı: Gel saña bir naşihat itsem gerek. Qabul eyleseñi. Ol

6b)

(1) mecüsi, ne dirseñi yā şeyh, dedı. Şeyh eydür: Gelseñi, imān (2) getürseñi, müslımān

¹ itdim olmalı idi.

² kagir: Süleymaniye Ayasofya.

³ cemi' olmalı idi.

⁴ Başri olmalı idi.

olsa, cemi' günâhî 'afiv olsa, tos- (3) toğrı cennete gitse, dedi. Mecûsî; seksen yıldır ki oda (4) taparam, 'ömrüm küfr-ile geçdi, bir kerre lâ ilâhe illa'llâh Muhammedün rasûlu' (5) llâh demek-ile bunca yıllık günâhım bağışlanur mı? Şeyh eyitdi: (6) Belî bağışlanur. Mecûsî eydür: Depindi, sen kefil ol, başa (7) bir kâğıd yazıvir ki benim cemi' 'aybım yüzüme urmayup başa (8) rahmet ide, ben dağı imâna¹ geleyin, dedi. Şeyh bu sözi kabül (9) idüp bir hüccet yazdı kim benim kim Hasan-ı Başarı'yem. Fulân (10) mecûsiye kefil oldum kim ol imâna gele, Allâh aña rahmet (11) idüp cennete kıya. Ol mecûsî barmaq kaldurup imân (12) getirdi, döndi, andan yine söze gelüp dir: Beni kaçan kim kabre kı- (13) yasın ol hüccet benim avucuma kı, dedi ve cânın teslim (14) itdi. Şeyh ol şehir halkına haber idüp namâzına hâzır (15) oldılar. Şeyh namâzın kıldı. Vardılar, defin itdiler, getdiler.

7a)

(1) Gice oldı. Şeyhîñ hâtırına şü geldi kim kendüye eydür: Ey (2) yüzi kıara Hasan! Sen ol hâzrete söyle bir maqbül (3) kimesne mi olduñ ki ol hâzrete deyicek geçe kendüñi kıurtar- (4) duñ mı kim bir güya kefil olduñ deyü melül oldı. Ol gice (5) uyudu. Düşinde gördi kim kıyâmet kıopmış, ol müslimân (6) olan mecûsî bir Burâk'a bindirmişler, alup cennete giderler. Şeyh (7) çün gördi ilerü yürüdi, vardı, eyitdi: Hey, sen fulân (8) degil misin, dedi. Belî, dedi. Şeyh eyitdi: Hakk te'âlâ senüñle ne mu'âmile (9) kıldı, dedi. Ol kışi eyitdi: Yâ şeyh, Allâh'uß rahmeti çok imiş. (10) Seniñ hüccetüñe ihtiyâç kıalmadı kâğıdı ki gerü saña dedi, (11) şeyhüñ eline virdi. Şeyh uyandı. Kâğıdı elinde buldı. (12) Be-ğâyet şâz oldı. İmdi ey kıarındaş, saña 'âr degil mi kim (13) bir kışi seksen yıl 'ömrünü küfr-ile geçürtüp geçüre, bir kerre (14) lâ ilâhe illa'llâh Muhammedün rasûlu'llâh dimeg-ile cennete gire. Sen (15) hod seksen yıl lâ ilâhe illa'llâh Muhammedün rasûlu'llâh diyessin,

7b)

(1) dağı âhiretde nefsiñi şomlığından cehennem[e] giresin, var imdi (2) sen dağı hâliñe inşâf eyle. Hikâyet: Hasan-ı Başarı eydür: (3) Bir kerre Ka'be'de, tereffehâ,² tavâf iderdim. Bir yere geldim, oturdum. (4) Uyumağ-ıla uyanıklık arasında idim. Fahr-i 'âlem Muhammedi Muştafa şal- (5) lallâhü 'aleyhi ve sellem geldi. Başa eydür: Dur, Bağdâd'a var. Fulân (6) yerde, fulân mahallede oda tapıcı Behrâm mecûsiyeye benden selâm (7) eyle. Allâh hoşnüd oldı andan, ben dağı andan hoşnüd oldum. (8) Aña beşâret eyle, dedi. Belifiledim, uyandım, istigfâr etdim. Yine (9) öyle gördüm ki ne eydür: Toğrı Bağdâd'a var, fulân yerde, fulân (10) mahallede oda tapıcı Behrâm mecûsi[ye]³ benden selâm eyle. Allâh (11) andan hoşnüd oldı ben dağı hoşnüd oldum, dedi. Yine belifiledim, (12) uyandım, eyitdim: Bu düş şeytân

¹ imâna olmalı idi.

² şerefeha'llâh [Allah onu (Ka'beyi) şerefli kılsın]: Süleymaniye İzmir.

³ mecûsiye olmalı idi.

düşüne beñzer zirâ Rasûlu' (13) llâh bir oda tapıcı mecûsiyeye selâm göndermek kaçan ola deyüp (14) yine bi-'aynihî gördüm. Rasûl hazreti baña şöyle gâzab-ıla eydür: (15) Yâ Hasan, sözüm tut, tur, Bağdâd'a var. Fulân mahallede Behrâm 8a)

(1) mecûsiyeye benden selâm eyle. Allâh andan hoşnûd oldu (2) ve ben dañi hoşnûd oldum. Eyle olıcağ Haşan-ı Başarı çok (3) üç kerre bu düş oldu. Hemân durdı. Geldüm, Bağdâd'a vardum, (4) dir. Ol yerde kim didi idi. Buldum. Ol oda tapıcı ki baña (5) düşinde dediy idi. Behrâm mecûsiyeye ben eyitdim: Hiçbir hâlvet (6) yerifi var mı, seniüle bir iki kelecem vardur, didim. Ol mecûsi elim (7) aldı. Beni evine iletirdi. Baña ta'âm getirdi. Ben eyitdim: Evvel benim (8) maşlahatım gör ki ne ta'âm görevüz, didüm. Ol mecûsi eydür: Ne (9) buyurursın ya şeyh? Ben eyitdim: Şu yakın zamânda bizüm dine yarar (10) bir iş işledüñ mi ola? Ol eyitdi: Benüm siziñ dine yarar (11) ne işim ola, dedi. Şeyh eyitdi: Bir düşün hele görelüm, dedi. (12) Ol kişi eydür: Şu yakın dem bir kızım var-ıdı. Ere virüp galebe (13) düğün itdim. Şehriñ halkını topladum. Mübâliga mal harç idüp (14) ta'âm bişürdüm. Ammâ benim evim karşusunda bir Müslimân hâtün (15) kişi var idi. İki yetim oğlancıkları var idi. Bigâyet¹ fakr-ile

8b)

(1) geçerlerdi. Ol gün anlara ta'âmdan hiç nesne degmemiş. (2) Akşam olıcağ bu oğlanlara açlık gâlib oldu. Ağlayup (3) analarından ta'âm istemişler. Ol hâtün turı gelüp od yakmak (4) bahânesiyle bizüm eve gelmiş tâ kim şâyed beni görüp bir pâre (5) ta'âm vireler, oğlancıklarım yeyeler deyi geldi, od yakdı, getdi. (6) Bizüm 'aqlumıza gelmedi bu hâtün bir pâre ta'âm vireyüz. El-hâşıl (7) üç def'a böyle eyledi. Varup oğlancıklara eyitmiş: Ey oğullar, (8) bunlar din düşmânlarıdır. Biz müslümânlaruz bize nesne virmezler, (9) dedi. Bu gice şabır idüñ, yarın Allâh kerimdür, bir yerden ta'âm (10) yiyesiz, demiş. Bu hâtünuñ tekrâr geldüğünden ben dañi bir şübheye (11) düşüp vardum. Hâtünuñ kapusından diñledüm. Gördüm hâl (12) böyle. Tiz vardum. Eve bir çini tabağa, bişen ta'âmdan koydum (13) ve etmek aldum. Envâ'-i ta'âmdan götürdüm, evine vardum. Beni (14) gördiler. Bu oğlancıklar sevindiler. Bir pâre oturdum. Bu (15) iki oğlancıkları iki yanıma aldım, oturdum. Bu ta'âmdan

9a)

(1) yediler. Dizim yaşdandılar, uyudılar. Ben dañi añılcacık başların (2) yaşduğa koyup ol hâtüna hezârân 'ögr idüp gitdim. Bunı (3) şeyh diñledi, eyitdi: İşde budur, didi. İmdi saña muştılık (4) olsun kim Rasûlu'llâh saña selâm itdi. Allâhü te'âlâ sende (5) hoşnûd oldu, şöyle bilesin, dedi. Bu mecûsi dañi eydür: Bu (6) kadar nesne siziñ Tañrıñuz katında bilünür mi? Şeyh eydür: Bu (7) kadar degil, mişkâle zerratin

¹beğâyet olmalı idi.

bizüm Ta'fırımız katında bilünür, zâyî' degildir. (8) Çün anı ol mecûsi eşitdi, eydür: Yâ şeyh ba'ia imân telkin (9) eyle, dedi. Şeyh imân telkin idüp ol kişi Müslimân oldı. (10) İmdi sa'ia da'hi şöylece ma'lûm olsun kim bunca yıl oda (11) taparken bir ko'şu fakire hâtûna ta'am virüp esirgedüğinden (12) ötürü Haqq te'âlâ cennet-i a'lâyı müyesser eyledi. **Hikâyet:** Peygamber (13) 'aleyhi's-selâm zamanında bir kişi vardı. Bir hâtûnı ile iki (14) oğlancıkları var idi ki bunlar bir hafta yemek bulmazlardı. (15) Yemege meger bir gün bir yerden ta'am gelmiş imiş bunlara bir kişiye

9b)

(1) kifâyet idecek kadar. Nâ-gâh o gice bir konuk geldi. Bir kişi evi- (2) ne girdi. Hâtûnna eydür: Allâhu te'âlâ bize 'inâyet nazarın itdi. (3) Evimize bir konuk geldi. Hiç evde ta'am kısmından nesne- (4) cik var mı, dedi. Bu hâtûn eydür: Bir kişiye yetecek kadar (5) ta'am var. Ammâ biz şabır iderüz. Oğlancıklar kaç gündür ki ta'am (6) yememişlerdür ki bunı yeyeler. Bu kişi ehline eydür: Sen kerem eyle, (7) oğlancıkları n'eylerseñ eyle, uyud. Ol ta'am konuk yisün (8) ve hem sa'ia bir nesne da'hi diyeyin. Ben kaçan a'şâm olsa, (9) cıraq yakayın da'hi ol ta'am ortaya ko, da'hi döker gibi (10) ol. Çırağa hâcet degildir, cıraksız yerüz diyeyin. Biz (11) karanlıkda elimüz iletip getürelüm. Ol bizi da'hi bile yir (12) şanur. Ol ta'am yesün, dedi. Eyle itdiler. Ol konuk (13) yeyüp gice oldı. Şabâh erken kal[k]dı getdi. Ol ev ı'şşı (14) da'hi abdest alup mescide vardı. Rasûl hazıreti 'aleyhi's- (15) selâm mübârek ar'çasın mihrâba virüp oturmuş.

10a)

(1) Hemân bu kişiyi gördükleyin yâ fulân, gel berü, sa'ia beşâret olsuñ (2) kim Cebrâ'il geldi. Senüñ fazlî-içün bu gice itdik. Cemi'¹ (3) yedi kat gök feriştehleri seni ta'accüb itdiler. Senüñçün (4) ba'ia Kur'an getürdi. Haqq te'âlâ sa'ia ve hâtûnu'ña ve oğlancıkları- (5) ña cennetde şol kadar va'de etdi kim hisâba gelmez. İmdi (6) anlar da'hi âdem-idi. Sen da'hi âdemsin. Sen da'hi hiç şöylece (7) etdiñ mi kendü ve oğlancıkları ac-iken ve kendü nefislerinden kesüp (8) âhere virdiler. Sen bügseñ, ko'şuñuñ elinden kendüñ (9) alaydıñ. **Hikâyet:** Şeyh Şibli ve Ma'rûf-ı Kerî² ve Tâvud Nezîgî³ (10) rahmetu'llâhi 'aleyhim ecma'in, bunlar bir hücrede olurlardı. (11) Ammâ 'âdetleri bu idi kim haftada bir kerre ta'am yerlerdi. Ol (12) da'hi üç veya beş dane badem yirlerdi. Bir gün Şeyh Şibli (13) ikindi vaktinde seyrâna çıkdı. Gördi kim bir şayyâd beş dane (14) kuş avlamış. Bunları bulmuş, pâk itmiş kim bişüre yeye. (15) Şeyh da'hi buña selâm virdi kim giçe gide. Bu kişi eydür: Yâ şeyh

10b)

(1) gitmek olmaz bilece yiyelüm, dedi. El-hâşılı ilhâh itdi. Şeyh (2) da'vete icâbet

¹ cemi' olmalı.

² Ma'rûf-ı Kerî olmalı idi.

³ Dâvud Tâ'i olmalı idi.

idüp bu şayyâd daği bu kuşcağazları (3) kebâb idüp ortaya kodı. Doğrarken şeyh bu kuşcağaz- (4) laruñ birisin öldi.¹ Bir pâre etmek üstüne kodı. Şayyâd eydür: (5) N'eylersin yâ şeyh, dedi. Şeyh eydür: Refikim var. Hücrede nice (6) gün ta'am yememişdür. Bunu aña ileten, dedi. Bu kişi eydür: Yâ şeyh! (7) Sen anuñ rezzâkı degilsin, anı kayırma, deyüp ol şeyh ö- (8) fiünde koduğı bişmiş kuşu alup yine kendünüñ öfiünde ko- (9) dı kim toğraya. Nâ-gâh hevâdan bir karga gelüp bu kuşu götür- (10) di, getdi. Şeyh eyitdi: Gördiñ mi komaduñ şunu kim bir insân (11) kursorına vâki' ola. İşde bir hayvân kursorına vâki' (12) oldu, dedi. Şayyâd eyitdi: Yâ şeyh hikmetin yine kendü bilür, dedi. (13) Kalkdılar şeyh geldi. Bu mâcerayı hem hücrede olanlara deyüvirdi. (14) Ol daği elin şundu. Kitâblar arasından ol bişmiş kuşu çıkar- (15) dı. Götür didiğün şu mıdur, dedi. Şeyh eyitdi: Kim getürdi

11a)

(1) bunu size, dedi. Hücrede olanlar eyitdi: Bir karga geldi, bacadan (2) üstüne bıraktı, gitdi, dedi. Ey karındaş, söyle bil kim (3) her kim Allâh-ıla olsa Allâh daği anuñla olur. **Hikâyet:** (4) Bir gün 'İsâ Peygamber a.s. bir defiz kenarında dururdu. Gördi kim (5) bir kurbaga oturur. Bir kırdoğanı geldi. Ağzında bir yeşil yabraq (6) getürdi. Ol kurbaga ağzına virdi, daği getdi. Ol kurbaga (7) yabrağı alup defiz içine batdı, getdi. Bir zamândan soñra (8) yine çıktı. 'İsâ a.s. eyitdi: Ol kurbagaya şordı kim ey (9) kurbaga, ol yeşil yabrağı n'eyledüñ, dedi. Kurbaga eydür: Defiz dibinde (10) bir büyük taş vardır. Ol taşın içinde Hakk te'âlâ bir (11) canavarcuk halk itmişdür. Ol [cana]varuñ her gün bir yeşil yabraq (12) ögünü vardır. Ol melek her gün bir yeşil yabraq götürür. Ben (13) ol yabrağı ol defiz dibinden taş içindeki canavara ulaştırur- (14) dım. Hakk te'âlâ ol melikle beni canavaruñ rızkın ulaştır- (15) mağ için komuşdur, dedi. 'İsâ Peygamber a.s. eydür: Ol canavar

11b)

(1) yabrağı iletdüğüñ vañtı ne der? Kurbaga eydür: Kaçan kim yabrağı (2) alır, dir kim سبجان من يرزقني و يراني و يغرف مكاني و لا ينساني dir. (3) İmdi ey karındaş Karadefiz dibinde kara (4) taş içinde bir canavaruñ rızkını viren pâdişâh hergiz kullarınıñ (5) rızkını kesmez. Sen hiç kayırma. Rızık seni arar senden artuğ. **Hikâyet:** (6) İbrâhim Peygamber 'aleyhi's-selâm 'adeti söyle idi kim her kez konuğ- (7) sız ta'am yemezdi. Aşşam olcağ kapusu öfiünde oturur- (8) dı konuğ gele deyü. Konuğ gelmese ol gice yemek yemezdi, aç yatur- (9) dı. Bir gice yine konuğ umarken bir oda tapıcı mecüsü geldi. (10) Eydür: Yâ İbrâhim, bu gice ben saña konuğ olmağa geldim, dedi. İbrâhim (11) eyitdi: Müslimân ol seni konuğ idineyin, dedi. Mecüsü eyitdi: (12) Eyle dime, beni Allâh için konuğ idin, gayrı varacak yerim yokdur. (13) İbrâhim kabül itmedi. Mecüsü geçdi, getdi. Ol gidicek Allâhü (14) te'âlâ kalbinden İbrâhim'e bir nidâ geldi. Gör yâ İbrâhim, ben ol ku- (15) lurnuñ yetmiş

¹ aldı olmalı idi.

yıldır ki rızqını virürin, 'aybın yüzüne urup rızqın

12a)

(1) kesmedim. Sen bir gice konuklığa almaduñ, 'aybın yüzine urduñ, (2) var anı konuk idin deyü 'ikâb oldı. İbrâhîm dur, dedi. (3) Anuñ ardına düşdi, buldı. Aña eydür: Gel, baña konuk ol. Mecûsî (4) eydür: Ya demin ben saña yalvardum, kabûl itmeduñ; şimdi sen (5) baña yalvarursın, dedi. İbrâhîm eydür: Senden ötürü Tafrı baña (6) 'ikâb itdi, dedi. Mecûsî eydür: Tafrı kim düşmândan ötürü (7) dostuna 'ikâb itdi. Ol, haq Tafrı'dur. Ben aña imân getürdüm (8) deyü barmaq kaldurup imân getürdi, müslimân oldı. İmdi (9) ey karındaş, sen dahi konuğı meni¹ eyleme şayed Allâh'ın rızası (10) anda ola. **Hikâyet:** Mûsâ Peygamber 'aleyhi's-selâm bir gün (11) münâcâtda iken eydür: Yâ Rabbi, benim cennete koñşum kim olsa (12) gerekdür, baña anı dünyâda göster, dedi. Haqq te'âlâ eydür: Yâ Mûsâ, (13) fulân şehirde, fulân çârşûda bir kaşşâb vardur. Ol, cennetde (14) safia koñşısı olsa gerek. Mûsâ durdı, getdi. Vardı ol (15) şehre. Ol, çârşû başında diñelmişdi, buldı, selâm virdi,

12b)

(1) eyitdi: Saña konuk olmağa geldim, dedi. Kaşşâb hemân kutayı (2) ve nacağı yire kodı. Geliñ gidelim deyü öñüne düşdi. Aldı (3) getdi. Mûsâ idügin bilmedi. Evine vardı, gördi kapısı (4) kilidli, kilidin açdı, içerü girdiler. Halı döşedi. Mûsâ (5) oturdu. Ocağdan bişmiş et var-ırmış. Ortaya getürdi, (6) toğradı. Eydür: Ey konuk, gerekse ta'âmdan ye gerekse baña (7) koy, dedi, Mûsâ eyitdi. Yerinden. kaşşâb tırı geldi. (8) Divârdan yaña yürüdi, gördüm, divârda bir zembil aşlu (9) tururmuş. Anı indirdi, yire kodı. Mûsâ gözedür bu (10) zembilü içinde bir cânlu nesne var ammâ kimse bilmez ki nedür? (11) Kaşşâb ol bişmiş etden bir pâre ditdi. Anuñ ağızına koydı, (12) yutdı. Şofra bir bardağ-ıla şucağaz içürdi. Ol zembil (13) içinde yatan nesneniñ altın pâk idüp hanbuk döşedi, kaldır- (14) dı, asa kodı. Mûsâ hep bunları gördi; ammâ şol vaqıt kim (15) şucağaz virmişdür ol vaqtin ol zembil içindekiniñ

13a)

(1) tuşağı depreñdi, söyler gibi itdi. Hiç sözi añlamazdı. (2) Bu kaşşâb elin yudı, geldi. Eydür: Ey konuk, mağrür tut ki (3) seni añladım, dedi. İmdi ta'âm yiyelim, dedi. Mûsâ ta'âm (4) kayısı degil, baña bu hâli beyân eyle bu zembil içindeki ne nesnedür, (5) dedi. Kaşşâb eydür: Ey konuk, bu gördüğüñ benim anamdur. Yüz (6) elli yaşında girdi. Hiç söz söylemez oldı. Canavar yir deyü (7) aşğa komazam, zembile aşkorın. Günde iki kerre böyle iderin, (8) dedi. Mûsâ eyitdi: Şol vaqtin tuşağın depreñdi. Sözin añlar (9) mısın, dedi. Kaşşâb eydür: Belî añların. Mûsâ eydür: Ne dedi bi'llâhi (10) diye didi. Kaşşâb eydür: Baña der ki: Ey oğul, Allâh'dan dilerin ki seni (11) yârın kıyâmet güninde cennetde Mûsâ Peygamber'e koñşısı eyleye,

¹ men' olmalı idi.

dedi. Her (12) gün bu du'ayı baña eyler. Mūsā Peygamber kanda ben kanda, anuñ gibi ulu peygambere (13) koñşu olmak kaçan ola böyle, dedi. Böyle diyecek hemân Mūsā (14) Peygamber bu kaşşâb-ıla görüñdi. İşde Mūsā benim, seni görmege geldim, (15) dedi. Ol Mūsā'nuñ elin öpdü. Vedâ' idüp Mūsā gitdi. İmdi

13b)

(1) ey karındaş, zinhâr atanuñ du'âsın gâfil olma. Gör ki bir kan (2) dökücü kaşşâb anasınuñ du'âsıyla Mūsā Peygamber'e koñşu oldu. (3) Hikâyet: Bâyezid-i Bestâmi rahmetu'llâhi 'aleyhi bir gün otururdu. (4) Bir hâtün kişi geldi, eydür: Yâ şeyh! Bu gice ben tam üstünde kara- (5) ĩnda iblücek¹ egirdim. Şehriñ begi evden gelüp yolu benim evim (6) yanından geçdi. Anuñ meş'alesi aydınlığında birkaç iplik egirdim. (7) Ol baña helâl midür, yohsa harâm mıdur, dedi. Şeyh eydür: Sen (8) ne hâtünsun ki bunuñ gibi ince su'âl idersin, dedi. Hâtün (9) eydür: Ben Bişr-i Hâfi'nüñ kız karındaşıyam, didi. Şeyh eyitdi: Ya sen de (10) karındaşıñ gibi olsakine, dedi. Hâtün eydür: Karındaşım (11) niceydi? Şeyh eydür: Karındaşıñ şüheli ta'ama elin şunsa (12) eli kendüye muñi² olmazdı. Güc-ile şunsa eli ardına dutardı. (13) Gerekdi kim seniñ dañi eliñ ve barmağıñ saña muñi³ olmayaydı. Var (14) hâtün sen dañi aña göre 'amel eyle, dedi. İmdi ey karındaş, anlar (15) dañi âdem oğlanıdur. 'İbâdet itmeg-ile eyle oldı. Şimdi anlaruñ

14a)

(1) adları kitâblarda añılıcağ rahmetullâhi 'aleyhi dilerler. Senüñle anlaruñ (2) arasında bir gökce firak vardır. Hikâyet: Aşhâb zamânında (3) bir kişi var-ıdı. Anuñ bir şahib-ce'â³ hâtün var-ıdı. Ol zamânda (4) güzel hâtün var-idügin kimse bilmezdi. Bir gün hâtün car- (5) lanup giderdi. Bir kişi bu hâtüne ider: Ey hâtün, seni yaradan (6) Allâh 'ışkına yüzüñi aç, bir kez göreyin, dedi. Bu hâtün yüzünü (7) açup gösterdi, dañi getdi. Evine vardı. Helâline eydür: Ey (8) müslimân, ben bir günâh işledüm. Baña cezâyısa eyledi, dedi. Eri (9) eydür: Nice günâh işlediñ, dedi. Hâtün eydür: Bir gün bir yirde (10) carlanup giderdim. Bir kişi baña eydür: Şol seni yaradan Allâh (11) 'aşkına bir kez yüzüñi aç göreyin, dedi. Ben dañi yüzüm açdım. Gördi, (12) dañi geçdim, gitdim. İmdi seniñ hükmiñde ben saña hıyânet etdim, (13) bākisin sen bilürsin neyise eyle, ahrete koma, dedi. Bu kişi eydür: (14) Bunı Rasül'e demeyince nesne idemezsin, deyüp tırdı. Hemân bu kazıyyeyi (15) Rasül'e haber virdi. Rasül eydür: Evde furunuñuz var mıdur? Ol

14b)

(1) kişi eydür: Vardur, dedi. Var imdi ol furuna var od yak, (2) söyle kim kıbkızıl olsun dañi hâtümñi çağır, gelsün dañi (3) eyit ki ey hâtün, gel seni yaradan Allâh

¹ Sözlüklerde bu kullarıma uzak bir anlamdadır. Burada muhtemelen iplik anlamında kullanılmıñtır.

² muñi' olmalı idi.

³ şahib-cemâl olmalı idi.

'aşkına şu furuna gir, dedi. (4) Eger girecek olursa furunuñ ağızını yap. Dañi hemân baña gel, haber (5) eyle, dedi. Ol kişi Rasül didügin idüp furunu yakdı, kıbkızıl (6) oldu. Od gibi olduklayın çağırdı. Hâtün geldi, eyitdi: Ey hâtün, (7) seni yaradan Allâh 'aşkına gel, şu furunuñ içine gir, dedi. Hâtün (8) eydür: Hemân Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm deyüp furunuñ içine girdi. (9) Eri dañi furunuñ kapusın berk idüp vardı, Rasül hazîretine haber (10) virdi. Hemân Rasül dañi aşhâbı cemî' idüp o furunuñ üzerine (11) geldi. Erine eyitdi: Aç furunuñ kapusın, dedi. Eri dañi furunuñ (12) kapusın açdı. Gördiler ki içinde kıbleye karşı dizin çökmüş, (13) hammâma girmiş gibi burçak burçak derlemiş, söyle oturur. Rasül (14) eyitdi: Ey hâtün, taşara gel didi. Ol hâtün dañi furundan taşara (15) çıktı, geldi. Rasül'ün mübarek ayağına düşdi. Rasül aşhâbına

15a)

(1) eydür: El-hamdü li'llâh benim ümmetim hâtünlarından bunuñ gibi hâtün va- (2) r-ırmış deyüp şaz oldu. İmdi ey karındaş, ol bir hâtün (3) iken söyle eyitdi: Sen kim erem dersin muhabbetu'llâh da an,¹ (4) var fikir eyleye gör, aña göre 'amel kıl, dedi. **Hikâyet:** Haberde (5) gelmişdür ki ilerü zamânda iki kişi halkdan 'uzlet ihtiyâr idüp (6) birbirine eyitdi: Gel, tağlarda bir âdem ayağı başmadık yir bula- (7) lım. Anda olunca Allâh'a 'ibâdet idelüm deyü çıktılar, getdiler. Geze (8) geze bir tağa vardılar ki herkez anda âdem ayağı başmaz. Anda bir (9) şavma'a yaptılar ve dañi anda bir nece müddet Allâh'a 'ibâdet etdiler. (10) Tağdir-i İlâhi bir gün bunlaruñ birinüñ eceli gelüp öldi. Bu bir (11) yoldaşı ol şabâha dek ağladı, eyitdi: Yâ Rabbi'l-'ızze bu ıssızlık (12) yerde ben bunu nice ideyin, dedi. Techiz² tekfin yok, kabir kazmağa (13) esbâb yok, senüñ emir senüñ deyüp gice geçdi. Şabâh oldu. (14) Kapuyı açdı. Taşara çıktı. Gördi kim bu âdem başmamış dedigi (15) tağa âdem şol koyun kuzu gibi şol kadar тұrmayup geldiler.

15b)

(1) ol kişiye selâmet virdiler, 'izzet itdiler. Bu kişi eydür: Siz (2) neden bildüñüz bunda meyyit var idügin, dedi. Bunlar eyitdiler: (3) Fulân şehriñ halkından bu gice dün buçuğundan bizim şehriñ halkına (4) gökden bir âvâz geldi kim ey şehriñ halkı, fulân yerde bu gice bir (5) dostumuz âhirete getdi, her kim Allâh rızasın isterse anuñ namâzına (6) hâzır olsun ve hem techiz tekfin ve esbâb kabir yarağın bile (7) iledüñ, deyü emir oldu. İşde hep getürdük, dediler. Hemân ol (8) merhûmı yuyup namâzın kılup defin itdiler. Bu halk gitmek istediler. (9) Bu ölenüñ yoldaşı, sehelce şabır idüñ deyü içerü girdi. Seccâde (10) birağup secdeye vardı. Eydür: Yâ Rabbe'l-'âlemin benim yoldaşım (11) gitdi. Ben yalñuz yalñuz bunda тұramazın. Yalñuzluk saña yaraşır. (12) Benim dañi rûhum kabız eyle. Bu cemâ'at beni defin itsünler deyince

¹ añı olmalı idi.

² techiz olmalı idi.

(13) hemân rûhı kabız oldu. Bu cemâ'at gördiler ki bu kişi çıkmaz. Girdiler, (14) gördiler. Bu dahi teslim olmuş. Hemân âdem şaldılar. Şehirden bu- (15) ña dahi asbab götürüp bunu dahi yoldaşı yanında defin ittiler.

16a)

(1) Bu halk getdiler. Bir nece yıldan şofıra bu şavma'a yıkıldı, getdi. Tañırı (2) hâşlarından bir kişi ol dahi âdemden kaçup tağdan tağa (3) geze geze nâgâh yolu bir araya geldi kim iki kabir var ve dahi bir binâ yıkılmış (4) gitmiş. Bu kişi bunları görüp ta'accübe kaldı kim eydür: Yâ Rabbe'l-'âle- (5) mîn! Hayretde kaldı. Turdı, iki rik'at namâz kıldı. El kaldurup (6) du'a itdi. Eydür: Yâ Rabbe'l-'âlemîn, bunda yatanlar kimdür ve bu binâ (7) nedür, baña bildür diyü tazarru' eyledi. Hâlıkdan âvâz geldi kim bu iki (8) kulum anlar da senceleyin halkdan kaçup bu araya geldiler. Şofıra biriniñ (9) rûhın kabız itdim. Bu iki kabir anlarıfidur. Bu şavma'ayı anlar yapıdılar (10) diyü bu kişiye ma'lûm kim bunlar kimlerdür? Bu kişi eydür: Evvel hod (11) eceli gelmiş, ölmüş ammâ ol şofıra ölen, cemâ'ati çokca görmüş. (12) Şöhret belâsına uğramış. Ölümün istemiş. Ben senden şunı (13) isterim kim beni bir yerde öldüresin kim senden gayrı bilmeye, dedi. Geçdi, (14) getdi. İmdi, gör kim Allâh'ufı ne kulları vardır. Sen dahi kulluk (15) da'vâsın idersin, neñ var, getir, görelim. Hikâyet: Haberde gelmişdür ki

16b)

(1) bir kişi var-ıdı. İki oğlu var-ıdı. Kaçan kim ben ölem beni oda yakufı, (2) dahi külümüñ yarısın defîze ve yarısın kuruya şavırını getsün, dedi. (3) Ve ol kişiniñ oğulları babalarınıñ vaşiyetin yerine koyup meyyiti (4) oda yakup külinüñ yarısın defîze ve yarısın kuruya yile şavırdı- (5) lar. Haqq te'âlâ emir eyledi. Ol kulumuñ külünü hep eksiksiz div- (6) şürüp bir araya getirdi. Haqq te'âlâ aña yine cân virdi. Eydür: Ey (7) kulum, niçün kendüñü oda yakup küliñi yile şavırdıñ, dedi. Bu (8) kul eydür: Yâ Rabbi, sen bilürsin münezzeh pâdişâhsın, benim günâhım (9) gâyet çoğ-ıdı. Ol yüzi karasıyla seniñ haziretüñe varam diyü (10) korkup böyle itdim, didi. Haqq te'âlâ eydür: Ey kulum, çünkü benden (11) korkup kendüñü oda yandurduñ 'izzetim haqqı-çun ben dahi seniñ (12) cümle günâhlarunu 'afüv itdim; var, toğrı cennete git, didi. İmdi (13) ey karındaş, sen dahi bir zerre kadar korkursañ ümizdür ki seniñ (14) dahi günâhıñ 'afiv¹ ola. Hikâyet: Haberde gelmişdür ki bir kişi (15) var-ıdı. Haqq te'âlâ'dan gınâ isterdi. Anuñ 'ömrünüñ yarısın

17a)

(1) gınâyıla ve yarısın fakir ile itdim. Keremümnden ol kulumu mütehayyir kıldım. (2) Evvel kanksın isterse vireyin. Ol kişi eytdi: Siz dahi bu gice (3) mütehayyir idifi. Yarın cevâbın vireyin, dedi, getdi. Vardı, evinde (4) 'avratına dedi. Evvel kanksın isteyelim zîrâ kim evvel gınâ isteyecek (5) şofıra fakirlik olıcak zahmet çekerüz,

¹ 'avf olmalı idi.

dedi. Eri eydür: Evvel gınâ (6) isteyelüm, Allâhü te'âlâ kerimdür, dir. Vardı, eyitdi: Evvel gınâ- (7) ya râzı oldum, dedi. Haqq te'âlâ buña gınâ virdi. Şöyle gamî oldı kim (8) mālî hisâba gelmez. Bu kişi dañi 'âkil kişiydi. Gördi gınâ geldi, âhir (9) fakırlıkdur, bu ni'metüñi şükürin bilmek gerek deyü vardı; söyle 'â- (10) det etdi ki kendü evine her kim ne alsa bir o deflü dañi fakırlara alıvirür- (11) di. Oğlancıklarına kaftan ve takye ve yaşmak ve her cinsden ki alsun (12) beş akçalıkda fakırlara alıvirirdi. El-hâşıl ol ni'metüñi şükürin (13) yerine getürdi. Çünkü ol kişinüñi 'ömri yarusına irdi, eydür ki: Şimdeñgirü (14) fakırlıkdur diyü hâlimüz nice olur, dedi. El-hâşıl nice rüzıgâr (15) gamılık eyleye 'ömri geçdi. Hiç fakırlık görmedi. Eyitdi ki: Yâ Rabbi,

17b)

(1) âhiri fakırlık deyü cevâb virdüñüz idi, imdi benim 'ömrüm (2) hod hep gınâyıla geçdi, sebep nedür, dedi. Ol kişiyе vâkı'a- (3) sında dediler ki çünkü ol ni'metüñi şükürin bildiñi, yarusın (4) fakırlara, miskinlere virdüñi. Ben dañi kendü keremümnden cemi' 'ömrüñi (5) gınâ-yıla virdiñi diyü haber virdiler ve hem Haqq te'âlâ yine ol zamânıñi (6) nebisine vahiy gönderdi kim ol benim kuluma virdiğim ni'metlerin şükürin (7) bildi. 'İzzetim haqqı-çun ben dañi anuñi 'ömrinüñi âhirine dek gınâ virdim (8) dedi. İmdi ey karındaş, Haqq te'âlânuñi katında bir zerre kadar kimseniñi (9) hayrı zâyi' olmaz. Her ne kim eydürse 'ivâzın bulursın. **Hikâyet:** (10) Benâ İsrâ'il zamânında bir maldâr kişi var-ıdı. İki oğlu kaldı ve çok (11) mālî kaldı. Üleşdiler. Bir sarây dañi kaldı. Bu sarây üleşürken bu (12) iki oğlân cenk iderlerdi. Biri eydür sarây benimdür, biri (13) eyitdi sarây benimdür deyü cenk itdiler. Bunlar çekişürken bu (14) sarâyıñi divârından bir kerbic baş kaldırdı. Haqq te'âlânuñi hikmetiyle (15) ol kerbic pâresi söyledi. Eydür: Ey utanmazlar, bu sarây ki ne bunıñdur

18a)

(1) ve ne seniñdür, dedi. Beni görürsüz, bir ulu bâzırgân-ıdım. Dünyâda üç (2) yüz yıl 'ömür sürdüm. Şofıra öldüm. Üç yüz yıl dañi kabirde yatdum. (3) Çürüdüm. Toprak oldum. Şofıra bir kişi geldi. Beni kerbic eyledi. Bir (4) ak yaptı. Kırk yıl bir divârda oldum. Şofıra bozuldum. Yetmiş üç (5) yıl yabanda yatdım. Şofıra bir kişi geldi. Kerbic kesdi, götürdi. Sarây (6) divârına kodı. Şimdi üç yüz yıldır bu divârda turırın. Bundan (7) şofıra hâlim nice olur, dedi. Varıñ siz de aña göre 'amel eyleñ, (8) dedi. İmdi ey karındaş sen dañi zinhâr mālım, milkim var deyü mağrür (9) olma kim her nesnenüñi şofı harâbdur. **Hikâyet:** 'İsâ Peygamber şalavâtu'- (10) İlâhi 'aleyhi's-selâm bir gün kör hâniye gördi kim bir büyük kabir var. (11) Haca taşlarına yazılmış ki ey bunda gelen kişi, ben bir ulu pâdişâh (12) idim. Dünyâda biñ yıl 'ömür sürdüm. Biñ sarây yaptım. Biñ kız (13) aldım nigâhıla. Biñ memleket aldım kılıcla. Şimdi hâlim iş budur (14) ki görürsüz. İmdi ey kişi, benden 'ibret al sen dañi bu dünyâ (15) kimseye pâyidâr olmaz imiş. **Hikâyet:** Haqq te'âlâ Mûsâ Peygamber'e

18b)

(1) eyitdi: Yâ Mûsâ, bir âdem yarat göreyin, dedi. Mûsâ eyitdi: Yaratmak (2) yâ Rabbi seniñdür. Ben seniñ bir 'âciz kuluñam, dedi. Hakk te'âlâ Mûsâ'ya (3) elbetde yaratmak gerek sen, dedi. Mûsâ eydür: İmdi yâ Rabbi ben ka- (4) lıbın düzeyin sen cân vir, dedi. Hakk te'âlâ eyle olsun, dedi. (5) Mûsâ vardı. Bir arı yerden tobrağ alup balçık yoğurup bir (6) âdem kalıbın düzdi. Dağı eyitdi: Yâ Rabbi imdi cân vir, dedi. Du'a (7) itdi. Hemân ol kalıp bir âdem olup turu geldi. Mûsâ'ya eydür: Yâ (8) Mûsâ karım açdur, dedi. Mûsâ eydür: Otur, bir miğdar saña (9) yemek getüreyin, dedi. Mûsâ vardı, yemek getürmege getdi. Ol gidince (10) bu kişi öldi. Ta'am ve şu aldı, geldi. Gördi kim bu kişi ölmüş. (11) Mûsâ eyitdi: Yâ Rabbi ne tüz deyü gördüñ ve ne tüz öldürdüñ (12) bunı, dedi. Ben buña yemek ve şu getürmege getdim, itdim, dedi. Hakk te'âlâ (13) celle ve 'alâ eydür: Yâ Mûsâ, ben kullarımı yaratmazdan evvel dört biñ yıl (14) evvel bunlaruñ rızkın yaratdım, şofıra kullarım. Sen dağı bunuñ rızkın (15) hazır kılmak gerek idüñ, şofıra benden cânın dilek itmek

19a)

(1) gerek idüñ. İmdi ey karındaş, belki seniñ rızkıñ dört (2) biñ yıl senden öñdin yaratılmışdur. Hiç rızkıña zevâl yokdur. (3) Seniñ rızkıñ saña senden artuk irer. Rızık-ıçun kayırma. (4) Hikâyet: Süleymân Nebî, şalavâtu'llâhi 'aleyhi, bir gün otururdu. (5) Bir pîr yanında bile otururdu. 'Azrâ'il a.s. içerü girüp geldi. (6) Süleymân 'aleyhi's-selâm selâm virdi. Dağı bu pîriñ yü- (7) züne dike dike bakdı. Süleymân Nebî eydür: Yâ karındaşım 'Azrâ'il, şu (8) pîriñ yüzine katı katı bakduñ, dedi. 'Azrâ'il a.s. eydür: Yâ Süleymân (9) baña te'âlâ celle ve 'alâ şöyle emir etdi kim bu gün bunuñ cânın Kaf (10) tağınuñ ardında alam. Bu pîr bunda oturur. Hikmet Allâh'ıñ (11) diyüp turdı, getdi. Ol gedince bu pîr eydür: Yâ Süleymân, (12) bu kişi ne kişidür? Süleymân a.s. eydür: Allâh'ıñ bir kuldur. Bu pîr (13) eydür: Yâ Süleymân ne korkunc kişi olur. Kaçan kim benim yüzüme (14) bakdı şandıñ ki cemî' endämim süñüldi, gevdem ditredi ve dağı (15) eydür: Yâ Süleymân gel beni yaradan Allâh 'aşkına olsun buyur

19b)

(1) beni bile Kaf tağınuñ ardına bıraksun, dedi. İnşâa'llâh (2) şol kişiyi bir dağı görmeyem, dedi. Süleymân Nebî hod kažiyyeyi bilür- (3) di. Ol pîri Kaf tağınuñ ardına ilette. Vardı 'Azrâ'il (4) hod anda gördi hemân rühımı kabız idüp kodı getdi. İmdi (5) ey karındaş, ecelden kimse kurtulamaz, şöyle bilesiz. Hikâyet: (6) Bir gün Süleymân Nebî, şalavâtu'llâhi 'aleyhi, otururdu. Bir güzel yigit (7) geldi, oturdu. Süleymân a.s. ile ba'zı kelimât eyitdi: Süleymân (8) a.s. gördi kim bu kişi bir ma'rifet bir şahib-kemâl yigit imiş. Hiç (9) mişli yok Süleymân Nebî bu yigidi şöyle sevdi kim şanasın (10) kendü oğlı dur. Nâ-gâh 'Azrâ'il a.s. girüp geldi. Süleymân'a selâm (11) virdi. Süleymân a.s. eydür: Yâ karındaşım 'Azrâ'il, şol yigidi (12) gör ne

güzel yigit olur. Şöyle tırdugınlayın bir kemâldür. (13) Hiç bu deflü yaşda bu deflü kemâl ehli yigit görmedüm. 'Azrâ'il a.s. (14) eydür: Eyü yigit amma 'ömrinde yidi gün kaldı, dedi. Süleymân as. eydür: (15) Hayf kâşki bu deflü buluşmayaydım, dedi. Gâyet melül oldı. 'Azrâ'il a.s.

20a)

(1) bir pâre oturdu, getdi. Bu yigit dañi getdi. Süleymân a.s. bu (2) yigide acıdı. Bunıñ üzerine on geçdi. Bir gün yine ol yigit çıka çıka (3) geldi. Süleymân Nebi bunı gördi. Bigâyet sevindi. Eyitdi: 'Azrâ'il a.s. (4) baña bunıñçün yedi gün 'ömri vardur, dedi. Bu yigit gidüp (5) geldi. İki arası on gün oldı diyü göflinden geçdi. 'Azrâ'il a.s. (6) dañi gidüp geldi. Oturdu. Süleymân Nebi eyitdi: Yâ karındaşım 'Azrâ'il, sen geçende bu yigit için hemân yedi gün 'ömri didiñ (8) idi. Bu gün hod on gündür sebep nedür? 'Azrâ'il a.s. eyitdi: (9) Öyle idi ammâ bir fakire bir akca şadaka itdi. Haqq te'âlâ'ya hoş (10) geldi. Bu yigidin 'ömri yedi gün idi. Her bir günün onar yıldan yetmiş (11) yıl itdi, dedi. Süleymân a.s. eyitdi: El-ğamdü li'llâh begâyet sevindi, (12) şâz oldı. Ey karındaş, sen dañi şadakadan gâfil olma kim (13) hem belâyı defi' ider ve hem 'ömri uzun ider. Hikâyet: Bir pâdişâh (14) var-ıdı ve anıñ bir hocası var-ıdı. Her gün gelürdi, pâdişâhı (15) okudurdu. Bir gün yine okutmağa geldi. Gördi pâdişâhın elinde

20b)

(1) bir bardağ şu var. Pâdişâh eydür: Şu benim hâlime¹ münâsib (2) bir naşihat it baña, dedi. H^wâce eydür: Şu bardağı elüñe n'eylemege (3) aldıñ? Pâdişâh eydür: Şuşadım. H^wâce eydür: Şu şuyı saña (4) virmeseler, şusuz ölmek mertebesine varsañ, eliñdeki bir (5) bardağ şuya ne virirdüñ, dedi. Pâdişâh eydür: Memleketiñ (6) yarusın virirdüm tek şusuz olmayaydım, dedi. H^wâce eydür: Hoş (7) şuyı virseler içseñ soñradan habis bevli olsañ dañi (8) buñalsañ tabib gelse saña 'ilâc ideyin ne virirsin dise (9) ne virirdüñ ola, dedi. Hey ne derseñ? Cemi' memleketim virirdim, tek (10) ölmeyeydüm, dedi. H^wâce eydür: Gel imdi ey pâdişâh, şol bir (11) içim şuyıñ şükürin getir yerine. Gerü fulân ni'metüñ şükri (12) tura tursun, dedi. İmdi ey karındaş, sen dañi aç gözüñ (13) şunca ni'metleriñ Haqq te'âlâ saña virmişdür, yalıfuz bir içim (14) şuyıñ şükürin yerine getürmezsin. Hikâyet: Bir zamânda bir (15) şâlih kişi var-ıdı. Bu kişiniñ bir yavuz 'avratı var-ıdı. İki

21a)

(1) oğlançıkları var-ıdı. Bu kişi gâyet fakir idi. Şan'atı dañi (2) yoğ-ıdı. Nice rüzgâr bu fakir-ıla 'ömrin geçürürdi. Nafağa (3) bâbında 'aczi var-ıdı. Bu kişiniñ 'avratı dâ'im bu kişiyi incidür- (4) di. Eydürdi kim tur, var akca kazan, itmek, et getir, dir- (5) di. Bu kişi şabâh tırdı, ırğad² bazarına vardı kim (6) bir kişi işe ala, gide; bir iki

¹ hâmile yazılmıştır.

² ir gâyet yazılmıştır. Süleymaniye Ayasofya'da ve metnin devamında ırğad şeklindedir.

aķca elüme gire, ete ve itmege vi- (7) rüp oğlancıklaruma ile dem, dirdi. İlâhî, gör bir nece kişileri (8) alup getdiler. Bunı hiç kimse alup getmezdi. Kuşluğa (9) daķ tırdı. Kuşluğdan şofıra varup bir mescide girüp (10) kapusın yapup aķşama dek tâ'ata meşgöl oldı. Aķşam (11) olunca eve gelürdi. 'Avrat bunıñ yüzine yapışurdi niçün (12) et, etmek getirmediñi deyü. Bu dağı anıñ şerrinden korķup (13) eydürdi kim bir ulu kimseniñi işin işlerin. Ol baña eyitdi ki (14) seniñ ücretiñi hafta başında hep birden vireyin, dedi. (15) Böyle diyüp 'avratı inandırdı. Hafta aķır oldı.

21b)

(1) Yine bázara vardı. Yine hiç kimse bunı işe alup gitmedi. (2) Bu kişi yine vardı. Mescide girdi. Kapusın örtđi. Aķşama (3) dek anda tâ'at eyledi. Aķşam olıcaķ tırdı. Evine vardı. (4) Ammâ göñlinden geçirdi ki işte hafta başı oldı; 'avrata ne (5) cevâb vireyin, dedi. Yâ Rabbi deyüp gider, çün eve vardı içerü (6) girdi. Gördi kim ocaķda ħarani kaynar, 'avratı ħamır yoğurur bu- (7) caķda çünki, dağı baķar çuval-ıla un turur. Bu kişi bunları görüp (8) ta'accüb itdi. Ey ħâtün nedir bunlar, dedi. ħâtün eydür: Ol işin (9) işlediğüñi kişi biñ aķca göndermiş. Dağı eyitmiş ki ol (10) kişiye di bize ħizmetin artursun ben dağı anıñ ecrin ar- (11) tururın dimiş. Bu kişi bildi kim bu ihsân cânib-i Ĥaķķ'dandır. (12) Mâdem ki 'ömri vardı; ol mescide girüp vardı. 'İbâdet (13) iderdi. Hafta başında bir kişi gelüp kapuya bir kiseyle biñ (14) aķca bu ħâtüna virüp dirdi kim yoldaşınıñ ücretidir (15) diyüp koyup gidermiş. İmdi ey karındaş, 'itikâd pâk

22a)

(1) olıcaķ şöyle olursan namâza varmazsın işim ħalır diyü kim ki (2) Allâh-ıla olsa Allâh anıñla olur. Ĥikâyet: Ĥaberde gelmişdür ki (3) Ĥârün-ı Reşid'ini bir oğlu vardı. Yigirmi yaşına varınca evden (4) taşara çıkarmadılar. Bir gün bir meyyit iledüp giderlerdi. Gördi, (5) eydür: Nedür bu alup getdikleri, dir. Yanında olanlar eyitdiler: Âdemdür, (6) ölür, iletirler, toprağa gömerler, dediler. Bu eydür: Her kişi şöyle midür? (7) Bunlar eyitdiler: Elbetde her kişi ki dünyâya geldi ölse gerek. Bu eydür: (8) Pâdişâh dağı ölür mi? Bunlar eyitdiler: Allâh'dan ħayrı hep ölür, dediler. (9) Bu eydür: Ya çünki ölüp tobrağa girmek imiş bunca ħavgâ niye (10) gerek diyüp hemân doldı. Vardı bir ħalvet yire girdi, oturdı. (11) Gördiler kim pâdişâh-zâde ħâ'ib, bilmediler ki nereye getdi. Atası (12) çün istedi, bulunmadı. Aķır ümizsin kesdi. Hiç kimse nâm u nişânın (13) bilmedi. Bunıñ üzerine bir nece yıl geçdi. Bir kerre bu şehirde bir kişi ırğad (14) bázarına vardı. Bir rencber ħâceti oldı. Vardı, gördi kim rencber (15) yok, ammâ bir rencber var za'if olmuş. Bu kişi eydür: Derviş, rencber-

22b)

(1) lige gider misin? Bu eydür: Giderin. Bu kişi alup gitdi, vardı. Bir yıkık (2) divâr varmış. İş bu divârı yapmak gerekdir, dedi. Derviş eydür: Ya- (3) pılacaķ divârı sen baña göster dağı var git ben anı yapayın, dedi. (4) Bu kişiye gösterdi, dağı gitdi. Bu

derviş eydür: Ey taşcağazlar, (5) Allâh'üñ emriyle şu kişiniñ murâdınca yapılıfı, dedi. Kendüsi abdest (6) alup namâza tırdı. Ol ahsâmın eve geldi. Gördi ki bu yıkılan (7) divâr hep yapılmış. Şu kendünüñ göñlinden geçenden dañi yek herkez (8) âdem yapmışa¹ beñzemez. Getürdi, bu dervişe hayli akca virdi. Eydür: (9) Hemân baña ikisi yeter, kalanı saña diyüp çıkdı, getdi. Bir hayli zamân (10) geçdi. Bir gün yine ırğad bazarına vardı. Geçüp giderdi. Tırdı. (11) Ol derviş bir mezbilde yatup mevt karîb olmuş. Bu kişi ilerü vardı. (12) Eydür: Ey derviş, hâlüñ nedür, gele, seni eve iledeyin, saña hizmet ideyin, (13) dedi. Ol derviş, varayın ammâ baña yimek teklif itme, ben yemezem, dir. (14) Ammâ benim dañi saña bir hâcetim vardır. Yerine ilterseñi varayın, dedi. (15) Bu kişi dervişe aldı, getdi. Bir iki gün dervişe anda ri'âyet eyledi.

23a)

(1) Bir gün bu kişi geldi, eydür: Derviş, hâlîñ nedür? Derviş eydür: Âhirete (2) giderin, dedi. Ammâ bir vaşiyetim var, yerine getir. Bu kişi eydür: Hoş (3) ola. Derviş eydür: Evvel şunu bil ki Hârûn Reşid ki şimdi (4) halifedür. Ben amuñ oğluyam ve andan soñra ben ölem. Benüm ayağıma bir (5) ip tağ. Dañi şu ev içinde beni süri ve eyit kim efendisinden (6) kaçan kuluñ siyâseti budur di ve andan soñra bende bir muşhaf ve bir (7) yüzük var, anları alup Hârûn Reşid babamdur, ilet. Var, ol saña (8) dise gerek kim katı kendüsi, gelür mi? Sen eyit kim âhirete getdi, (9) diyesin. Dañi dise gerek kim baña hiç nesne dedi mi? Eyit kim söyle dedi kim (10) babama deyesin kim dañi inşâf olmadı, oran oldı diyesin, dedi. (11) Dañi cân teslim itdi. Ol kişi gördi kim bu 'aziz fevt oldı. (12) Kendü kendüye eydür: Bunuñ vaşiyetin yerine getüreyin diyüp tır- (13) dı. Bir ip getürdi tâ kim bunuñ vaşiyetin tutup ayağına ip (14) tağup sürüye. Hemân ip getürdi kim ayağına tağa. Hâtifden (15) bir âvâz geldi kim ey utanmaz kişi, seniñ ne eliñ vardır ki bizüm do-

23b)

(1) stumuz ayağına ib tağasın, dir. Bu kişiniñ cânı başına şıçradı. (2) Anı bıraktı. Ol 'azizüñ ayağına yüzün sürüp ağladı. Bu 'azizi (3) defin idüp ol muşhafdan ve ol yüzügi alup Hârünü'r-Reşid'e (4) dek vardı, iletđi. Hârünü'r-Reşid bundan ne kim sordıysa ol 'aziz (5) dedügi gibi hep bir bir Hârünü Reşid'e diyüvirdi. Soñra eyitdi: Dañi (6) oran olmadı mıdı dedi. Ol dañi oran oldı diyüp tâc taht (7) terk idüp çıkdı, gitdi. İmdi ey karındaş, sen dañi Allâh'a (8) yarar iş işle. Gâfil olma ki soñra ecel irüp hâke girseñ (9) gerek. Hikâyet: Haberde gelmişdür ki bir tâ'ifeye Allâhu te'âlâ hışım itdi. (10) 'Azâb ferishtahlarına buyurur kim varuñ ol kavmuñ üzerine od yağduruñ, (11) dimiş. Vardılar, cehennemden od aldılar ol kavme 'azâb ideler. Meger (12) ol kavmuñ içinde bir oğlancık Süre-i Fâtiha Fâtihaya çıkmış sebak (13) okur. El-hamdü li'llâhi rabbi'l'âlemin dedi. Hağğ te'âlâ ol 'azâb ferishtahlarına (14)

¹ yapışmışa yazılmıştır.

eydür: Şol oğlancık yüzi şuyına anlaruñ 'azâbın 'afuv itdim, dedi. (15) İmdi gör Allâh'ufi keremin ki bir oğlancık kendü kulağında bir kez

24a)

(1) el-ḥamdü li'llâhi rabbi'l'âlemin dedigiçün bir nice kavm helâk olmadan (2) kırtardı. Sen ki arı abdest alasın. Kıbleye karşı turasın. (3) El-ḥamdü li'llâhi rabbi'l'âlemin deyüp secde idesin. Senüfde cemi' günâ[hufi] (4) bağıslana 'aceb midür? **Hikâyet:** Haberde gelmişdür ki bir gün Mûsâ (5) Peygamber 'aleyhi şalavatullâhi 'aleyhi eydür: Yâ Rabbi şol yeri götüren (6) balığı baña göster göreyin, dedi. Haqq te'âlâ eydür: Yâ Mûsâ şabâh fülân (7) defüz kenârına var, göresin, dedi. Mûsâ tırdı. Nâ-gâh heybetlü der- (8) yâdan bir kez çalkandı. Mûsâ gördi kim bir balık burnı zâhir oldı.(9) Şabâhdan öyleye kadar geçdi. Henüz balıguñ burnı geçdi, dañi (10) gözleri gelmedi. Mûsâ ta'accüb idüp barmagın ışırdı. Eydür: Yâ (11) Rabbi yeri götüren balık bu mıdur? Haqq te'âlâ eydür: Yâ Mûsâ bu (12) degüldür, ol yeri götüren balıguñ her gün kırk bunuñ gibi balık (13) ögünü vardur, dedi. Mûsâ a.s. el-'azametü li'llâhi deyüp gitdi. (14) **Hikâyet:** Haberde gelmişdür ki bir gün İbrâhim haziretleri pâdişâh (15) iken eve murâd idüp gezerken bir tağda nâ-gâh oturup

24b)

(1) itmek yirken bir gurâb gelüp burnı ile bir etmek parçası (2) alup gider. Pâdişâh eydür: Hey yürüñ, şunuñ ardınca varuñ, (3) görüñ etmegi kanda ilter, dedi. Kullar segirdüp vardılar. Gördiler (4) ki bir âdemi bir ağaca şarmışlar. Bu garğa ağzındaki etmegi ol (5) kişiuñ ağzına virdi. Ol dañi yedi. Boğaz kodı gitdi. Bu (6) kullar dañi gözedüp tıururdi. Bir garğa dañi geldi. Ağz-ıla (7) şu getirdi. Ol ağzına kodı. Ol kişi dañi içdi. Eytidi kim (8) ḥamid olsun ol Allâh kim kullarınuñ rızqın her hâlde vi- (9) rür, duyüp şükür itdi. Kullar bunu görüp vardılar. İbrâhim (10) Edhem'e haber virdiler. Ol dañi ol kişiden yaña yürüdi. Ol (11) ağaçda şarılan kişiyi gördi. Hâliñ nedür deyüp şordı. (12) Ol bağılı olan eydür: Ben bir bâzir-gân-ıdım. Beni bu arada ḥarâmiler (13) tıtdılar. Mâlim alup beni bu ağaca şardılar. Dañi getdiler. (14) Kırk gündür ki bu ağaçda şarılı tıururam. Günde bu garğa bir (15) pâre itmek götürüp bir garğa dañi ağz-ıla şu getirür, yedirirler,

25a)

(1) içürürler, beni bu vech-ile bunlar beslerdi. Bu kişiyi çözdiler ağaçdan. (2) İbrâhim Edhem eydür: Sübhâna'llâh bir kişiyi bunda eli ayağı bağılı ola, (3) hiç harekete kâdir olmaya; sen anuñ rızqın virürsin. Ya bu ben kuluñ (4) bunca gavgâ galebe bir rızık için midür, deyüp hemân tâcı (5) tahtı terk idüp başın alup çıkup getdi. Ayruğ kimse bilmedi kim (6) kanda getdi. Şofıra bir derviş olup bunca yıl mürür itdikden (7) şofıra şol deñlü ma'rifet kesib idüp bu bir gün bir defüz kenâ- (8) rında oturup hırkasın yarmardı. İgne deñize düşdi. İgneyi (9) balıklar bulup getirdiler, virdiler. Şofiradan kuṭbı'l-meşâyih oldı. (10) Evvel hâlınden şofıra çok teraqqiler itdi. Şimdi adı añılsa

(11) rahmetu'llâhi 'aleyhi dirler.¹ Hikâyet: Haberde gelmişdir ki Mūsâ (12) Peygamber zamânında bir kişi yüz yıl bir şavma'ada 'ibâdet itmiş. (13) Bir gün Mūsâ Peygamber Tûr tağına minâcâta giderken ol kişiniñ (14) şavma'ası öñünden geçdi, getdi. Ol kişi eydür: Yâ Mūsâ minâcâta (15) gidersin. Kerem eyle, beni Hakk te'âlâ hazretine di baña cennetde bir haşır

25b)

(1) kadar yercegez virsün, yüz yıldur ki şu şavma'ada Allâh'a 'ibâdet (2) iderin, dedi. Mūsâ a.s. vardı. Münâcâtda şofira eyitdi: (3) Yâ Rabbi sen hod bilürsin, ol bir kuluñ baña emânet itdi. (4) Dedi ki yüzyıldur ki işbu şavama'ada Allâhü te'âlâya 'ibâdet iderin, (5) baña cennetde bir haşır kadar yercügez virsün, dedi. Hakk te'âlâ eyitdi: (6) Yâ Mūsâ ol kuluma di, anuñ yerini cehennemde taķrîr itdim, dedi. Mūsâ (7) eydür: Vardum, ol kişiniñ şavma'asına uğradum. Ol kişi tâ'at (8) iderdi. Mūsâ a.s. gördi, eyitdi: Yâ Mūsâ beni añdın mı, dedi. Mūsâ eyitdi: Añdım (9) kâşka añmayaydım, dedi. Cevâb ne oldı, dir. Mūsâ eyitdi: Dedi kim anuñ (10) yerini cehennemde taķrîr itdim, dedi. Ol kişi eydür: Yâ Rabbi ben bir kulın (11) kulluğum ideyin. Ol mevlâmdur. Emir anuñ nice dilerse itsün diyüp (12) tırdı, yine tâ'ata meşgul oldı. Mūsâ getdi. Bir müddetden şofira (13) yine minâcâta vardı. Hakk te'âlâ eydür: Yâ Mūsâ, kuluma didiñ mi? Mūsâ (14) eydür, didüm. Yâ Rabbi eyitdi kim ben bir kulam; ol, mevlâmdur. Ben kulluğum (15) bileyin, emir anuñdur, n'eylerse eylesün, dedi. Hakk te'âlâ eydür: Yâ Mūsâ

26a)

(1) var, di ol kuluma çünki ol kulluğın bildi. 'İzzetim hakkı-çun ben dañi (2) cennetde ol kuluma şol defilü nesne virdim kim hisâba gelmez, dedi. (3) Ey karındaş, sen dañi kulluğnuñ bilüp 'ibâdet iderseñ ümizdür ki (4) saña cennetde istediğüniden ziyâde nesneler vireler. Zirâ Allâhü te'âlâ (5) katında bir kuluñ emegi zâyî' degildir. Hikâyet: Haberde gelmişdir ki (6) şehirde kıtlık oldı. Meger ol şehirde bir şeyh var-ıdı, kârnîl (7) idi, mürîdi çok var idi. Bu şeyh dervişlerine eyitdi: Gelifi, ucuzlık (8) şehre varalım. Bunlar dañi râzî olup çıktılar, getdiler. Bunlaruñ (9) yolu bir degirmene uğradı. Bu şeyh degirmene bir bâre baķdı. Dañi (10) haykırdı, düşdi. Uşşı getdi. Bir zamândan şofira baķdı ağızına (11) köpükler yığıldı. Bir zamândan şofira şeyhiñ 'aklı başına geldi. Eydür: (12) Bu dönüñi, girü şehre gidelüm. Bu dervişler eyitdiler: Yâ şeyh (13) yine ne hâlet oldı kim böyle itdüñüz. Şeyh eydür: Bu degirmene (14) geldüm. Baña degirmen eydür ki: Yâ şeyh kanda gidersin? Eyitdim ki bu şehirde (15) kıtlık oldı. Bir ğanîlik şehre giderüz didüm. Bu degirmen dedi kim

26b)

(1) hey yalancı şeyh, ben bir tağda bir taş-ıdım, beni bir kâfir kesdi (2) getirdi, degirmen eyledi; bunca yıldır ki adım degirmendür, iş bu (3) eviñ içinde gece gündüz

¹ diler yazılmıştır.

tırılmaz, dönerin, daği bir gün bafia (4) dâne eksük olmadı, sen kim Hağğ te'âlâ kudret eliyle yaratdı, dâne (5) bulmayam mı diyü kaygulanup bir şehre daği gidersin, dedi. Gördüm ki (6) gerçek söyledi anuñçün şehre gidelüm, derin. Döndiler şehre (7) geldiler. İmdi ey karındaş, sen daği rızkıçun kayırma kim Allâhu te'âlâ (8) nuñ lütfı çokdur, rızkuña keñeldür. Hikâyet: Haberde gelmişdür (9) ki eskici Aħmed dirler bir kişi var-ıdı. Öayet fakır kişi idi. Her yıl hağğ (10) hacca getdiklerince bu ağıardı. Eydür diye kim yâ Rabbi, ben kuluñ (11) bu arzû ile ölem gidem mi yoħsa bafia da hac naşib ola mı, derdi. (12) Bir kerre hac niyyetine nefsinden kestüp bir kaç aħca cemi' itdi. Hac va- (13) ktine dek üç yüz aħca olmuş. Kaşd etdi kim hacca gide. Bir gün (14) bunuñ koñusunuñ tutmuşlar. Üç yüz aħca borcu var-ırmış (15) habse alup giderler. Bu eskici bunı görüp esirgedi. Eyitdi:

27a)

(1) Yâ Rabbi, şol bu üç yüz aħcayı bu kuluñ borcına vireyin, bunı (2) kurtarayın. 'Ömrüm olursa yine aħca cemi' idüp gelesi yıl gidem, (3) dedi. Ol üç yüz aħcayı ol kişiniñ borcına virdi. Anı ħur- (4) tardı. Yine hacca gidemedi. Ol yıl hâciler hac itdiler, dönüp (5) gidecek vaħtin gökden bir âvâz geldi kim işitdiler ki ey hâciler, (6) bilmiş olasız ki bu yılki haccâcuñ haccı fülân şehirde eskici Aħmed'üñ (7) yüzi şuyına ħabül oldı deyü âvâz geldi. İmdi ey karındaş, (8) sen daği şunuñ gibi bir bü[yü]k deminde bulundu ise[ñ] devlet seniñdür. (9) Hikâyet: Haberde gelmişdür ki kıyâmet gününde bir kişiye zebâñiler (10) yapışup giderken bir ħarınca ide ki yâ Rabbi, benüm bir kuluñla bir sözüñ (11) var, dedi. Bu kişi ħorħup ide kim bu daği haşmım ki diye Hağğ te'âlâ (12) ide kim ey ħarınca, eyit cevâbuñ nedir? İde kim yâ Rabbi sen 'allâmü'l- (13) guyübsun, dünyâda bir kez bu kuluñ öñünde ben giderdim. (14) Öñünde ħurdum, bu ayağın ħaldırdı kim başa-yıdı, beni görüp esir- (15) gedi, başmadı. Ben daği bu gün ħazret-i Hağğdan dilerem ki

27b)

(1) bunı âzâd idesin, diye. Hağğ te'âlâ ide kim ey ħarınca, çünkü (2) bu seni esirgedi, ben daği anı esirgedüm; âzâd idem, diye. Hikâyet: (3) Haberde gelmişdür ki bir kişi bir şü kenârında abdest alurdu. Bu şuyıñ (4) içinde görür kim bir hoşca taşcağazlar var. Bu taşlardan (5) yedi taş alup daği eydür: Ey taşlar, siz şahid oluñ, dünyâda (6) ben tanıklık viri[rı]n ki Allâh birdür, andan artuğ Tañrı yoğdur. Muħammed (7) Muştafa şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem Allâh'üñ kuluñdur ve hem rasüliñdür. (8) İnsi ve cin da'vâtı Hağğ'dur. Böyle diyüp abdest aldı. (9) Ol kişi, ol gice düşünde görür ki kıyâmet ħopmuş. Bu kişiyi zebâ- (10) niler tutdılar. Cehemmerne alup getdiler. Cehennemüñ ħapusına vardılar. (11) Gördiler, büyük taş taħılmış ħurur. Hiç kimesne girmeye yol (12) yoğdur. Bir ħapuya daği vardılar. Ol daği eyle, ħaşılı cehennemüñ (13) yedi ħapusında vardılar. İçerü girmeye çäre olmadı. Aħir zebâ- (14) niye bu taşlar eydür: Bu kişi dünyâda Allâh'ı birleyüp ve Rasül'e (15) inâñrdı. Bizi tanığ

tutubdur. Biz bunı cehenneme girmeye kımazın,

28a)

(1) dediler. Tamu mäliki eydür. Yâ Rabbi, bu kuluñı hakkında ne buyurursın? (2) Allâhu te'âlâ eydür. Yâ mälîk, habîbimüñ şeri'atında tamık ikidir. (3) Bu kulumuñ hod yedi tamığı var kim beni birlemişdür ve habîbime (4) inanmışdür köñ cennete gitsün dirmiş. Ey karındaş, sen dañı (5) dünyâda tanıklar tutagör ki yarın anda kırtulasın. (6) Hikâyet: Haberde gelmişdür ki bir gece Haşan-ı Başarı'nüñ evine (7) birkaç şeyhler geldi. Şöbet itdiler. Bunlar kelimât eyderken (8) bir derviş başı açık, yalın ayak, saçı ve tırnağı uzarmış, (9) bir eski päre kebenik içinde nâ-gâh içerü girüp vardı. Bir bu- (10) cağda oturdı. Birazdan Haşan-ı Başarı bu şeyhlere eydür: Göñlü (11) fiiz ne ister, size ne bişireyin, dedi. Bunlar eyitdiler: Bize nesne (12) gerekmez, hemân maqşüdımız sizleri görmekdür, dediler. Bu buca (13) kda oturayın. Derviş eydür: Benüm göñlüm ısıcağ halva ister, dedi. (14) Eyle diyecek Haşan-ı Başarı bu derviş eydür: Oturduğda hey (15) küstâh derviş, bu 'azizler huzurında saña ne söz düşer,

28b)

(1) dedi. Bu şeyhler dañı tırdı. Gayrı odaya varup yatdılar. Bu (2) derviş oturduğı yerde yatdı; amma bigâyet¹ melül oldu. Haşan (3) Başarı uyudu. Vâkı'asında görür kim hazret-i Rasül 'aley- (4) hi's-selâm gelür. Ardınca yüz biñ artuğ eksik enbiyâ ve (5) mürselin 'aleyhimü's-selâm bileler gelüp hazret-i Haşanı Başarı (6) eydür: Segirtüm, vardum ki Rasülü'llâh'ıñ mübarek elin öpem. Mübâ- (7) rek elin öpem. Mübarek yüzün çevirdi. Elin öpmeye kımadı. (8) Ben eyitdim: Bu fakirden ne günâh şadır oldu ki kımazsın yâ (9) Rasülü'llâh dedim. Rasül hazreti eydür: Bu gece bir do- (10) stumuz seniñ eviñe vardı. Göñli halva istemiş bişürüvir- (11) mediñ, hem hâtırın dañı yıkdıñ, dedi. Hemân niye uğradığın (12) bilüp belifiledi, uyandırm, tırı gelüm, vardum. Ol derviş uyardum, (13) eyitdim: Tır, saña halva bişüreyin, dedim. Derviş tırı geldi. (14) Hey var halva ide sen de saña kaçan kim bir dervişiñi göñli halva (15) dilese fahr-i 'âlem Muhammed Mustafâ dañı bunca peygamberleri dilekci

29a)

(1) itmeñ ki halva bişürsün diyüp hemân durdı, gitdi. Şeyh (2) şol kadar yalvardı kim çäre olmadı. Hemân gitdi. İmdi ey karındaş, (3) sen dañı şakın dervişleriñ hâtırın yıkmadan ki bigâyet² nâzil (4) olur. Hikâyet: Meger bir köyde bir Yahüdi var-ıdı. Malı ziyâde (5) çoğ-ıdı. Bunuñ bir fakir müslümân köñşısı var-ıdı. Bir yıla degin (6) ikiden üçden aqca cemi' idüp mevlüd ayı geldikce okudurdu. (7) Ta'am bişürüp aqca üleşdürürdi. Her yıl böyle iderdi. Bu (8) Yahüdi, köñşısını görüp eydür ki bu fakirliğ-ıla eydür: Benim hod (9) malum çok, didi. Bir yıl mevlüd ayı geldi. Yahüdi

¹ begâyet olmalı idi.

² begâyet olmalı idi.

dağı mevlüd oku- (10) dup envâ-ı ta'âm bişürüp vâfir aqca üleşdürdi. Bir müddet- (11) den şofira Yahüd[1] âhirete girdi. Vâkı 'asında görmişler ki bu cennete (12) girmiş, hülleler geymiş. Bundan şordılar ki bu mertebeye (13) neden erişdifi? Eyitdi kim bir fakir Müslümân koñşum var-ıdı. Mevlüd (14) ayı geldikce mevlüd okudurdi, aqca üleşdürürdi. Ben dağı bir yıl (15) aña göykündüm. Mevlüd okutdum, aqca üleşdürdüm. Kaçan kim dünyâdan

29b)

(1) gitmelü oldum, benim rûhum kabız idicek 'Azra'il'e emir oldı kim söyle (2) benim rûhum imân-ıla al, 'Azra'il eydür: Yâ Rabbi, bu bir Yahüdi iken bu (3) 'izzet buña neden geldi, dedi. Haqq te'âla eyitdi: Benim habîbüm Muhammed'üñ (4) mevlüdına 'izzet idüp okutdı. Ben dağı bunun cemi' itdugin 'afüv (5) itdüm, cennetlik itdim, dedi. İmdi ey karındaş, ol Yahüdi iken Rasül'üñ (6) mevlüdına hizmet itmek-ile cennete girdi. Saña hod bu tarîk ola. (7) Hikâyet: Haberde gelmişdür ki evâ'ilde bir kişi var-ıdı. Andan günâh[kâr] (8) kimse yoğmuş. Kebâ'irden ve şagâ'irden hiç nesne kalmamış ki (9) ol işlemedük, bundan asla bir eyü 'amel gelmemiş. Âhire bir âdem (10) yaturken şeyhi şu Şibli rahmetü'llâhi aleyh oradan geçüp gider- (11) ken gözi tüş olup hâtırından geçmiş ki yazuk bu miskinüñ (12) boynın urmuşlar diyü geçti getdi. Ol gice ol boynı urulan (13) kişiyi vâkı 'ada görür ki cennete girmiş, mertebelere erişmiş. Bu- (14) na şormuşlar ki sen hod bir yararmaz kişi idüñ, n'ile irdüñ (15) bu 'izzete? Eyitmiş: Ben darı ağacı dibinde boğazlanmış yatur-

30a)

(1) ken Şeyh Şibli oradan geçmiş, beni görüp esirgemiş. Haq te'âlâ dağı (2) baña eyitdi: Ey kulum, çünkü ol dostum seni esirgedi, ben dağı ol (3) esirgedigiçün rahmet itdim, dedi. İmdi ey karındaş, şol kişi (4) bunca günâh etmiş iken bir 'aziz göfilinden rahmet itdigi-çün (5) Allâhu te'âla aña rahmet eyledi. Sen dağı cehd it ki bir 'aziziñ duâsın (6) alasin. Hikâyet: Haberde gelmişdür ki bir gazâda hazîret-i (7) Rasül a.s. abdest almağı-çün şu hâcet oldı. (8) Aşhâbdan birine Rasülü'llâh eyitdi: Var, şu tağa di ki baña (9) şu virsün, abdest alayın, dedi. Şahâbeden biri vardı. (10) Ol tağa eyitdi: Ey tağ, Tañrı rasüli senden şu ister abdest (11) almağa dedi. Ol tağ eyitdi: Ol Tañrı te'âla haqqı-çün kim cemi' 'âlemi (12) yaratdı. Şol zamândan berü ki Tañrı te'âla Kur'an'da buyurur kim tamunuñ (13) tutduğı taşları âdem oğlanlarıdur diyeliden berü tutduğ (14) olan taş şâyid ben olam deyü şol kadar ağladım ki beride (15) bir katre şu kalmadı, dedi. İmdi ey karındaş, gör kim taş taşlığıyla

30b)

(1) böyle ağlar, hiç seniñ derdüñ var mı? Eger bileydifi ki ol ne 'akabeler (2) var şol kadar ağlarduñ ki seniñ dağı gözüñden yaş düketürdi. (3) Hikâyet: Haberde gelmişdür ki bir kişi var-ırmış kim cemi' 'ömrinde bu- (4) ndan bir hayr gelmemiş.

Bir gün fikir idüp görmüş ki Allâh'ın emrinden (5) hiç bir şeyi tutmamış, ne nâmaz ve ne oruç ve ne hac gitmiş. Hemân (6) lâ ilâhe illa'llâh Muhammed rasûlu'llâh demekden gayrı nesnesi yokdur. (7) Bir âh itmiş ise daği yüzün göge tutmuş eyitmiş: اغفر لي (8) اللهم ان لي ربا اللهم (8) dimiş. Dimek olur ki bu benim hod bir şükürüm vardur, yâ Rabbi, (9) günâhım bağışla, dimiş. Hakk te'âla celle ve 'âlâ eydür ki görüñ ey melâyike- (10) lerüm, kulum günâh itdi amma şu daği bilir ki ben annü Tağrı'sıyın, siz tanık (11) oluñ. Cemi' günâhın 'afüv itdim. İmdi ey karındaş, Allâhu te'âla fâil-i (12) muhtârdur. Kullarınuñ diledügin 'afüv ider, dilemedügin 'azâb (13) ider. **Hikâyet:** Haberde gelmişdür ki Rasûl hazireti 'alehi's-selâm (14) bir gün bir yerden geçerken gördi kim bir nece kişiler durmuşlar. (15) Kılıca¹ bıçağ-ıla okıla bir deveyi bir ağıla koymuşlar, öldürmek

31a)

(1) dilerler. Rasûlu'llâh eyitdi: Urmañi, günâhı nedir bu devenüñ, (2) dedi. Bunlaruñ birisi eydür: Yâ Rasûla'llâh ben bu deveyi ağır (3) bahâya aldum ki hizmetlenem. Bu deve gece yatacak başa (4) kaşd etdi kim öldüre. Rasûl a.s. bu deveye eyitdi: Ey hayvân, (5) şahibine niçün kaşd idersin, dedi. Bu deve daği dile (6) gelüp eyitdi: Yâ Rasûla'llâh benim şahibim yatsu nâmazın (7) kılmaz, yatur. Ben gelürin, bunu burnum-ıla uyarurın. Korğarın (8) ki Allâh'dan hışım ine, gele, ben daği bile bulunam. Bu beni yâvuz (9) kaşd ider şatup öldürmek ister, dedi. Ağladı, Rasûlu'llâh (10) bu kişiye eydür: Bu deve didügi gerçekdür. İmdi yaramazlık sende- (11) dür, dedi. Bu kişi istigfâr itdi ki ayruk yatsu nâmazın kılmayınca (12) yatmaya ve hem bu deveyi Rasûlu'llâh virdi. Mâdemki Rasûl dünyâda (13) oldukça ol deveye binerdî. Şofra Rasûl âhirete gidicek (14) Fâtıma Ana'ya ısmarladı, bu deveyi hoşca tutuñ kimse buña (15) binmesün. Âhiretde ben deveye binem gerekdür, dedi. Fâtıma Ana ol devenüñ

31b)

(1) yimin her gece virürdi kendü eliyle. Bir gün Fâtıma Ana razıya'llâhü (2) 'anhâ bu deveye yim iletđi. Ol deve hiç yime bakmadı. Fâtıma Ana bu devenüñ (3) yüzine bakđı. Gördi kim gözlerinden yaş akar. Fâtıma eydür: Ey canavar- (4) cük, safıa n'oldi, yemiñ yemezsin, dedi. Ol deve yüzini Fâtıma Ana'nuñ (5) ayağına sürđi. Daği hemân teslim rüh itdi: Fâtıma Ana (6) ol deveyi bir pâk yerde defin itdi. İmdi ey karındaş, gör bir (7) hayvân iken şahibi yatsu namâzın kılmadığına râzi olmadı- (8) gıçun nice 'izzet bulđı. **Hikâyet:** Bir zamânda bir kişinuñ (9) bir câriyesi var-ıdı. Hayle müddet efendisine hizmet ider- (10) miş. Bir gün efendisi bu câriyeye kaçır, eydür: Var başıñı bağla, (11) seni şatarın, dedi. Bu câriye daği ağlayup turdı. Geldi, (12) başın bağlarken görür saçına ak düşmiş. Daği bağladı. (13) Birez ağladı. Yüzün göge tutup eydür ki yâ Rabbi, bunca yıldur ki (14) bu kişiye hizmet itdim. Şimdi

¹ Kılıc-ıla olmalı idi.

şacım ağardıktan şofra beni (15) yeñi esir itmek ister deyüp gözi yaşın revân itdi.

Hemân

32a)

(1) sâ'at Cebraîl a.s. Rasûl'e gelüp Allâh'dan selâm getürdi. (2) Eyitdi: Ol kulumu disün ben ki cemi' 'âlemüñ mevlâsıyam. Bir kulumu (3) benim hizmetimde şakalı ağarsa veya bir cāriye ki saçına aķ (4) düşse, ben ol kulumu ve ol cāriyeme 'azāb itmeğe utanurın (5) ve ol, utanmadan bir cāriyenüñ saçı ağarmış iken nice şatar (6) diyü 'itāb oldı. Ol kişi dañi ol cāriyeyi Allâh yolına āzād (7) itdi. İmdi ey qarındaş, senüñ dañi kuluñ ve cāriyeyi var-ısa (8) sehlece günāh için 'ukūbet itme kim saña da 'ukūbet itmeyeler. (9) Hikāyet: Haberde gelmişdür ki bir 'ālim kişi var-ıdı. Bunüñ bir oğlı (10) var-ıdı. Babasından okurdi. Ders temām olmadın taķdir-i İllāhi (11) bir gün bu 'ālim kişiye ecel erdi. Ol melül oldı. Eyitdi oğlu: (12) Ey baba, eger sen Allâh emrine gitmelü olursañuz dersim nice olur, (13) dedi. Nā-tamām kalur, dedi. Babası eyitdi: Ey oğul, ben öliceķ kabrine (14) koyasın, irtesi gelüp Qur'an okuyup halk getdikden şofra (15) sen bayağı 'ādetüñce kitābuñ alup kabrine gelesin, saña dersini

32b)

(1) idüvirem diyüp bu kişi āhirete gitdi. Vardılar ehl-i sünnet (2) ve cemā'at mezhebince yuyup namāzın kılup defin itdiler. (3) Yarındaşı gün ziyāretten şofra oğlu kitābın alup babasınıñ (4) kabrine geldi. Selām virdi, içerüden 'aleyke aldı.(5) Oturdi, şu diriliginde nice ki okurdi yine ıncılayın ¹(6) okurdi. Ne kim şordı ise içerüden cevāb geldi. Bir nice (7) gün böyle okudı. Bir gün var cevāb gelmedi. Hattā kırk gün (8) dañi geldi cevāb gelmedi. Kırk birinci gün yine vardı. Bu (9) kerre cevāb geldi. Dersin okuduktan şofra oğlı eydür: (10) Ey baba, kırk gündür ki gelürin giderin sizlerden cevāb (11) gelmedi. Bunüñ sırrı nedir, dedi. Babası; ey oğul, Allâh kullarından (12) bir kişi bizim maķberemüz arasından geçerdı. Bizi esirgeyüp (13) bir Fātiha okudı. Şevābın ehl-i imāna bağışladı. Biz dañi (14) kırk gündür ki cemi' ehl-i imān-ıla bir ol bir Fātiha şevābın (15) üleşdik dedi. İmdi ey qarındaş kişi, şaķun gāfil

33a)

(1) olma kim maķberelere uğrayup bir Fātiha okuyup şevābın (2) maķbere ehline bağışlamayınca geçüp getme. Senüñ du'āñ kabül (3) ola, ehl-i kabre rahmet ola. Kıyāmet güninde anlardan dañi (4) saña meded ola. Hikāyet: Haberde gelmişdür ki bir kişi bakķāl (5) dükkānın açmışdı. Her kişi gelse bundan bāzār itse her gün (6) ol virdikleri akcaya bakmazdı. Bir şandığı var-ıdı. Aña koyardı. (7) Bu bakķāl şöhet buldı, hiç akcaya bakmazdı. Her kişi ki bir kalb (8) akcası olsa buña gelürdi. Her ne isterse virürdi. Ahşām (9) olıcaķ evine gelürdi. Ol bāzār itdüğü akcayı alup bakar- (10) dı. Çıraķ da çoğı kızıl ve kuruşun ol yaramaz akcaları bir (11) gāyır şandığa

¹ ancılayın olmalı idi.

koyardı. Kilitleyüp mühür ururdu. Yakın (12) zamanda ol şanduk akca ile teldi. Bu kişi dahi haste- (13) lige irüp ol melül oldı. Oğlına eyitdi: Şol mühürlü (14) şandugı getir, didi. Getürdi, mühürini bozdi. Şöyle halı (15) üstüne dök dedi. Dökdi, gördiler hep kalb akca.

33b)

(1) Ol kişi eyitdi: Ey Hüdâ, ya ben seniñ bir za'if kulñam (2) Seniñ kullarñuñı bunca kalb akcaların aldım eyü yerine. (3) Her ne kim istedilerse virdim. Ben dahi bu gün senden uma- (4) ram ki benim kalb 'amelimi eyü yerine tutup benim 'aybım yüzürne (5) urmayasın deyü can teslim itdi. Şofra vâkı'ada (6) gördiler, eyitdiler. Hakk Ta'âlâ seniñle ne mu'amele itdi. (7) Eyitdi ki Hakk Ta'âlâ benim kalb 'amelimi hâliş yerine geçür- (8) di dedi. Ey qarındaş, Allâh'ın kirâmı çokdur. Kimseniñ (9) itdüğü zâyi' degildir. Hikâyet: Haberde gelmişdür ki Zâ'n- (10) nünü Mısrı¹ dünyadan getdüğü zaman kim tabuta koydılar. (11) Alup giderlerken nâ-gâh bir mü'ezzin ezâdan² okudı. Allâhu (12) ekber didüğü zaman hemân Zâ'n-nünü Mısrı tabutuñı kapağın (13) açdı. Kaldurup şahâdet barmağın tabutdan taşara çıkardı. (14) Nice kim cehid itdiler, tabutdan içerü koyamadılar. Nâ-gâh (15) gök tarafından bir âvâz geldi kim dikmeñi ulu barmaq bizim adımız

34a)

(1) ile kalkdı. Yine bizim adımız ile yerine varur. Hemân ki ezân (2) temâm oldı. Barmaq dahi yerine vardı. Kaçan kim kabre koydılar, diledi kim (3) yüzün kıbleden yaña döndüreler Zâ'n-nünü Mısrı gerü turur (4) diyüp kendüsi kıbleden yaña döndi. İmdi ey qarındaş, (5) anlar dahi âdem oğlandı sizceleyin kendüñi fikir ide gör. (6) Allâh[a] yarar 'amelifi var mıdur yarın kıyâmet gününde safia (7) kurtulmağa sebeb ola. Hikâyet: Haberde gelmişdür ki Allâh'un (8) kullarından bir kimse eydür: Vâkı'amda gördüm ki kıyâmet kopmuş, (9) bu halâ'ik mahşer yerine cemi' olmuşlar. Bunlarñı ba'zısın Burâk'a (10) bindürüp cennete alup giderler. Ba'zısın zebâniler yapışup (11) cehememe alup giderler. Bunlardan korçup kaçdım. Bir tarafa vardım. (12) Gördüm bir büyük ev var. Büyüklüğü mübâligâ ile büyük ki ammâ (13) bu ev içinde bir nece yerlerde gördüm ki ocaklar var. Her o- (14) cağın yanında bir büyük kebâb demiri gibi demür var. (15) Her birisi yoğun şırık gibi. Her biriniñ yanında bir zebâni oturur.

34b)

(1) Ocaqları, odları mübâligâyla yarar. Bir kişi gördüm, eviñi kapısı (2) yanında turur. Ol kişiye ben eyitdim: Seni yaradan Allâh 'aşkına (3) bu ev ne evdür ve bu ocaklar ne ocaklardur ve bu yoğun demür- (4) ler ne demürlerdür, didüm. Bu kişi eydür: Kaçan kim bir kişi ölse (5) bi-namâz olsa ol kişi togru bu eve gele. Kaçan kim

¹ Zü'n-nün-1 Mısrı olmalı idi.

² ezân olmalı idi.

şabâh namâzı (6) vakti ola, bu bi-namâzi bu gördüğünü demüre şancalar dahi bu (7) yanar onda. Çevireler tâ ki cemâ'at mescidden çıkınca. Çün (8) namâz kıldı demürden çıkarurlar, koyuvirürler. İfleyü ifleyü (9) birez gider. Eger ölmek câ'iz olsa günde biñ kez öleydi. (10) El-hâşıl bi-namâzi günde beş kez şu 'azâbı iderler tâ kıyâmet (11) gününe degin dedi. İmdi ey karındaş, sen dahi gözüñ aç, zinbâr (12) bi-namâz olmayasın kim bi-namâz 'azâbına nihâyet yokdur. (13) Hikâyet: Haberde gelmişdür ki İmâm-ı A'zam hazretleriniñ bir fâsık (14) koñşısı var-ıdı. Şöyle cenk cefaya ile çağırmağ ile fısığ (15) iderdi. İmâm-ı A'zam hazireti buña hiç nesne dimez imiş.

35a)

(1) Koñşudur, bizden incinmesün diyü bu medet¹ böyle geçmiş. Sofira (2) bir kaç gün bu fâsık, gecede ve gündüzde gavgâsı eşidilmez. Bir (3) gece İmâm-ı A'zam hazretleriniñ vâkı'asında hazret-i Rasül (4) 'aleyhi's-selâmı görür, dir ki yâ İmâm, koñşuñ ahrete giderse (5) sen anuñ hem meyyitin yu ve hem namâzın kııl dedi. İmâm-ı A'zam hazretleri (6) uyanup şabâh varur. Ol koñşusın şorar. İki günden (7) şofira ol koñşusu ahrete gider. İmâm-ı A'zam hazretleri (8) hazır olur ki varup anı uyup namâzın kıılalar. Ol yigidiñ (9) bir kıansı, kıan anası var imiş. Ol gece Rasül haziretin (10) düşünde görmüş. Rasü'llâh bu kıanya eydür: Ol İmâm-ı A'zam'a (11) di, seniñ oğluñ hem yusun ve hem namâzın kıılsuz. Bu kıarı (12) şabâh oğlu öldükleyin varur İmâm-ı A'zam'a eydür: Yâ İmâm-ı A'zam, (13) siz benim oğlumuñ namâzını kıılmayacağıñuzu hod bilürin ammâ (14) düşünde Rasül haziretini gördüm. Baña söyle buyurdılar (15) oğlumı hem uyuyasın ve hem namâzın kıılasın bakişin siz bilürsüz

35b)

(1) dedi. İmâm-ı A'zam hazretleri eyitdi: Baña dahi öyle buyurdi (2) deyüp vardı. Hem ölüsin yudı ve hem namâzın kııldı. Ol gün (3) anı defin etdiler. Gecesi İmâm-ı A'zam hazretleri Rasü'llâh (4) 'aleyhi ve sellem vâkı'asında gördi ki yâ Rasü'llâh bu benim koñşum (5) olan yigidiñ hali bir dürlü idi. 'Aceb anuñçün fahr-ı 'âlem (6) ne sebep-ile himmet etdi ki dedi. Rasü'llâh şalla'llâhü 'aleyhi (7) ve sellem eyitdi: Ol koñşuñ olan yigit baña şalavâtı çok (8) getirürdi. Anuñçün ol 'izzeti dedi. İmdi ey karındaş, gör kim (9) henüz fâsık şöyle iken şalavâtı çok getürdüğüçün (10) haziret-i Rasül gibi sultân anuñ namâzın İmâm-ı A'zam gibi (11) 'azize kıldırdı. Evveli böyle olıcağ zâhirdür ki ahiri dahi (12) eyü ola. İmdi 'âkil olana bu defilü işâret yiter. Zinbâr (13) şalavâtı çok getirüñ, Rasü'llâh'ıñ, şalla'llâhü 'aleyhi ve sellem, (14) şefâ'atına dâhil olasın

(15) والسلام علي النوام و علي جميع الانبياء والمرسلين

وعلي امة محمد اجمعين امين ويا معين

36a)

¹ müddet olmalı idi.

(1) Hikâyet: Ca'fer'den rivâyet ider ki hâziret-i Muhammed Muştafâ a.s. buyururdu ki (2) bir kimse bafîa şalavât getürmeyüp umutsa cemetüfî yolunu (3) yitürmiş olur. Yine bir hadîşinden buyurdu ki dört kimse (4) bafîa cefâ eyledi ider dedi. Birin: Şol kimse ki ayak üzere turur- (5) ken bevl ider. İkin: Şol kimse ki namâzdan fâriğ olmadan (6) elin yüzüne sürer. Üçün: Şol kimse ki ezânı eşide daği (7) mü'ezzin ne derse 'akabince anı demeye. Şol kimse ki (8) ben anufî katında eğilem, daği şalavât virmeye, meşâriqda şahîh (9) hadîş budur ki من صلي علي مرة يبتغي ذنوبه ذرة (10) Hikâyet olunur ki Bağdâd şehrinde bir 'avrat var-ıdı. Bu (11) bu 'avratıñ gâyet bir maħbûb oğlu vardı ki hattâ 'avratıñ (12) kendi daği 'aşık olmuşdı. Bir gün oğlu serhoş gelüp (13) yatdı. 'Avrat daği oğlamıñ döşegine girüp yitdi. Oğlu (14) bilmezlik-ile anasına vatıy¹ eyledi. Kudretle anası oğlından hâmile (15) kaldı. Ayı günü bitüp bir kız getürdi. 'Avrat oğlına tuyumayup

36b)

(1) sakladı. Bir gün bir kişi geldi geçüp hacca giderdi. 'Avrat (2) bu kız bu kişiye virdi. Bu kişi kız aldı. Bir nece yıldan şofra (3) 'avratıñ oğlu daği hacca gitdi. Kazâ-yı kudret bu oğlân (4) ol kız alup giden kişiye muşâhib düşdi. Bu kişi varan (5) oğlana kız mahûl görüp nikâh eyledi. Bu oğlân kız hâtün (6) idindi. Bir kaç zamândan şofra aldı yine Bağdâd şehrine geldi. (7) Çünkü anasıyla görüşdi, anası bildi ki oğlından hâmile kalup (8) dünyâya gelen kızdur ki hacca giden âdeme virmişdür. 'Azîm guşşaya (9) düşdi ki oğlınuñ ehli olduğına, lâkin bu şeyi aşikâre idemez- (10) di ki illere rüsvây olam deyü 'âkıbet 'avrat guşşaya düşüp (11) bu hâlde âhirete intikâl eyledi. Oğlu anası öldüğine dâ'im (12) ağlardı. Meger bir 'avrat bu kažiyyeyi bilürdi. Bu yigit ağladuğın (13) görüp eyitdi: Yâ yigit şol 'avrata anam deyüp ağlarsın. (14) Fulân vakit seniñle zinâ eylemişdi. Şol 'avrat ki seniñ nikâ- (15) hında, ol seniñ kızındur. Anañ senden hâmile toğurmuşdur,

37a)

(1) dedi. Çünkü yigit karıdan bu cevâbı eşidüp guşşaya gelüp (2) varup anasını kabirden çıkarup oda yağa. Varup kabri açdı. (3) Gördi ki anası bir lü'lü'den makâmda cennet libâsların geymiş. (4) Günde dürlü ni'metler ile tena'um idüp oturur. Çünkü anasın (5) bu hâlde gördi, eydür: Ey ana, bu makâma ne sebeb ile irdüñ. (6) Sen hod bir yarâmaz kimse imişsin. Benimle söyle iş (7) eylemişsin, dedi. Anası eydür: Ey oğul, ben bunı bulmadum. İllâ (8) şunuñla buldum ki her cum'a gecesi Tañrı rasülü Muhammeden (9) Muştafâ'ya şalavât şerifi getürürdüm ki budur: من صلي علي محمد و علي ال محمد بعدد كل ذرة الف الف مرة (11) İşbu şalavâtı şerif yazdurdum. Kabrime getürdüm. (12) Var sen daği tevekkül eyle. Da'im müdâvenet eyle, dedi, tâ ki (13) sen daği bu mertebeyi bulasın, dedi. Oğlân daği bu (14) varakayı alup Bağdâd 'âlimlerine gösterüp haber virdi, (15) çünkü bu eşidüp aldılar. Nüşa

¹ vatıy olmalı idi.

temmet

37b)

(1) Bu kitabı okuyanı yazı[ın] rahmetiyle yarılığal ya Gamî, (2) her kim bizi bu du'â ile (3) aña, yârın rahmet (4) ide Allâh aña.

اللهم اغفر لنا والوالدینا فی الدنیا والآخرۃ

تمت

SÖZLÜK

A

âdem oğlanları: insanoğlu, insanlar

ağar- : (saç) ağarmak

ağıl : hayvan barınağı

ağır baha : pahalı

âher : başkası, diğerleri

añ- : gözden geçirmek, hesaba çekmek, düşünmek

ancılayın : o şekilde, onun gibi, o kadar, öyle.

andan : 1.ondan. 2. sonra, ondan sonra. 3.ondan ötürü.

añılcaçık : onun gibi

arı : pak, temiz

artuk : 1.başka, gayri, maada. 2.fazla, ziyade. 3.kısur, -den fazla

âşikâre it- : gizli olanı açıklamak

âvâz : ses, seda.

'avrât : kadınlar.

ayruk : başka

âzâd it- : (câriyeyi) serbest bırakmak

B

bâki : kalan, geri

bat- : suya dalmak

bayağı : mu'tad olan

begâyet : oldukça, aşırı derecede

belifile- : irkilmek (uykuda)

belifile- : korku ile irkilmek

bilece : birlikte

bir gün var: bir gün bile, bir gün dahi

birez : biraz

borc : borç

bu ara : bura

büg- : engel olmak

C

câni başına sıçra-: korkmak, dehşete kapılmak

çar : çar

C

- çalkan- : çalkalanmak (deniz)
çırak : çıra
çırak : çırak, sanatkarın ve esnafın yetiştirmek üzere yanına aldığı yardımcı çocuk

D

- degirmen : değirmen
depin- : doğrulmak, harekete geçmek
derle- : terlemek
derün : iç, gönül
dile- : istemek
dilek it- : dilemek, istemek
dilekci : şefaathçi
diñel- : ayakta durmak, ayakta beklemek
dirgür- : diriltmek
diri : sağ
dit- : küçük parçalara ayırmak, pişmiş eti yutulacak şekilde küçük lokmalar haline getirmek
divşür- : toplamak, bir araya getirmek
düket- : tüketmek, bitirmek
dün buçuğı: gece yarısı

E

- el şun- : elini uzatmak
er- (ecel) : gelmek (ecel)
ere ver- : evlendirmek
esbâb : malzeme
esgici/eskici: eskici
esir : esir, köle
esirge- : gözetmek, ihmal etmemek
eşit- : işitmek
evâ'il : eskiden, evvel zamanda
evvel : önceki, ilki
eyü : hâlis, sahih, hakiki
ezil- : erimek

F

- feriştah : melek

fırak : mesafe

G

ğani : zengin

ğazâ : gazve, savaş

gelesi yıl : ertesi yıl, gelecek yıl

ğınâ : zenginlik

gökce : fazlaca

göykün- : öykünmek, özenmek

ğurâb : karga

ğuşşa : sıkıntı, keder, üzüntü

güc ile : istemeden

H

haca taşı : mezar taşı

haccâc : hacılar

hâcet : istek, talep

hâcet ol- : gerekmek, ihtiyaç olmak

hâlet : durum, hal, vaziyet

halva : helva

hâmile : gebe (kadın)

harâmi : kazan, tencere

harc it- : harcamak

hâs : dost

hâtif : gâib

helâlim : kocam

hemân sâ'at: o anda

hezârân : pek çok, çokça

hışım : öfke, gazap

hüccet : senet, vesika

hücre : ev

hümâm : himmet isteyen, azim sahibi

I

ırgad : amele, işçi

ısıcak : sıcak

ışşı : sahip

ıssı : sıcak

ıssızlık : تنها, ıssız

ışmarla- : havale etmek, emanet etmek

İ

ıblücek/ıplücek: ıplik

ilet- : iletmek, ulaştırmak

ilt- : iletmek

'ināyet : yardım, lütuf

İncit- : üzme

irtesi : ertesi gün

istimā' it- : ışıtmek

itmek : ekmek

etmek : ekmek

K

ķabir : mezar

ķakı- : kırmak

ķalb/ķalp : sahte (akçe)

ķalb : taraf

ķanķı : hangi

ķarañu : karanlık

ķarı ana : kayın valide, kaynana

ķarı : 1. kadın 2. eş

ķařd et- : niyet etmek

ķařka : keşke

ķaygıulan- : kaygılanmak

ķayı- : 1. endişeye kapılmak 2. gözetmek, düşünmek

ķayu : kaygı, tasa

ķaz- : (mezar) kazmak

ķaźiyye : durum, vak'a

ķebenik : kepenek, keçeden yapılan kolsuz çoban yağmurluğu

ķehil dur- : uzak durmak, soğuk davranmak, savsaklamak

ķelece : söz

ķerre : kere

ķez : 1. kez, defa 2. öğün

ķırlađan : kırlangıç

ķıtlık : kıtlık

ķo- : izin vermek, müsāde etmek, bırakmak

ķoñıřı : komşu

ķonuk : misafir

kör hâne : mezarlık
kuru: toprak

L

libās : elbise

M

maḥıl : uygun, münâsîp
maḳbere : kabir
maḳrama : baş örtüsü
māl dâr : mal sahibi
melül ol- : üzülmek
muştılık : müjde
mübâliḡa : aşırı
münâcât : Allah'a yalvarma, dua etme
müteḫayyir: seçme hakkı kendisine bırakılmış
müvekkel : görevli

N

nâ-gâh : ansızın, sonunda
niyyet : niyet

O

od : ateş
oku- : ders almak, eğitim görmek
ol- : ikâmet etmek, yaşamak
olsakine : olsaydın, olsan ne olurdu
oran ol- : derecesini bulmak (!)

Ö

öñdin : önce

P

pâyidâr : ebedî, sonsuz
pîr : yaşlı kişi

R

refîk : arkadaş
rencber : işçi, amele
rub' : çeyrek

S

- şanç- : saptamak
şayma'a : ibadet yeri
şayma'a : ibadat yeri, tekke, özel tapınak
şayyâd : avcı
sebak : ders
seccâde bırakmak: seccâde sermek
segirt- : koşturmak
sehelce : 1. birazcık 2. basit bir şekilde
süñül- : süngülenmek, kargılanmak

Ş

- şâz ol- : istisna olmak
şerrinden kork-: yapılan eziyetten bunalmak
şimdeñ girü: bundan böyle
şomlık : kötülük, tembellik

T

- tâ'at : ibâdet
tam : dam
tarnu : cehennem
tanık : şahit
tanıklık : şahitlik, şehâdet
taşara : dışarı
tena'um : nimeetlenme
toğur- : doğurmak (çocuk)
tur- : durmak
turi gel- : doğrulmak, ayağa kalkmak
tuşağı depren-: dudacağı kımıldamak

U

- ucuzluk : ucuz, geçinmesi kolay
ukubet : eziyet
ulaşdur- : iletmek
um- : beklemek
ur- : vurmak
uş : akıl

Ü

- ücret : bedel, bir işin karşılığında ödenmesi gereken miktar
üleş- : paylaşmak

V

- vâfir : çokça
vâkı'â : rüya
vaıı : çiftleşme, cinsi minâsebet

Y

- yakın dem : yakın zamanda
yalancı : yalancı
yarar : yararır
yarağ : hazırlık
yarındası gün: ertesi gün
yaşdan- : yastığa dayanmak, başını yastığa koymak
yefii : tekrar, eskiden olduğu gibi
yeyni : hafif
yil : rüzgar, yel
yim : yem, hayvan yiyeceği
yoğun : iri, kocaman
yoldaş : eş, koca
yu- : yıkamak (ölü)

ÖZGEÇMİŞ

1971 yılında Ankara'nın Şereflikoçhisar ilçesinde doğdu. İlköğrenimini Kütahya'da, orta öğrenimimi Ankara'da tamamladı. 1988 yılında Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde başladığı yüksek öğrenimini 1992 yılında tamamladı. 1992-1998 yılları arasında İzmit'te edebiyat ve Türkçe öğretmenliği yaptı. 1997 yılında Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Yüksek Lisans Programı'nda lisansüstü öğrenime başladı. 1999 yılında aynı üniversitede yapılan sınavla Türk dili okutmanlığına atandı. Halen bu üniversitede okutmanlık görevini yürütmektedir. Evli ve bir çocuk annesi, yabancı dili İngilizcedir.

TIPKIBASIM

- 1 اول رس كل شفاعت اولي رسنه سنك سكااه ابي همام جان
- 2 دلته دي رسوله الصلوة والسلام بيته الهية واصحابه
- 3 ابي بيگمالي راجع الرسول دي اولي كند اول فقهه دي الجلال
- 4 رسول الله رما نشنه عليه السلام بيگوسنه وان ابي بيگمالي
- 5 فلما ربي صلواتي على نبيك محمد وعلى اوليائه خاتم النبیین
- 6 جبرائيله رسول حضرت عليهم السلام دويمه اول قوله
- 7 ديتك كيم عذابون دهره اسم دنياده ايلهم دره اسم اخرته ايدم
- 8 دودي بوشيه دودولي نكته ايدم يا رسول الله دنيا عذابك
- 9 كوتيه وانما اخرت عذابك دوتيه بوقه دودي دنيا ده
- 10 نم عذاب ايدم اسم اشرف اخرتم موما سون دودي جبرائيله
- 11 السلام حضرت واره دي اويدي ياريت سكا حقه نه مغالغ ككاه
- 12 كيم اول قوله دنيا عذابيه وايه در ايدم بيا بي طايه فوفى اول
- 13 كته دي تعالى كيم بيوزد اسم اخرتيه مطيع اولتم دودي جبرائيل
- 14 بونه رسون حضرت ككوب دوتيك اول قوله ايدم ككاه عذاب
- 15 دوتيه خودم بوزد اسم اخرتيه بوشيه بوشيه ككوب اول كينج عذاب

فلاذ يمشي لا

- 1 بونكل اول اول ملك بوزين حضرت طوبه دوتيك ياريت سن
- 2 علامه العيوب سوني حياييكه كوشى فاطيمه انا رضي الله عنها
- 3 بوي قوله انك ان كنته عدله انك انك فومن دوتيه بنتي هاتان باشم
- 4 اجوب فرهاد ايدم ايلهم يارب العالمين سوني ايلهم واهل بيته
- 5 بركت قري بونك خري بركت اولوه دور اول دور اول فقهه اولي ايدم
- 6 بوزون كيم ايدم بون حقه سنك اجيب غني مضطه قري ايدم
- 7 بون سكي سكا دن قفقناك بيله وكشي اول بل خرما يدم بوندي
- 8 ككدم تاكم بوزون كونه اول اول حضرت بون ضيف جاريتك
- 9 سوني كيم دوتيه بوزله دوتيك خطاب ككهم لا ملك بوزونيم
- 10 كونه فاطيمه نك سكا سني مقبوله بوليت اول مشونه دوتيه بون باشم
- 11 اول قديم تا اسنك اشركه ككاه كونه بون با غني ككاه دوي
- 12 رسول حضرت مشاق اولوب فاطيمه انا بون دعا بون ابي اكا اوقون
- 13 دوتيك ايدم كوي كيم سوز ابي انا بون فاطيمه انا بون ككاه كونه بون
- 14 اكا سون كيم بون كونه كونه كونه كونه كونه كونه كونه كونه
- 15 الله صلواتي بون جوف وعك تاكم ياره سفا عفته انا اول اول اول

اولم

1 ربي اولى شينك ما طريه سوك ليه كذيه ايه اوك
 2 ناري قره حكي سن اول حظه سويله بو مقبول
 3 كسته هي اولك هم اول حظه كوكه كوكه كوكه
 4 دوكه كوكه كوكه كوكه اولك دوكه ملك اولك اولك
 5 اولك دي دوشنه كوكه كوكه وقامت قونيني اولك منيلان
 6 اولك هي ربي بو بانه كينيز منيل اولك حسته كينيز اولك
 7 جون كوكه دي اولك بو دوي اولك دي ابي ربي هي سن اولك
 8 دوكه كوكه دي كوكه دي شيخ ابي ربي حكي حكي سنك كوكه كوكه
 9 فله دوي اولك ربي ابي ربي شيخ الهك ربي جوقا ربي
 10 سنك كوكه كوكه حياج قلبك صاكا غديك كوكه سنك دوي
 11 مغيثك ايه ويدي شيخ اولك دوي كوكه ايه بو دوي
 12 بقايت سنك اولك ابي ربي كوكه كوكه سنك كوكه كوكه
 13 يوكه سنك سنك دايه سنك كوكه كوكه كوكه كوكه
 14 لاله الا الله حنه رسول الله دوكه حنه كوكه سنك
 15 حوم سنك سنك لاله الا الله حنه رسول الله دوي

1 عبي ربه دين سنك ابا شيخ دوي شيخ ايه سنك ايان
 2 كوكه سنك سنك اولك ابا شيخ كوكه سنك اولك سنك
 3 طوكه سنك سنك سنك سنك سنك سنك سنك سنك
 4 صرام سنك سنك سنك سنك سنك سنك سنك سنك
 5 الله دوكه كوكه كوكه كوكه كوكه كوكه كوكه
 6 بلي كوكه كوكه كوكه كوكه كوكه كوكه كوكه
 7 بركا عبي ابا ربي ويدي سنك سنك سنك سنك سنك
 8 ربي سنك ايه سنك دوي حياهه كوكه دوي شيخ بو سنك سنك
 9 ابي ربي ربي سنك سنك سنك سنك سنك سنك سنك
 10 عبي ربه كوكه كوكه كوكه كوكه كوكه كوكه كوكه
 11 ابي ربي حنه كوكه اولك عبي ربي حنه كوكه ايان
 12 كوكه دوي دوي اولك ربه سنك كوكه كوكه كوكه كوكه
 13 كوكه اولك سنك سنك سنك سنك سنك سنك سنك
 14 ابي ربي شيخ اولك سنك سنك سنك سنك سنك سنك
 15 اولك سنك سنك سنك سنك سنك سنك سنك سنك

حكي

- 1 دخی آخرتہ نفسک سقو ملیندن کھتم کیرن وانلیند
- 2 سندی حکمک انصاف ایله حیرت حسنه بصری ایله
- 3 یونکر کهنه سقما صواق ایله ذم بی کلاه اولدوم
- 4 اولوغدا اولان تعلق آرسینه ایله حیرت انجی مضطرب
- 5 آنه علی و کلا دی بگا ایتدورون بولده وان ولدت
- 6 بولده فلان لجنه اولده طاریحی عجبیبی ایتد سقا
- 7 آنه الله خنود اولو الله بندا بی الله خنود اولدم
- 8 اگاسنارت ایله دی بکلیم اولانغ استغفار اقامیم
- 9 اولدم کوندم کیم ایله طغری بولده وان فلان کونه فلان
- 10 حکله اوله طاریحی عجبیم بندا ک سلام ایله الله
- 11 اللد خنود اولدی بی دخی خنود اولدم ددی بی بکلیم
- 12 اولانم اولدم یودوشی بفظان ونشتم کلن زین رسول
- 13 الله بی اوله طاریحی عجبیبی سلام کونده صفت کون اولدی
- 14 دخی بکینه اولدم کطل حضرت بگا بولیم غصیبه ایله
- 15 ایحسن سونم طولت طول بولده فلان حکله بترام

عجبیبی

- 1 عجبیبی بندا ک سلام ایله الله اللد خنود اولدی
- 2 ونه دخی خنود اولدم ایله الیجی حسی بصری حور
- 3 انج کتر بودوش اولدی هان دور دی کلنه بولده اولدم
- 4 دیوان کونجه کیم دیری بی بولده اول اوله طاریحی بگا
- 5 دلرته ددی بی عجبیم کون ایله بیج بولدت
- 6 بولک وادی سگله بولدی کلیم فاند زیدیم اول عجبیبی
- 7 الی بی اونه ایله بکلیم طعام کون روی بی ایتیم اول بکم
- 8 مضطرب کونر طله کونرو اولدم اول عجبیبی ایله
- 9 بیوز زین کاسنج کلن ایتیم سقو بولده نمانه بوم دیم بول
- 10 بی ایشی اولد کچی اول اول ایله بکم بوزک دیم بول
- 11 بکلیم اولدی سنج ایله بولدی بولوشی هله کون اولدی
- 12 اول کچی ایله سقو بولیم بولوشی وار دی انه بولوب علی
- 13 کون ایله سقو بولیم کلیم طولدم مماله مال خرج ایله
- 14 طعام بولوشی بولم ایله بولیم فرخوشینه بولمالان کون
- 15 بولوشی ایله بولیم اول غلجه بولوشی وار ایله بولوشی

1 كجرا اوردى اول كونه انكه له طلاما مدن بچي نستم دكهي
 2 اخنظام داييقي بو او غلنگلوه اخلج عايب اولوا غلنگل
 3 اناي ندمه طلاما اويغنجك اول خا تونه طوري گلويب اولون
 4 بونا نسياله بوم او كلانش تاكرم مشايد بون كوزيب بونا
 5 طلاما وين او غلنجي غلنم سيم كو ديو كلندي او ندي ندي
 6 بوم غلنومر گلندي بو كاتون بونا به طلاما ويون غلنگل
 7 اخلج ندمه بونيم اكلند و رديف او غلنجي غلنم ايريشي انا غلنگل
 8 بوناق بوين اوشما تون بونستان او نون بونتمه ويون نستم
 9 دوي بو يويجه صيرايك بارين الله كر بونا بونديك طلاما
 10 سيم سر دوش بو كاتون كك كك كك كك كك كك كك كك كك كك
 11 دوشونب واردم خا تونك قوشونك دكلامم بوندم حال
 12 بونيم بون واردم آق بونجي طلاما سيمه طلاما مدن بونيم
 13 وارنك ادم اولوج طلاما مدن كوردم بون اوسيم وارنم بون
 14 كورديك بو او غلنجي غلنم سوندي بون بونا او بوندم بون
 15 اوي او غلنجي غلنم بون اوسيم اوسيم بوندم بو طلاما مدن

بيلور

1 بديك دوزم بصد نلد بون او بون بون بون بون بون بون بون
 2 بصدنم بون بون اول خا تون همدان غلن ايدوب بون بون
 3 شيخ دكلامي ايشي ايشي بوندم بون اوي عكلامتليق
 4 اولون بونم كون الله سكا سلام ايشي الله نكلا سكا
 5 خنجومه اولون بون بون بون بون بون بون بون بون بون
 6 قدر نسته سيزاك كك بون بون بون بون بون بون بون
 7 قدر دكل مشفاك دتر بونم كك بون بون بون بون بون بون
 8 بون او اولون بون بون بون بون بون بون بون بون بون
 9 ايله ددي شيخ امان تلين ايدوب اولون بون بون بون بون
 10 سكا ددي سونلي سونوم اولون بون بون بون بون بون بون
 11 طين كوي بون بون بون خا تون طلاما ويونب اسر كك بون بون
 12 او بون بون بون بون بون بون بون بون بون بون بون بون
 13 عكليه السلام كماننه بون بون بون بون بون بون بون بون
 14 او غلنجي غلنم بون بون بون بون بون بون بون بون بون
 15 بون بون بون بون بون بون بون بون بون بون بون بون بون

- 1 كَفَاتِ اِيْدُكَ فَدَمًا نَاكَهَ اُرِيْكَ بِوَقْتِ كَلْبِي وَكَيْ اِيْ
- 2 بِوَسْمِ كَرِيْمِي خَالِقِي اِيْدِي اَللّٰهُ تَعَالٰى عِيَاثِ ظَهْرِي اِيْدِي
- 3 اَلْوَيْلِيْهِ بِوَقْتِ كَلْبِي اَجِيْعُ اَوِيْهِ طَعَامِ فَتَسْبِيْحِي اَتَسْبِيْحُ
- 4 حَلْبِ فَارْتِي دِي بِوِي خَالِقِي اِيْدِي بِوَكَيْسِي بِحُكْمِكَ يَا اَللّٰهُ
- 5 طَعَامِ وَاَمَّا بِرُضْوِي اِيْدِي اَوْ غَلْبِي فَتَجْعَلْ مَجْرَمِي كَرِيْمًا كَرِيْمًا
- 6 بِعَمَلِي دِي اَللّٰهُ يَسْتَكْبِرُ بِوَسْمِي اَطِيْبِيهِ اِيْدِي اَسْتَكْبِرُ كَرِيْمًا اَللّٰهُ
- 7 اَوْ غَلْبِي يَا اَللّٰهُ يَسْتَكْبِرُ اَللّٰهُ اَوْ يُوْدِي اَوْ طَعَامِي وَتَقُوْقِي بِرِي
- 8 وَهَمَّ سَكَا بِرِي سَنَةِ كَلْبِي دِي بِسِيْمِي بِوِي كَلْبِي اِحْتِخَامِ اَللّٰهُ
- 9 حِيْرًا قِي اَيَّدِي اَوْ طَعَامِ اَوْ تَعْبِي قُوْدِي دُوْنِي كَرِيْمِي
- 10 اَللّٰهُ حِيْرًا عَهْدِي كَلْبِي حِيْرًا قِي سِيْرِي بِوَدِي كَلْبِي بِرِي
- 11 فَتَرْتَلِيْهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ كَرِيْمًا اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ
- 12 صَاغِيْرًا اَوْ طَعَامِي بِسُوْقِي دِي اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ
- 13 بِسُوْقِي كَرِيْمِي اَللّٰهُ صِيْحًا اَللّٰهُ قَالِي كَلْبِي اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ
- 14 كَلْبِي اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ
- 15 اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ

عمران

- 1 هَمَّانِ كَرِيْمِي كَرِيْمًا كَلْبِي يَا اَللّٰهُ كَلْبِي اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ
- 2 كَلْبِي كَرِيْمِي كَلْبِي سَنَةِ فَتَجْعَلْ مَجْرَمِي كَرِيْمًا كَرِيْمًا
- 3 كَلْبِي قَالِي كَلْبِي فَتَسْبِيْحِي اَتَسْبِيْحُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ
- 4 يَا اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ
- 5 كَلْبِي سَنَةِ شَوْلَقِي اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ
- 6 اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ
- 7 اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ
- 8 اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ
- 9 اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ
- 10 اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ
- 11 اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ
- 12 اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ
- 13 اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ
- 14 اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ
- 15 اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ اَللّٰهُ

بجاء

- 1 كرمك انك بيبيكجه بيكوم دوي الكاصل الخاخ اربع شيخ
- 2 دعوتهم اجابت اربوب بوضيتا له دني بونوشخيز اربوب
- 3 كتاب اربوب اوزب قودي دوزمركي شيخ بونوشخيز
- 4 لك بوزبوا لودوراه اتمك اوشسته قودي صياد ايداه
- 5 بيل سوت اربوب دوي شيخ ايداه ديفيم وانجوه دنيجه
- 6 كون طعام بوشخيز دوزمركي اربوب دوي بونوشخيز
- 7 ستمك اتمك دوزمركي اربوب دوي بونوشخيز
- 8 كنهه قودي بونوشخيز اربوب دوي بونوشخيز
- 9 دوزمركي بونوشخيز اربوب دوي بونوشخيز
- 10 دوي كنهه شيخ اربوب دوي بونوشخيز
- 11 قون ساسا غنه وانج اولاشته بونوشخيز
- 12 اولوي دوي صياد اربوب دوي بونوشخيز
- 13 فالقدي بونوشخيز اربوب دوي بونوشخيز
- 14 اولوي دوي صياد اربوب دوي بونوشخيز
- 15 دوي كنهه شيخ اربوب دوي بونوشخيز

- 1 بونوشخيز دوي بونوشخيز
- 2 اربوب دوي بونوشخيز
- 3 بونوشخيز دوي بونوشخيز
- 4 بونوشخيز دوي بونوشخيز
- 5 بونوشخيز دوي بونوشخيز
- 6 بونوشخيز دوي بونوشخيز
- 7 بونوشخيز دوي بونوشخيز
- 8 بونوشخيز دوي بونوشخيز
- 9 بونوشخيز دوي بونوشخيز
- 10 بونوشخيز دوي بونوشخيز
- 11 بونوشخيز دوي بونوشخيز
- 12 بونوشخيز دوي بونوشخيز
- 13 بونوشخيز دوي بونوشخيز
- 14 بونوشخيز دوي بونوشخيز
- 15 بونوشخيز دوي بونوشخيز

1 كَيْتِي الرَّبُّ دَعَاكَ وَفِي مَدْرَ فَوْرَ بَعَا أَيْدِي حَيْكَمِي نِيغَايِي
 2 الرَّبُّ دَرَجَمَ مَسْحَاكٍ مَن بِي وَرَبِّي وَفِي أَيْدِي وَبِي وَفِي مَكَانِي
 3 لَيْسَا فَيَدِي أَيْ قَرِ مَلَا شِي فَرَمَ ذِكْرِي دِي سَا فَرَمَ
 4 طَلَمِي أَيْدِي نِيغَا فَوْرَ لَكَ رُبِّي وَبِي مَلَا شِي فَرَمَ ذِكْرِي وَفِي لَكَ
 5 رُبِّي كَيْتِي مَن هِيحَ فَرَمَ رُبِّي مَن أَلَمَ سَتَدَاكَ أَلَمَ فَوْرَ
 6 أَيْدِي مَن بِي مَلَا سَلَامَ عَا دِي سَفِي لَهْ أَيْدِي مَن هِيحَ فَرَمَ ذِكْرِي
 7 سَرَفَ مَلَامَ مَن دِي اِسْتَمَامَ أَلَمَ فَوْرَ طَلَمِي أَلَمَ فَوْرَ رُبِّي
 8 دِي مَن فَوْرَ كَلَمَ دِي مَن فَوْرَ كَلَمَ أَلَمَ فَوْرَ مَلَا شِي مَن دِي أَيْدِي
 9 دِي مَن بِي مَلَا سَلَامَ مَن فَوْرَ مَلَا شِي مَن دِي مَلَا شِي مَن دِي
 10 أَيْدِي مَلَا شِي مَن دِي مَلَا شِي مَن دِي مَلَا شِي مَن دِي
 11 أَيْدِي مَلَا شِي مَن دِي مَلَا شِي مَن دِي مَلَا شِي مَن دِي
 12 أَيْدِي مَلَا شِي مَن دِي مَلَا شِي مَن دِي مَلَا شِي مَن دِي
 13 أَيْدِي مَلَا شِي مَن دِي مَلَا شِي مَن دِي مَلَا شِي مَن دِي
 14 أَيْدِي مَلَا شِي مَن دِي مَلَا شِي مَن دِي مَلَا شِي مَن دِي
 15 أَيْدِي مَلَا شِي مَن دِي مَلَا شِي مَن دِي مَلَا شِي مَن دِي

كلمة

1 كَيْتِي مَن بِي مَلَا شِي مَن دِي مَلَا شِي مَن دِي مَلَا شِي مَن دِي
 2 مَلَا شِي مَن دِي مَلَا شِي مَن دِي مَلَا شِي مَن دِي مَلَا شِي مَن دِي
 3 أَيْدِي مَلَا شِي مَن دِي مَلَا شِي مَن دِي مَلَا شِي مَن دِي
 4 أَيْدِي مَلَا شِي مَن دِي مَلَا شِي مَن دِي مَلَا شِي مَن دِي
 5 كَيْتِي مَن بِي مَلَا شِي مَن دِي مَلَا شِي مَن دِي مَلَا شِي مَن دِي
 6 عِيَابَ أَيْدِي مَلَا شِي مَن دِي مَلَا شِي مَن دِي مَلَا شِي مَن دِي
 7 دَرَجَمَ عِيَابَ أَيْدِي مَلَا شِي مَن دِي مَلَا شِي مَن دِي مَلَا شِي مَن دِي
 8 كَيْتِي مَن بِي مَلَا شِي مَن دِي مَلَا شِي مَن دِي مَلَا شِي مَن دِي
 9 أَيْدِي مَلَا شِي مَن دِي مَلَا شِي مَن دِي مَلَا شِي مَن دِي
 10 أَيْدِي مَلَا شِي مَن دِي مَلَا شِي مَن دِي مَلَا شِي مَن دِي
 11 مَلَا شِي مَن دِي مَلَا شِي مَن دِي مَلَا شِي مَن دِي مَلَا شِي مَن دِي
 12 كَيْتِي مَن بِي مَلَا شِي مَن دِي مَلَا شِي مَن دِي مَلَا شِي مَن دِي
 13 فُلَانِ شَهْرِهِ فُلَانِ جَانِ شَهْرِهِ بِي فَصَابَ وَرَدِي أَوْ لِي شَهْرِهِ
 14 مَلَا شِي مَن دِي مَلَا شِي مَن دِي مَلَا شِي مَن دِي مَلَا شِي مَن دِي
 15 شَهْرِهِ أَلَمَ جَانِ شَهْرِهِ مَلَا شِي مَن دِي مَلَا شِي مَن دِي مَلَا شِي مَن دِي

1 طوری دبی سندی سونیکوی ایدی سوزی اکلار دی
 2 یوصفای آن یوزی کلای ایدز ای قونق سوزی طوری
 3 سخی کلایم دی مده طلام سیکولوم ددی مویس طلام
 4 دیویر کله بیکلای بیکان اید بول نیل ایدین کونق سندن
 5 ددی صفاب ایدز ای قونق بونق کونق سندن ایدز ای قونق
 6 الی بیکت کونق سنج سونق سونق اولی کونق بونق
 7 ایشا قونق سونق ایدز ای قونق سونق ایدز ای قونق
 8 ددی مویس ایدز ای قونق سونق ایدز ای قونق
 9 ایدز ای قونق سونق ایدز ای قونق سونق ایدز ای قونق
 10 ددی ددی صفاب ایدز ای قونق سونق ایدز ای قونق
 11 ایدز ای قونق سونق ایدز ای قونق سونق ایدز ای قونق
 12 کونق سونق ایدز ای قونق سونق ایدز ای قونق
 13 قونق ایدز ای قونق سونق ایدز ای قونق سونق ایدز ای قونق
 14 بیکلای بیکلای کونق سونق ایدز ای قونق سونق ایدز ای قونق
 15 ددی اول سونق سونق ایدز ای قونق سونق ایدز ای قونق

1 ایدی سونق سونق کلایم ددی صفاب کونق سونق
 2 بیکلای بونق کونق کلایم کونق سونق ایدز ای قونق سونق ایدز ای قونق
 3 کونق سونق ایدز ای قونق سونق ایدز ای قونق سونق ایدز ای قونق
 4 کلایم کلایم ایدز ای قونق سونق ایدز ای قونق سونق ایدز ای قونق
 5 ایدز ای قونق سونق ایدز ای قونق سونق ایدز ای قونق سونق ایدز ای قونق
 6 طوری ایدز ای قونق سونق ایدز ای قونق سونق ایدز ای قونق
 7 کونق ددی سونق ایدز ای قونق سونق ایدز ای قونق سونق ایدز ای قونق
 8 ددی سونق ایدز ای قونق سونق ایدز ای قونق سونق ایدز ای قونق
 9 طوری سونق ایدز ای قونق سونق ایدز ای قونق سونق ایدز ای قونق
 10 سونق ایدز ای قونق سونق ایدز ای قونق سونق ایدز ای قونق
 11 صفاب اول سونق ایدز ای قونق سونق ایدز ای قونق سونق ایدز ای قونق
 12 بونق سونق ایدز ای قونق سونق ایدز ای قونق سونق ایدز ای قونق
 13 ایدز ای قونق سونق ایدز ای قونق سونق ایدز ای قونق سونق ایدز ای قونق
 14 دی اصاف سونق سونق ایدز ای قونق سونق ایدز ای قونق سونق ایدز ای قونق
 15 سونق ایدز ای قونق سونق ایدز ای قونق سونق ایدز ای قونق سونق ایدز ای قونق

طوری

1 آو لوي کي با نکه اگي کي رخته الله عليه ديوانه مستعمل آنکه
 2 اگي سینه يني کي کي ورق وار نه
 3 بوي واري آنک بوي صا جکال جاکوي واري اولدانه
 4 کي کي خانقون وارا يوتک کوهسه بلندي يني کون خانقون جان
 5 کوي کي کي بوي بوي خانقون ايداي خانقون يني بالاد کت
 6 اگي عيشقه يني کي کي اچ بوي کي کون بوي خانقون بوي يني
 7 اچوب کي کي بوي کي کي اونه واري حال ايداي ايداي
 8 مسلمان کي کي ايشاه ايشاه کي کي ايشاه ايشاه کي کي
 9 ايداي رنج کي کي ايشاه ايشاه کي کي خانقون ايداي بوي يني
 10 کال کوي کي کي بوي کي کي ايشاه ايشاه کي کي ايشاه
 11 عشقه يني کي کي اچ بوي کي کي بوي خانقون ايداي
 12 بوي کي کي کي کي کي کي کي کي کي کي کي کي کي کي
 13 باي کي کي کي کي کي کي کي کي کي کي کي کي کي کي
 14 بوي کي کي کي کي کي کي کي کي کي کي کي کي کي کي
 15 رسول کي کي کي کي کي کي کي کي کي کي کي کي کي کي

1 اگي فرزنداني زنده اناک دگلسن عاقل اولم کي بوي يني
 2 دوي فضاب اگي کي کي کي کي کي کي کي کي کي کي کي
 3 کاي کي کي کي کي کي کي کي کي کي کي کي کي کي
 4 بوي خانقون کي کي کي کي کي کي کي کي کي کي کي
 5 کي کي کي کي کي کي کي کي کي کي کي کي کي کي
 6 کاي کي کي کي کي کي کي کي کي کي کي کي کي کي
 7 اول کي کي کي کي کي کي کي کي کي کي کي کي کي
 8 نه کاي کي کي کي کي کي کي کي کي کي کي کي کي
 9 ايداي کي کي کي کي کي کي کي کي کي کي کي کي
 10 کي کي کي کي کي کي کي کي کي کي کي کي کي کي
 11 عيشه کي کي کي کي کي کي کي کي کي کي کي کي
 12 اگي کي کي کي کي کي کي کي کي کي کي کي کي
 13 کي کي کي کي کي کي کي کي کي کي کي کي کي کي
 14 کاي کي کي کي کي کي کي کي کي کي کي کي کي کي
 15 دوي ادم اولم کي کي کي کي کي کي کي کي کي کي کي

1 يوحنا كذبتين بزخمة بلادن صكره بوضعه بعلف كذبتين
 2 خاضعاً لذن يوحنا اولدخ ادمان فاجوب طامعان طاعنه
 3 كزكر ناكاه مولي بولايه كاذبكم ايكي قير وان فديج بوبينا بطيحي
 4 كزيتش بلكي بولوي كوزوب بعبه فاذيكم الدير يارت العا
 5 من خيرا نه قلدي طوزدي ايكي ركعت غان فليعال قلده
 6 ذكارا نغاي ايد يارت العالمين بونه بنتك كوندرو بوبينا
 7 نده زبكا بلدر دي بضرع ايلدي خالفند ان كللكيم بلادي
 8 قولم انك ده سنجلين خلقند جوب بوان كللكيم صكر بوبنك
 9 دوجي فبجنا بيم بلادي قير انك ندر بوضعه انك بيبا يكي
 10 ديوي بوبنك مقلون كم بولكي كمنق بوبنك الدير اول خند
 11 ايجي كلكتي اولقي انا اول صكر اولن بجنا عجي جوجبه كوزوشن
 12 شهرت بالاسه اوزر مشي اولوين اسنجي بين سنه مشي
 13 اسنق كزيتي بونوده اولد زبكم سندن عجزو بلبه دي كجدي
 14 كتبه صله كوزو بيم الكهك نه قولوي وانرا سنه عجي قولق
 15 دعو كز ايدرا سني نك وانرا كوزو اولدم جوجبه خيرا كلدي بيم

1 اول كشي سلافت وچو ديلن عزت ارشيدلن كوزو ايدرا سني
 2 نك بلديكي شي بونه مشي وانرا ايكي دي بولكي بيبا يكي
 3 ملاه شهرت خلقند بوجكه دن عجي غولن بيم شهرت خلقند
 4 كزيتش دوزوان كلدي ايجي شهرت خلقند فاذيكم بوبنك سني
 5 دوشتر اخرته كني هر بيم الله ويكيت ارشيد ساس انك فاذيكم
 6 خا مزا اولسون وهم بجهت كلفين واسباب قير بوجن ايد
 7 الراك ديوان اولدي اسهد صكر كوزو نك دوزيلن هان اولن
 8 مرحومي بوزوب غانق قلوب دوجي ارشيدلن بولكي نك انليل
 9 بوا نك بولايه سنجله خيرا ايدك دوزا بوجر كوزو سنجله
 10 بوا عويب سنجايه وان دي ايدرا يارك العالمين بيم بولاشتم
 11 كزدي سني كوزو يلكي بولايه موزن كوزو ايجي سنجايه سني
 12 بيم دوجي روحم فبجنا بولايه جاعت بوجي دوجي اسنق نك دوجي
 13 هان دوجي فبجنا اولدي بوجاعت كوزو بولكي بولايه خيرا ايد
 14 كوزو بولكي بوجي سنجيم اولقي هان آدم صلايكي شهرت بولايه
 15 كايي اسباب كوزو بولايه دوجي بولايه نك فاذيكم بولايه

- 1 اجزي غير اذ يدوي حجاب ويندوزي اريد
- 2 حذو هب عنابله كجيه سكب نذو دي اول كيشه اوقه
- 3 سناه وديله كجونه اول نذو نك سكرين بلذك بارك رس
- 4 فيقره كونه كونه نذو نك نذو نك نذو نك نذو نك نذو نك
- 5 عنابله وديله وديله وديله وديله وديله وديله وديله
- 6 ميسيه وديله وديله وديله وديله وديله وديله وديله
- 7 اولي عنابله وديله وديله وديله وديله وديله وديله
- 8 نذو نك نذو نك نذو نك نذو نك نذو نك نذو نك
- 9 جيزي صليخ اذ يدوي نذو نك نذو نك نذو نك نذو نك
- 10 نذو نك نذو نك نذو نك نذو نك نذو نك نذو نك
- 11 سالي قلله اول نذو نك نذو نك نذو نك نذو نك نذو نك
- 12 اريكو وغللا نذو نك نذو نك نذو نك نذو نك نذو نك
- 13 اريسي سكرين نذو نك نذو نك نذو نك نذو نك نذو نك
- 14 سكراتك وديله وديله وديله وديله وديله وديله وديله
- 15 اول كسرخ باركي سكراتك نذو نك نذو نك نذو نك نذو نك

و

- 1 ونه سكراتك نذو نك نذو نك نذو نك نذو نك نذو نك
- 2 نذو نك نذو نك نذو نك نذو نك نذو نك نذو نك
- 3 حذو نك نذو نك نذو نك نذو نك نذو نك نذو نك
- 4 اذ يدوي نذو نك نذو نك نذو نك نذو نك نذو نك
- 5 بل نذو نك نذو نك نذو نك نذو نك نذو نك نذو نك
- 6 وديله وديله وديله وديله وديله وديله وديله
- 7 سكره سكره وديله وديله وديله وديله وديله وديله
- 8 نذو نك نذو نك نذو نك نذو نك نذو نك نذو نك
- 9 اول نك نذو نك نذو نك نذو نك نذو نك نذو نك
- 10 الله عليه السلام نذو نك نذو نك نذو نك نذو نك نذو نك
- 11 حجه صلاه نذو نك نذو نك نذو نك نذو نك نذو نك
- 12 اذ يدوي نذو نك نذو نك نذو نك نذو نك نذو نك
- 13 الله عليه السلام نذو نك نذو نك نذو نك نذو نك نذو نك
- 14 نذو نك نذو نك نذو نك نذو نك نذو نك نذو نك
- 15 كونه كونه نذو نك نذو نك نذو نك نذو نك نذو نك

1. بولسا اوتور دى كىتى بولمىك دى كىتى سىلانىم سىلانىم
2. كىمە كىمە بولسا اوتور دى كىتى بولمىك دى كىتى سىلانىم سىلانىم
3. حىقە كىلىمە سىلانىم دى بولسا كىلىمە سىلانىم سىلانىم
4. بىكلا بولسا كىلىمە سىلانىم دى بولسا كىلىمە سىلانىم
5. كلارە بولسا كىلىمە سىلانىم دى بولسا كىلىمە سىلانىم
6. دىكى كىلىمە سىلانىم دى بولسا كىلىمە سىلانىم
7. رايىل سىلانىم دى بولسا كىلىمە سىلانىم
8. ايدى بولسا كىلىمە سىلانىم دى بولسا كىلىمە سىلانىم
9. اولمە ايدى بولسا كىلىمە سىلانىم دى بولسا كىلىمە سىلانىم
10. كللى بولسا كىلىمە سىلانىم دى بولسا كىلىمە سىلانىم
11. رايىل ايدى بولسا كىلىمە سىلانىم دى بولسا كىلىمە سىلانىم
12. سىلانىم دى بولسا كىلىمە سىلانىم دى بولسا كىلىمە سىلانىم
13. هم كىلىمە دى بولسا كىلىمە سىلانىم دى بولسا كىلىمە سىلانىم
14. وار دى وار دى بولسا كىلىمە سىلانىم دى بولسا كىلىمە سىلانىم
15. اوتور دى بولسا كىلىمە سىلانىم دى بولسا كىلىمە سىلانىم

1. بولسا كىلىمە سىلانىم دى بولسا كىلىمە سىلانىم
2. سىلانىم دى بولسا كىلىمە سىلانىم دى بولسا كىلىمە سىلانىم
3. دىكى كىلىمە سىلانىم دى بولسا كىلىمە سىلانىم
4. حىقە كىلىمە سىلانىم دى بولسا كىلىمە سىلانىم
5. بولسا كىلىمە سىلانىم دى بولسا كىلىمە سىلانىم
6. بولسا كىلىمە سىلانىم دى بولسا كىلىمە سىلانىم
7. كىلىمە سىلانىم دى بولسا كىلىمە سىلانىم
8. بولسا كىلىمە سىلانىم دى بولسا كىلىمە سىلانىم
9. بولسا كىلىمە سىلانىم دى بولسا كىلىمە سىلانىم
10. بولسا كىلىمە سىلانىم دى بولسا كىلىمە سىلانىم
11. بولسا كىلىمە سىلانىم دى بولسا كىلىمە سىلانىم
12. بولسا كىلىمە سىلانىم دى بولسا كىلىمە سىلانىم
13. بولسا كىلىمە سىلانىم دى بولسا كىلىمە سىلانىم
14. بولسا كىلىمە سىلانىم دى بولسا كىلىمە سىلانىم
15. بولسا كىلىمە سىلانىم دى بولسا كىلىمە سىلانىم

- 1 رینه بآزده وار دی سینه چیه سینه بینه ایینه الویبه کتدی
- 2 بوکشی سینه وار دی مستجه که تردی بچوسین اولدوغا عاقبتنام
- 3 کلاکه طاعت ایله ایشتم اولدیجی طوز نوزده ایینه وار دی
- 4 انما کلینتم بجه و کرم ایشتم هفتقه کلاکشی اولدی عورتنه سه
- 5 حیاتب ویوکنی ددی یارکشی بکوت کیده ایشتم اولدوغا بجه
- 6 کز دی کوزدیجی او حقیقه خرابین قیناد عورتدی بجه بجه
- 7 کافه حقیقه دخی بقا حقیقه ایله اولدوغا عورتدی بجه بجه
- 8 بخت ایشتم اولدوغا کونک بده بولدی کونک ایله اولدوغا بجه
- 9 ایشتم اولدوغا بخت ایله کونک بده بولدی کونک ایله اولدوغا بجه
- 10 کیشیه دی سینه حقیقتی آن قون سون بینه بخت ایله اولدوغا بجه
- 11 بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی
- 12 ما انکم عزمی اولدی اولدوغا بجه کونک بده بولدی بولدی بولدی
- 13 ایله دی هفتقه کلاکشی بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی
- 14 کجه بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی
- 15 دیوبت دیوبت کیده سینه ایله بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی

- 1 اولدی بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی
- 2 الله اولدوغا الله اولدوغا الله اولدوغا الله اولدوغا
- 3 کلاکشی بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی
- 4 طاهر حقیقه سینه بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی
- 5 ایله بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی
- 6 اولدوغا بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی
- 7 بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی
- 8 کلاکشی بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی
- 9 بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی
- 10 کلاکشی بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی
- 11 کلاکشی بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی
- 12 بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی
- 13 بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی
- 14 بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی
- 15 بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی بولدی

- 1 الحمد لله رب العالمين دعيتك بوجه قومه هلاك الزمان
- 2 قوت قدي سنجي اري ابدت الانس ونبليه وشو طوبى
- 3 الحمد لله رب العالمين دعيتك بوجه ابدت مسلك نوح كنا
- 4 باعقله عجزت < حرمه كلثما هم بولكن صومى
- 5 ببعير عاين صلوة الله عليه اذنا يا رب شوا بوي كزبان
- 6 الالهي عجزت كزبان كدي حق نفا الية بانوك صلح فدان
- 7 كزبان كزبان وان كزبان كدي طردى ناكاه عيطلون
- 8 كادك بورك جفندي موم كزبان بوم فاني نون طار خا اولد
- 9 صلح دن اذنية قدر كجني هون بالعلك بولدي كجني بوي
- 10 كوز لري كلدي مومى كجني ايلتف كزبان ارضي الية يا
- 11 رب بوي كجني كزبان بوي بوسيلة حق نفا الية لا مومى بوي
- 12 دكلان اولدي كزبان بالعلك هونك حروف نون كجني بالري
- 13 الالهي نوا اولدي مومى مومى عم العظمة الية دعوت كزبان
- 14 حياست حرمه كلثما هم بوي نون اذنا هم حرم نوي لا مومى
- 15 الكذبة خرا ايلتف كزبان كزبان بوطا نفا ناكاه اولدي ب

- 1 طمتمن اذنا ايلتف ايلتف اسرى بوي كزبان كجني باشم حرمه
- 2 ايلتف اول عمر نون ابا عمنه بوي نون سونوب اعقله بوي بوي
- 3 دني الالهي الة مومى نون واول بوي كزبان ها اولد الالهي
- 4 ذك اولدي ايلتف كا نون ايلتف بونديان كزبان اول عريف
- 5 كزبان كزبان بوي نون ايلتف ايلتف بوي بوي بوي بوي
- 6 اولدان اولدي بوي كزبان اولدي اولدي ايلتف نون كزبان
- 7 نون ايلتف جوف كزبان ايلتف ايلتف نون كزبان سنجي الله
- 8 نون ايلتف ايلتف ايلتف ايلتف ايلتف ايلتف ايلتف ايلتف
- 9 كزبان كزبان كزبان كزبان كزبان كزبان كزبان كزبان
- 10 عذاب كزبان كزبان كزبان كزبان كزبان كزبان كزبان كزبان
- 11 بوي نون كزبان كزبان كزبان كزبان كزبان كزبان كزبان كزبان
- 12 اول كزبان كزبان كزبان كزبان كزبان كزبان كزبان كزبان
- 13 اولدي كزبان كزبان كزبان كزبان كزبان كزبان كزبان كزبان
- 14 الالهي نون ايلتف ايلتف ايلتف ايلتف ايلتف ايلتف ايلتف
- 15 ايلتف كزبان كزبان كزبان كزبان كزبان كزبان كزبان كزبان

1 ايجو زون لوي يوي و خويله بونل بلسا لوي بوميني جوند بل عيلك
 2 ارجيم ادم ايد سحان الله بوميني بونعالي اباغي بقال اوله
 3 هج خرگرم قادم اوليم تانك ديق و بوميني با بوميني قولك
 4 بونجم عوعا عليه بونديق ايجون سيمه دوعوب همان تاج
 5 سنجي توك ايدوب باغي اوب جعوب كنده اوند كنده بايك
 6 فنه كنده عكم بوزده ووش اولوب بونجه بل مرند ائلكه
 7 عكم سول نكل بومينت كيت ايدوب بوزون بوز كرتنا
 8 دنه اوش بوب خر فستو بماندي كنه دكره وونديك ايسنج
 9 بالعلق بوزون كوند بوزون بوزون عكم دنه طيب الشاخر اوله
 10 اول خا ايدن عكم جوق بوقل ايدنه شميل بيا اگيسه
 11 رخم الله علكه ديلن حكايت خيره كاكشانه بوموك
 12 كينبره و سارنه بوميني بوزون بومينه كه عبادت ايش
 13 بوقون موك بونجه طول طاشنه سنا حاتم كنه قن اول ايدنك
 14 صفت ايسر اولون كنه كنده اوكشي ايدنه نامور منجان
 15 كنه رسي كرم ايله بوقن نك خضر بوميني بيا جيتاه بونحصرا

1 ائلك بونك بونعرب كلوب بونيق ايله بونك بل جبري
 2 اوك كيدن باد سنا ايدنه بوميناك عولك ارنجه اوله
 3 كولك ائكي و سنا ايدني بونك سكره و ايدني كوزونك
 4 كونه بوميناك سنا بوميناك ايدنه بونك ائكي اوله
 5 كينك اغز بوميني اولدي ايدني كوي بوميني كوي بوميني
 6 قولك بونك كونه بونك بوميناك بوميناك ايدنه بوميناك
 7 صونك ايدني اوله اغز بوميني اوله بوميناك ايدنه بوميناك
 8 حله اولون اوله الله كيم قولك بونك روقن هر خاله و
 9 بوميناك بونك بوميناك بوميناك بوميناك بوميناك
 10 ادم سنج بوميناك ايدني اوله بونك بوميناك بوميناك
 11 اعاجيه سنا كنه بوميناك بونك بوميناك بوميناك
 12 اول ائكي ايدني ايدني بوميناك بوميناك بوميناك
 13 صل بونك مادم ايدني بوميناك بوميناك بوميناك
 14 بونك بوميناك بوميناك بوميناك بوميناك بوميناك
 15 بونك بوميناك بوميناك بوميناك بوميناك بوميناك

- 1 اولادى اول قوم جويك اول نالون بلين عزتمت حقيقتي بيلنج
- 2 چتته اول قومه سفللكو شته ويديم حسابه كمر ددي
- 3 اقر نلدي سفلنج موللنج بيلوب عبادت الله سفل اول عين نلدي
- 4 سفل چتته استنوكو ندي نيكه سنلوي و نلدي نيكه الله نلدي
- 5 فائده نل نل اول امكي صنابع ككلله خا نل چين ككلت نل
- 6 شهونه قتلوق اولي سكره اول شهونه نل نل واري ككل
- 7 ادي مريد جوق اول ادي نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل
- 8 نل شهونه اول نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل
- 9 بولي نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل
- 10 خيتم دي دورش ادي نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل
- 11 كو نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل
- 12 بول نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل
- 13 سبه نه خاللك اول نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل
- 14 كلله نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل
- 15 نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل

- 1 قلم نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل
- 2 ادي نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل
- 3 بار نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل
- 4 ديك نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل
- 5 نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل
- 6 بار نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل
- 7 ادي نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل
- 8 ادي نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل
- 9 كل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل
- 10 بولي نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل
- 11 قلال نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل
- 12 طوبى نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل
- 13 نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل
- 14 ادي نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل
- 15 نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل نل

- 1 حتى يلا حتى يمشي بين يوطا عنه يوطا ريكتم حتى يوكا يوكا سدي
- 2 كونيدي دكر عمو اذكو يوجبه يلا ريك ادخ دكر من ذور يرفيا
- 3 اركا ريجنه كجه كونر طول يرفين لور يرفين دار يي يوكا يوكا
- 4 دانه اركا اركا ريكه حتى فانه ريكه اركا يوكا يوكا
- 5 يوليام هو يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا
- 6 كركك حتى يلا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا
- 7 كلانك يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا
- 8 تلك لظن حوقا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا
- 9 كم الكه اركا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا
- 10 حجه كركو يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا
- 11 يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا
- 12 يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا
- 13 فوكا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا
- 14 يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا
- 15 حجه اركا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا

بارك

- 1 بارك سوال يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا
- 2 فون عوا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا
- 3 دكا اركا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا
- 4 فون يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا
- 5 اركا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا
- 6 يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا
- 7 يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا
- 8 سوكا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا
- 9 يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا
- 10 يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا
- 11 يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا
- 12 يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا
- 13 يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا
- 14 يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا
- 15 كركا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا يوكا

- 1 انك كمل خلقي ودي طولدي عيري الوديع وانوب ستهل بولي
- 2 كذو عيشي او عيوني ليني بوزيه با تديعا ماما بايت مقلو اولي عيشي
- 3 عيري او بويدي واقوة برينه كونك عحيضات رسوا عليك
- 4 السلام كلو زمانه تجبه بوزيك ان شي اكسلك انيما
- 5 فر سليلي عليهم السلام ليه لوكوب حيزت حصن عيري
- 6 اليه سكرتكم وانذركم رسول اللهك مبارك ان اذنتهم ميا
- 7 كذا اني اذنتهم مبارك بوزيتم جويدي ان اذنتكم فومادي
- 8 عني انيتم بوقيرتكم تكاناه صاير اولدي كع قوم سيني با
- 9 رسول الله يا رسول الله رسول خيرت اية بويك بوزيه
- 10 مشهور سلك اوكه اولدي ككل خلق الله عيشي بوزيه
- 11 علكم هم خا طريف كجي بوقدك دي همان زينه ان عراي عيرن
- 12 بلوب بكلكي انيتم طولي كلامم وانقم اول ذر عيشه اولدي
- 13 انيتم طوله سكا خلق بيورون ديم ديم شي طول كلادف
- 14 عيون خلق اية سكه سكا عيشي بوزيه بوزيك ككل خلق
- 15 دلته عيشي عامه عيشي مصلطه كجي بوزيه بويك ابي كلكي

- 1 انك كمل خلقي ودي طولدي عيري الوديع وانوب ستهل بولي
- 2 كذو عيشي او عيوني ليني بوزيه با تديعا ماما بايت مقلو اولي عيشي
- 3 عيري او بويدي واقوة برينه كونك عحيضات رسوا عليك
- 4 السلام كلو زمانه تجبه بوزيك ان شي اكسلك انيما
- 5 فر سليلي عليهم السلام ليه لوكوب حيزت حصن عيري
- 6 اليه سكرتكم وانذركم رسول اللهك مبارك ان اذنتهم ميا
- 7 كذا اني اذنتهم مبارك بوزيتم جويدي ان اذنتكم فومادي
- 8 عني انيتم بوقيرتكم تكاناه صاير اولدي كع قوم سيني با
- 9 رسول الله يا رسول الله رسول خيرت اية بويك بوزيه
- 10 مشهور سلك اوكه اولدي ككل خلق الله عيشي بوزيه
- 11 علكم هم خا طريف كجي بوقدك دي همان زينه ان عراي عيرن
- 12 بلوب بكلكي انيتم طولي كلامم وانقم اول ذر عيشه اولدي
- 13 انيتم طوله سكا خلق بيورون ديم ديم شي طول كلادف
- 14 عيون خلق اية سكه سكا عيشي بوزيه بوزيك ككل خلق
- 15 دلته عيشي عامه عيشي مصلطه كجي بوزيه بويك ابي كلكي

- 1 کین شیخ زینبی فدایت کجین بی کوزب اسر کتت خوف فکاتی
- 2 بکا ایسکی ای صم جی کوزب دوشتم سیر کسرا کوزب بیتی اول
- 3 اسیر اندیکون کجنت ایتم ددی اس قرق کتت شیخ کتتی
- 4 بو خطه کناهه اعتراف کتت بو عزیزین کک کتت کتت کتت کتت کتت
- 5 الله کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت
- 6 الایین کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت
- 7 رسولی علیه السلام آیتست الیچون صو خاجت اولدی
- 8 اصحا کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت
- 9 صوی و بی کون آیتست الایین ددی حکما کتت کتت کتت کتت
- 10 اول طاعتی ایسکی ای طاعت کتت کتت کتت کتت کتت کتت
- 11 الله ددی اول طاعت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت
- 12 کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت
- 13 طاعتی بی طاعت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت
- 14 اولان طاعتی ستر کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت
- 15 بی خطه صوی کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت

کون

- 1 کتت اولان کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت
- 2 کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت
- 3 عزت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت
- 4 کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت
- 5 کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت
- 6 کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت
- 7 کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت
- 8 کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت
- 9 کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت
- 10 کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت
- 11 کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت
- 12 کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت
- 13 کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت
- 14 کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت
- 15 کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت کتت

- 1 سَمَاعَتِ جَبِينِ قَلْبِ سَمِ وَسُوقِ كَلْبِ الْاَلِهَتِ سَمَلَكِ مَوْبُو
- 2 اَبِيهِ اَوْلِ قَوْلِهِ دِيوِيَن رَكْبِكِ جَعَجِ عَالِكِ مَوْلَا سَمِ مَوْبُو
- 3 بِيَمِ حَيْلِ مَجْدِ صَقَالِي غَرَبِيهِ وَكَلَا بِي جَارِيهِ كِ صَاحِبِيهِ اَف
- 4 دَرُغِي مَوْبُو اَوْلِ قَوْلِهِ اَوْلِ جَارِيهِ عَالِبِ رَكْمِ اَوْلَا نَوْبِي قَوْلِهِ
- 5 كَوْلِ اَوْلِ مَجْدِ بِي جَارِيَتِكِ صَاحِبِي اَعْمَرِ مَشِي اَبِي جِيهِ صَاحِبِي
- 6 دِيوِي عَسَابِ اَوْلِي اَوْلِ رِي دِي اَوْلِ جَارِيَتِكِ اَبِيهِ مَوْلَا اَوْلِ اَوْلِ
- 7 اَوْلِي اَوْلِي اَوْلِ قَوْلِ مَشِي مَشِي قَوْلِكِ وَجَارِيَتِكِ اَوْلِي
- 8 سَمِ نَهْلِكِ كَلَا اَوْلِي جُونِ عَقُوبِيَتِ اَبِيهِ كِمِ سَمَلَكِ عَقُوبِيَتِ اَبِيهِ
- 9 حَرَبِيَتِ كَلْبِ نَمِ كِمِ بِي عَالِمِ اَبِي وَارِدِي بِي اَوْلِي بِي اَوْلِي
- 10 وَارِدِي بِي اَبِي مَشِي اَوْلِ مَوْبُو دِي مَشِي مَتَامِ اَوْلِي مَشِي مَشِي
- 11 بِي مَوْبُو بِي عَالِمِ اَبِيهِ اَجَلِ اَوْلِي اَوْلِي اَوْلِي اَوْلِي اَوْلِي
- 12 اَوْلِي اَوْلِي سَمِ اَوْلِي اَوْلِي اَوْلِي اَوْلِي اَوْلِي اَوْلِي اَوْلِي
- 13 دَوِي تَامَا قَوْلِي دَوِي بِي اَبِي اَبِي اَبِي اَبِي اَبِي اَبِي اَبِي
- 14 طَوِي اَبِي اَبِي اَبِي اَبِي اَبِي اَبِي اَبِي اَبِي اَبِي اَبِي اَبِي
- 15 سَمِ مَشِي عَالِمِ اَبِي بِي اَبِي اَبِي اَبِي اَبِي اَبِي اَبِي اَبِي

- 1 عَمِنِ كَرِيحِيهِ وَوَرْدِي كَتَدِ وَابِيهِ وَكَلْبِ قَاطِبِيهِ اَوَّلِ رِي اَوْلِي
- 2 عَمِنَا بِيوِيَتِ بِيَمِ اَلْمَشِي اَوْلِ دَوِي هِيحِ بِيَمِ بِيَمِ قَاطِبِيهِ اَوَّلِ بِيوِيَتِ
- 3 دِيوِيَن بِيَمِ كَوِي دِيوِيَتِ وَوَرْدِي اَبِي اَبِي قَاطِبِيهِ اَبِي اَبِي اَبِي
- 4 حَلِكِ مَشَا بِيوِيَتِ بِيَمِ بِيوِيَتِ اَوْلِ دَوِي بِيوِيَتِ قَاطِبِيهِ اَبِي اَبِي
- 5 اَكَا عِيَنِيهِ سَمُوِي دِي اَعْمَانِ سَمِلِمِ رَفِيحِ اَبِيهِ قَاطِبِيهِ اَبِي
- 6 اَوْلِي اَبِي اَبِي اَبِي اَبِي اَبِي اَبِي اَبِي اَبِي اَبِي اَبِي
- 7 كَمِي اَبِي اَبِي اَبِي اَبِي اَبِي اَبِي اَبِي اَبِي اَبِي اَبِي
- 8 عَمِنَا بِيوِيَتِ بِيوِيَتِ بِيوِيَتِ بِيوِيَتِ بِيوِيَتِ بِيوِيَتِ
- 9 بِيوِيَتِ بِيوِيَتِ بِيوِيَتِ بِيوِيَتِ بِيوِيَتِ بِيوِيَتِ بِيوِيَتِ
- 10 سَمِي بِيوِيَتِ اَبِي اَبِي بِيوِيَتِ بِيوِيَتِ بِيوِيَتِ بِيوِيَتِ
- 11 سَمِي صَاحِبِي دَوِي بِيوِيَتِ بِيوِيَتِ بِيوِيَتِ بِيوِيَتِ
- 12 بِيوِيَتِ بِيوِيَتِ بِيوِيَتِ بِيوِيَتِ بِيوِيَتِ بِيوِيَتِ
- 13 بِيوِيَتِ اَبِي اَبِي بِيوِيَتِ بِيوِيَتِ بِيوِيَتِ بِيوِيَتِ
- 14 بِيوِيَتِ حَيْلِيَتِ اَبِي اَبِي صَاحِبِي اَبِي اَبِي اَبِي
- 15 كَمِي اَبِي اَبِي اَبِي اَبِي اَبِي اَبِي اَبِي اَبِي اَبِي

1 اید و یوم دیوب بکوشی خزانته کردی و از دیوانه اهل خانه
 2 و جماعتش دست بختی بویونب تا این فلوتب درین اتوبان
 3 یار نیی کونند زلزله صله او غلو کتا بن الوت بکلیک
 4 دین بیکه کلایه سلام ویدی ایچر نرندن علیک الدف
 5 الوتودی شوقیر کیشک چکه که اوفوق روی بینه ایچر لایوش
 6 الوتودی سگم صحتدی ایسه ایچر و کون جویاب کلایه نیچیه
 7 کونند بونله اوقدی و کونند و اجویاب کلایک حتی فروق کون
 8 دایج کال اجویاب کلایک فریق بویچی کون سیکه وادی بوی
 9 کشته جویاب کلایه در سینی اوقود و کونده صله او عمل اندر
 10 اقی بابا فریق کونند که کلور بینی بید سوز لرنند جویاب
 11 کلایک بونک سیری نکر دی بکلیکی اراغلا الله قولایک
 12 بویچی بویچ صغیره مرزا امینک کچر بویچی ایسه بویاب
 13 بیظاک صله الوتودی بویاب اهل امانه بیضا ای بویچی
 14 فریق کونند که جمع اهل امانه بیضا ای بویچی بویابی
 15 اولمشیک دی ای فریق بویچی صغیره امانه
 اوله که صغیره کتم

1 اوله که صغیره ای اوغز بویاب بویابی اوغز بویاب
 2 صغیره امانه باغیچک کجوب کتم سنک دعان بویاب
 3 اوله اهل بویاب بویاب الا قبا صت کوننده انا الله دی
 4 امکا مکه اوله حیره کلایه کیم بویچی صغیره
 5 دکا بن اجیت ای هر کچر کلایه بونله با انا ایسه هر کون
 6 اوله بویاب کوننده بویچی بویاب بویاب انا الله دی
 7 بویاب بویاب بویاب بویاب بویاب بویاب بویاب
 8 لجه ای انا ایسه بویاب بویاب بویاب بویاب بویاب
 9 الویچی اویسه کلور دی اوله با انا ایسه لجه الوت بویاب
 10 دی جماعته جویاب بویاب بویاب اوله بویاب لجه لوی بوی
 11 صغیره صغیره بویاب کلایه بویاب بویاب بویاب بویاب
 12 دما نکه اوله صغیره لجه ایله طلالی بویاب بویاب بویاب
 13 لکم ای بویاب اوله صغیره اوله انا ایسه بویاب بویاب بویاب
 14 صغیره بویاب بویاب بویاب بویاب بویاب بویاب بویاب
 15 اوله که اوله بویاب بویاب بویاب بویاب بویاب بویاب
 330

- 1 ددی جوی کیم ریخت فریگه یو جوی او ایشدوب غصه کلیم
- 2 واروب آنا بیته شیردن جیروپ اونه نیم واروب خیرا جی
- 3 کور دیک آنا کی یوزن لوق دن مقامه جنت لکس لوق کنه بی
- 4 کونه دهر لورینقل ایله مقیم ایدوب اوق لور جویک اگسین
- 5 یوخاله کور دوی اینه ای آنه یومقامه نه سیکله اوردک
- 6 سنی جوی یو یو افر کمنه ایشدوب سنی بینه شغیله ایشی
- 7 ایله مشی سنی ددی آنا بی اینه ای او غل یو یو یو یولمه لای
- 8 شی یولمه یولمه هر یمنه کجه بی کوری سول ایشی
- 9 مضطربه صلک شریف کور دیم که بونه اللهیم
- 10 صل علی عجمی و علی الظمی بیده کل ذر الف الف
- 11 قره ایشی صلوقی شریف یان دهره قره کور دیم
- 12 وار شریفی یو کل ایله دایم مدد و کت ایله دیک تا کی
- 13 شریفی یو شریف یو لاسین ددی او غلانی ددی یو
- 14 قره قره الوپ بنداد عالی سینه کور شریف خیرا یو ددی
- 15 جوی کیم یو ایشدوب الیق سنجیه

- 1 استغفری یوزن یوزن کلای کیم ججه کور ددی غوروت
- 2 بو قری یو کوشه یو دوی یو قری قری الی یو ججه یولت طله
- 3 غوروت او غلانی ددی کجه کور ددی شکاری فطرت یو غلانی
- 4 اهل قری الوپ کیم کجه سحابی دوشوروت یو قری و لک
- 5 او غلانی قری محلی کوروت کجاک آیله یو غلانی قری کوروت
- 6 ایدوبی یو کجاک زمانه طله الی یو یو کجه شریف کجه
- 7 جویک آنا سیه کور شریفی آنا بی الی الی الی الی الی الی
- 8 دوشوروت کجاک قره کجه کیم آنا بی یو یو یو یو یو
- 9 دوشوروت او غلانی اهل الو غلانی یو یو یو یو یو یو
- 10 دویک ایلیم یو سنا ایلیم دوی عاروت غوروت غصه کوروت
- 11 یوخاله احریمه ایشقان الی الی الی الی الی الی الی
- 12 اعلی دوی کوروت غوروت یو یو یو یو یو یو یو یو
- 13 کوروت ایشی یو کیم سول غوروت آنا بی ایشی اعلی کوروت
- 14 فلان و قره سیکله آنا ایشی سول غوروت کیم سنا کجاک
- 15 حکله اوله سنا کوروت آنا ک سنا کجاک طله یو یو یو

1 بُوِكْتَانِي اِدْتِيَا يِي بِيَا رَحْمَتِكَا كَلَامَ رَقْعَةٍ عَلَيَّ يَا غَنِي

2 حَمْدِكِي وَيِي بُوِنْتَا اِيْلَه

3 اَكَا يَا بِيَا يِي رَحْمَتِكَا

4 اِيْلَه اِسْمُه اَكَا

عَا

اَللّهُمَّ اِنْفِرْ لَنَا وَلَوْ اَلدِّيْنَا فِي اَلدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ

عَا

بِت

عَا اَللّهُمَّ اِنْفِرْ لَنَا

376

TC YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
BİRDENBİRLİKLE KARAR ALIR